

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

PRAHA 2006

Bc. JAN ČIŽINSKÝ

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV HOSPODÁŘSKÝCH A SOCIÁLNÍCH DĚJIN
SPECIALIZACE HOSPODÁŘSKÉ DĚJINY

Bc. JAN ČIŽINSKÝ

NOSTRIFIKACE PRŮMYSLOVÝCH PODNIKŮ V ČESKÝCH
ZEMÍCH 1918 - 1929

DIPLOMOVÁ PRÁCE

VEDOUCÍ PRÁCE: Doc. PhDr. Eduard Kubů, CSc.

PRAHA 2006

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně za použití literatury a pramenů v práci citovaných nebo uvedených v seznamu pramenů a literatury.

V Praze 18. ledna 2006

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Jan Čížinský', with a horizontal line extending to the right.

Jan Čížinský

Rád bych velice poděkoval panu docentovi Eduardovi Kubů
za podnětné, vstřícné a opravdové vedení diplomové práce.

Paní magistře Barboře Štolleové a panu doktorovi
Vlastislavu Lacinovi bych rád vyjádřil dík za cenné rady.

Jan Čížinský

Obsah:

1. Úvod 9

1.1 *Prameny a metody* 11

2. Vývoj nostrifikace 16

2.1 *Hospodářská a národnostní atmosféra Rakouska-Uherska* 16

2.2 *Příprava české politické a hospodářské reprezentace na převzetí moci v nově vzniklé České říši a vytvoření jejího základního zákona* 22

2.3 *Průběh nostrifikace v dalších nástupnických státech Rakouska-Uherska (Rumunska, Polska, Jugoslávie) a specifika nostrifikace československé* 27

2.4 *Vytváření právního rámce nostrifikace - nostrifikačního zákona* 29

2.4.1 *První návrh podaný poslancem Otakarem Nekvasilem* 29

2.4.2 *Projednávání a kritika Nekvasilova návrhu na ministerstvech. Nová osnova nostrifikačního zákona a přenesení hlavní zodpovědnosti za nostrifikaci z ministerstva financí na ministerstvo průmyslu, obchodu a živností* 35

2.4.3 *Převzetí iniciativy ministerstvem obchodu a projednání nové osnovy nostrifikačního zákona* 38

2.4.4 *Čekání československé vlády na mírovou smlouvu s Rakouskem* 42

2.4.5 *Získávání statistických údajů* 45

2.4.6 *Zákon o vstupu československého státu v záruční /garanční/ poměr u místních drah garantovaných státem* 47

2.4.7 *Rakouská opatření znesnadňující nostrifikaci* 48

2.4.8 *Saint-germainská mírová smlouva a příprava jednání s Rakouskem* 51

2.4.9 *Ustavení nostrifikační komise* 54

2.4.10 *Druhá statistická akce* 62

2.4.11 *Nové přepracování návrhu nostrifikačního zákona* 67

2.4.12 *Přijetí nostrifikačního zákona Revolučním národním shromážděním* 70

2.4.13 *Reakce tisku na schválení nostrifikačního zákona* 73

2.4.14 *Prováděcí nařízení nostrifikačního zákona* 75

2.4.15 *Ministerstvo obchodu hájí svoji pozici v nostrifikačním procesu* 77

2.4.16 *Nostrifikační výhody - daňové a poplatkové slevy* 79

2.5 *Československo-rakouské vztahy* 84

2.5.1 *První československé jednání s Rakouskem* 84

2.5.2 *První nostrifikační úmluva s Rakouskem* 91

2.5.3 *Druhé československé jednání s Rakouskem* 98

3. Hospodářské a mimohospodářské aspekty nostrifikace 110

3.1 Dohledané důvody, které byly ve vztahu k nostrifikaci uváděné 110

3.2 Průběh nostrifikační akce 113

3.2.1 Nostrifikační zásady 113

3.2.2 Vyzvání k nostrifikaci 118

3.2.3 Interesenti 120

3.2.4 Přeložení sídla společností - národnostní střet a konflikt centra a periferie uvnitř československého státu 126

3.2.5 Řádné bydliště členů správní rady, výkonného výboru, revizní komise a generálních ředitelů nostrifikovaných společností 139

3.2.6 Název společnosti 149

3.2.7 Akcie, jazyk jejich textu a jejich držitelé 150

3.2.8 Společnosti, které nebyly nostrifikovány a kontroly nostrifikačních podmínek 154

3.2.9 Dynamika nostrifikace 156

3.3 Nostrifikace prováděná ve společnostech sídlících ve Vídni v porovnání s jednáním nostrifikační komise se společnostmi s vazbou na jiné státy 157

3.4 Nostrifikace a česko-rakouské a vnitrostátních česko-německé vztahy 160

3.5 Cui bono? 172

4. Závěr 183

5. Prameny a literatura 186

6. Přílohy 192 - neustránkovány

Seznam příloh:

Příloha 1 - Umístění sídel nostrifikovaných podniků podle počtu v jednom místě

Příloha 2 - Seznam míst, do kterých nostrifikované podniky přesunuly svá sídla, podle počtu

Příloha 3 - Umístění sídel nostrifikovaných podniků podle akciového kapitálu

Příloha 4 - Nostrifikační komise a její činnost

Příloha 5 - Nostrifikované podniky v závislosti na letech

Příloha 6 - Seznam vybraných detailně studovaných nostrifikovaných podniků

Příloha 7 - Akciový kapitál a správní rady sledovaných podniků

Příloha 8 - Správní rady sledovaných podniků a Češi

Příloha 9 - Správní rady sledovaných podniků a jejich změny

Příloha 10 - Změny správních rad sledovaných podniků

Příloha 11 - Akciový kapitál nostrifikovaných podniků v okamžiku nostrifikace

Příloha 12 - Sídla podniků a národnost obyvatelstva v jejich místě

Příloha 13 - Akciový kapitál nostrifikovaných podniků a národnostní složení místa sídel

Příloha 14a - Banky v Československu podle akciového kapitálu nostrifikovaných společností zařazených do jejich zájmové oblasti

14b Československé banky podle akciového kapitálu nostrifikovaných podniků zařazených do jejich zájmové oblasti

14c Banky v Československu podle počtu nostrifikovaných podniků zařazených do jejich zájmové oblasti

Příloha 15 - Nostrifikované podniky uváděné v oblasti zájmu jednotlivých bank souhrnně

Příloha 16 - Nostrifikované podniky uváděné v oblasti zájmu jednotlivých bank jednotlivě

Příloha 17 - Nostrifikované podniky zařazené pod zájmové sféry bank seřazené podle bank 1928

Příloha 18 - Nostrifikované podniky zařazené pod zájmové sféry bank seřazené podle odvětví 1928

Příloha 19a - Spoluúčast bank na konsorciích stejných nostrifikovaných společností v roce 1928

19b Spoluúčast bank na akciovém kapitálu nostrifikovaných podniků

19c S kolika bankami se jednotlivá banka podílela na akciovém kapitálu nostrifikovaných podniků

Počet nostrifikovaných podniků na kterých se banky spolupodílely

Příloha 20 - Přehled nostrifikovaných podniků uváděných v zájmové oblasti pouze jedné banky

Příloha 21 - Akciový kapitál a počet nostrifikovaných podniků uváděných v zájmové oblasti pouze jedné banky

Akciový kapitál nostrifikovaných podniků uváděných v zájmové oblasti pouze jedné banky pokud od Živnostenské banky odečteme Spojené strojírný a Severní dráhu císaře Ferdinanda

Příloha 22 - Akciový kapitál nostrifikovaných podniků uváděných v zájmové oblasti pouze jedné banky

Příloha 23 - Akciový kapitál nostrifikovaných podniků uváděných v zájmové oblasti pouze jedné banky pokud od Živnostenské banky odečteme Severní dráhu císaře Ferdinanda

Příloha 24 - Odvětvová struktura nostrifikace a celkově nostrifikovaný akciový kapitál

Příloha 25 - Valná hromada akciové společnosti Severní dráha císaře Ferdinanda

Příloha 26 - Úplný seznam nostrifikovaných podniků

Příloha 27 - Nostrifikované podniky podle akciového kapitálu 1918 a 1928 na československém trhu

Příloha 28 - Nostrifikované společnosti vybrané pro analýzu akciového kapitálu

Příloha 29 - Akciový kapitál českých bank

Příloha 30 - Podíl bank na akciovém kapitálu nostrifikovaných společností, které jsou uváděny pod jejich zájmovými oblastmi

Příloha 31 - Nostrifikované podniky uváděné v zájmové sféře rakouských bank 1924 a 1929

Příloha 32 - Akciový kapitál vybraných nostrifikovaných podniků podle valných hromad:

Červenokostelecká a erlašská přádelna a tkalcovna

Západočeský báňský akciový spolek

Poldina huť

Rafinerie cukru Krásné Březno

Pečecká rafinerie cukru Frant. X. Brosche syn a. s.

Sklárny a rafinerie Josef Inwald a. s.

Akciová společnost pro zápalkové zboží "Helios"

Cukrovary Schoeller a spol. a. s.

C. Stözlzla synové a. s. pro výrobu skla

Spojené závody pro výrobu karborunda a elektritu a. s.

Jindřichovská továrna papíru a. s. dříve Martin Kink u.

Co.

Králodvorská cementárna

Pražská železářská společnost

Příloha 33 - Shrnutí přílohy 32 do jedné akciové společnosti - nahrazování rakouských bank československými bankami

Nostrifikace průmyslových podniků v českých zemích 1918 - 1929

1. Úvod:

Slovo nostrifikace pochází z latiny. *Noster* znamená náš a *facere* je latinský výraz pro sloveso činit, dělat, uskutečňovat. Přeložíme-li tento pojem, dostaneme sousloví s významem "činit naším", "uznat za naše" nebo "přivlastnit si". S termínem nostrifikace se setkáváme většinou v souvislosti s uznáváním zahraničních studií, vysvědčení a diplomů.

Při studiu hospodářského vývoje Československa, Rumunska, Polska a Jugoslávie po první světové válce nacházíme další význam výrazu nostrifikace, který shrnuje Slovník veřejného práva československého následovně: *"Nazýváme tak svéráznou hospodářskou a právní akci, prováděnou v důsledku politického odloučení Československé republiky od bývalého Rakousko-Uherska, jejímž účelem bylo převést do tuzemska sídla a hospodářská vedení společností akciových a s ručením omezeným pokud měly provozovny cele nebo částečně v nynější Československé republice, svá sídla však (a hospodářská vedení) v území bývalé monarchie, jež se dnem 28. X. 1918 stalo pro nás cizinou."*¹

Proces nostrifikace měl několik navzájem se prolínajících rovin. Promítla se do ní jednak nacionalistická atmosféra rozpadu rakousko-uherské monarchie a poválečná národnostní očekávání, jednak svou roli sehrály

¹ Jirsák, Josef, Nostrifikace podniků výrobních a dopravních, in: Slovník veřejného práva československého, Svazek II., Praha 2000, s. 949.

státní i soukromé hospodářské zájmy. Nostrifikace dále odrážela střeoevropské mezinárodní vztahy stejně jako sociální situaci Československa a Rakouska. V neposlední řadě měla nostrifikace, stejně jako každý proces prováděný na základě zákonné normy, své právní a mezinárodněprávní aspekty.

Předkládaná diplomová práce si klade za cíl navázat na předchozí bádání, studovat nostrifikaci průmyslových podniků sídlících na území poválečného Rakouska a vyrábějících na československém území, popsat, jak tento proces probíhal, kým byl uskutečňován, jak ovlivňoval národnostní, hospodářskou, politickou, sociální a právní situaci na samém začátku československé státnosti včetně bilaterálních československo-rakouských vztahů a jak byl naopak těmito faktory sám ovlivňován, postihnout onu „svéráznost“, o níž hovoří Slovník veřejného práva československého, zpracovat jednotlivé nostrifikační etapy, jejich výsledky a význam a zdokumentovat, kterých podniků se nostrifikace týkala.

Tato diplomová práce má vymezit roli hospodářského nacionalismu, hospodářských a sociálních aspektů při vytváření nostrifikačního právního rámce a při praktickém provádění nostrifikace a stanovit, proti komu byla nostrifikace zaměřena a kdo z ní nejvíce těžil.

Nostrifikace byla s nacionalismem, respektive s hospodářským nacionalismem často spojována a jako taková se objevovala v československém tisku a v Národním shromáždění v průběhu dvacátých a třicátých let. Předchozí historické bádání naznačovalo, že nostrifikací upevnila česká buržoazie svoji pozici v poválečném Československu. Předkládaná diplomová práce tyto teze upřesňuje a rozšiřuje.

1.1 Prameny a metody

Nostrifikaci nebyla věnována velká pozornost již v době, ve které probíhala. Po druhé světové válce sláblo povědomí o tomto procesu až do šedesátých let. Nostrifikaci se před napsáním předložené diplomové práce zabývalo jen několik odborných článků. První článek napsal Jozef Faltus v roce 1961.² Následovaly články Vlastislava Laciny³, Jiřího Šouši a Jiřího Novotného⁴ z devadesátých let dvacátého století. Uvedené články nastiňovaly tendence nostrifikačního procesu a formulovaly základní teze, které se ukázaly jako správné.

Diplomovou prací bylo nutné rozdělit na dvě části. Na část deskriptivní, prohlubující bádání předchůdců, a na část interpretační.

Deskriptivní část čerpá z archivních pramenů a z uvedených článků. Vzhledem k tomu, že Vlastislav Lacina ve

² Faltus, Jozef, Nostrifikácia po I. Svetovej vojne ako doležitý nástroj upevnenia českého finančného kapitálu, in: Politická ekonomie, roč. IX. 1961, č. 1, Praha 1961, s.28-37

³ Lacina, Vlastislav, Nostrifikace a možnost sekvestrace Říšskoněmeckého majetku v Československu po první světové válce, in: Konkurence i partnerství, Německé a československé hospodářství v letech 1918 - 1945, Praha 1999

Lacina, Vlastislav, Nostrifikace podniků a bank v prvním desetiletí československé republiky, Český časopis historický 92/1994, číslo 1, Praha 1994 s. 77-93

Lacina, Vlastislav, Wirtschaftsnationalistische Aspekte der Nostrifikation von Industrieunternehmen in Mitteleuropa nach dem Ersten Weltkrieg. Änderungen in der ökonomischen Stellung mitteleuropäischer Eliten, in: Kubů, Eduard, Schulz, Helga, Wirtschaftsnationalismus als Entwicklungsstrategie ostmitteleuropäischer Eliten, Die böhmischen Länder und die Tschechoslowakei in vergleichender Perspektive, Praha - Berlin, 2004, s. 241 - 250

⁴ Šouša, Jiří, Novotný, Jiří, Wirtschaftsnationalismus und nationale Eliten auf dem Boden des tschechischen Bankwesens, In: Kubů, Eduard, Schulz, Helga, Wirtschaftsnationalismus als Entwicklungsstrategie ostmitteleuropäischer Eliten, Die böhmischen Länder und die Tschechoslowakei in vergleichender Perspektive, Praha - Berlin, 2004, s. 49 - 78

svém díle vyčerpал pramenný materiál fondu Živnostenské banky, byla pozornost zaměřena na jiné zdroje. Nosné byly především archivní materiály ministerstev obchodu a financí, které se v mnohých případech navzájem kryly. Fondy Ústředního svazu československých průmyslníků a výstřižkový fond ministerstva zahraničních věcí byly z heuristického hlediska zklamáním, stejně jako rešerše v rakouském tisku a ve vídeňském ústavu hospodářských a sociálních dějin.⁵ Pro rakouské badatele je nostrifikace podle vyjádření profesora Eignera⁶ naprosto okrajovým tématem. Některé údaje byly doplněny z pramenů fondu ministerstva veřejných prací a ministerstva vnitra.

V první, deskriptivní části, byla za použití diachronní metody při zpracovávání archivního materiálu, periodik, odborných knih a článků, uplatněna induktivní a deduktivní metoda. Byl tak vytvořen ucelený obraz přípravy nostrifikačního procesu, který řeší otázky, z jakých důvodů (údajně i skutečně), jakým způsobem a kým byla nostrifikace připravována, kdo a jakým způsobem si na ni zajistil vliv ještě předtím, než začala.

V druhé části předložené diplomové práce bylo nutné věnovat pozornost průběhu nostrifikace a položit si následující otázky: Kdo, jak a za jakým účelem nostrifikaci prováděl a nostrifikační dění ovlivňoval? Jaký byl výsledek nostrifikace? Kdo byl nostrifikačním vítězem a kdo poraženým?

K zodpovězení těchto otázek bylo nutno kombinovat řadu historických metod. K objasnění, jak fungoval nostrifikační systém a jak byl vytvořen, byla použita metoda hermeneutická a strukturní analýza. Studovali jsme složení nostrifikační

⁵ Institut für Wirtschafts - und Sozialgeschichte Wien.

⁶ Univ. - Prof. Dr. Peter Eigner

komise jako klíčového faktoru a její vztah k zájmovým skupinám.

K bádání, jak byl průběh nostrifikace ovlivňován nacionalismem, politickými, hospodářskými a sociálními aspekty, bylo nejprve nutné zjistit, jaké měla nostrifikace výsledky.

K hlubšímu studiu výsledků nostrifikace bylo třeba pro potřeby historické statistiky zjistit přesný stav k letům 1928 a 1929 a nebylo možné se spokojit s tabulkou, která vyšla v publikaci Deset let československé republiky a nostrifikaci kvantitativně hodnotila několika číselnými údaji.⁷ Zmíněná tabulka byla postupně přejímána do ostatních publikací, včetně knihy „Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami“ z roku 2000.⁸ Uváděla počty nostrifikovaných podniků a jejich akciový kapitál. Podklady tvůrců tabulky z roku 1928 se ovšem v archívech z důvodu skartace nepodařilo dohledat.

Sestavování našeho úplného seznamu nostrifikovaných podniků začalo studiem v Národním archívu ve fondu ministerstva průmyslu, obchodu a živností, kde byly zachovány materiály nostrifikační komise. Definitivní seznam nostrifikovaných průmyslových a dopravních podniků byl sestaven porovnáváním záznamů z jednotlivých zasedání nostrifikační komise s několika publikovanými i interními ministerskými seznamy, s Comapassy a s internetovými stránkami ministerstva vnitra.⁹ Tak byl vytvořen úplný soubor nostrifikovaných podniků, který je v příloze 26.

⁷ Deset let československé republiky II, Praha 1928, s. 147.

⁸ Lacina, Vlastislav, Důsledky vzniku samostatného Československa in: Kubů, Eduard, Pátek, Jaroslav a kolektiv, Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami, Praha 2000, s. 13.

⁹ Článek Nostrifikace, in: Věstník ministerstva průmyslu obchodu a živností republiky československé, Současně úřední list

Základním předpokladem bylo, že se nostrifikace v podnicích projevila a že studiem změn v umístění nových podnikových sídel, v jazyku názvů společností, v držbě akcií nostrifikovaných podniků a v jejich správních radách, je možné se dobrat odpovědí na badatelské otázky.

Co se týče jazyku názvů společností a umístění nových podnikových sídel, sloužil za vzorek celý soubor nostrifikovaných podniků. Ke studiu změn v držbě akciového kapitálu a ve správních radách nostrifikovaných společností se jevila jako vhodná metoda sondy. Vybrali jsme dva reprezentativní vzorky nostrifikovaných podniků. Jeden byl složen z třiceti tři nejvýznamnějších a největších nostrifikovaných společností ze všech zastoupených odvětví¹⁰. Předpokládalo se, že právě v těch nejvýznamnějších podnicích budou nostrifikační změny nejmarkantnější. Pro druhý vzorek byly vybrány velké a střední nostrifikované podniky sídlící v Praze.¹¹ Ke zjištění míry nahrazení rakouského kapitálu kapitálem československým byla navíc použita modelová analýza, při které byla z již zmíněného vzorku třinácti nostrifikovaných podniků vytvořena jedna modelová akciová

Kontrolního a kompenzačního úřadu a Komise pro zahraniční obchod v Praze, roč. I. březen 1921, č. 3, s. 9-12.

Vobiš, Bedřich, Stav nostrifikační akce, In: Věstník ministerstva financí státu Československého, roč. 1921, č. 12, prosinec 1921, s. 429 - 433.

Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, zápisy jednání nostrifikační komise.

Ročenka Československé republiky 1924, s. 248.

Ročenka Československé republiky 1925 s. 206 - 207.

Věstník ministerstva průmyslu obchodu a živností republiky československé, Současně úřední list Kontrolního a kompenzačního úřadu a Komise pro zahraniční obchod v Praze. roč. VIII., 15. května 1927, č. 5, s. 171.

Compass 1914, 1918 - 1929

¹⁰ Příloha 6.

¹¹ Příloha 28.

společnost.¹² Výsledky byly kvantitativně zpracovány v přílohách a jsou interpretovány v textu.

Ke stanovení role nacionalismu v praktickém provádění nostrifikace byla použita komparativní a geografická metoda, při níž bylo porovnáváno národnostní složení správních rad nostrifikovaných podniků v různých letech,¹³ umístění sídel nostrifikovaných podniků do oblastí osídlených českými Němci s oblastmi národnostně českými¹⁴ a vývoj akciového kapitálu nostrifikovaných podniků v německých a českých oblastech.¹⁵

Ke studiu role pragocentrismu byl porovnáván počet a akciový kapitál nostrifikovaných podniků přesunutých do Prahy a mimo Prahu.¹⁶

Komparativní metoda byla použita i při stanovování nostrifikačních vítězů a nostrifikačních poražených. Porovnávány byly nostrifikační zisky jednotlivých bank podle počtu a akciového kapitálu nostrifikovaných podniků, zařazených do jejich koncernů a podle počtu a akciového kapitálu nostrifikovaných podniků, zařazených do koncernu pouze jedné jediné banky.¹⁷

Ke studiu dynamiky nostrifikace a vlivu nostrifikace na nostrifikované podniky byly použity záznamy nostrifikační komise, porovnávání nostrifikační aktivity v jednotlivých letech, vývoj a srovnání akciového kapitálu nostrifikovaných podniků v období mezi lety 1918 - 1929. Kromě toho byla porovnávána pozice nostrifikovaných podniků na československém trhu před nostrifikací a po jejím skončení.¹⁸

¹² Příloha 33.

¹³ Přílohy 7, 8, 9, 10.

¹⁴ Příloha 12.

¹⁵ Příloha 13

¹⁶ Příloha 1, 2, 3.

¹⁷ Přílohy 14 - 23, 30, 31

¹⁸ Přílohy 4, 5, 11, 27

2. Vývoj nostrifikace

2.1. Hospodářská a národnostní atmosféra Rakouska-Uherska

Proces nostrifikace souvisel s hospodářským a politickým vývojem v Rakousku-Uhersku, se vznikem politicky samostatného československého státu, s následným hospodářským a politickým vývojem v Československu a s nacionální atmosférou konce první světové války a začátku dvacátých let dvacátého století.

Rakousko-Uhersko bylo od roku 1867¹⁹ dvoustátím s jedním celním územím. Platilo se v něm jednou měnou, mělo společné ministerstvo financí a společnou Rakousko-uherskou banku. Protože termín nostrifikace znamená "činit naším", "uznat za naše" nebo "přivlastnit si" a tedy v kontextu doby "činit československým", "uznat za československé" nebo "přivlastnit Československu", a protože den všeobecně uznávaného vzniku československého státu, kterým se stal 28. říjen 1918²⁰ nebyl pro československé hospodářství, pro proces nostrifikace ani pro národnostní ovzduší bodem nula, je nutné se krátce zmínit o hospodářství Rakouska-Uherska z hlediska jeho integrity a souvisejících národnostních aspektů.

Integrita hospodářství byla ovlivňována celkovou společenskou situací rakousko-uherské monarchie. Kulturní a politické soupeření národů v mnohonárodnostním soustátí se promítalo i do hospodářského života. České národní obrození probíhalo, stejně jako národní obrození jiných menších

¹⁹ 1867 proběhlo rakousko-uherské vyrovnání.

²⁰ Kalousek, Vratislav, Státní území, in: Slovník veřejného práva československého, Svazek IV., Praha 2000, s. 653.

národů v 19. století, ve třech na sebe navazujících etapách:²¹ jazykově kulturní, politické a hospodářské.²² Posledně jmenovaná hospodářská etapa českého národního obrození probíhala formou hospodářského soupeření a spolupráce mezi Čechy, Němci a Židy. Tyto národy se současně hospodářsky střetávaly s ostatními národy podunajského císařství - s Maďary, Chorvaty a s dalšími.²³ Cílem českého ekonomického nacionalismu bylo český národ hospodářsky posílit, ekonomicky zrovnoprávnit a omezit jeho závislost na národech ostatních. Prostředky k dosažení uvedené cíle se různily. Například heslo "svůj k svému"²⁴ apelovalo na českého spotřebitele, aby dával přednost českému zboží. Toto heslo bylo nezřídka kritizováno a zneužíváno a vedlo k národnostním střetům.²⁵ Proto byly formulovány programy "pozitivního českého vlastenectví národohospodářského" zaměřené na aktivní účastníky hospodářského života. Tato pozitivní opatření dávala přednost kvalitě a hospodářské konkurenci před konfrontací a snažila se o otupení nacionálních hrotů.²⁶ I čelní politici se snažili o zajištění

²¹ Hroch, Miroslav, *Evropská národní hnutí v 19. století*, Praha 1986, s. 361.

²² Na což je poukazováno v českém tisku již na začátku 20. století. V roce 1903 na tento fakt poukazuje v *Obzoru národohospodářském* Cyril Horáček. In: Lacina, Vlastislav, Hájek, Jan, *Kdy nám bylo nejlépe, Od hospodářské dezintegrace k integraci střední Evropy*, Praha 2002, s. 32, 135.

²³ Gruber, J., *Hospodářství a národnost v poměrech českoněmeckých*, *Obzor národohospodářský* 5, 1900, s. 62.

²⁴ „Jeder zu Seinen“, in: Kubů, Eduard, Schulz, Helga, *Wirtschaftsnationalismus als Entwicklungsstrategie ostmitteleuropäischer Eliten*, Praha - Berlin 2004, s. 28.

²⁵ Lacina, Vlastislav, Hájek, Jan, *Kdy nám bylo nejlépe, Od hospodářské dezintegrace k integraci střední Evropy*, Praha 2002, s. 36.

²⁶ Jedním z tvůrců koncepce umírněného a pozitivního hospodářského nacionalismu byl Albin Bráf 27. 2. 1851 - 1. 7. 1912, český ekonom a politik. Roku 1882 byl prvním profesorem politické ekonomie na české univerzitě v Praze. Podílel se na vzniku České akademie a Národohospodářského ústavu. Byl zetěm Františka Ladislava Riegra a

možnosti vybudování českého hospodářství. Cílem bylo částečně nahradit ochrannou atmosféru, kterou suverénní národní státy svou hospodářskou politikou poskytovaly svému hospodářství a vzrůstem hospodářské důležitosti českého národa zajistit jeho kulturní a politickou emancipaci v rámci Rakouska-Uherska.²⁷

Za první světové války zaujali představitelé českého veřejného života opatrné vyčkávací stanovisko. Byli si vědomi toho, že vítězství Centrálních mocností by znamenalo větší vliv Německa na Rakousko-Uhersko, čímž by také bylo upevněno dominantní postavení rakouských Němců v rámci habsburské monarchie, kteří by mohli zastavit ekonomický vzestup českého národa. Naopak porážka Německa a Rakouska-Uherska mohla přinést změny ve prospěch Čechů. S rozbitím rakouské monarchie počítal v prvních letech války málokdo.

od 90. let se stal vůdcem staročeské strany. V letech 1883 - 1895 byl poslancem českého sněmu, mezi lety 1887 - 1891 přísedícím zemského výboru, v roce 1905 byl jmenován do panské sněmovny a mezi lety 1908 - 1909 a 1911 - 1912 byl ministrem orby. Jeho hlavní práce byly vydány v pěti dílech s názvem „Albín Bráf: život a dílo, in: Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích, Diderot, Praha 1999, svazek 1, s. 452-453.

Pro potřeby Národní rady české shrnul v roce 1909 Albín Bráf program "pozitivního českého vlastenectví národohospodářského" do následujících bodů:

1. Vyšší vrstvy českého národa mají být příkladem pro nižší svou odběratelskou ochotou k českým výrobkům.
2. České podnikatelstvo má na tuto ochotu reagovat poctivou snahou po zdokonalování svých výrobků.
3. České obchodnictvo má dávat přednost prodeji českých výrobků.
4. České banky a české úvěrní ústavy mají podporovat zakládání nových českých závodů.
5. Činitelé samosprávy se mají heslem "Svůj k svému" řídit při zadávání veřejných zakázek a navíc na jeho bázi zakládat vlastní výrobní podniky a úvěrní ústavy.

Štaif, Jiří, Bráfův pokus o sociální rekonstrukci české národní společnosti a Národohospodářský ústav ČAV, in: Studie k moderním dějinám, Sborník prací k 70. narozeninám Vlastislava Laciny, Praha 2001, s. 90.

²⁷ Gruber, Josef, České a německé národní hospodářství, Obzor národohospodářský 6, 1901, s. 206-207.

Válečné ústředny a válečné svazy²⁸ za první světové války byly zcela ovládnuty vídeňským kapitálem a rakouskými koncerny. Českou konkurenci se však vyřadit nepodařilo, neboť Češi podnikali v odvětvích důležitých pro válku a jejich podíl na výrobě válkou nejvíce postiženého luxusního zboží byl malý. Rozdílný přístup českých a rakousko-německých podnikatelů k válce bylo možné pozorovat například ve vztahu k válečným půjčkám. Ty měly u rakouských Němců mnohem větší úspěch než mezi Čechy. Rakouští občané české národnosti raději investovali do nemovitostí.²⁹ V průběhu války bylo čím dál jasnější, že naděje na příznivé řešení české otázky jsou spojeny s porážkou Centrálních mocností. Proti Čechům, kteří byli aktivní v politickém a hospodářském životě, bylo vedeno několik zastrášovacích procesů zhoršujících národnostní atmosféru. V roce 1916 byli pro údajnou vlastizradu odsouzeni k smrti Karel Kramář³⁰ a Alois

²⁸ Válečné ústředny a válečné svazy byly jistou formou nucených syndikátů podobných kartelům. in: Jakubec, Ivan, Pátek, Jaroslav, Průmysl in: kolektiv autorů, redakce Kubů, Eduard, Pátek Jaroslav, Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami, Praha 2000, s. 94.

²⁹ Lacina, Vlastislav, Hájek, Jan, Kdy nám bylo nejlépe, Od hospodářské dezintegrace k integraci střední Evropy, Praha 2002, s. 39.

³⁰ Karel Kramář, 27. 12. 1860 - 26. 5. 1937, český politik. Společně s Tomášem Garrigue Masarykem a Josefem Kaizlem založil 1889 realistické hnutí. Roku 1890 vstoupil do mladočeské strany a na začátku 20. století byl jejím uznávaným vůdcem. Stal se tvůrcem koncepce novoslovanství. Za 1. světové války byl v domácím odboji roku 1915 zatčen a roku 1916 odsouzen k trestu smrti. O rok později mu byl trest snížen na 20 let vězení a nakonec byl amnestován. V roce 1918 se stal předsedou Národního výboru a prvním premiérem Československé republiky. V letech 1918-1919 stál v čele státoprávní demokracie. Mezi lety 1919 - 1934 byl předsedou stejné strany, ale přejmenované na Národně demokratickou stranu, která roku 1934 spoluvytvořila Národní sjednocení. In: Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích, Diderot, Praha 1999, svazek 4, s. 214.

Rašín³¹ a v roce 1917 byl připravován proces s ředitelem Živnostenské banky Jaroslavem Preissem mimo jiné za údajné sabotování válečných půjček.³² Souběžně probíhalo až do roku 1918 zastrahování druhého nejsilnějšího českého bankovního domu - Pražské úvěrní banky.

Situace, která nastala po rozpadu Rakouska-Uherska, neměla v novodobých dějinách obdobu. Dosud se nestalo, že by se za války nebo v míru rozpadl či rozdělil hospodářsky relativně vyspělý stát na více částí. Kvůli neexistenci modelové situace a teoretického rámce bylo obtížné předvídat, jak bude dělení jednotného hospodářského prostoru

³¹ Alois Rašín, 18. 9. 1867 - 18. 2. 1923, český ekonom a politik. Od roku 1907 byl místopředsedou mladočeské strany a právním zástupcem Živnostenské banky. V roce 1918 se podílel na založení České státoprávní demokracie. Při převratu 28. 10. 1918 byl úřadujícím předsedou Národního výboru a hlavním organizátorem vyhlášení samostatného Československého státu. Po roce 1918 byl zvolen poslancem za Československou národní demokracii. Mezi lety 1918 - 1919 a 1922 - 1923 byl ministrem financí. Významně se podílel na poválečné měnové reformě. V lednu 1923 byl zraněn při atentátu, na jehož následky zemřel. „Zdůrazňování národních zájmů jako vrcholné politické hodnoty jej přivádělo až na hranice nacionalismu. Nejvýrazněji se to projevilo právě po 28. říjnu a v roce 1919, ve vztahu k německé menšině. Byl proti zastoupení Němců v revolučním národním shromáždění, které připravovalo ústavu, a v národní demokracii i v Národních listech toleroval rozněcování protiněmeckých vášní.“ In : Lacina, Vlastislav, Alois Rašín, Praha 1992.

³² Jaroslav Preiss, 8. 12. 1870 - 29. 4. 1946, český bankéř a politik. Od roku 1905 byl šéfredaktorem Finančních listů. Za první světové války byl aktivním v odboji. V roce 1916 byl zatčen a o rok později amnestován. Mezi lety 1917 - 1938 zastával funkci vrchního ředitele Živnostenské banky v Praze a mezi lety 1938 - 1942 byl předsedou její správní rady. V letech 1918 - 1920 zasedal jako poslanec v Revolučním národním shromáždění. Byl designován jako první československý ministr financí avšak později bylo rozhodnuto využít jeho schopností pro úkoly soukromého hospodářství. Mezi lety 1930 - 1939 se stal předsedou Ústředního svazu československých průmyslníků. Byl nejvlivnějším meziválečným českým finančníkem. Po revoluci v květnu 1945 byl obviněn z kolaborace a bez ohledu na špatný zdravotní stav byl držen až do dubna 1946 ve vyšetřovací vazbě. Zemřel dva dny po propuštění. In: Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích, Diderot, Praha 1999, svazek 6, s. 244. Kolektiv autorů, Československý biografický slovník, Praha 1992, s. 569.

probíhat, jaký stupeň otevřenosti hospodářství či jeho závislosti bude ještě slučitelný se státní suverenitou a do jaké míry bude politika řídit ekonomiku či ekonomika politiku. Jednotný politický celek se rozkládá na části, které neměly v původním celku již dostatek vůle existovat pohromadě a jsou mezi sebou podezřívavé či dokonce nepřátelské. V případě vzniku samostatného československého státu rozpadem habsburské monarchie bylo možné očekávat vznik malého, národnostně smíšeného státu s četnými národnostními menšinami, obklopeného státy víceméně znepřátelenými. Nový stát měl tedy mít hospodářství obklopené víceméně nepřátelskými ekonomikami sousedních států. V tomto ohledu převážila politika nad ekonomikou. Struktura pozdějšího československého hospodářství odpovídala státu většímu, než jaký ve skutečnosti vznikl, a československý celní prostor oddělený od rakouského nebyl hospodářsky tou nejvýhodnější variantou. Optimismus vzbuzovala povaha části hospodářského dědictví po Rakousku-Uhersku a relativní připravenost české hospodářské elity.

2.2 Příprava české politické a hospodářské reprezentace na převzetí moci v nově vzniklé České říši³³ a vytvoření jejího základního zákona

Po návratu Aloise Rašína, Jaroslava Preisse a dalších pronásledovaných z vězení nastala v domácím odboji doba opatrných příprav na zvládnutí situace po porážce Rakouska-Uherska. Tato aktivita se zintenzivnila zvláště po zprávě ze srpna 1918, z níž pro Maffii³⁴ vyplývalo, že německý generál Erich Ludendorff³⁵ pokládá vojenskou situaci centrálních mocností za ztracenou.³⁶ Součástí těchto příprav byla i formulace takzvaného základního zákona. Byl připraven skupinou, jejímiž členy vedle Aloise Rašína byli Přemysl

³³ Pojem používaný v roce 1918 v době, kdy nebylo jasné, jaký stát vlastně vznikne.

³⁴ Ústřední orgán českého domácího odboje za první světové války, řídící zpravodajskou a konspirační činnost a udržující spojení se zahraniční akcí. Maffie vznikla v prosinci roku 1914 po odjezdu T. G. Masaryka do ciziny a v březnu 1915 se ustavilo její předsednictvo: Eduard Beneš, Karel Kramář, Alois Rašín, Josef Scheiner a Přemysl Šámal. Od počátku podporovala zahraniční akci T. G. Masaryka a stála na důsledně protirakouských a prodohodových pozicích. V jejím čele stál nejprve Eduard Beneš a od září 1915 Přemysl Šámal. Přežila několik vln zatýkání a v roce 1918 prolнула s celou českou politikou a Národním výborem československým In: Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích, Diderot, Praha 1999, svazek 5. s. 22.

³⁵ Erich Ludendorff, 9. 4. 1865 - 20. 12. 1937, německý generál a politik. Za první světové války se podílel na dobytí Lutychu, vítězství u Tannenbergu a u Mazurských jezer. Od roku 1916 stál v čele německé armády spolu s Paulem Hindenburgem. V roce 1917 prosadil neomezenou ponorkovou válku. Po neúspěšné letní ofenzívě ve Francii a zhroucení balkánské fronty byl 1918 sesazen. Uprchl do Švédska. Podporoval 1921 Kappův a 1923 Hitlerův puč. V roce 1925 kandidoval za nacistickou stranu na prezidenta. In: Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích, Diderot, Praha 1999, svazek 4, s. 408.

³⁶ Rašín, Ladislav, Paměti Dr. Aloise Rašína, Brno 1994, s. 203 - 212.

Šámal,³⁷ Josef Scheiner,³⁸ Ferdinand Pantůček,³⁹ Vilém Pospíšil,⁴⁰ Jaroslav Preiss a František Sís.⁴¹ Tento základní

³⁷ Přemysl Šámal, 4. 10. 1867 - 9. 3. 1941, český politik. Za první světové války byl vůdčí osobností českého odboje. Stal se členem České strany státoprávně pokrokové, spoluzakladatelem a od září 1915 předsedou Maffie. Od roku 1917 přispíval ke sjednocení stanovisek zahraničního a domácího odboje. V letech 1918 - 1920 byl poslancem Národního shromáždění a mezi lety 1918 - 1919 pražským primátorem. Od roku 1919 až do roku 1938 byl předsedou kanceláře prezidenta republiky. Za Druhé světové války stál v čele odbojové organizace Politické ústředí. Byl zatčen v lednu 1940 a zahynul v berlínské věznici Moabit. In: Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích, Diderot, Praha 1999, svazek 7, s. 374.

³⁸ Josef Scheiner, 21. 9. 1861 - 11. 1. 1932, český právník, sokolský pracovník a politický činitel. Byl spolupracovníkem Miroslava Tyrše. V roce 1898 se stal starostou pražského Sokola, 1906 České a 1918 Československé obce sokolské. Od května do července 1915 byl vězněn ve Vídni. Roku 1918 byl členem Národního výboru československého a významně se podílel na přípravách a provedení pražského převratu 28. října 1918 při němž byl ustanoven vrchním velitelem branných sil Národního výboru složených převážně ze sokolů. Zorganizoval strážní službu v českých zemích a jednotky pro obsazení Slovenska. Mezi lety 1918 - 1919 byl prvním generálním inspektorem československé armády a v letech 1918 - 1920 byl poslancem Revolučního národního shromáždění za Československou národní demokracii. in: Kolektiv autorů, Československý biografický slovník, Praha 1992, s.622 - 623. Podle vyjádření Vlastislava Laciny patřil k lidem blízkým Živnostenské bance a Jaroslavu Preissovi.

³⁹ Ferdinand Pantůček, 24. 5. 1863 - 13. 2. 1925 český právník a politik. Mezi lety 1906 - 1918 byl radou Nejvyššího správního soudního dvora ve Vídni, a v době od roku 1901 do 1906 poslancem rakouské říšské rady a zároveň českého zemského sněmu za mladočeskou stranu. Od listopadu 1918 se stal prvním prezidentem Nejvyššího správního soudu Československé republiky a předním organizátorem československého soudnictví. Byl autorem předloh řady zákonů Československé republiky. in: Kolektiv autorů, Československý biografický slovník, Praha 1992, s.520.

⁴⁰ Vilém Pospíšil, 5. 5. 1873 - 27. 11. 1942 český finančník, právník a publicista. Od roku 1902 pracoval jako úředník Městské spořitelny pražské, jejímž ředitelem se stal 1917 a mezi lety 1922 - 1926 v ní zastával funkci vrchního ředitele. Mezi lety 1926 - 1934 byl guvernérem Národní banky československé v Praze, zástupce Československa na mezinárodních finančních konferencích a člen finanční komise Společnosti národů. Z jeho podnětu byl založen roku 1920 Svaz československých spořitel, kde se stal prvním předsedou. V roce 1924 inicioval založení Všeobecného fondu peněžních ústavů v Československu. Spolupracoval s Aloisem Rašínem při měnových a daňových reformách. in: Kolektiv autorů, Československý biografický slovník, Praha 1992, s. 564. Taktéž

zákon sice nebyl nikdy schválen československým parlamentem, ale většina z opatření v něm navrhovaných byla uskutečněna v rámci samostatných zákonů a vládních nařízeních.⁴²

Základní zákon měl dvě části. Jeho první část byla politickoprávní.⁴³ Jednalo se o stručný návrh ústavního zákona budoucího českého státu. Návrh používal pro označení budoucího útvaru složeného z Čech, Moravy, Slezska a "slovenské stolice Uher" termín "Česká říše", jejíž státní formu mělo určit Národní shromáždění ve shodě s Československou Národní radou v Paříži. Návrh obecně hovořil o působnosti Národního shromáždění, prozatímního prezidenta a vlády, o správních a soudních úřadech, o zákonném řešení šlechtických titulů a výsad, o agrární reformě, o vztahu dělníků a zaměstnavatelů, o volebním právu, o reformě státní správy a o vztahu státu k soukromým lesům.

Druhá část základního zákona je známa pod označením Hospodářský zákon. Jeho autory byli Jaroslav Preiss a Vilém Pospíšil.⁴⁴ Jednalo se o výčet prostředků, jež měly pomoci české vládě a správě ovládnout hospodářství na území České

autor článků v Národních listech např. Národní hospodář na okraj velikých dnů in: Národní listy, roč. 58, číslo 118, 30. 10. 1918, s. 4 a v následujících číslech.

⁴¹ František Šis, 5. 9. 1878 - 17. 8. 1938, český novinář a politik. Byl blízkým spolupracovníkem Karla Kramáře. Od roku 1910 byl generálním tajemníkem Národní strany svobodomyšlné (mladočechů) a za první světové války byl jedním z hlavních organizátorů Maffie, v jejímž rámci zabezpečoval spolupráci s ruskou tajnou službou. V květnu 1917 inicioval vznik Manifestu českých spisovatelů. V letech 1917 - 1921 byl šéfredaktorem Národních listů. V únoru 1918 spoluzakládal Českou státoprávní demokracii (od 1919 se jmenovala Československá národní demokracie), do roku 1930 byl jejím místopředsedou. V roce 1931 odešel ze zdravotních důvodů z politiky. In: Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích, Diderot, Praha 1999, svazek 7, s. 142.

⁴² Lacina, Vlastislav, Formování československé ekonomiky 1918 - 1923, Praha 1990, s. 61.

⁴³ Na té se podílel Alois Rašín, Přemysl Šámal, Vilém Pospíšil a Ferdinand Pantůček.

⁴⁴ Ředitel Městské spořitelny pražské viz poznámka 40.

říše. Navrhovaná opatření byla konkrétní a promyšlená. Cílem těch krátkodobých, která měla následovat ihned po převratu, bylo odstavit Vídeň od vlivu na řízení hospodářství České říše. Počítalo se s přesměrováním toku příjmů z daní a státních monopolů do Prahy, se zastavením činnosti Rakousko-uherské banky a se zřízením české cedulové banky, s platností staré měny do zavedení měny nové, se sepsáním státních dluhopisů, všech cenných papírů a pokladničních poukázek Rakousko-uherské banky, se zachováním válečného řízeného hospodářství s ústřednami v Praze a s regulací dovozu a vývozu ministerstvem financí.

Dlouhodobější opatření byla jakýmsi hospodářským programem budoucího státu. Jedním z nich byla pozemková reforma široce zasahující do vlastnických práv. Počítalo se s nuceným výkupem latifundií a velkostatků, který měl posílit rolnické pozemkové vlastnictví na úkor šlechty. Předpokládalo se zestátnění železnic a zbrojovek nutných k efektivnímu fungování nového státu a k jeho účinné obraně. Majetek rakousko-uherského státu měl přejít do rukou státu nástupnického a měla proběhnout nostrifikace, která v návrhu základního Hospodářského zákona zabírá pět paragrafů.⁴⁵ V prvním z nich, v paragrafu 20 se píše: "Veškeré akciové společnosti, dále společnosti s ručením omezeným, komanditní společnosti na akcie, jejichž závody zúplna nebo zčásti se nacházejí v obvodu říše české musí mít své sídlo v některém místě této říše"⁴⁶ V návrhu se počítalo s přenesením sídel

⁴⁵ Lacina, Vlastislav, Hájek, Jan, Kdy nám bylo nejlépe, Od hospodářské dezintegrace k integraci střední Evropy, Praha 2002, s. 48.

⁴⁶ Lacina, Vlastislav, Nostrifikace podniků a bank v prvním desetiletí československé republiky, in: Český časopis historický 92/1994, číslo 1, Praha 1994, s. 78.

průmyslových podniků, dopravních podniků, bank, pojišťoven a penzijních fondů.⁴⁷

⁴⁷ Lacina, Vlastislav, Formování československé ekonomiky 1918 - 1923, Praha 1990, s. 63.

2.3 Průběh nostrifikace v dalších nástupnických státech Rakouska-Uherska (Rumunska, Polska, Jugoslávie) a specifika nostrifikace československé

Zahraniční odboj vedený za první světové války Tomášem Garrigue Masarykem, Edvardem Benešem a Milanem Rastislavem Štefánikem nevěnoval hospodářským otázkám dostatečnou pozornost. Národně radikální částí české domácí politické reprezentace vedená Karlem Kramářem, Aloisem Rašínem, Jaroslavem Preissem a Karlem Svobodou⁴⁸ měla v této oblasti převahu. Tato skupina přišla jako první s myšlenkou přenášení sídel těch akciových společností a společností s ručením omezeným, které mají závody na území nástupnického státu a sídla mimo tento nástupnický stát. Sídla se měla přenášet z území cizího státu na teritorium toho státu, v němž své závody provozuje. Nešlo však o české specifikum. Ve stejné době proběhly podobné procesy i v jiných státech. Rumunská vláda nařídila orazítkování a zabavení všech akcií ve vlastnictví německém, rakouském a maďarském a plánovala jejich vykoupení pro podnikatele rumunské. Jednalo se o naftový, hutní a cementářský průmysl, o bankovníctví a hornictví. Konečným výsledkem rumunské nostrifikace byl přesun naftového průmyslu z říšskoněmeckých a rakousko-uherských rukou do rukou dohodových. Hornictví si pro sebe podržely rumunské banky a rumunští podnikatelé. Obdobný proces proběhl i v Polsku. Nejvýrazněji se projevil na území, které před první světovou válkou patřilo k Německému císařství. Majetek německého a rakousko-uherského státu přešel do vlastnictví státu polského. Polsko však mělo

⁴⁸ Karel Svoboda, ředitel Agrární banky.

problémy s prodejem akcií v německém a rakousko-uherském vlastnictví do polských rukou, protože Poláci nejevili o nákup dostatečný zájem. V Jugoslávii posílila nostrifikace francouzskou a britskou kapitálovou účast ve velkých průmyslových podnicích.⁴⁹ Ovšem rozsah s význam procesu probíhajícího v Československu byl ve srovnání s obdobnými akcemi probíhajícími v Rumunsku, Polsku a Jugoslávii větší. Československo bylo z nástupnických států státem průmyslově nejrozvinutějším a zdědilo přes šedesát procent předlitavského průmyslu.

O důležitosti, jaká byla v nově vytvořeném Československu zamýšlenému procesu nostrifikace přisuzována, svědčila rychlost, s jakou byl vytvořen návrh zákona, který měl nostrifikaci zahájit a upravovat. Návrh předložený 4. prosince 1918 Národnímu shromáždění československému nesl název: "Návrh poslance Ing. O. Nekvasila⁵⁰ a soudruhů o akciových společnostech a o zřizování nových společností s ručením omezeným". Již přibližně tři týdny po ustavení Revolučního národního shromáždění se tedy dostal na parlamentní půdu nostrifikační návrh.⁵¹

⁴⁹ Lacina, Vlastislav, Hájek, Jan, Kdy nám bylo nejlépe, Od hospodářské dezintegrace k integraci střední Evropy, Praha 2002, s. 71.

⁵⁰ Ing. Otakar Nekvasil, architekt. V Národním shromáždění byl členem technického, pojišťovacího, národohospodářského, sociálně-politického výboru a výboru pro Velkou Prahu. V období, kdy byl poslancem Národního shromáždění podal dva návrhy zákonů. Vedle návrhu o kterém hovoří tato práce ještě šlo o návrh zákona na zřízení cenového a hospodářského úřadu pro průmysl stavební. Byl zpravodajem Národního shromáždění o zřízení oddělení pro vodní dopravu při ministerstvu pro veřejné práce o podpoře soukromého stavebního podnikání a o přechodných daňových výhodách pro stavby. in: Digitální knihovna parlamentu České republiky, <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/rejstrik/jmenny/n.htm>.

⁵¹ Digitální knihovna, Národní shromáždění československé 1918-1920 tisky, tisk 133. in: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0133_00.htm.

2.4 Vytváření právního rámce nostrifikace - nostrifikačního zákona

2.4.1 První návrh podaný poslancem Otakarem Nekvasilem

Návrh podaný poslancem Revolučního národního shromáždění měl pětiřádkovou důvodovou zprávu. Dle této zprávy měla norma zabránit tomu, aby společnosti sídlící mimo hranice Československé republiky a mající na jejím území závody, zřídily tyto závody jako společnosti s ručením omezeným. Tím by se totiž mohly vyhnout povinnosti získat koncesi, která byla nutná ke zřízení společnosti akciové. Ve zmíněné důvodové zprávě nebylo zdůvodněno stěhování sídel společností ani účel paragrafů, které s důvodovou zprávou nesouvisely, ačkoliv právě uvedené paragrafy byly stěžejním bodem proponovaného zákona.

Nekvasilův návrh měl šest paragrafů. Jen dva z nich⁵² hovořily o společnostech s ručením omezením a o jejich zakládání, jak předpokládala důvodová zpráva. Napříště nemělo být možné bez souhlasu ministra financí zřizovat nové společnosti s ručením omezeným s kapitálem větším než 900 000 korun. Stejně tak nemělo být v budoucnu dovoleno bez zvláštního svolení ministra financí zřídit akciovou společnost nebo jinou obchodní společnost mající kapitál pocházející z ciziny. Ministr financí mohl navíc v případě udělování svého svolení dávat novým společnostem personální i věcné podmínky.

⁵² Digitální knihovna, Národní shromáždění československé 1918-1920 tisky, tisk 133. in: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0133_00.htm viz § 2 a § 4.

První paragraf návrhu nařizoval všem akciovým společnostem, společnostem s ručením omezeným, komanditním společností a akciovým společností komanditním, které měly některé nebo všechny závody na území československé republiky, že musí také na jejím území sídlit. Společnosti, které takové sídlo neměly, se měly do šesti týdnů usnést a rozhodnutí o přenesení sídla předložit ministru financí a následně do čtrnácti dnů pak přenesení sídla doložit. Ministr financí pak měl vyhrazené právo uložit těmto společnostem bez bližší specifikace "některé další podmínky". Na společnosti, které by tento zákon nerespektovaly, měla být ministrem financí uvalena nucená správa. Navíc podle třetího paragrafu měly být všechny volené orgány výdělečně činných společností složeny ze tří čtvrtin z osob, majících domovské právo v obci nalézající se před 28. říjnem 1918 na československém. Zvolení cizinci museli požádat ministra financí a ministra obchodu o povolení být ve správních radách. Výjimky z tohoto pravidla, které mělo platit i pro ředitele a prokuristy, mohl udělovat taktéž ministr financí s ministrem obchodu. Tito dva ministři navíc mohli vydávat nařízení, kterým mohla být uložena stejná podmínka i pro úředníky všech výdělečně činných společností.

Pátý paragraf předával všechny podniky a ústavy, které nedoplňovaly své správy volbou na valných shromážděních (s výjimkou podniků jednotlivců), do správy a vedení československého státu.

Šestý paragraf Nekvasilova návrhu pak pověřoval provedením normy ministra financí a jako poslanecký návrh zákona byl předán právnímu výboru Národního shromáždění.

Pod návrhem poslance Nekvasila najdeme podepsané některé z důležitých osobností hospodářského a politického

života, například Františka Síse, Josefa Matouška,⁵³ Františka Malínského,⁵⁴ Karla Mattuše,⁵⁵ Jindřicha Metelku⁵⁶ a Jaroslava Preisse.

Úkolem uvedeného návrhu zákona ve skutečnosti nebylo pouze zamezit jednání, o kterém hovořila důvodová zpráva. Významnější a také viditelnější bylo přenesení zahraničních sídel společností, které v Československu podnikaly, na území státu. Tento cíl byl, jak již bylo uvedeno v minulé

⁵³ Josef Matoušek, 25. 5. 1876 - 4. 6. 1945, český právník, národohospodář a politik. Od roku 1901 působil jako soudce v Hořicích a poté od roku 1909 v Praze. Před první světovou válkou byl činný v Masarykově Realistické straně. Mezi lety 1918 - 1938 byl jedním z vůdčích představitelů Československé národní demokracie, respektive Národního sjednocení. V letech 1919 - 1935 byl poslancem, 1935 - 1939 senátorem Národního shromáždění, 1935 - 1938 předsedou klubu senátorů Národního sjednocení. Mezi lety 1929 - 1934 zastával funkci ministra průmyslu obchodu a živností. Byl autorem řady odborných i populárních prací z národohospodářské, sociálně - politické a daňové oblasti. In: Kolektiv autorů, Československý biografický slovník, Praha 1992, s. 446.

⁵⁴ MUDr. Malínský, František, 30. 11. 1850 - 7. 4. 1926, lékař, vynálezce, technik a průmyslník, poslanec Revolučního národního shromáždění, majitel zámku a velkostatku v Holovousích, poslanec sněmu Království českého a prezident Živnostenské banky. Taktéž místopředseda Obchodní a živnostenské komory v Praze in: <http://www.kkvysociny.cz/regosobnosti/2005.htm> a in: Batovcův almanach, Politický kalendář republiky československé, ročník XXX. na rok 1922, s. 248.

⁵⁵ Karel Mattuš, 21. 5. 1836 - 22. 10. 1919, český politik a právník. Byl významným představitelem staročeské strany. Přispěl ke konci pasivní rezistence 1879. Od roku 1866 byl poslancem českého sněmu a od roku 1879 říšské rady, kde patřil k nejaktivnějším poslancům. Zastával stanovisko spolupráce staročechů s mladočechy. Od roku 1889 byl ředitelem zemské banky Českého království. V letech 1916 - 1917 předsedal Národnímu výboru. Po návratu Karla Kramáře z vězení odešel do ústraní. In: Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích, Diderot, Praha 1999, svazek 5, s. 104.

⁵⁶ Jindřich Metelka, 11. 8. 1854 - 9. 9. 1921, český kartograf a geograf. Od roku 1878 byl profesorem na středních školách v Praze. Procestoval Evropu i část Asie a zabýval se i historií zeměpisu a kartografie. Roku 1894 s J. Frejtlachem založil Českou společnost zeměvědnou v Praze a stal se mimořádným členem Královské české společnosti nauk. Zabýval se i politikou. Mezi lety 1918 - 1920 byl členem Revolučního národního shromáždění v Praze. In: Kolektiv autorů, Československý biografický slovník, Praha 1992, s. 455.

kapitole, důležitý z hlediska daňové politiky, a měl také poskytnout státní správě nástroje k ovlivňování hospodářského dění ve státě. Návrh dával ministru financí rozsáhlé pravomoci nad všemi společnostmi, a tedy teoreticky i nad společnostmi válečných spojenců.⁵⁷ Ministr financí mohl podle Nekvasilova návrhu klást jakýmkoliv společnostem libovolné podmínky a schvalovat společně s ministrem obchodu všechny cizince ve správních radách. Návrh normy vyžadoval od všech společností velice rychlé jednání. Všechny dotčené společnosti by musely do šesti týdnů přenést své sídlo do Československa de facto i de iure, což bylo v poválečné situaci nereálné. Státní správa, která v té době řešila potíže se zásobováním obyvatel nejnepohodlnějšími potravinami a uhlím, stejně jako problémy měnové a celní, by byla zahlcena a s vysokou pravděpodobností by nuceného správce dostala vinou pomalého postupu československých úředníků většina společností.

Pozoruhodná je v Nekvasilově návrhu myšlenka teritoriálního klíče členů volených orgánů všech dotčených společností s nařízenou tříčtvrtinovou většinou osob majících do 28. října 1918 domovské právo na československém území. Nejednalo se tedy o národnostní nebo jazykové požadavky na volené osoby. Rozhodující byla teritoriální příslušnost k československému státu a to opět v čase, kdy hranice Československa byly velmi neurčitým pojmem.⁵⁸ Svědčí

⁵⁷ Většina zahraničního kapitálu společností nacházejících se na území Československa byla německá či rakousko - uherská, viz Teichová, Alice, *Mezinárodní kapitál a Československo v letech 1918 - 1938*, Praha 1994, s. 245 ověřeno in: Teichová, Alice, *An economic background to Munich, International business and Czechoslovakia 1918 - 1938*, Cambridge University Press 1974, s. 377.

⁵⁸ Konečné řešení hranic Československa se dostalo na pořad jednání Nejvyšší rady Versailleské konference 4. dubna 1919 a bylo včleněno do Versailleské mírové smlouvy s Německem z 28. června

to o tom, že předkladatel návrhu měl na mysli pouze společnosti sídlící v Rakousku a že podniky se sídlem v Maďarsku opomenul. Teritoriální princip mohl teoreticky znevýhodnit spíše společnosti dohodové než společnosti německé a rakousko-uherské, neboť v případě dohodových společností byla pravděpodobnost, že jejich zástupci ve volených orgánech budou mít domovské právo uvnitř Československých hranic před 28. říjnem 1918, výrazně menší. Teritoriální hledisko odpovídalo proklamovanému charakteru československého státu jako státu národnostně tolerantního. Tato tolerance byla ale časově omezena datem vzniku Československa.

Kdyby byl Nekvasilův návrh schválen a zákon takového znění přijat, vedl by pravděpodobně k všeobecnému chaosu, ve kterém by musela být do všech nostrifikovatelných společností dosazena nucená správa.⁵⁹ Ministerstvo financí a částečně i ministerstvo obchodu by získaly o něco větší pravomoci, než jaké jim nakonec byly svěřeny. V každém případě šlo o návrh razantní normy, která musela nutně

1919, do Saint - Germainské mírové smlouvy s Rakouskem z 10. září 1919 a do Trianonské mírové smlouvy s Maďarskem z 4. června 1920. In: Klimek, Antonín, Kubů, Eduard, Československá zahraniční politika 1918 - 1938 Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů, Praha 1995, s. 26.

⁵⁹ Podobných nedokonalých návrhů si všiml Obzor národohospodářský, který na počátku roku 1920 obecně zhodnotil obdobné návrhy zákonů následovně: "Zákonodárná činnost našeho t. zv. národního shromáždění zůstala věrnou svým vlastnostem počátečním. Vydává se spousta nových zákonů. Jsou důvodové zprávy, které by neobstály ani jako slušnější článek časopisecký, ubohosti důvodové zprávy pak odpovídá ledabylá formulace zákonů. Není tedy divu, že takto vydané zákony jsou pak buď několikařádkové, odkazující bližší předpisy pozdějším zákonům a prováděcím nařízením, nebo obsahují v svém znění takové nejasnosti a rozpory, že o jejich výkladu ihned vznikají spory mezi samotnými jich původci, ke špatné češtině ani nehledíc." Obzor národohospodářský, Časopis věnovaný otázkám národohospodářským a sociálněpolitickým, orgán Jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách a vývoz. spolku pro Čechy, Moravu a Slezsko, Ročník XXV., 1920 s. 33.

znejistit všechny dotčené společnosti a všechny jejich volené reprezentanty. Pravděpodobně právě toto bylo účelem Nekvasilova radikálního návrhu.

Z významných prvorepublikových periodik zaznamenaly Nekvasilovu aktivitu pouze Národní listy.⁶⁰ Učinily tak jednořádkovou zmínkou, že tento návrh byl právnímu výboru podán.⁶¹ V prosinci 1918 byly hospodářské rubriky zaplněny pokyny týkajícími se válečných půjček, mluvily o důležitosti spoření, naléhavosti zřízení cedulové banky a vybízely obyvatelstvo k ponechání naspořených peněz v českých bankovních ústavech.⁶² Nostrifikace zůstala v československém tisku ve stínu ostatních opatření, válečných zpráv a zahraniční politiky.

⁶⁰ Národní listy byly českým deníkem založeným roku 1894 Juliem Grégrem. Od roku 1874 se staly listem Národní strany svobodomyslné - mladočechů. Po roce 1918 byly Národní listy tiskovým orgánem Československé strany národně demokratické, po roce 1934 strany Národního sjednocení a v letech 1939 - 41 Národního souručenství. Do roku 1918 byly Národní listy považovány za oficiálního mluvčího politických a hospodářských zájmů české národní buržoazie v Rakousku-Uhersku. In: Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích, Diderot, Praha 1999, svazek 5, s. 298 - 199.

⁶¹ Národní listy, roč. 58, 4. 12. 1918, s. 2, v Národní politice, Lidových novinách, Českém slově ani v Právu lidu nebyl uvedený návrh zaregistrován.

⁶² Např. Pospíšil, Vilém, Národní hospodář na okraj velikých dnů in: Národní listy, roč. 58, číslo 118, 30. 10. 1918, s. 4.

2.4.2 Projednávání a kritika Nekvasilova návrhu na ministerstvech. Nová osnova nostrifikačního zákona a přenesení hlavní zodpovědnosti za nostrifikaci z ministerstva financí na ministerstvo průmyslu, obchodu a živností

Návrhem poslance Nekvasila se začala ihned zabývat příslušná ministerstva.⁶³ Vláda věděla, že je potřeba se k návrhu vyjádřit před jeho projednáním v právním výboru. Již 19. prosince 1918 vznikla na ministerstvu obchodu nová osnova zákona, jež se od Nekvasilova návrhu zákona značně lišila⁶⁴. V její důvodové zprávě byl Nekvasilův návrh rozebírán. Uváděla, že je nerozumné požadovat nostrifikaci pouze od akciových společností, když například Vítkovické železárny, jeden z největších podniků na území Československa, takovou společností nejsou. Stavěla se proti šestinedělní lhůtě hlavně s ohledem na situaci na Slovensku.⁶⁵ Přišla s nápadem, jenž byl později skutečně uplatněn, totiž že k nostrifikaci bude vyzývat a přiměřenou lhůtu a místo k přenesení sídla určovat ministr obchodu (tedy nikoliv financí). Poukazovala dále na neoprávněnost požadavku na dvoutřetinovou většinu československých

⁶³Jednalo se o ministerstvo vnitra, ministerstvo financí, ministerstvo spravedlnosti, ministerstvo veřejných prací, ministerstvo železnic a ministerstvo obchodu. Na ministerstvu průmyslu, obchodu a živností se nostrifikace ujala sekce I - průmyslová, která se dále v následujících letech starala o nostrifikační agendu. Povolovala a prakticky prováděla nostrifikaci podniků se sídlem mimo území Československa. In: Kolektiv I. oddělení Státního ústředního archivu, ministerstvo průmyslu, obchodu a živností 1919-1942, Inventář I. díl, in: Inventáře a katalogy fondů Státního ústředního archivu v Praze, Praha 1960 s. 152.

⁶⁴ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 353, fol. 1606/18 z 8. ledna 1919.

⁶⁵ Na Slovensku se situace politicky a teritoriálně stabilizovala až v roce 1920.

obyvatel ve správních orgánech všech společností. Uváděla, že nelze takto zasahovat do autonomie akcionářů bez reformy akciového práva, kterou by byl, jak již bylo uvedeno, poškozen především kapitál spřátelený. Výrobním a dopravním podnikům byla přidána povinnost zapsat do obchodního rejstříku vedlejší závody do lhůty stanovené ministrem a pokud by takových závodů bylo více, jeden z nich zvolit za závod hlavní. Dále bylo v důvodové zprávě deklarováno, že se tímto novým návrhem zákona vyhovuje povšechné tendenci překládat sídlo na československé území, která je u cizích společností tak jako tak patrná, a současně i potřebě československého státu s ohledem na daňové důsledky takového kroku. Bylo uvedeno vůbec poprvé, že společnosti samy o nostrifikaci stojí a současně bylo poprvé v souvislosti s nostrifikací oficiálně argumentováno fiskálními zájmy československého státu.⁶⁶

O druhý rozbor Nekvasilova návrhu se postaralo ministerstvo financí.⁶⁷ Podpořilo názor, že princip obligatorního přeložení sídla by byl s ohledem na spojenecké dohodové státy neudržitelný, když není "dost dobře možno říci jen 'německorakouské a maďarské' ani 'závody se sídlem v územích bývalé rakouskouherské monarchie'". Současně si ministerstvo financí bylo lépe vědomo toho, že nově se formující československý stát bude v budoucnu odkázán na cizí kapitál, a stavělo se tudíž proti jakémukoliv plošnému omezování zahraničních společností formou kvót pro československé občany ve správních radách.⁶⁸

⁶⁶ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 353, fol. 1606/18 z 8. ledna 1919.

⁶⁷ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 353, fol. 7073/19 z 21. dubna 1919.

⁶⁸ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 353, fol. 7073/19 z 21. dubna 1919.

Na jaře 1919 začaly mít rovněž samy společnosti zájem na přemístění svého sídla do Československa. Motivovaly je k tomu problémy se správou a řízením podniků a hlavně důsledky inflace rakouské měny. Vídeňské banky nemohly po únorové měnové odluce a při vysoké inflaci podniky patřičně finančně zabezpečit. Společnosti nutně potřebovaly československé koruny a navazovaly proto spojení s československými bankami.⁶⁹

⁶⁹ Lacina, Vlastislav, Nostrifikace podniků a bank v prvním desetiletí československé republiky, in: Český časopis historický 92/1994, číslo 1, s. 78-79.

2.4.3 Převzetí iniciativy ministerstvem obchodu a projednání nové osnovy nostrifikačního zákona

Po provedení těchto kritických analýz svolalo ministerstvo obchodu 3. ledna 1919 do své budovy v Celetné ulici v Praze do bývalého šlechtického kasina⁷⁰ zástupce všech uvedených ministerstev,⁷¹ pražské obchodní a živnostenské komory⁷² a právního výboru Národního shromáždění.⁷³ Bylo konstatováno, že německo-rakouská⁷⁴ vláda nostrifikaci brání a nechce podnikům schvalovat změny stanov. Bylo zopakováno, že samy společnosti chtějí svá sídla přenášet, ale potřebují tlak ze strany československého státu na německo-rakouskou vládu. Aby bylo možné přesunout sídlo, bylo totiž nejprve podle rakouského obchodního zákona a zákona o akciových společnostech nutné nechat si schválit změnu stanov rakouským ministerstvem vnitra, které podobné změny registrovalo. Teprve pak bylo možné podat žádost o vymazání z rakouského firemního rejstříku a nechat se zapsat u československého obchodního

⁷⁰ Dům v Celetné ulici číslo 13, dnes patří Univerzitě Karlově. Nalézá se v něm informační centrum a část pedagogické fakulty.

⁷¹ Za ministerstvo spravedlnosti se schůzky účastnil pan Josvorice, za ministerstvo železnic ministerský rada Jaroslav Kotěra, odborový přednosta odboru II - finančního -ministerstva železnic. in: Batovcův almanach, Politický kalendář republiky československé, ročník XXX. na rok 1922, s. 164, a sekční rada J. Josef Pára byl přítomen za ministerstvo financí, později ministerský rada II. odboru - kreditního - na ministerstvu financí, in: Batovcův almanach, Politický kalendář republiky československé, ročník XXX. na rok 1922, s. 151.

⁷² Za pražskou obchodní a živnostenskou komoru byl přítomen její tajemník Bohdan Živanský in: Batovcův almanach, Politický kalendář republiky československé, ročník XXX. na rok 1922, s. 248.

⁷³ Jím byl dr. Karel Mattuš in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 353, fol. 1606/18 z 8. ledna 1919.

⁷⁴ Rakouský stát se jmenoval až do podpisu saint-germainské mírové smlouvy 10. září 1919 Německé Rakousko. Po tomto datu se stát nazýval Rakouskou republikou, in: Kolektiv autorů, Dějiny Rakouska s. 477.

soudu.⁷⁵ Poslanec Mattuš prohlásil, že právní výbor Revolučního národního shromáždění nemá nic proti tomu, aby byl návrh zákona poslance Nekvasila přepracován a předložen v jiné podobě. Nabízí se otázka, proč byl i Karel Mattuš podepsán pod radikálním Nekvasilovým návrhem, který k nostrifikaci nešlo použít, na jehož přepracování se měsíc poté podílel. Pravděpodobně se přímé formulace Nekvasilova návrhu neúčastnil. Mattuš dále doporučoval, aby nebyl nový návrh podán Národnímu shromáždění jako návrh vládní, s čímž ostatní vyjádřili svůj souhlas. Poslanecké návrhy působily více jako vůle lidu a méně jako vládní záměr. Tím byla připravována půda k jednání s Německým Rakouskem, které již začalo nostrifikaci bránit. Výsledek porady potvrzoval osnovu připravenou ministerstvem obchodu. Dohody bylo dosaženo v tom, že povinnost nostrifikace se nebude ukládat všem akciovým společnostem plošně, protože by se jednalo o opatření příliš dalekosáhlé a navíc byla pocitována potřeba některým společnostem, jakými byly například pojišťovny, přístup do země neulehčovat, nýbrž spíše ztěžovat. Shoda panovala i v tom, že norma vypadající jako nátlak by se neměla týkat společností s vazbou na dohodové státy. Byl tedy přijat fakultativní princip navrhovaný ministerstvem obchodu. Příslušnou společnost měl k nostrifikaci vyzvat ministr, do jehož kompetence spadala. Ministerstvo financí si vyhradilo, aby mezi společnostmi, které měly být nostrifikovány, nebyly uvedeny banky z obavy z odvetných opatření ze strany Německého Rakouska a Maďarska,⁷⁶ kde, podle tvrzení ministerstva financí, měly mít české banky

⁷⁵ Lacina, Vlastislav, Nostrifikace podniků a bank v prvním desetiletí československé republiky, in: Český časopis historický 92/1994, číslo 1, s. 80.

⁷⁶ V originále je Maďarsko nazýváno Uherskem in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 353, fol. 1606/18 z 8. ledna 1919.

četné filiálky.⁷⁷ Tímto nepravdivým argumentem si ministerstvo financí vyhradilo nostrifikaci bank pro sebe a odmítlo společný postup s ostatními ministerstvy. Od této chvíle nebyly banky v souvislosti s nostrifikací zmiňovány. Paragraf Nekvasilova návrhu vyžadující ve volených orgánech dvoutřetinový poměr obyvatel majících domovské právo do 28. října 1918 na území Československa byl definitivně odmítnut jako přílišné zatížení administrativy, kterému bylo důležité se za stávajících poměrů vyhnout a paragrafy o souhlasu ministra financí se zakládáním nových společností s kapitálem nad 900 000 korun a o souhlasu téhož ministra pro společnosti s kapitálem zahraničním byly označeny za nadbytečné. Ohledně nostrifikačních kompetencí bylo zástupci ministerstev financí, obchodu a železnic dohodnuto převést agendu akciových společností na odborná ministerstva obchodu a financí. Pátý paragraf Nekvasilova zákona znárodňující veškeré nesoukromé podniky, které nevolily orgány své správy, byl pak zcela odmítnut, neboť by k jeho realizaci bylo nutné vypracovat zcela samostatný zákon.

V průběhu ledna roku 1919 proběhly ještě dvě meziministerské schůzky⁷⁸ a současně ministerstva novou osnovu zákona připomínkovala. Na popud ministerstva spravedlnosti byly vloženy věty, že předpisy o opovědích⁷⁹ zůstávají v platnosti, že ministrovo vyzvání nahrazuje

⁷⁷ Toto tvrzení se nezakládá na pravdě, české banky neměly v Uhersku ani jednu filiálku. Přesto tento argument ministerstvo financí použilo. In: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 353, fol. 1606/18 z 8. ledna 1919 tvrdí doslova: „Aby nebyl ustanoveními nového zákona dán podnět k retorsním opatřením německo - rakouského a uherského státu, v jejichž oblastech je české bankovníctví filiálkami četně zastoupeno.. ministerstvo financí si vyhradilo učiniti v případě bank opatření zvláštní“.

⁷⁸ 6. ledna a 18. ledna 1919 viz: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 353.

⁷⁹ Opovědi byly úřední hlášení. In: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1990_01.htm.

souhlas cizího státu se změnou stanov, kterého bývá za běžných podmínek zapotřebí, že vyzvané podniky nemusí žádat připuštění k provozování obchodů v tuzemsku, které by normálně požadovat musely a že jsou zproštěny povinností, které mají cizí podniky splnit, aby mohly v Československu podnikat. Tyto věty vložené ministerstvem spravedlnosti znamenaly odklon od názoru, že je potřeba podniky k nostrifikaci nutit, a příklon k postoji, že je lepší snažit se spíše firmy k nostrifikaci motivovat, a ulehčit ji společností, které o ni usilovaly.⁸⁰

Nový návrh nostrifikačního zákona byl hotov 17. května 1919 jako tisk číslo 1124 a byl předsednictvem Národního shromáždění poslán do ministerské rady 7. června téhož roku.⁸¹ Příliš pozdě přišla žádost ministerstva veřejných prací žádající, aby společnosti byly povinny jako důkaz předkládat výpisy buď z rejstříku obchodního soudu anebo z horní knihy horního soudu, což bylo nezbytné v případě dolů, které nepatřily do obchodního rejstříku, nýbrž byly zapisovány do horních knih horních soudů. Po celou dobu docházely na jednotlivá ministerstva dotazy od českých, rakouských a slovenských podniků a podnikatelů a jejich právníků, v jaké fázi se nostrifikační proces nachází.

⁸⁰ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 1286/19 z 13.1. 1919.

⁸¹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 22672/19 z 11. 6. 1919.

2.4.4 Čekání československé vlády na mírovou smlouvu s Rakouskem

Počátkem roku 1919 narůstal počet společností z Vídně⁸² a z Maďarska⁸³, které chtěly nostrifikovat⁸⁴, ale stále nemohly přenést svá sídla do Československa. Bez zvláštní zákonné normy se takové jednání právně rovnalo likvidaci podniku. Tomu se chtěla každá společnost vyhnout, protože likvidace byla spojena až s dvaceti pěti procentními likvidačními poplatky.⁸⁵ Zájmy těchto podniků a československého státu byly podobné. Také proto chtělo ministerstvo obchodu celý proces co nejvíce urychlit. Dokonce bylo navrhováno dotyčný zákon přijmout jako návrh

⁸² Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 28031/19 a 27157/19. Jedná se o seznamy z 9. července 1919, které obsahují společnosti žádající o přesídlení. Seznamy vypracovalo ministerstvo vnitra a nacházíme v nich pouze podniky se sídlem ve Vídni. Mezi podniky nostrifikovanými z Rakouska nebyl na konci nostrifikace ani jeden, který předtím nesídlil ve Vídni. Viz příloha 26.

⁸³ Na Slovensku byla situace složitější než v Čechách a na Moravě. Politická situace v Maďarsku byla méně přehledná a některé podniky byly od svých majitelů opuštěny. K zachování výroby bylo nejvyšší důležité, aby byla nostrifikační norma přijata co nejdříve. Situace nejistoty měla za následek otálení s investicemi, které podniky a jejich výrobu poškozovalo. Ministerstvo obchodu doporučovalo ministru s plnou mocí pro správu Slovenska jako prozatímní řešení nucenou správu problematických společností.⁸³ Nešlo pouze o podniky opuštěné. I společnosti, které vyráběly, byly situací zmatené a nevěděly, jakým způsobem bilancovat, jak reorganizovat, jak se osamostatnit se sídlem v Československu, jak se nechat zaprotokolovat v obchodním rejstříku, jak si nechat schválit změnu stanov. Navíc z pozice československého státu nebyla vyřešena otázka, jak tyto firmy kontrolovat a jak provádět jejich revizi. In: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 24150/19 z 23. 6. 1919.

⁸⁴ Ministerstvo obchodu do září roku 1919 evidovalo celkem padesát tři žádostí o přenesení sídla podniků, na něž se měl nostrifikační zákon vztahovat.

⁸⁵ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 353, fol. 4654/19 z 10. 3. 1919, dopis advokáta Arthura Frösela z Prahy, který zastupuje akciovou společnost zajímající se o nostrifikaci. Jednalo se o zdanění likvidace společnosti podle § 96 zákona z 25. října 1896 č. 220 ř. z. o osobních daních, podle něhož podléhaly fondy a rezervy likvidovaných společností dodatečnému zdanění.

vládní a rezignovat na účinek poslanecké iniciativy.⁸⁶ Právě probíhající inflace rakouské měny mohla celý proces zjednodušit a nákup akcií nostrifikovaných podniků zlevnit.⁸⁷ V terminologii a korespondenci ministerstva obchodu byla patrná změna rétoriky. O Nekvasilově návrhu se hovořilo jako o normě, "jejíž uzákoněním má býti zejména německo-rakouským podnikům umožněno přesídlení do oblasti československého státu"⁸⁸ Zmínky o nucení společností k přenesení sídla se vytrácely a stejně tak i hrozby nucené správy. Ministerská rada návrh zákona projednala 17. července 1919. Rozhodla sice, že bude proces nostrifikace až do definitivního přijetí znění mírových smluv zastaven, ale že příslušná ministerstva mají vydat zúčastněným kruhům, jež se obávaly znárodnování a socializace, uklidňující prohlášení.⁸⁹ Termíny nacionalizace, socializace a nostrifikace byly na začátku roku 1918 a v roce 1919 velmi často zaměňovány.⁹⁰ Nostrifikace byla považována za nacionalizaci a naopak a byly s ní spojovány myšlenky socializace, socialismu i komunismu. A byly to právě fámy a strach ze znárodnění a ze socializace, který vedl mnohé podniky ke snaze o

⁸⁶ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 353, fol. 4654/19 z 10. 3. 1919.

⁸⁷ Lacina, Vlastislav, Nostrifikace podniků a bank v prvním desetiletí československé republiky, in: Český časopis historický 92/1994, číslo 1, s. 81.

⁸⁸ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 353, fol. 4654/19 z 10. 3. 1919.

⁸⁹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 31761/19 z 19. 7. 1919.

⁹⁰ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 31092/21 z 10. června 1921 nebo Znárodnění průmyslu in: Obzor národohospodářský, ročník XXIX, 1924, s. 1, nadpis: "Znárodnění průmyslu" - Nebudiž vykládán nadpis tohoto článku mylně. Nemá se v něm jednat o "znárodnění" ve smyslu nějaké mlhavé a neujasněné socialisace (tímto libivým slovem totiž u nás rády různé socialisační pokusy bývají označovány), nýbrž pojem znárodnění má býti brán ve svém obvyklém národnostním smyslu. To jest, jedná se o to, aby výroba průmyslová v naší československé republice měla skutečně také československý národní ráz."

nostrifikaci a k prodeji akcií do českých rukou. Některé podniky se domnívaly, že pokud nebudou nostrifikovány, budou znárodněny.⁹¹

Na oficiálních místech nalézáme zřídka zmínky o procesu nostrifikace. Náznaky lze nalézt v projevu ministra obchodu Adolfa Stránského⁹² na manifestačním sjezdu Ústředního svazu československých průmyslníků proneseném 11. května 1919 na Žofíně. Nehovořil o nostrifikaci explicitně, ale zmiňoval zamýšlenou větší pomoc českému průmyslu než průmyslu německému a hodlal tak vyrovnat staleté protěžování německého průmyslu Rakouskem-Uherskem a situaci za první světové války.⁹³

⁹¹ Lacina, Vlastislav, Nostrifikace podniků a bank v prvním desetiletí československé republiky, in: Český časopis historický 92/1994, číslo 1, s. 80.

⁹² Adolf Stránský, 8. 4. 1855 - 18. 12. 1931, český politik, blízký spolupracovník Karla Kramáře. Založil deník Lidové noviny, od roku 1895 zasedal jako poslanec říšské rady a moravského sněmu. Za 1. světové války působil v odboji a zastával radikální názory. Po vzniku Československé republiky se stal poslancem a posléze senátorem. Mezi lety 1918-1919 byl ministrem obchodu Československé republiky. in: Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích, Diderot, Praha 1999, svazek 7, s. 295.

⁹³ Mnohem větší místo zaujal ve Stránského projevu i v řeči ředitele Živnostenské banky Jaroslava Preisse, stejně jako u ostatních řečníků odpor proti možnému znárodnění podniků, proti dělnickým radám a snahy o hledání řešení dopravních problémů. In: Národní archiv, fond ÚSČP, karton 10.

2.4.5 Získávání statistických údajů

Ministerstvo obchodu se rozhodlo využít času, během něhož se v Paříži jednalo o mírové smlouvě s Rakouskem a získat statistické údaje, kterými by bylo možné zákon ve sněmovně podpořit, v zahraničí obhájit a následně v Československu provést. Dne 30. května 1919 vyhlásil ministerský rada Josef Matoušek⁹⁴ statistickou akci nazvanou "Soupis cizích firem" určenou všem obchodním a živnostenským komorám československého státu. Akce byla zaměřena pouze na společnosti patřící cizincům. Obchodní a živnostenské komory měly sestavit seznam všech firem sídlících v příslušném obvodu, "které patří jednotlivcům, pokud tito jsou cizozemci",⁹⁵ dále všech "firem společenských a komanditních s cizozemským kapitálem" s rozepsáním poměru kapitálu českého a cizího a nakonec všech cizích akciových společností a společností s ručením omezeným s uvedením mateřského cizího podniku nebo cizího hlavního podniku. V rámci akce se zjišťovalo také to, zda majitelé měli státní občanství německé, rakouské, uherské nebo polské či jihoslovenské. Spisy byly označeny jako velmi nutné.⁹⁶

Získávání statistických údajů postupovalo velmi pomalu. V září, v říjnu a v listopadu 1919 došlo sice několik odpovědí, ale výsledkem byl spíše seznam důvodů, pro které nešlo požadovaná data zjistit. Obchodní a živnostenské komory disponovaly sice některými údaji k akciovým společnostem, ale neměly žádné podklady k soukromým firmám jednotlivců a už vůbec ne k původu kapitálu ostatních typů

⁹⁴ Dr. Josef Matoušek, ministerský rada ministerstva obchodu, přednosta oddělení F určeného pro praktické provádění nostrifikace podniků se sídlem mimo území republiky Československé, in: Batovcův almanach, Politický kalendář republiky československé, ročník XXX. na rok 1922, s. 156.

⁹⁵ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 31983/19.

⁹⁶ Tamtéž.

společností.⁹⁷ Výsledkem byl nakonec pouze seznam akciových společností, které měly sídlo v cizině a podnikaly v Československu.⁹⁸ V průběhu sbírání dat docházely na ministerstvo obchodu mezi omluvami za nesplnění zadaného úkolu také stížnosti společností, které hodlaly uposlechnout Nekvasilova návrhu a nostrifikaci podstoupit, ale narážely na překážky, které ve své většině nebyly závislé na československých úřadech⁹⁹ a vyžadovaly mezistátní jednání s Rakouskem.

⁹⁷ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 38105/19, 39813/19.

⁹⁸ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 3420/19, 34621/19, 35700/19, 38105/19, 38259/19, 39118/19, 42138/19, 42227/19.

⁹⁹ Některé ovšem ano viz poznámka 83.

2.4.6 Zákon o vstupu československého státu v záruční /garanční/ poměr u místních drah garantovaných státem¹⁰⁰

Cílem tohoto zákona přijatého v červenci roku 1919 bylo udržet provoz na převážně nerentabilních soukromých místních tratích. Vybrané společnosti měly dostat záruky čistého zisku za podmínky, že přeloží svá sídla do Československa, do správní rady budou volit pouze československé občany a vedení správy společností bude předáno ministerstvu železnic.¹⁰¹ Šlo o vůbec první přijatý zákon realizující státem oficiálně deklarované nostrifikační cíle.¹⁰² Jednotlivé společnosti byly jmenovitě vypočteny. Z celkového počtu 128 soukromých železničních společností, které sídlily mimo československé území, se zákon vztahoval na sedmnáct.¹⁰³

¹⁰⁰ Tento jazykově nesmyslný název zákon opravdu měl. In: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1055_00.htm.

¹⁰¹ Sb. z. a n. 1919 č. 417.

¹⁰² Přenesení sídla z Vídně do Prahy, jmenování československých státních příslušníků do správních rad a zapsání do obchodního rejstříku u obchodního soudu v Praze. V důvodové zprávě bylo výslovně uvedeno, že zmíněné dráhy byly pod vlivem vídeňské bankovní společnosti stojící pod státním dohledem "k. k. priv. österr. Kreditinstitut für Verkehrsunternehmen und öffentliche Arbeiten" a že je třeba tyto společnosti z tohoto vlivu vymanit. In: Sb. z. a n. 1919 č. 417.

¹⁰³ 1. Jindřichův Hradec - Nová Bystřice, 2. Kostelec - Telč - Slavonice, 3. Benešov - Vlašim - Dolní Královice, 4. Jičín - Rovensko - Turnov, 5. Rakovník - Louny, 6. Karlovy Vary - Johannegeorgenstadt, 7. Sdružené pošumavské místní dráhy, 8. Vodňany - Týn n. Vl. 9. Mariánské lázně - Karlovy Vary, 10. Schönwehr - Locket, 11. Domažlice - Tachov, 12. Svitava - Polička, 13. Vsetín - Velké Karlovice, 14. Německý Brod - Žďár - Tišnov, 15. Moravské Budějovice - Jemnice, 16. Německý Brod - Humpolec, 17. Chlumeč - Králové Městec. in: Lacina, Vlastislav, Nostrifikace podniků a bank v prvním desetiletí československé republiky, in: Český časopis historický 92/1994, číslo 1, s. 78 také Sb. z. a n. 1919 č. 417.

2.4.7 Rakouská opatření znesnadňující nostrifikaci

Obchodní a živnostenská komora v Liberci si stěžovala 26. srpna 1919 ministerstvu obchodu, že pro firmy, které by rády přesunuly své sídlo na Československé území a sídlí doposud na území Německého Rakouska, je nové německo-rakouské sociální nařízení Státního úřadu sociálních věcí a Státního úřadu spravedlnosti týkající se ochrany zaměstnanců při překládání sídel firem do zahraničí z 2. června 1919 nepřekonatelnou finanční zátěží. Toto nařízení bylo přijato navzdory tomu, že Německé Rakousko mělo v té době již řadu sociálních zákonů, které se problematikou nezaměstnanosti zabývaly. Přijaté opatření bylo československými úřady chápáno jako účelově zaměřené proti nostrifikační akci, přestože se z rakouské strany jednalo o pochopitelnou ochranu vlastních občanů před propouštěním v souvislosti s nostrifikací.¹⁰⁴ Podle přijatého rakouského nařízení bylo možné nostrifikaci provést až po vyrovnání se se zaměstnanci podle následujících pravidel.

Odstupné bylo závislé na počtu odsloužených let a na statutu zaměstnance podle rakousko-uherského zákona o zaměstnancích.¹⁰⁵ Zaměstnanci, na které se

¹⁰⁴ Jednalo se o prováděcí nařízení státního úřadu sociální péče ze 14. února 1919 číslo 121 týkající se podpory v nezaměstnanosti zaměstnanců, dále o prováděcí nařízení státního úřadu spravedlnosti z 27. března 1919 číslo 197 týkající se omezení výpovědí, dále o prováděcí nařízení státního úřadu sociální správy ze 14. května 1919 číslo 268 týkající se zařazování nezaměstnaných do průmyslových podniků a konečně o prováděcí nařízení státního úřadu sociální správy z 24. června 1919 číslo 327 týkající se podpory pracujících a zaměstnanců, in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 32025/19 z 26. srpna 1919.

¹⁰⁵ Zmíněný zákon byl Handlungsgehilfengesetz z roku 1910, předchůdce zaměstnaneckého zákona. Za zaměstnance byl považován ten, kdo v obchodním společenství zastával funkci obchodníka nebo funkci vyšší a ten, kdo byl v neobchodních společnostech zaměstnán na kancelářské práce. In: <http://www.voegb.at/bildungsangebote/skripten/ar/AR-14.pdf>.

Handlungsgehilfengesetz vztahoval, měli dostat, pokud odpracovali méně než pět let, jeden roční plat, od pěti do deseti odsloužených let jeden a půl násobek ročního platu, od deseti do dvaceti pěti let dvojnásobek a přes dvacet pět odpracovaných let třínásobek svého ročního platu. Ostatním, na které se Handlungsgehilfengesetz nevztahoval, se odstupné počítalo z týdenního příjmu. Do pěti služebních let jim příslušel osminásobek, od pěti do deseti let šesnáctinásobek, od deseti do dvaceti pěti let dvacetišestinásobek a nad dvacet pět let padesátipětinásobek jejich týdenního příjmu. Tato pravidla platila pro případ rozpuštění společnosti v důsledku přestěhování sídla do zahraničí, v důsledku prostého rozpuštění zahraniční společnosti a i v případě omezení působnosti společnosti v důsledku přenesení sídla do zahraničí. Nebylo divu, že tímto nařízením byla nostrifikace ztížena a že liberečtí podnikatelé žádali vládu, aby o těchto otázkách začala s Německým Rakouskem diplomaticky jednat. Jako důvod uváděli, že jsou povinni z důvodu budování československého státu a z hospodářských důvodů přenést své sídlo z Německého Rakouska do Československa, a protože je k tomu československý stát zavázal, měl by se postarat, aby celý proces neměl na podnikání dotčených společností tak drastické dopady.

Ministerstvo obchodu jednalo o libereckém podnětu. Variantu recipročního zásahu - "přímé represálie konkrétním opatřením" - vůči rakouským společnostem zavrhlo jako první, protože nebyla naděje na to, že by se našly podniky zamýšlející přestěhovat své sídlo z Československa do Rakouska. Jako nejvhodnější se tedy jevilo diplomatické jednání navrhané libereckou obchodní a živnostenskou komorou. Současně byla liberecká stížnost zaslána ministerské radě, aby ministři vnitra a spravedlnosti

zvážili, zda nejsou schopni nějakým způsobem vyvinout na rakouskou vládu tlak, aby přijaté opatření pro československé nostrifikované společnosti zrušila.¹⁰⁶

Československá vláda čekáním na konečné znění mírových smluv dala Německému Rakousku čas promyslet a přijmout zmíněná opatření. Rakouská vláda věděla, že přesunutím sídel společností do Československa přijdou zaměstnanci téměř dvou set společností o práci a to navíc výlučně v "rudé Vídni"¹⁰⁷ a rakouský stát stejně jako město Vídeň ztratí velké prostředky z akciové, příjmové a mzdové daně, z daní nepřímých a z obchodních výdělků. Nelze se divit rakouské snaze postarat se o vlastní občany právě formou odstupného a nostrifikaci tím prodražit a zkomplikovat. V době přijetí zmíněné normy o odstupném již bylo zřejmé, že Československo nebude muset společnosti k nostrifikaci nutit, protože zájem o ni neustále stoupal, což bylo pro Rakousko dalším důvodem pro to, pokusit se touto formou zpomalit zhoršování již beztak špatné hospodářské situace a zabránit nařčení, že se o své občany nestará.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 32025/19 z 1. září. 1919.

¹⁰⁷ V Rakousku jsou politické strany vedle oficiálního názvu nazývány i za pomoci barev. Jako černí bývají označováni křesťanští demokraté, sociální demokraté jsou tradičně nazýváni rudými.

¹⁰⁸ Rakousko stálo po první světové válce před velikými hospodářskými problémy. Potíže byly tak veliké, že docházelo ke spekulacím, zda je vůbec rakouský stát schopen samostatné existence, čehož rakouská vláda dovedně využívala při jednání s velmocemi, navíc bylo do roku 1922 propuštěno 80 000 úředníků státní správy v rámci restrukturalizace - přizpůsobení počtu pracovníků novému menšímu státu. In: Kolektiv autorů, Dějiny Rakouska, Praha 2002, s. 476, 481.

2.4.8 Saint-germainská mírová smlouva a příprava jednání s Rakouskem

Mezitím došlo 10. září 1919 k podepsání Saint-germainské mírové smlouvy, která byla československou vládou ve srovnání s ostatními vítěznými státy posuzována v oblasti nostrifikace za "zvláště nepříznivější".¹⁰⁹ Nedávala totiž Československu možnost zabavit rakouský majetek bez náhrady jako válečné reparační. Jakákoliv likvidace majetku rakouských státních příslušníků nebo příslušníků bývalého mocnářství mohla proběhnout jen za podmínky, že byl celý výtěžek vyplacen přímo bývalým vlastníkům. Ministerstvo obchodu se tedy zasazovalo o to, aby československý zástupce na mírové konferenci dosáhl přiznání práva československého státu zadržet výtěžek likvidací maďarského majetku na účet válečných náhrad alespoň v mírové smlouvě s Maďarskem.¹¹⁰ Jako důvod byly uvedeny válečné události, které v té době proběhly na Slovensku.¹¹¹

Po zklamání nadějí vkládaných do mírové smlouvy s Rakouskem bylo zjevné, že opravdu jediná cesta, jak

¹⁰⁹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 38769/19 z 16. října. 1919.

¹¹⁰ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 38769/19 z 16. října. 1919.

¹¹¹ Na konci dubna 1919 zahájilo Československo vojenské akce proti Maďarsku, kde odstoupil 21. března 1919 na protest proti novým hranicím Maďarska Mihály Károlyi zastávající funkce premiéra a současně prezidenta a kde byla následně vyhlášena republika rad bolševického typu. Při maďarské protiofenzívě byly československé oddíly poraženy a maďarská Rudá armáda se dostala až k polským hranicím, čímž rozdělila Československo na dvě části a umožnila proklamaci Slovenské republiky rad s centrem v Prešově. Pod vlivem rumunského vojenského postupu z jihu a na dohodový diplomatický nátlak se Maďarsko v průběhu června a července ze Slovenska stáhlo a maďarský bolševický režim se 3. srpna téhož roku zhroutil. Tento československý válečný neúspěch si vyžádal přes tisíc mrtvých a více než 1,2 miliardy československých korun. In: Klimek, Antonín, Kubů, Eduard, Československá zahraniční politika 1918 - 1938 Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů, Praha 1995, s. 26 - 27.

dosáhnout nostrifikace, vede přes přijetí nostrifikačního zákona a následné jednání s Rakouskem. Na diplomatické řešení totiž přímo odkazoval článek 94 mírové smlouvy, podle kterého měla být mezi Československem a Rakouskem o občanských právech, o obchodu a o provozu živností sjednána zvláštní smlouva, která pochopitelně nesměla mírové smlouvě odporovat.

Na ministerstvu obchodu byla vypracována studie připravující budoucí jednání s Rakouskem o zmíněné bilaterální nostrifikační dohodě rozebírající taktéž saint-germainskou mírovou smlouvu.¹¹² Upozornila na fakt, že podle jejího článku 380 budou všechny nesnáze, které se při bilaterálních jednáních s Rakouskem vyskytnou, rozhodovány čelnými mocnostmi spojenými a přidruženými až do té doby, než se Rakousko stane členem Společnosti národů. Poté budou podobné spory řešeny přímo Společností národů. Bylo tedy třeba se s Rakouskem nějakým způsobem domluvit, protože hrozilo velké nebezpečí z prodlení. Při jednání mohl Československu pomoci článek 270 mírové smlouvy, podle něhož byla rakouská vláda *a priori* zavázána úpravě poměrů spojených s nostrifikací nepřekážet, proces usnadňovat a podporovat, stejně jako článek 228, podle něhož Rakousko nesmělo ukládat cizím státním příslušníkům žádné omezení, které se na ně nevztahovalo do 1. července 1914. Po tomto datu totiž mohlo Rakousko ukládat pouze omezení, která platila pro cizince i pro rakouské státní příslušníky zároveň. S Rakouskou vládou bylo nutné projednat několik závažných otázek, které nostrifikační aktivitu brzdily. Byly vesměs majetkové povahy, neboť nový návrh nostrifikačního

¹¹² Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 38769/19 z 16. října. 1919.

zákona řešil pouze formálně právní aspekty přenesení sídla podniků.

Prvním bodem k projednávání byly likvidační poplatky, které rakouská vláda žádala po společnostech žádajících o přenesení sídla. Jako minimální cíl jednání s rakouskou vládou v této otázce byla vytyčena zásada, že případný likvidační poplatek nesmí přesahovat míru odpovídající prokazatelné rakouské kapitálové účasti na dotčených společnostech. Dalším bodem byla otázka, ve kterém státě a v jakém poměru budou nostrifikované společnosti platit daň z majetku. Třetím se staly podmínky případného rozdělení kapitálu společností nebo přenesení rakouské části na československé společnosti a otázky kursu akcií. Bodem posledním byla pak otázka zaměstnanců vídeňských centrál, jejich odstupného a s jejich propouštěním spojených otázek.

Z uvedených dokumentů je cítit lítost nad tím, že Československo nedostalo právo k jednostranným akcím vůči Rakousku, jako se to stalo v případě Německa, a strach, aby se přijetím nostrifikačního zákona neopakovala podobná situace i na Slovensku, takže by bylo nutné jednat s maďarskou vládou. Bylo tedy zatím doporučeno se schválením nostrifikačního zákona počkat.

2.4.9 Ustavení nostrifikační komise

Porada o přezkoumání předpisů mírových smluv s Německem a Rakouskem a o otázce nostrifikace cizozemských podniků se konala 5. listopadu 1919. Na schůzku konanou v zasedací síni ministerstva obchodu na Valdštejnském¹¹³ náměstí v Praze byli pozváni zástupci všech dotčených ministerstev,¹¹⁴ všechny obchodní a živnostenské komory,¹¹⁵ Svaz československých průmyslníků, Svaz českých bank a dále jednotlivé osobnosti: advokáti Bedřich Kaufmann, Václav Bouček, Eduard Schwarz¹¹⁶ a za Národní shromáždění poslanec Jaroslav Mattuš.¹¹⁷ Německy mluvícím bylo pozvání společně s již rozebranou úvodní studií zasláno na pokyn ministra obchodu v německém jazyce.¹¹⁸

Zápis z této schůzky si zaslouží pozornost. Účastníci porovnávali mírové smlouvy. Cílem Versailleské smlouvy z hlediska nostrifikace mělo být "vymaniti nás z hospodářského

¹¹³ V pozvánkách je v rámci jazykového purismu termín Valdštejnský nahrazen pojmem Valdštýnský.

¹¹⁴ Ministerstvo zahraničních záležitostí, ministerstvo vnitra, ministerstvo financí, ministerstvo spravedlnosti, ministerstvo veřejných prací.

¹¹⁵ V Praze, Plzni, Českých Budějovicích, Liberci, Chebu, Brně, Olomouci, Opavě, Hradci Králové.

¹¹⁶ Tito advokáti měli na nostrifikaci, jak bude ještě doloženo, značný vliv. Zastupovali jednotlivé nostrifikované společnosti a mnohdy se účastnili jednání nostrifikační komise. Upozorňovali na sporné otázky a snažili se vyjednat pro společnosti co nejvýhodnější podmínky. JUDr. Bedřich Kaufmann byl předsedou správní rady České banky Union. In: Kašpar, Josef, Pražské bursovní papíry, příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty, roč. 1924, Praha 1924, s.38.

JUDr. Eduard Schwarz byl právníkem, kterému dodávala zakázky Živnostenská banka.

¹¹⁷ Jaroslav Mattuš, 9. 1. 1867 - 22. 12. 1919. Stal se radou zemského soudu, později byl v Národním shromáždění členem železničního výboru, výboru pro Velkou Prahu, výboru rozpočtového, finančního a legionářského. In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/rejstrik/jmenny/MB.HTM> také: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44306/19 z 27. listopadu 1919.

¹¹⁸ Všechny výše uvedené informace in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 39286/19 z 21. října 1919.

vlivu Německa", kdežto saint-germainská mírová smlouva si měla klást za cíl "vyrovnání hospodářských podmínek národnostních států na území bývalého Rakousko-Uherska vzniklých a do převratu hospodářský celek tvořivších". Nebylo pochyb o tom, že tak byly obě smlouvy velmocemi formulovány. Německo mělo mít ve srovnání s Rakouskem těžší pozici. Ovšem československý přístup byl odlišný. President Obchodní a živnostenské komory z Chebu Scherb¹¹⁹ nechápal nostrifikaci jako nástroj k dosažení výše uvedeného účelu mírových smluv a upozorňoval, že situace německých podniků je diametrálně odlišná od situace podniků sídlících v Rakousku. Německé „filiálky“¹²⁰ byly závislé na řííšsko-německých hlavních závodech, které dodávaly stroje, suroviny, polotovary a mnohdy také kvalifikovaný personál - úředníky, mistry a přední dělníky. Násilné přerušení tohoto spojení by vyvolalo konkurenční boj mezi mateřským závodem v Německu a dceřinou společností nacházející se na území Československa, který by dceřiný podnik pravděpodobně prohrál, jako se to stalo v případě Mannesmannových závodů v Itálii. Itálie osamostatnila italskou dceřinou společnost Mannesmannových závodů a po tomto zákroku klesla výroba osamostatněného závodu tak dramaticky, že italská vláda poté znovu musela nakupovat v Německu u řííšsko-německých Mannesmannových závodů to, co předtím v Itálii vyráběla zmíněná dceřiná společnost. Ve srovnání se situací německých dceřiných podniků měla být pozice výrobních a dopravních společností sídlících v Rakousku a vyvíjejících činnost v

¹¹⁹ Ing. Bedřich Scherb byl předsedou správní komise Obchodní a živnostenské komory v Chebu a také člen správní rady Falknovsko-chebské důlní společnosti v Chebu, in: Batovcův almanach, Politický kalendář republiky československé, ročník XXX. na rok 1922, s. 249.

¹²⁰ Slovo filiálka je používáno v pramenech místo pojmu dceřiná společnost

Československu odlišná. Tyto společnosti totiž sídlily ve Vídni pouze formálně z daňových důvodů. Přenesení sídla do Československa tedy znamenalo pouze přijetí faktického stavu a bylo třeba dosáhnout toho, aby rakouské úřady nepokládaly přenesení sídla společnosti za její likvidaci ve smyslu daňových předpisů a aby nevymáhaly likvidační poplatky, které by všechny zúčastněné strany výrazně finančně oslabily.¹²¹

Účastníci porady byli zajedno, že je třeba s Rakouskem jednat rychle. Jedním z důvodů, jenž byl na této schůzi zmíněn, byl fakt, že Německé Rakousko zabralo zvláštním zákonem ze 4. července 1919 cenné papíry všech fyzických a právnických osob sídlících v Rakousku. Tak se stalo, že bylo Pražské železářské společnosti¹²² zabráno 56 000 akcií - zv. Alpinek,¹²³ které byly prodány do Itálie. Rakouská republika takto získala italské liry, zatímco Pražská železářská společnost byla odškodněna inflací znehodnocenými rakouskými korunami.¹²⁴ Toto zabírání cenných papírů Rakouskem bylo zastaveno na zásah československého ministerstva zahraničí pod pohrůžkou, že budou přerušeny dodávky uhlí. Advokát Bouček doporučoval stejný postup vůči Rakousku proti požadování odstupného pro zaměstnance nostrifikovaných společností.

Druhým důvodem pro urychlení nostrifikačního procesu a hlavně pro urychlené přijetí nostrifikačního zákona byla

¹²¹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44598/19 z 29. 11. 1919.

¹²² V Pražské železářské společnosti měla v roce 1919 Česká eskomptní banka a úvěrní ústav sice menšinový, ale již nezanedbatelný podíl. Většinu držela Niederösterreichische Escompte-Gesellschaft. Viz příloha 32.

¹²³ Österreichische Alpine Montangesellschaft, vlajková loď rakouského železářství.

¹²⁴ Toto tvrzení se při jednání s rakouskou vládou ukáže nepravdivým.

nemožnost provádění nostrifikace ze strany československých firemních soudů, které nemohly zapisovat společnostem, které se usnesly na přenesení sídla, změny stanov, a tudíž je nemohly registrovat. Tak se stávalo, že některé společnosti sídlící v Rakousku vyplácely dividendy v inflací znehodnocené rakouské měně a k tomu navíc například Královodvorská cementárna¹²⁵ to učinila až začátkem října, kdy byl kurs rakouské koruny nejnižší. Zrychlení nostrifikace by tedy pomohlo zabránit poškozování akcionářů ze strany nenostrifikovaných společností a československá vláda byla vyzývána, aby se o to postarala.

Z referátů obecně vyplývala tendence k opatrnějšímu postupu vůči Německu a k tvrdšímu postoji vůči Rakousku. Referenti měli větší obavu, aby "nevyvolali nevoli v Německu, s nímž jsme jako s nejbližším susedem nuceni udržovati dobré styky. Ovšem "Jiná byla situace ohledně podniků dosud rakouských...".¹²⁶ (Výsledný dojem na člověka neznalého zeměpisu by byl skoro takový, jako kdyby na rozdíl od Německa Československo s Rakouskem nesousedilo.) Na poradě bylo také navrženo několik prozatímních opatření: zavedení zvláštní úplné bilance pro nostrifikovatelné podniky a vydání zákazu přesunování kapitálu ve prospěch ústředního závodu nalézajícího se mimo československé území.

Významným konkrétním výsledkem jednání bylo ustavení užšího subkomitétu na návrh Dr. Chudaczka¹²⁷ z chebské obchodní a živnostenské komory. Původní Chudaczkova myšlenka

¹²⁵ I v Královodvorské cementárně měla ve zmíněné době Česká eskomptní banka a úvěrní ústav menšinový podíl a většinu držela Niederösterreichische Escompte-Gesellschaft. Viz příloha 32.

¹²⁶ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44598/19 z 29. 11. 1919.

¹²⁷ Dr. H. Chudaczek byl vládním radou a prvním tajemníkem Obchodní a živnostenské komory v Chebu, in: Batovcův almanach, Politický kalendář republiky československé, ročník XXIX. na rok 1921, s. 261.

byla sestavit nostrifikační komisi z obchodních a živnostenských komor a z Ústředního svazu průmyslníků tak, aby v ní zasedali Češi i čeští Němci. Jeho návrh se setkal s odporem směřovaným proti tomu, aby byla nostrifikační komise složena také z obchodních a živnostenských komor, a namířeným proti vlivu ministerstva financí. Dosavadní postup ministerstva byl označen za pochybný, protože hodlalo předeepsat dávku z majetku i zatím vídeňským společnostem, a tím mohlo nostrifikační akci ohrozit komplikacemi, protože případné reciproční rakouské opatření by bylo pro Rakousko výhodnější než pro Československou republiku. Nechuť přibrat do nostrifikační komise zástupce obchodních a živnostenských komor byla zdůvodněna rizikem protahování celého procesu. Bylo poukázáno na fakt, že u naprosté většiny podniků se jednalo o prosté přenesení obchodních knih a zápis do československého obchodního rejstříku. Otevřeně byla dávana přednost nostrifikaci formální před nostrifikací materiální. Padl dokonce návrh týkající se možnosti sestavit nostrifikační komise dvě, jednu na ministerstvu financí a druhou na ministerstvu obchodu. Ve chvíli, kdy bylo oznámeno, že ministerstvo financí zřizuje poradní komitét k jednání s rakouskou republikou, jednohlasně zvítězil názor, aby komisi sestavilo ministerstvo obchodu a přibralo do ní zástupce ministerstva financí a další osoby¹²⁸, které uzná za vhodné.

Nostrifikační komisi¹²⁹ jmenovalo nakonec celou ministerstvo obchodu a jeho odborový rada František Benda¹³⁰

¹²⁸ Tito lidé byli nazýváni interesenty. Viz kapitola Interesenti.

¹²⁹ Meziministerská nostrifikační komise se sešla poprvé na začátku nostrifikační akce 15. října 1920. Předsedal státní tajemník Schuster (JUDr. Václav Schuster 7. 4. 1871 státní tajemník ministerstva obchodu a zplnomocněný ministr, byl od roku 1896 koncipistou a později sekretářem Obchodní a živnostenské komory v Českých Budějovicích. Roku 1900 se stal koncipistou Obchodní a

rozeslal jako její předseda pozvánky na první schůzi. Komitét měl být složen ze zástupce ministerstva vnitra

živnostenské komory v Praze. Byl členem Národní rady budějovické a Národní jednoty pošumavské. Roku 1908 byl zvolen poslancem českého sněmu. Po převratu 1918 byl vyzván prvním československým ministrem obchodu aby zorganizoval ministerstvo, poté se nachází i v představenstvu a správní radě České banky Union. Pozdější ministr obchodu, průmyslu a živností. in: Věstník ministerstva průmyslu obchodu a živností republiky československé Současně úřední list Kontrolního a kompenzačního úřadu a Komise pro zahraniční obchod v Praze. Ročník II. duben 1921, číslo 4. s. 1 - 2, dále Kašpar, Josef, Československé bursovní papíry, Příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty 1938-1939, roč. XIV., Praha 1938, s. 103), který řídí následující klíčová jednání. Přítomni byli dále vrchní báňský rada František Kňourek (JUDr. a Ing. František Kňourek báňský rada a přednosta oddělení 21 pro hornické zákonodárství) z ministerstva veřejných prací a vrchní stavební rada Jan Tomeš (ing. Jan Tomeš, vrchní stavební rada oddělení 3 odboru IV stavebního ministerstva železnic) z ministerstva železnic. Dále se účastnili členové komise, ministerský rada František Benda, ministerský rada Josef Matoušek (od dubna 1921 nepředsedá Václav Schuster, ale střídá se Matoušek a Benda) ministerský rada Josef Pára, ministerský tajemník Dr. Hilbich za ministerstvo vnitra, ministerský rada Jaromír Zenger (Ing. Dr. Jaromír Zenger ministerský rada a zástupce odborového přednosty V. odboru - hornictví a hutnictví na ministerstvu veřejných prací) z ministerstva veřejných prací, zápisy byly zasílány: ministerstvu spravedlnosti ministerskému radovi Vorlovi, ministerstvu financí odborovému radovi Karlovi Bajerovi (Karel Bajer, oddělení 7a ministerstva financí - výdělková daň podniků veřejně účtujících, dávka tantiémová, válečná daň společností, likvidační bilance), ministerstvu financí odborovému radovi Josefu Párovi, ministerstvu veřejných prací ministerskému radovi Jaromíru Zengerovi, ministerstvu železnic odborovému radovi Josefu Čermákovi (Dr. Josef Čermák odborový rada odboru II. finančního ministerstva železnic), ještě k tomu byly oklepy zápisů posílány státnímu tajemníkovi ministerstva obchodu, dva ministerskému radovi Hanušovi Vovsovi (JUDr. Hanuš Voves, odborový přednosta všeobecného odboru ministerstva obchodu), jeden hospodářské správě, v červnu 1922 se objevuje v nostrifikační komisi ministerský rada Burda (nahradil Dr. Františka Bendu) z ministerstva obchodu a z téhož ministerstva místotajemník Josef Jirsák (Dr. Josef Jirsák ministerský místotajemník ministerstva obchodu).

¹³⁰ Dr. František Benda byl přednostou právní skupiny 2 ministerstva obchodu a ministerským radou, taktéž přednostou oddělení E téhož ministerstva určeného k přípravě zákonů a norem, in: Batovcův almanach, Politický kalendář republiky československé, ročník XXX. na rok 1922, s. 156.

jmenovaného odborovým přednostou Karlem Millimem,¹³¹ ze zástupce ministerstva financí, kterým byl určen vrchní finanční rada Josef Kafka¹³² a ze zástupce ministerstva spravedlnosti, jež zastupoval ministerský rada Josef Worel.¹³³ Obchodní a živnostenskou komoru reprezentoval v nostrifikační komisi František Samek¹³⁴. Dále byli do subkomitétu zvoleni Jan Krčmář¹³⁵, profesor české university a reprezentant československé diplomacie, advokáti Bedřich Kaufmann, Eduard Schwarz, advokát a současně i poslanec Národního shromáždění Václav Bouček¹³⁶ a Jaroslav Mattuš,

¹³¹ Karel Millim byl odborovým přednosta čtvrtého odboru ministerstva vnitra, in: Batovcův almanach, Politický kalendář republiky československé, ročník XXX. na rok 1922, s.147.

¹³² Josef Kafka byl ministerským radou prvního oddělení pro rozpočet a finanční záležitosti ministerstev zemědělství, veřejných prací, pošt a telegrafů a železnic, in: Batovcův almanach, Politický kalendář republiky československé, ročník XXX. na rok 1922, s.151

¹³³ Dr. Josef Oskar Worel byl ministerským radou, zástupcem přednosty druhého odboru ministerstva spravedlnosti, in: Batovcův almanach, Politický kalendář republiky československé, ročník XXIX. na rok 1921, s. 261.

¹³⁴ Dr. František Samek byl tajemník Obchodní a živnostenské komory v Praze, in: Batovcův almanach, Politický kalendář republiky československé, ročník XXX. na rok 1922, s. 248.

¹³⁵ Jan Krčmář, 27. 7. 1877 - 31. 5. 1950, český právník. Od roku 1907 byl profesorem na Universitě Karlově v Praze. V roce 1919 byl členem československé mírové delegace v Paříži. Mezi lety 1922 - 1924 byl stálým členem československé delegace při Svazu národů v Ženevě. Jako hlavní referent komisí při ministerstvu spravedlnosti se významnou měrou podílel na kodifikaci občanského práva v Československu. Působil též jako stálý poradce ministra zahraničí a ministra financí a člen stálého rozhodčího dvora v Haagu. Byl členem České akademie věd a umění a předsedou Společnosti vlasteneckých přátel umění. V letech 1926 a 1934 - 1936 zastával funkci ministra školství a národní osvěty. In: Kolektiv autorů, Československý biografický slovník, Praha 1992, s.363.

¹³⁶ JUDr. Václav Bouček, 5. 9. 1869 - 10. 4. 1940, český právník. Od roku 1899 byl advokátem v Praze. Byl obhájcem v řadě politických soudních sporů, například v kauze Masaryk versus katechetové nebo Šviha versus Národní listy. Stal se předním aktivistou Masarykovy realistické strany. Za první světové války byl činný v domácím odboji, který podporoval i finančně. Mezi lety 1918 - 1920 byl poslancem Revolučního národního shromáždění, kde se významně podílel na nové úpravě manželského práva a na tvorbě

rada zemského soudu a rovněž člen parlamentu.¹³⁷ Tímto způsobem vznikla nostrifikační komise, která hrála v celém procesu klíčovou roli. Jejím prvním úkolem bylo projednat otázku, zda a jaký nostrifikační zákon má být vydán. Práci komise měly ulehčovat obchodní a živnostenské komory šetřením u interesentů¹³⁸ a průběžným sdělováním výsledků.

Nostrifikační komise byl orgán vzniklý pod ministerstvem průmyslu obchodu a živností. Jednalo se ovšem o vlivový faktor do značné míry nezávislý na zmíněném ministerstvu. Nostrifikační komise měla ta práva, o nichž hovořil nostrifikační zákon, že patří ministrovi. Měla rozhodovací pravomoc, kladla nostrifikovaným podnikům podmínky a měla přístup k důležitým hospodářským informacím a rozhodnutím. Z tohoto důvodu byla klíčovým orgánem a nástrojem státu i nástrojem zájmových skupin hodlajících z nostrifikace těžit. Těm se budeme více věnovat v kapitole nazvané „Interesenti“.

první československé ústavy. V letech 1925 - 1930 byl jedním z představitelů Národní strany práce. Stal se znalcem anglického práva. V letech 1900 - 1916 byl redaktorem Právnických rozhledů a autorem řady právnických a politických spisů. In: Kolektiv autorů, Československý biografický slovník, Praha 1992, s. 62.

¹³⁷ Jaroslav Mattuš, viz poznámka 117.

¹³⁸ Viz kapitola Interesenti.

2.4.10 Druhá statistická akce

Na výše uvedené schůzce o mírových smlouvách a o nostrifikaci byl určen cíl opatřit potřebný statistický materiál k zahájení jednání s Rakouskou republikou, na které saint-germainská smlouva odkazovala.¹³⁹ Pozornost byla věnována potížím se získáváním statistických dat. Přesná data byla považována za klíč k úspěchu celé nostrifikační akce. Obchodní a živnostenské komory nebyly schopné zjistit potřebná data. Bylo rovněž velmi nejisté, zda by se daly potřebné údaje získat ze soupisových elaborátů finančních úřadů k dávce z majetku. V případě veřejných společností a společností s ručením omezením byly použitelné rejstříkové soudy a ohledně akciových společností bylo navrženo přijetí zákona nebo zvláštního nařízení o povinnosti rakouských zastoupení dodat patřičná data podle nejlepšího vědomí a svědomí, což bylo nakonec odmítnuto s odůvodněním, že by se zřejmě stejně nedalo získaným údajům věřit. Jako nejschůdnější se nakonec jevila varianta spolupráce s vídeňskou vládou, jelikož Rakousko mohlo mít úplně stejný zájem jako Československo zjistit skutečný stav věcí. Přesto bylo rozhodnuto vyhlásit novou statistickou akci vedenou opět obchodními a živnostenskými komorami¹⁴⁰ za spolupráce s rejstříkovými soudy, kterým byl pro tu příležitost vydán zvláštní ministerský pokyn, aby se získáváním údajů pomáhaly.¹⁴¹

Ministerstvo obchodu vytvořilo zvláštní dotazníky v češtině a němčině.¹⁴² Dotazník A se týkal společností

¹³⁹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44598/19 z 29. 11. 1919.

¹⁴⁰ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44306/19 z 27. listopadu 1919.

¹⁴¹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44522/19 z 27. listopadu 1919.

¹⁴² Dotazníky byly rozděleny na dvě části na část A a B.

výrobních a dopravních, které provozovaly na území Československa výrobu nebo dopravu a sídlo nebo hlavní závod měly mimo československé území. Dotazník B byl určen pro všechny typy společností kromě velkostatků, tedy i pro společnosti obchodní patřící německým příslušníkům. Oba typy dotazníků obsahovaly identické otázky. Zjišťován byl název firmy, její právní forma, umístění sídla. Dotazník dále obsahoval otázku na rozmístění provozoven, na jména majitelů a společníků, na bydliště a státní příslušnost osob zúčastněných na vedení závodu, na výši závodního kapitálu, na účast cizího kapitálu a na hospodářské podmínky. Poslední kolonka byla vyhrazena pro poznámky, ve kterých mělo být uvedeno, zda je z hospodářských důvodů vhodné nostrifikaci společnosti doporučit a jakým způsobem. Dokonce nebylo "námitek, aby v této rubrice byla uvedena i přání a návrhy dotyčných interesentů samotných".¹⁴³ V případě kladení otázek přímo společností neměl být činěn žádný nátlak. Dalším pravidlem bylo, že "státní příslušnost cizozemců ovšem jen potud vyplněna buď, pokud je nepochybně, že nejsou příslušníky československého státu".¹⁴⁴ Zazněly také hlasy, aby nikdo nebyl do nostrifikace nucen, pokud to není nutné coby forma nátlaku nebo retorse. Státní úřady zjevně zachovávaly opatrný a korektní postoj.

Společnosti, na které se nostrifikace vztahovala, byly typově rozděleny do tří skupin. V první skupině byly podniky, které měly provozovny v Československu a ve Vídni formální sídlo. Druhá skupina zahrnovala společnosti mající provozovny v Československu i v Rakousku. Do třetí skupiny byly zařazeny podniky, které měly provozovny jen v

¹⁴³ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44306/19 z 27. listopadu 1919.

¹⁴⁴ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44522/19 z 27. listopadu 1919.

Československu, ale v Rakousku sídlo a nějaké jmění. Vládlo přesvědčení, že první dvě skupiny společností nebudou mít ze strany rakouské vlády mnoho potíží a že jen třetí skupina bude potřebovat od Československého státu pomoc. Advokát Bouček vyslovil v této souvislosti první zmínku o úlevách, které by měly být s nostrifikací spojeny, konkrétně navrhl snížení poplatků za emise akcií a poplatků z převodů nemovitosti. Jednalo se o poměrně závažný moment ve vývoji nostrifikace. Delší dobu již bylo jasné, že nebude nutné společnosti nutit. Zmínka o nostrifikačních úlevách však naznačovala, že tyto budou hrát důležitou roli coby motivace a cíl pro podniky a změni atmosféru celého procesu.

Na závěr porady vzešly tři podněty pro československé úřady. Ministerstvu zahraničních záležitostí byla adresována výzva, aby zamezilo zabavování jmění nostrifikovaných společností a ministerstvu financí, aby daňovými opatřeními situaci nekomplikovalo. Dále byla schválena rezoluce postoupená zahraničnímu výboru Národního shromáždění. Upozorňovalo se v ní na fakt, že ačkoliv fyzické osoby mají v mírových smlouvách právo opce, právnické osoby jej explicitně nedostaly. V rezoluci bylo zdůrazněno, že si Národní shromáždění vykládalo nepřesná ustanovení ohledně práva opce právnických osob jako právo právnických osob přesídlit na území Československa se všemi majetkovými právy, k čemuž znění mírových smluv neopravňovalo.¹⁴⁵ Tato rezoluce byla přijata proto, že podle zástupce Ústředního svazu československých průmyslníků Hugona Vavrečky¹⁴⁶

¹⁴⁵ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44598/19 z 29. 11. 1919.

¹⁴⁶ Hugo Vavrečka, 22. 2. 1880 - 9. 8. 1952, český novinář, národohospodář a diplomat. Původním povoláním byl elektrotechnický inženýr. V letech 1905 - 1914 pracoval jako redaktor brněnských Lidových novin a spolupracovník Času. Za první světové války působil jako důstojník na námořním velitelství v Terstu, odkud

připravoval zahraniční výbor Národního shromáždění ve stejné době rezoluce o mezerách mírových smluv s cílem vyvolat v Radě čtyř¹⁴⁷ diskusi a zjistit její názor na nostrifikační otázky.

Pozornost zasluhuje obálka spisu vedeného o výše studované poradě ministerstvem průmyslu obchodu a živností. Bylo na ní v kolonce předmět uvedeno: "Nostrifikace průmyslových a obchodních podniků, porada interessentů"¹⁴⁸. Později bylo začerněno "průmyslových a obchodních" a stejně tak bylo černou barvou zakryto "porada interessentů". Začernění slova "obchodních" je celkem pochopitelné. O obchodní podniky se skutečně nejednalo. Mělo jít pouze o společnosti výrobní a dopravní. Začernění "průmyslových" mohlo být chybou, kdy si ten, kdo začerňoval, nebyl jistý zda se jedná o průmyslové podniky, když se nejedná o společnosti obchodní, a raději škrtnl obojí. Ovšem zamazání slov „porada interessentů“, když zápis začínal slovy "referát o poradě zájemníků o nostrifikaci cizích podniků v československé republice konané ve středu dne 5. listopadu 1919" bylo zbytečným pokusem skrýt roli, kterou interesenti v nostrifikaci hráli.¹⁴⁹ Interesenty byli účastníci jednání nepatřící ani k obchodním a živnostenským komorám ani k ministerstvům. Na poradách to byli výše zmiňovaní právníci, kteří pak nostrifikované společnosti zastupovali. Z

udržoval spojení s českými politiky. Mezi lety 1918 - 1919 byl československým konzulem v Terstu a 1919 členem československé delegace na mírové konferenci v Paříži. V letech 1920 - 1922 byl generálním konzulem v Hamburku, 1922 - 1926 vyslancem v Maďarsku a 1926 - 1932 velvyslancem ve Vídni. V roce 1932 se stal jedním z ředitelů Baťových závodů ve Zlíně. Od 22. 9. do 1. 12. 1938 byl ministrem propagandy v úřednických Syrového vládách. In: Kolektiv autorů, Československý biografický slovník, Praha 1992, s. 774.

¹⁴⁷ Rada čtyř, orgán mírové konference v Paříži.

¹⁴⁸ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44598/19 z 2. 12. 1919.

¹⁴⁹ Tamtéž.

uvedeného materiálu navíc vyplývá, že později jimi mohly být i společnosti samé a všichni ostatní, kteří měli o nostrifikované společnosti zájem tudíž bankovní domy a podnikatelé.¹⁵⁰ O nich ovšem bude řeč ve zvláštní kapitole.

¹⁵⁰ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44598/19 z 29. 11. 1919 lze tak usuzovat z věty: "Obchodní a živnostenské komory budou mezi tím konati šetření u interesetů a výsledek pak sdělí komitétu k projednání".

2.4.11 Nové přepracování návrhu nostrifikačního zákona

První porada subkomitétu o nostrifikačním zákoně, jak byla pozdější nostrifikační komise označována, se konala o čtrnáct dní později 21. listopadu 1919.¹⁵¹

Poradě dominoval účastník mírové konference a spolupracovník československé delegace na mírové smlouvě profesor české university Jan Krčmář, který rozšířil spektrum důvodů k nostrifikaci. Bylo podle něj bezpodmínečně nutné dosáhnout toho, aby společnosti provozované v Československu a přitom sídlící ve Vídni¹⁵² byly dohodovými mocnostmi považované za podniky československé. Pokud by se totiž tak nestalo a nebylo by způsobem pro Dohodu dostatečným dokázáno, že zmíněné společnosti jsou společnostmi československými, nevyhnuly by se zabavení majetku v dohodových zemích. V zásadě byly dvě možnosti, jak urychlenou formální nostrifikaci provést. Tou první bylo přeložení sídla společnosti z Rakouska do Československa, jak to již obě dvě osnovy zákonů předpokládaly. Druhou

¹⁵¹ Předsedal jeho architekt ministerský rada Dr. Benda z ministerstva obchodu a z téhož ministerstva se účastnil ještě odborový přednosta Dr. Kusý.¹⁵¹ (Dr. Emanuel Kusý byl odborovým přednostou druhého odboru - obchodního - ministerstva obchodu a přednostou první skupiny obchodněpolitické téhož odboru, in: Batovcův almanach, Politický kalendář republiky československé, ročník XXX. na rok 1922, s. 156) Za ministerstvo spravedlnosti se dostavil ministerský rada Worel a za ministerstvo financí odborový rada Josef Pára a odborový rada Kafka. Ministerstvo vnitra zastupoval ministerský tajemník Hilbich (Dr. Leopold Hilbich, odborový rada, in: Batovcův almanach, Politický kalendář republiky československé, ročník XXX. na rok 1922, s. 147) a ministerstvo zahraničních záležitostí profesor Jan Krčmář. Národní shromáždění a jeho právní výbor byl reprezentován Jaroslavem Mattušem a schůzky se také zúčastnili advokáti Eduard Schwarz a Bedřich Kaufmann. In: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44598/19 z 21. 11. 1919.

¹⁵² Zde se opravdu mluví pouze o Vídni. Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44598/19 z 21. 11. 1919.

možností bylo převést jmění společností na československý kolektivní útvar utvořený podle československého práva. Ani v jednom případě by Rakousko nesmělo podle mírové smlouvy československému postupu bránit a nějakým způsobem jej zdržovat a nesmělo ani ukládat dotčeným společnostem likvidační poplatky. Navíc Krčmář uvedl, že "pokud jednáme v duchu mírové smlouvy, nemusí nás uznání, nebo neuznání našeho postupu se strany vlády rakouské tangovati, neboť můžeme se domáhati v případě neshody s vládou rakouskou výroku Svazu národů, jenž by nám jistě vyhověl" a "v případě sporů s rakouskou vládou při provádění zákona o podnicích, které mají sídlo mimo území československého státu vzniklých rozhodovala by reparační komise nebo Svaz národů, dle mého přesvědčení, vždy v náš prospěch", protože tento zákon "neodporuje ani duchu ani jednotlivým ustanovením mírové smlouvy".¹⁵³ Nostrifikační zákon musel být tudíž urychleně přijat, aby bylo umožněno formální přenesení sídla společností.

Již jednou přepracovaný návrh zákona byl předložen se dvěma změnami. Do prvního paragrafu bylo doplněno, že podniky mají do Československa přeložit nejen sídlo (hlavní závod) ale i "hospodářské vedení". A v druhém paragrafu bylo nutné zaměnit hrozbu sekvestrace, kterou Saint Germainská smlouva neumožňovala, hrozbou zákazu "provozování výroby, dopravy neb obchodů vůbec na území československého státu".¹⁵⁴ Výše uvedené změny byly realizovány ve velmi krátkém čase. Nová osnova byla po schválení ministerstvem obchodu předložena opět meziministerské nostrifikační komisi 26. listopadu 1919. Přestože tisk 1124, tedy dvakrát

¹⁵³ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44598/19 z 21. 11. 1919.

¹⁵⁴ Digitální knihovna, Národní shromáždění československé 1918-1920-tisky, tisk 1124.

přepracovaná osnova Nekvasilova návrhu, byl vypracován ministerstvy a téměř výlučně ministerstvem obchodu, bylo meziministerskou komisí doporučeno nenavrhnout tuto normu coby návrh vládní a ponechat jí z "taktických důvodů" charakter poslaneckého návrhu, "abychom se uvarovali v důvodové zprávě rozboru různých choulostivých, po případě i prejudiciálních otázek."¹⁵⁵ Ministerský rada Benda a poslanec Mattuš dohodli s vědomím ministra obchodu následující postup: Poslanec Mattuš uvedl sám osnovu na nejbližší schůzi právního výboru, která se konala 4. prosince 1919 a sám navrhl požadované změny. Tak bylo možné osnovu ihned předložit Národnímu shromáždění jako poslanecký a tudíž lidový návrh.¹⁵⁶ Za dva týdny od druhého přeformulování Nekvasilovy osnovy bylo znění nového návrhu schváleno právním výborem Národního shromáždění a nic nebránilo jejímu předložení v plénu.

¹⁵⁵ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44598/19 z 29. 11. 1919.

¹⁵⁶ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44598/19 z 29. 11. 1919.

2.4.12 Přijetí nostrifikačního zákona Revolučním národním shromážděním

Důvodová zpráva nostrifikačního zákona hovořila o rakouském centralismu, který usiloval o soustředění veškeré politické moci v bývalé říši do rukou vídeňské vlády a také se soustavně zasazoval o to, aby všechna hospodářská činnost v Rakousku byla koncentrována ve Vídni. Rakousko tím v minulosti usnadňovalo kontrolu nad hospodářstvím a současně tento stav přispíval k růstu a rozkvětu hlavního města mocnářství. Na veškeré podniky byl vyvíjen nátlak, aby zřizovaly svá ústředí ve Vídni. Tak se stalo, že mnohé velké průmyslové, obchodní a dopravní podniky, které vyvíjely svou činnost na území Československé republiky, byly spravovány z Vídně. V hospodářském zájmu Československa ovšem bylo, aby tyto společnosti nebyly řízeny z ciziny. Fakultativnost nostrifikace řízená příslušnými ministry byla odůvodněna ohledem na dohodové společnosti a také hospodářským zájmem Československa, které nechtělo, aby všechny podniky působící v Československu měly na jeho území své sídlo. V tomto bodě si důvodová zpráva protiřečila.

Saint-germainskou mírovou smlouvou bylo zdůvodňováno, proč byl Nekvasilův návrh od základů předělán. Termín "hospodářské vedení" byl do prvního paragrafu vložen kvůli případům, ve kterých velké rakouské firmy zřídily ve svých československých podnicích účtárny, ale společnosti dále hospodářsky řídily z Vídně. Pro Československo to mělo tu nevýhodu, že platilo za vyrobené zboží svou hodnotnou měnou a z Vídně dostávala rakouskou inflační korunu.¹⁵⁷ V Národním shromáždění bylo zjevně důležité udržet dojem, že se

¹⁵⁷ Digitální knihovna, Národní shromáždění československé 1918-1920-tisky, tisk 1124.

společnosti nostrifikaci brání a tak Československo poškozují.

Ve čtvrtek 11. 12. 1919 předstoupil předseda právního výboru Josef Matoušek jako zástupce zpravodaje právního výboru Jaroslava Mattuše před Národní shromáždění a přednesl řeč, která návrh nostrifikačního zákona uváděla a zdůvodňovala: Naše politická nesamostatnost se projevovala hospodářskými ztrátami. Abychom odstranili hospodářskou nevýhodu, že mnohé podniky operující na našem území byly řízeny cizinou a to převážně "centralistickou Vídní", bylo třeba sáhnout po zákonu, který by vládě umožňoval "donutit takové podniky, které provozují obchod, dopravu a výrobu v naší republice, ale ústředí mají mimo ni, aby to ústředí a hospodářské vedení přenesly do naší republiky." Tuto potřebu dokládá pan předseda právního výboru statistikou, kterou pořídilo ministerstvo obchodu a kterou mu "právě před chvílí dalo k dispozici". Opatrnost, s jakou Josef Matoušek zacházel s dodanými daty byla úměrná jejich spolehlivosti.¹⁵⁸ "Výsledek statistiky není sice úplný" a "statistika není dostatečná, ale i z této nedostatečné statistiky jest patrné", že dotyčných závodů bylo v obvodu pražské obchodní komory 143, v obvodu chebské 98, v obvodu budějovické 17, v obvodu brněnské 22, v obvodu opavské 37 a na Slovensku "dle této neúplné a nejasné statistiky" v obvodu Báňské Bystřice

¹⁵⁸ Ještě 22. dubna si ministerstvo obchodu stěžovalo, že "postrádá doposud téměř úplně odpovědi na svůj přípis z 29. listopadu 1919 týkající se dotazníkové akce jako přípravy ku provedení nostrifikace" in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 18038/20 z 22. dubna 1920.

Dokonce ještě 26. 7. ministerstvo obchodu uvádělo, že přesto, že již třikrát celou akci urgovalo a výsledky jsou naprosto neuspokojivé in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 345. Nakonec nejúplnější přehled poslala liberecká obchodní a živnostenská komora.

30, Košic 11 a Bratislavy 23.¹⁵⁹ Zatím se dobrovolně k nostrifikaci přihlásilo 57 akciových společností a 8 společností s ručením omezeným. A protože "se stává, že vlastně vyrobené zboží platí se Vídní v největších případech v dobrých valutách západoevropských, kdežto nám docházejí platy v znehodnocené valutě rakouské", bylo přijetí navrhovaného zákona v hospodářském zájmu republiky. "Na omluvu právního výboru, že teprve nyní přichází se svou zprávou, musím uvést, že nestalo se tak vinou právního výboru, nýbrž vinou vlády samé, která žádala, abychom posečkali se zprávou do té doby, až bude definitivně proveden mír s Rakouskem a toto vyčkávání ukázalo se býti velice správným a odůvodněným."¹⁶⁰ Takováto formulace předsedy právního výboru ještě více podtrhla poslanecký charakter navrhovaného zákona, který byl tolik zdůrazňován. Všechny změny v osnově zákona byly poslancem Matouškem odůvodněny v souladu s důvodovou zprávou a zákon byl doporučen ke schválení.

Navržený zákon byl následně schválen v prvním čtení a vzhledem k tomu, že předseda právního výboru Josef Matoušek si nepřál k druhému čtení nic dodat, byl přijat povstáním poslanců, kteří s ním souhlasili, i v čtení druhém.

¹⁵⁹ Celkem se jednalo o 391 podniků. Nakonec bylo nostrifikováno 235.

¹⁶⁰ Digitální knihovna, Národní shromáždění československé 1918-1920-stenoprotokoly, 97. schůze (obsah, pořad), čtvrtek 11. prosince 1919.

2.4.13 Reakce tisku na schválení nostrifikačního zákona

Schválení nostrifikačního zákona zaregistrovaly několika neutrálními větami kromě Českého slova všechny velké deníky navázané na politické strany.¹⁶¹ Nejobsáhlejší zprávu zveřejnila *Tribuna* Ferdinanda Peroutky, která uvedla i část úvodního vystoupení Josefa Matouška.¹⁶²

Nejzajímavější reakcí byl článek, který vyšel v hospodářském periodiku *Obzor národohospodářský* v rubrice Rozhledy hospodářské ke konci roku 1919.¹⁶³ Autor podepsaný iniciálou R. v něm rozebral nostrifikační problematiku. Uvedl, že podniků, které hodlají přeložit své sídlo z Vídně do Československa nebo jiného nástupnického státu je více než sto a že se k tomuto kroku rozhodly jejich správy či valné hromady. Tvrdil, že je k tomuto rozhodnutí vedla změna poměrů, protože Vídeň přestala být hlavním komerčním a finančním centrem třicetimilionové říše, zatímco závody byly v minulosti pochopitelně situovány podle přirozených podmínek produkce, podle naleziště rud a blízkosti surovin nebo kvalifikované pracovní síly. Československo bylo v článku popsáno jako stát usilující ze všech nástupnických států nejvíce o to, aby v sobě spojil všechnen průmyslový a finanční kapitál podniků působících na jeho území. Mezi podniky, které se rozhodly být nostrifikovány, měly být převážně báňské, hutní, zejména železářny a uhelné doly a

¹⁶¹ Národní listy ročník 59. číslo 290, pátek 12. 12. 1919 s. 1
Právo lidu 12. 12. 1919 roč XXVIII, č. 290 s. 4.
Lidové noviny, roč. XXVII., č. 343, Ranní Lidové noviny 12. 12. 1919, s. 3.

Venkov, roč. XIV., č. 280, 12. 12. 1919, s. 2.

¹⁶² *Tribuna*, 12. 12. 1919 s. 2.

¹⁶³ *Obzor národohospodářský*, Časopis věnovaný otázkám národohospodářským a sociálněpolitickým, orgán jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách a vývoz. spolku pro Čechy, Moravu a Slezsko, Ročník XXIV. 1919, Rozhledy hospodářské, s. 285.

strojírenské podniky, moravské cukrovary, chemické, lihové, kovové a dřevěné, papírové a textilní provozy. Důsledkem nostrifikace mělo být osiřené kanceláře přestěhovaných firem a Vídeň tak měla ztratit "jen na dani akciové s přírůžkami alespoň 10 mil korun ročně a několikrát více" na ostatních dávkách. "Jakousi náhradu - nebo alespoň jako zbraň pro vyjednávání finančněpolitická - spatřují ve Vídni v předepsání vysoké daně z takového přesídlení", protože tu "prý jde vlastně o zrušení a likvidaci staré společnosti a založení společnosti nové v jiném státě." Likvidační daní mělo být nejméně dvacetipětiprocentní zdanění všech přebytků nad kapitál, všech rezerv, tichých rezerv, rozdílu mezi původní a současnou cenou pozemků a nemovitostí, zařízení a zásob. Tato likvidační daň měla pro Vídeň znamenat "nesčetné miliony, arci jednou provždy - ale ovšem i oslabení těchto podniků v novém působišti. Ač-li se ovšem Vídeň i zde nepřepočítá."

Taková rétorika odrážela ztrátu respektu z Vídne a jistou míru pomstychtivosti schovanou za úsilím o napravování starých křivd. Přesto se nostrifikace nestala všeobecně známým procesem plnicím stránky československých a rakouských novin, nýbrž hospodářskou akcí probíhající bez zájmu médií.

2.4.14 Prováděcí nařízení nostrifikačního zákona

Prováděcí nařízení bylo navrženo ministerstvem spravedlnosti ani ne měsíc po přijetí nostrifikačního zákona 5. ledna 1920. Podle tohoto návrhu měla ministerskému vyzvání předcházet dohoda všech ministerstev, kterým bylo provádění zákona svěřeno.¹⁶⁴ Pod pojem podnik měly spadat veškeré podniky soukromé tj. ve vlastnictví jednotlivce či akciové¹⁶⁵. Zákon se však měl vztahovat pouze na výrobní a dopravní podniky.¹⁶⁶ Podniku, který by vyzvání k přenesení sídla neuposlechl, měla být příslušným ministerstvem zakázána činnost, nebo měl být rejstříkovým soudem vyzván k zápisu.¹⁶⁷

Ministerstvo obchodu návrh ministerstva spravedlnosti odmítlo. Nepovažovalo za potřebné jakékoliv prováděcí nařízení vydávat. Chtělo pouze vydat příslušným soudům, obchodním komorám a ostatním dotčeným institucím pokyny prostřednictvím výnosu publikovaného pro veřejnost ve věstnících zúčastněných ministerstev. V každém případě ovšem ministerstvo obchodu chtělo s vydáním výnosů počkat až do uzavření jednání s Rakouskem, ze kterého mohla vyplynout ještě dodatečná pravidla pro úřední postup.

Z jednání ministerstva obchodu byla patrná tendence nenechat se příliš svázat konkrétními pravidly a ponechat si

¹⁶⁴ Ministerstvu obchodu, spravedlnosti, veřejných prací, vnitra a železnic. Vynecháno bylo ministerstvo financí.

¹⁶⁵ Podle zákona z 9. dubna 1873, č. 70 ř. z., výdělečné podniky dle císařského patentu z 26. listopadu 1852 č. 253 ř. z., těžářstva dle horního zákona. To znamená společnosti veřejné, komanditní, akciově komanditní, společnosti s ručením omezeným a jiné podobné hospodářské útvary.

¹⁶⁶ Bankovní, úvěrní, pojišťovací a ostatní finanční podniky mělo na starosti ministerstvo financí. Ovšem ve skutečnosti byly nostrifikovány i dvojce lázně: Dr. Ludvík Schweinburg's Sanatorium u. Wasserheilanstalt in Zuckmantel A. G. a Helenin dvůr - Hotel Imperial akciová společnost v Karlových Varech.

¹⁶⁷ Národní archiv, fond MVP, karton 2213, fol. 1207/XXIV z 5. ledna 1920.

k rozhodování v nostrifikační komisi co největší manévrovací prostor.

2.4.15 Ministerstvo obchodu hájí svoji pozici v nostrifikačním procesu

Ministerstvo obchodu k návrhu prováděcího zákona uvedlo, že shodu všech ministerstev, kterým bylo provádění zákona svěřeno, nepovažuje za nutnou. V odpovědi ministerstvu spravedlnosti byla větě o shodě ministerstev věnována největší pozornost. Původně byla věta formulována následovně: "Dohodu veškerých ministerstev, jimž provádění zákona jest svěřeno, považujeme za zbytečnou. Zásadně stačí dohoda odborně příslušných ministerstev s ministerstvem vnitra, financí a spravedlnosti," a byla převedena do singuláru: "Dohadování veškerých ministerstev, jimž provádění zákona jest svěřeno, v každém jednotlivém případě není nezbytně nutné, pravidelně stačí dohoda odborně příslušného ministerstva s ministerstvem vnitra, financí a spravedlnosti."¹⁶⁸ "Odborným příslušným ministerstvem" bylo výlučně myšleno ministerstvo obchodu, jak vyplývalo i z výměny dopisů mezi ministerstvem obchodu a ministerstvem veřejných prací z května roku 1920.

Ministerstvo veřejných prací zaslalo ministerstvu obchodu dopis s předmětem následujícího znění: "Aby ministerstvo veřejných prací zachovalo si vliv, který mu náleží při provádění nostrifikace zahraničních podniků". V dopise bylo uvedeno, že ministerstvo veřejných prací má zájem na tom, aby se přeložení sídla a hospodářského vedení do československého státu stalo způsobem, který "by odpovídal zájmům státní správy, respektive ministerstva veřejných prací, pokud dotýčný obor státní správy spadá v jeho zájmový okruh." Mělo to platit především o železářských podnicích, podnicích vyrábějících stavební hmoty,

¹⁶⁸ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 2757/1920 z 5. ledna. 1920.

strojnických podniků, rafineriích minerálních olejů a elektrárnách. Ministerstvo veřejných prací hodlalo udělat vše pro to, aby v oboru jeho kompetence byla nostrifikace zmíněných podniků provedena v jeho intencích.¹⁶⁹

Ministr obchodu v prudké reakci osobně odpověděl, že "nepokládá podniky železářské, podniky vyrábějící stavební hmoty, podniky strojnické jakož i elektrárny, pokud jsou provozovány živnostensky, za podniky podléhající působnosti ministerstva veřejných prací." Z toho důvodu "vyhražuje si ministerstvo obchodu se vši rozhodností, aby ponecháno bylo jemu by ve svém oboru působnosti - v jednotlivých případech v dohodě s tamním ministerstvem - případnou nostrifikaci takových závodů provedlo". Není totiž stejně možné "započítati tuto akci jednostranně a bez vzájemné shody".¹⁷⁰ Ministerstvo obchodu hodlalo v nejbližší době svolat meziministerskou poradu k projednání otázek nutných k provádění nostrifikace, tj. opět nostrifikační komisi, ve které mělo největší vliv.

Jak je vidět, ministerstvo obchodu rozhodně hájilo výsadní postavení, kterého postupnými kroky dosáhlo. Jak důležitá byla v nostrifikaci jeho pozice je zřejmé i z faktu, že kromě "případů jasných"¹⁷¹ pouze jednou u Severní dráhy císaře Ferdinanda byla nostrifikace svěřena jiným ministerstvům, čímž ministerstvo obchodu ztratilo přímý vliv na nostrifikaci pouze několika málo konkrétních společností, a to ještě po jejich předchozím schválení v nostrifikační komisi.¹⁷²

¹⁶⁹ Národní archiv, fond MVP, karton 2213, fol. 2497/XXIV - 1920 z 11. května 1920.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 31092/21 z 10. června 1921.

¹⁷² Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 31092/21 z 10. června 1921.

2.4.16 Nostrifikační výhody - daňové a poplatkové slevy

Jak již bylo řečeno, nostrifikační komise se rozhodla poskytnout nostrifikovaným společnostem daňové a poplatkové slevy, jež měly ulehčit plnění úředních úkolů spojených s nostrifikací. Podniky byly zproštěny následujících poplatků: emisního poplatku, poplatku ze zápisu společnosti do obchodního rejstříku, poplatku z ohlášení živnosti, poplatku z převodu nemovitostí s eventuálními obecními přírážkami, dávky z přírůstku hodnoty s eventuálními obecními přírážkami, škálového poplatku z listin o pohledávkách peněžitých, škálového poplatku z převodu movitých věcí a práv, patentů, známek předkupních práv, škálového poplatku z převodu dluhů, vkladů z práv knihovnických a poplatkového ekvivalentu. Nostrifikované podniky byly dále zproštěny daně z obratu zboží, pokud na sebe nové společnosti převáděly československé zásoby původní vídeňské společnosti.¹⁷³

Ačkoli s principem ulehčení nostrifikace podnikům prominutím zmíněných poplatků všechna ministerstva souhlasila, názory na způsob provedení se lišily. Ministerstvo obchodu chtělo udělit úlevy již zmíněným prováděcím nařízením k nostrifikačnímu zákonu, protože si chápalo doslova ustanovení nostrifikačního zákona, že podniky "jsou vůbec zproštěny povinností, jež po zákonu mají splnit podniky cizozemské, aby mohly obchody v tuzemsku provozovati"¹⁷⁴ Bylo v tomto stanovisku podporováno

¹⁷³ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 46545/20 z 19. listopadu. 1920.

¹⁷⁴ § 1, nostrifikačního zákona, in: Digitální knihovna, Národní shromáždění československé 1918-1920-tisky, tisk 1124.

ministerstvem veřejných prací.¹⁷⁵ Naproti tomu ministerstvo financí mělo zato, že je zapotřebí zvláštního zákona.¹⁷⁶ Nakonec ministerstvo financí ustoupilo a spokojilo se s vyhláškou uplatnitelnou i retrospektivně. Jen slevu dávky z přírůstku hodnoty mohla udělit pouze zemská správní komise, jelikož se jednalo o autonomní zemskou dávku.

K vyzvání bylo přikládáno poučení, které sestavil ministerský tajemník ministerstva vnitra Hilbich a advokát Eduard Schwarz jako právník nostrifikovaných podniků.¹⁷⁷ Dalším sporným bodem byl výklad nostrifikační úmluvy s Rakouskem.¹⁷⁸ Ministerstvo financí nepokládalo za zřejmé, zda lze osvobodit podniky od zpoplatnění zvýšení akciového kapitálu i ve lhůtě po 28. říjnu 1918.¹⁷⁹ Ministerstvo obchodu upozorňovalo ústy ministerského rady Bendy na to, že dosud nikoho nenapadlo interpretovat nostrifikační dohodu s Rakouskem tak, že po zmíněném datu nelze podniky zprostit této dávky a že dotčený paragraf nostrifikační úmluvy tak myšlen nebyl¹⁸⁰. Připustil však, že výklad ministerstva financí má jisté oprávnění. Další pochybnosti vzbudil problém, jak zabezpečit spravedlivé zdanění v případě, že by dělením vzniklá společnost emitovala větší kapitál než bylo k provedení nostrifikace nezbytně nutné. Bylo rozhodnuto, že kapitál společnosti vzniklé dělením bude osvobozen od

¹⁷⁵ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 2057/21 z 18. 1. 1921.

¹⁷⁶ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 5177/21 z 10. prosince 1920.

¹⁷⁷ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 52312/20 z 18. 12. 1920.

¹⁷⁸ Šlo o článek 7. lit. C/odstavec 3. nostrifikační úmluvy

¹⁷⁹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 1926/21 z 22. 1. 1921.

¹⁸⁰ Toto ustanovení nostrifikační úmluvy bylo myšleno nikoliv pro podniky jež budou nostrifikovány, nýbrž pro ony výrobní nebo dopravní podniky, které provozují v území druhého státu výrobu nebo dopravu ve formě pobočného závodu nebo provozovny.

zdanění, avšak v případě neodůvodněných zproštění poplatků ministerstvo financí zasáhne a rozhodne o dalším postupu.¹⁸¹

Ministerstvo financí ale dlouho žádná rozhodnutí nevydávalo a absence definitivní úpravy finančních otázek ještě v dubnu roku 1921 nostrifikaci protahovala.¹⁸² Jelikož tím nebyl krácen fiskus a protahování nostrifikace zdánlivě pro stát žádnou újmu neznamenal, nemělo ministerstvo financí žádnou snahu proces urychlit.¹⁸³ Nevzalo však v úvahu, jaké ztráty podnikům vznikaly v atmosféře nejistoty, co vše bude na daních a poplatcích sleveno. Nostrifikační komise proto v dubnu 1921 zaslala poplatkové sekci ministerstva financí naléhavou žádost o urychlené vydání nezbytných dokumentů.¹⁸⁴

Ministerstvo financí se bránilo, že příliš obecná formulace poplatkových a daňových výhod by mohla vést ke zneužívání ze strany podniků. Nakonec bylo schváleno, že veškeré poplatkové a daňové výhody budou poskytnuty pouze konkrétním případům po prozkoumání jednotlivých žádostí. Avšak ani toto rozhodnutí vydání výnosů ministerstva financí nijak neurychlilo. Ke konci května na zasedání nostrifikační komise chyběl ministerský rada ministerstva financí Josef Pára, který si podle slov místotajemníka Jeřábka vzal výnosy

¹⁸¹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 10383/21 z 12. února 1921.

¹⁸² Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 17389/21, z 2. dubna 1921.

¹⁸³ Za léta před převratem, pokud daň ještě nebyla vyměřena, bude ohledně společností, jež budou nostrifikovány, odvedena do Vídně takzvaná Sitzkvote, ale od počátku roku 1919 se celé výnosy československých provozoven zdaňovaly na československém území. Ve Vídni sice vypočítávali dál daň z celého zisku, ale pak odečítali ve smyslu nostrifikační úmluvy z 2. srpna daně u nás předepsané. A pokud by snad Vídeň předepisovala a vymáhala daně za popřevratová léta, byly by tím poškozovány pouze společnosti samé a ne československý fiskus. in: archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 363, fol. 17389/21, z 2. dubna 1921.

¹⁸⁴ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 17252/21, z 4. dubna 1921.

k poslední redakci a odjel do Říma. Dokumenty byly dokonce neúspěšně hledány na jeho stole. Nakonec ministerstvo financí vydalo potřebný výnos k 10. červnu 1921. Vztahoval se pouze na kroky nezbytně nutné k provedení nostrifikačního zákona a zvyhodňoval pouze společnosti s ručením omezeným, které budou zakcionovány. Všechny sporné případy pak odkazoval na nutnost podat žádost adresovanou ministerstvu financí.¹⁸⁵ Je zjevné, že na rozdíl od ministerstva obchodu, které se snažilo nostrifikaci co nejvíce urychlit a podnikům proces ulehčit, ležel ministerstvu financí na srdci především fiskální zájem a zisk československého státu. Ministerstvo financí úspěšně odráželo všechny pokusy ministerstva obchodu a nostrifikační komise udělovat nostrifikační výhody bez účasti ministerstva financí.

Další úlevou, která byla nostrifikovaným podnikům přiznána, bylo odpuštění cla pro zařízení stěhované ze zahraničí, "z vídeňských centrál"¹⁸⁶ do Československa. Každá žádost měla být ministerstvem financí individuálně posuzována na základě úředně ověřeného seznamu předmětů dovážených z Vídně. Podobný postup měl být uplatněn pro osvobození od daně z přepychu.¹⁸⁷

Případ, kdy tuzemský podnik převzal provozovnu zahraničního podniku, mohl být zúčastněnými ministerstvy uznán za nostrifikaci i se všemi daňovými a poplatkovými výhodami, podrobila-li se společnost nostrifikačním podmínkám určeným nostrifikační komisí. Žádost o zpětné

¹⁸⁵ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 30389/21 z 10. června 1921.

¹⁸⁶ Toto označení je v dokumentech zmiňujících se o nostrifikaci. Je to jen další z řady náznaků, že se tvůrcům nostrifikace opravdu jednalo výlučně o odtržení od Vídně.

¹⁸⁷ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 39613/21 z 3. září 1921.

uznání jakýchkoliv kroků za nostrifikaci musela schválit nostrifikační komise na své schůzi.

K nostrifikaci rozdělení bylo třeba předložit generální bilanci celého podniku a samostatnou bilanci pro tuzemské provozovny za rok 1919 nebo 1920 schválenou poslední valnou hromadou, plán rozdělení a dále seznam válečných půjček dle místa deposite s oznámením, zda byly v Rakousku přihlášeny k soupisu.¹⁸⁸

¹⁸⁸ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 14736/21 z 5. března 1921.

2.5 Československo-rakouské vztahy

2.5.1 První československé jednání s Rakouskem

Smlouva s Rakouskem byla pro nostrifikaci *conditio sine qua non*. Bylo již zmíněno, že na ni odkazovala i saint-germainská mírová smlouva. Zachoval se dopis napsaný ministerskému předsedovi Vlastimilu Tusarovi¹⁸⁹ bývalým ministrem obchodu Adolfem Stránským¹⁹⁰ a doručený jeho nástupcem na postu ministra obchodu Ferdinandem Heidlerem¹⁹¹, sepsaný na Štědrý den roku 1919.¹⁹² V něm byl premiér žádán, aby při příležitosti návštěvy rakouského kancléře Karla

¹⁸⁹ Vlastimil Tusar, 18. 10. 1880 - 22. 3. 1924 český politik. Od roku 1900 vyvíjel činnost v sociálně demokratických odborech. Stal se redaktorem Rovnosti. Mezi lety 1911 - 1918 byl poslancem říšské rady. Za první světové války zprvu stoupenec aktivismu, od roku 1917 zaujímal národní pozice. Mezi lety 1918 - 1921 byl poslancem Národního shromáždění. Od roku 1919 do roku 1920 zastával funkci předsedy vlády. In: Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích, Diderot, Praha 1999, svazek 8, s. 162.

¹⁹⁰ Adolf Stránský, 8. 4. 1855 - 18. 12. 1931, český právník, novinář a politik. Od roku 1866 advokátem v Brně. Mezi lety 1889 - 1893 vydává Moravské listy a od roku 1893 Lidové noviny. Na přelomu 19. a 20. století byl nejvýraznějším představitelem mladočeské strany na Moravě, sblížil se s moravskými realisty a založil s nimi Lidovo-pokrokovou stranu moravskou. Mezi lety 1895 - 1918 byl poslancem rakouské říšské rady i moravského zemského sněmu. V letech 1918 - 1925 se stal člen Československé národní demokracie. V roce 1918 byl členem Národního výboru a mezi lety 1918 - 1920 poslancem Revolučního národního shromáždění. Od listopadu 1918 do července 1919 zastával funkci ministra průmyslu obchodu a živností v první československé vládě. V letech 1920 - 1925 byl zvolen senátorem za Československou národní demokracii. Podílel se na založení Národní strany práce v roce 1925 a po jejím volebním neúspěchu odešel z politického života. In: Kolektiv autorů, Československý biografický slovník, Praha 1992, s.663.

¹⁹¹ Ferdinand Heidler, 8. 12. 1881 - 3. 11. 1928, český národohospodář a organizátor cukerního průmyslu a obchodu. Za první světové války spolupracoval s domácím odbojem. V letech 1919 - 1920 byl ministrem obchodu za národně sociální stranu. Zastával politiku volného mezinárodního obchodu. Byl autorem Příručky národního hospodářství z roku 1908. In: Kolektiv autorů, Československý biografický slovník, Praha 1992, s.201.

¹⁹² Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 2143/1920 z 24. 12. 1919.

Rennera¹⁹³ v Praze zavázal Rakousko k podpoře nostrifikační akce a k ukončení vymáhání likvidačních poplatků na podnicích chtějících nostrifikovat. Jako nástroj nátlaku byla navrhována hrozba, že likvidační poplatky budou na Rakousku zpětně vymáhány jinou cestou. Zjevně se jednalo o problém, který exministra Stránského osobně zajímal.¹⁹⁴

V lednu 1920 se k přípravě jednání s Rakouskem sešla první meziministerská porada. Poradě předcházela příprava, ze které vzešel nesignovaný dokument nazvaný "postup myšlenek". Šlo o zdůvodnění nostrifikace pro rakouskou reprezentaci:

V Československu trval stav, který by za normálních okolností nemohl nikdy nastat, kdy celá průmyslová odvětví měla své sídlo, tj. základnu hospodářského života mimo území československého státu a tedy mimo území státu, do jehož teritoriální výsosti spadala. Žádný stát nikdy v historii nepřipustil a nemůže připustit, aby byl jeho průmysl a jeho dopravní podniky řízeny z cizího ústředí. Také nebylo myslitelné, že by se podnikatelské kruhy zřekly ochrany od svého vlastního státu a že by mohly "hledět hospodářských úspěchů pod egidou cizí". Fakt, že sídlem mnohých podniků byla Vídeň, byla důsledkem pozice Vídně v původní monarchii, kdy společnosti z důvodu nižších daní a přírážek volily formálně za své sídlo její hlavní město. Bylo třeba vyvodit

¹⁹³ Renner, Karl, 14. 12. 1870 - 31. 12. 1950, rakouský politik původem z jižní Moravy. Od roku 1907 byl předním politikem rakouské sociálně demokratické strany. Vedl rakouskou delegaci na pařížské mírové konferenci 1919. Mezi lety 1919 - 1920 zastával funkci kancléře. V roce 1934 byl krátce vězněn a druhou světovou válku strávil v koncentračním táboře. Mezi lety 1945 - 1950 byl rakouským prezidentem. in: Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích, Diderot, Praha 1999, svazek 6, s. 385.

¹⁹⁴ Adolf Stránský se stal například v roce 1920 předsedou správní rady Pražské železářské společnosti, kterým zůstal až do konce sledovaného období to znamená nejméně do roku 1929. In: Compass 1918 - 1928.

důsledky z toho, že Vídeň přestala být ústředím jednotného státu. Československá vláda a s ní "celá veřejnost naše bez rozdílu národnosti stála od převratu a stojí dále neochvějně na stanovisku, že podniky, provozující výrobu neb dopravu na jeho území, jsou podniky československé bez ohledu zda vyvíjejí výrobu na území rakouského státu a že vláda republiky československé má plné právo žádati na vládě rakouské, aby repatriaci těchto podniků jak po stránce právní tak zejména po stránce majetkové jako samozřejmý důsledek nových státoprávních poměrů podporovala." Jednalo se totiž o podniky "zvelebené prací československého dělnictva" založené v Československu osobami, které podle nejnovějšího stavu byly nebo měly nárok být československými občany. Také zástupci zúčastněných společností jevili vesměs snahu přizpůsobit se novým státoprávním poměrům a učinit ze svých podniků československé společnosti nejen de facto, ale i de iure. Rakouská vláda bohužel "neprojevovala v žádném směru ochotu uznat vylíčené právní přesvědčení našeho veškerého obyvatelstva". Zamítala žádosti, nevydávala rozhodnutí, poškodila majetek podniků dodatečným zdaněním a požadovala vysoké odškodné pro propuštěné zaměstnance. Přitom československá vláda zaujímalá po celou dobu mírového jednání stanovisko "netaktnější loyálnosti". Nostrifikační iniciativa nevyšla z iniciativy vládní. Jednalo se o iniciativu poslaneckou a československá vláda "v rozporu s veřejným míněním" způsobila odklad přijetí zákona do doby po uzavření mírové smlouvy.¹⁹⁵ Současný stav, který "ochromoval hospodářský život" musel být vyřešen.¹⁹⁶

¹⁹⁵ Z tohoto důvodu měl mít přes všechnu aktivitu na ministerstvech nostrifikační zákon poslanecký charakter.

¹⁹⁶ Všechny citace in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 4256/20 z 15. ledna 1920.

Toto bylo tedy československé východisko pro jednání s Rakouskem v lednu 1920 o nostrifikaci.¹⁹⁷ Československo se domáhalo volné nostrifikace závodů a od Rakouska požadovalo na základě článku 270 mírové smlouvy saint-germainské, aby ji podporovalo, aby byly žádosti nostrifikujících společností urychleně a kladně vyřizovány, aby nebyly stěhujícím se společností ukládány žádné daně, dávky a poplatky a zejména ne likvidační poplatek a aby nebyly takové podniky nuceny vyplácet příliš vysoké odstupné zaměstnancům, kteří budou při přeložení sídla propouštěni. A pro případ dalších sporných momentů žádali čeští zástupci od rakouské vlády "loyální ochotu k jednání".

Rakouská strana deklarovala ochotu o uvedených požadavcích jednat a vyjít vstříc, ale protestovala proti československé interpretaci článku 270 mírové smlouvy, který se podle ní o překládání sídel akciových společností vůbec nezmiňoval.¹⁹⁸ Celý proces si Rakousko představovalo tak, že společnosti zůstanou v Rakousku, v Československu se utvoří společnosti nové, které od vídeňských koupí celý jejich majetek, a vídeňské pak budou likvidovat. Současně s předložením svých návrhů rakouská strana prohlásila, že je možné mezi oběma stanovisky dosáhnout jednáním kompromisu. Pro Rakousko bylo nejzávažnější otázkou, co se stane s válečnými půjčkami nostrifikovaných společností.

¹⁹⁷ Za československou stranu se bilaterálního jednání zúčastnil za ministerstvo obchodu ministerský rada Benda, Dr. Worel za ministerstvo spravedlnosti, Jan Krčmář z ministerstva zahraničních záležitostí a sekční šéf Vladimír Valníček (Dr. Vladimír Valníček, odborový přednosta třetího odboru přímých daní ministerstva financí, in: Batovcův almanach, Politický kalendář republiky československé, ročník XXX. na rok 1922, s. 151) z ministerstva financí, dále sekční šéf ministerstva financí Vlasák, ministerští radové ministerstva financí Josef Pára a Hilbich. Rakouskou republiku zastupoval státní sekretář Reisch.

¹⁹⁸ Podle rakouské strany termín "Veräusserung" v německé verzi mírové smlouvy šlo přeložit pouze jako prodej.

Přeložením sídel společností by totiž Rakousko ztratilo nárok nakládat s válečnými půjčkami těchto podniků jako s půjčkami rakouských státních příslušníků.

Takto byly formulovány priority obou států. Rakouský vyjednaváč neúnavně upozorňoval, že termín použitý v saint-germainské mírové smlouvě je "Veräusserung", a tedy "prodej", že o přeložení sídla není v mírové smlouvě řeč, že smlouva nařizuje pouze dohodu - "Übereinkommen" o této věci. Dále zdůrazňoval, že je třeba stanovit klíč, podle kterého se válečné půjčky budou dělit na československou a rakouskou část a stejně tak i daně a majetek společností i jednotlivců. Upozorňoval rovněž, že není možné ustoupit ve věci odchodného, protože rakouská státní správa nemůže poškozovat své občany ve prospěch stěhujících se společností. Dále prohlašoval, že akcie zahraničních společností byly majitelům vzaty pouze jako záruka za zahraniční úvěry a že touto akcí nebude nikdo poškozen, vysvětloval, že Pražská železářská společnost prodala akcie Alpské báňské společnosti sama v rámci své přípravy na nostrifikaci bankéři, jenž je obratem prodal do Itálie a požadoval stanovení data, od kterého nostrifikované společnosti nebudou platit v Rakousku dávku z majetku a doporučoval datum 1. ledna 1920, protože mírová smlouva se nevztahuje na minulost, ale pouze na budoucnost.

Zástupci Československa naproti tomu argumentovali nenormálním stavem. Zdůrazňovali, že problém nelze posuzovat juridicky, nýbrž že je nutné jej vidět hospodářsky, neboť zákony nemohly počítat s rozpadem monarchie. Prohlašovali, že situaci je třeba řešit, jako kdyby oba státy neexistovaly, a celý problém posuzovat, jako kdyby ještě monarchie trvala, a že je třeba klást si otázku, proč se sídla společností do Vídně dostala. Argumentovali, že článek

270 mírové smlouvy je vlastně opčním paragrafem, že výraz "Veräusserung" zní ve francouzském originále "trasfert", což je termín německým výrazem "Verkauf" nepřeložitelný, že podle článku 270 a souvisejícího opčního článku 80 nesmí Rakousko od nostrifikovaných společností až do vyřešení problému vybírat daně a že československá vláda udělá maximum pro rychlé vyřešení situace. Upozorňovali, že spojování otázky válečných půjček s nostrifikací je nemístné, protože Československo nemůže ještě prohlásit, co se s válečnými půjčkami nostrifikovaných společností stane, jelikož stále neví, co bude s válečnými půjčkami všeobecně. Tvrdili, že mírová smlouva Československo k ničemu nezavazuje a že je pro Rakousko výhodnější otázku válečných půjček neotvírat, protože jinak se jich nostrifikované společnosti budou snažit zbavit. Jediné, co byli čeští vyjednavací ochotni prohlásit o válečných půjčkách bylo, že je Československo bude považovat za majetek svých příslušníků. Stěžovali si rakouské straně, že speciálně kvůli Škodovým závodům bylo vydáno diskriminační odstupné, které musí stěhující se společnosti platit, a že toto odchodné je vyšší než odstupné placené rakouskými podniky. Dále Češi navrhli jako datum ukončení placení dávky z majetku Rakouské republiky 3. březen 1919 jako konec kvartálu, nebo datum usnesení společnosti podstoupit nostrifikaci, ale nechtěli v žádném případě přistoupit na Rakušany navržený den skutečného zápisu do rejstříku československého státu. Zápis totiž závisel na rychlosti vyškrtnutí společností z rakouského obchodního rejstříku a tudíž na aktivitě rakouské státní správy.

Nakonec bylo dosaženo následujícího kompromisu: Rakousko souhlasilo, že válečné půjčky nostrifikovaných podniků budou pokládány za majetek československých státních

příslušníků a že usnadní přesídlení společností tím, že zamezí dvojitému zdanění a likvidační dávce, a dále že od podniků, na které se bude nostrifikační zákon vztahovat a ony se usnesou na přeložení sídla, nebude vybírat daň z majetku. Československo se na oplátku zavázalo, že vydá prohlášení, že nostrifikací přestávají válečné půjčky nostrifikovaných společností být rakouskými válečnými půjčkami, že bude k nostrifikaci vyzývat jenom ty společnosti, které o nostrifikaci samy požádají, a že se bude maximálně snažit, aby podniky odešly z Vídně v dobrém. Obě strany se pak shodly, že vypracují konkrétní návrhy dohody, které si navzájem zašlou, protože některé problémy, jakými byly třeba daně z válečných zisků, nebylo možné řešit na místě, a že budou pružně spolupracovat.¹⁹⁹

Pozoruhodný je další posun směrem od nucení podniků podrobit se nostrifikaci k fakultativnosti. Československá delegace sama navrhla, že bude vyzývat pouze ty podniky, které o nostrifikaci samy budou stát. Mohla si to dovolit vzhledem k zájmu, který o nostrifikaci společnosti samy projevovaly.

¹⁹⁹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 31694/20 z 15. ledna 1920 rukopis.

2.5.2 První nostrifikační úmluva s Rakouskem

Česká strana vypracovala svůj návrh smlouvy a zaslala jej 21. ledna 1920 rakouské vládě prostřednictvím ministerstva zahraničních věcí. Rakouská strana měla svůj protinávrh poslat do čtrnácti dnů, ale učinila tak až 1. června. V té době se již na ministerstvu zahraničí připravovala ostrá nóta vytýkající rakouské vládě, že zbytečně prodlužuje otázky deposit, vyrovnání vzájemných pohledávek a nostrifikací.²⁰⁰

Rakouský protinávrh byl kritizován v několika bodech. Československým vyjednávačům²⁰¹ se nelíbilo, že Rakousko chce nostrifikaci omezit jenom na akciové společnosti, a to přesto, že původně sami rakouské vládě naznačovali, že nostrifikace se bude týkat výlučně tohoto typu společností. Hlavní odpor směřoval ovšem proti způsobu zacházení s válečnými půjčkami. Odstavec požadující, aby československý stát honoroval půjčky i rakouských státních příslušníků, pokud mají na československém území živnostenské, průmyslové nebo obchodní provozovny, a aby s těmito půjčkami zacházel stejně jako s půjčkami svých vlastních příslušníků, byl striktně odmítnut, přestože byl založen na principu reciprocity. Rakušanů podnikajících v Československu bylo totiž mnohem více než Čechů podnikajících v Rakousku, a Československo by tudíž na uvedený odstavec doplácelo. Jediné, co byla československá delegace ochotna přijmout, bylo uznání válečných půjček nostrifikovaných podniků za půjčky československé, jež bylo dohodnuto v průběhu ústních jednání. Dále se názory rozcházely v názoru na to, kterému

²⁰⁰ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 31694/20 z 21. 7. 1920.

²⁰¹ Sekční šéf ministerstva financí Valníček, Jan Krčmář za ministerstvo zahraničních záležitostí, za ministerstvo obchodu ministerský rada Josef Benda a advokát Eduard Schwarz z Prahy.

státu mají připadnout nepředepsané a nezaplacené daně z doby před 28. říjnem 1918. Rakousko žádalo, aby mu byly daně do 1. listopadu 1918 připsány k dobru, a to sice v československé měně. Československo usilovalo o to, aby se daňové záležitosti nostrifikační smlouvou vůbec neřešily a aby se počkalo, až tyto otázky budou předmětem sporů. Českoslovenští zástupci se obávali, že by právě daňové otázky mohly nostrifikaci úplně zastavit. Rakousko navíc vypustilo ustanovení o tom, že se bude při vyměřování daně hledět na disparitu koruny československé a koruny rakouské, na čemž Československo nejdůrazněji trvalo. Rakouskem navržený odstavec nenutit k nostrifikaci obchodní, bankovní a pojišťovací společnosti, byl Československem odmítnut jako nadbytečný a "zbytečně svazující ruce". Navíc se opět objevila rozdílnost názorů na odstupné propouštěným zaměstnancům. Rakouská vláda ještě k tomu chtěla dohodu o nostrifikaci spojit s dohodami o depozitech a o vyrovnání vzájemných pohledávek. Československo kontrovalo návrhem, že by se měla nostrifikace spojit spíše s československými dodávkami cukru a uhlí do Rakouska.²⁰²

Za dalších šest týdnů žádalo ministerstvo obchodu ministerstvo zahraničních věcí o zásah, aby se nostrifikace hnula z místa. Podniky, které měly být nostrifikovány, se totiž obracely na rakouskou vládu s žádostmi o navýšení akciového kapitálu, k čemuž byly nuceny hospodářskou situací a musely tudíž bilancovat a vyplácet dividendy v rakouské měně, což podle názoru československého ministerstva obchodu "utužovalo znovu vídeňský vliv na naše hospodářství".²⁰³ Nedoporučovalo se ovšem přenést nostrifikaci na jednání

²⁰² Národní archiv, fond MPOŽ, karton 364, fol. 31794/20.

²⁰³ Tamtéž.

reparační komise, protože by to pravděpodobně znamenalo ještě větší zdržení.

Nakonec jednání mezi Československem a Rakouskem proběhlo na ministerstvu financí v Praze od 28. července do 2. srpna 1920. Rakousku se opravdu podařilo propojit otázku nostrifikace s uvolněním zadržovaných depozit a se vzájemným uznáním kontrolních označení cenných papírů. Výsledkem jednání byly dvě dohody, z nichž jedna byla dohoda nostrifikační. Bylo rozhodnuto, že si obě vlády vymění ratifikovanou nostrifikační úmluvu do konce srpna 1920. Součástí průvodního dopisu obou úmluv byla věta, že "československá vláda prohlašuje, že s podpisem úmluv o uvolnění zadržovaných deposit a o podnicích výrobních a dopravních zahájí opět dodávky cukru v celém rozsahu a s podmínkou, že dodržen bude postup svrchu naznačený o uskutečnění obou uzavřených úmluv, ruší se spojitost smluvených již dodávek cukru s ostatními věcmi".²⁰⁴ Jak patrně, i československá vláda uspěla v otázce provázání nostrifikace s cukernou a uhelnou krizí. Omezení dodávek cukru donutilo Rakousko nejen zakončit protinostrifikační rezistenční politiku, ale i přijmout drtivou většinu československých podmínek.²⁰⁵

Ve smlouvě podepsané 2. srpna 1920 a ratifikované vzájemnou výměnou nót stejného znění provedenou ve Vídni 31. srpna 1920 se Československo a Rakousko dohodly na tom, že rakouská vláda bere na vědomí československé zákonodárství upravující otázku sídla a hospodářského vedení československých dopravních a výrobních podniků.²⁰⁶ Tím došlo

²⁰⁴ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 364, fol. 31794/20.

²⁰⁵ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 364, fol. 5024/20 z 2. srpna 1920.

²⁰⁶ Jednalo se o dvě zákonné normy: o zákon ze dne 15. července 1919, číslo 417. sbírky zákonů a nařízení o vstupu

prakticky k rakouskému uznání principu, že podniky vyrábějící v Československu a sídlící na území Rakouska jsou podniky československými a bylo možné tak argumentovat na mezinárodním poli. Československá vláda se naproti tomu zavázala, že bude nostrifikační zákon uplatňovat pouze na podniky vyrábějící a provádějící dopravu na území Československa, a že tudíž podniky působící na území Rakouska jsou z působnosti tohoto zákona vyňaty. Vedlejší závody československých podniků nacházející se v Rakousku nesměly být důvodem bránícím nostrifikačnímu úsilí a Československo mělo právo vyzvat i takové podniky k přesunutí celé společnosti.²⁰⁷ Současně se oba státy dohodly, že budou přesunována sídla jenom těch společností, které sídlí v Rakousku, ale jsou na území Československa, a v případě nutnosti rozdělení společností budou obě strany toto

československého státu v záruční/garanční poměr u místních drah garantovaných státem a o zákon ze dne 11. prosince 1919, číslo 12 sbírky zákonů a nařízení z roku 1920 o podnicích, které mají sídlo mimo území československého státu, který byl nazýván nostrifikačním zákonem, jehož historii jsme v této diplomové práci sledovali.

²⁰⁷ V tomto bodě není smlouva na první pohled úplně zřejmá. Potíž tkví v tom, že závody i podniky jsou mužského rodu a není tedy ihned jasné, zda se vedlejší věta vztahuje ke slovům "vedlejší závody" či "výrobní a dopravní podniky". Doslovná citace: "Jakákoliv výrobní nebo dopravní činnost jest z použití tohoto zákona zásadně vyloučena. S obou stran se však uznává, že vedlejší závody výrobních a dopravních podniků, jež nacházejí se v republice československé (na př. zemědělské pachtý cukrovarů a pod.) nebudou československé vládě bez újmy ustanovení čl. III. překážeti, aby žádala přeložení sídla celého podniku do republiky československé, právě tak jako nemohou býti stejné vedlejší závody rakouského podniku v republice československé důvodem, aby bylo žádáno přenesení sídla nebo rozdělení podniku.

A článek III. zní následovně: V případech kde dle povahy věci ukáže se vhodným rozdělití společnost, jež provozuje v obou státních územích výrobu či dopravu, na dvě nebo více společností, budou jakékoliv transakce uznané potřebnými a účelnými k provedení rozluky oběma státy v každém směru podporovány a nebude jim bráněno žádnými vládními opatřeními, zejména ne opatřeními finančně-právního rázu. Při té příležitosti budou jmění i úložky (reservy) společenské rozděleny mezi nové dílčí společnosti.

rozdělení všemi silami podporovat a nebudou mu klást do cesty žádné finanční překážky. Válečné půjčky nostrifikovaných podniků se stanou válečnými půjčkami československými a v případě rozdělení podniku budou válečné půjčky rozděleny v poměru rozdělení jmění a rezerv společnosti. Daně výdělkové budou do roku 1919 vybrány každým státem podle stejných pravidel, podle kterých byly vybírány do toho data. Válečné daně budou vybrány oběma státy pouze tak, aby byl každým státem vybrán poměrný díl připadající na část podniku nacházejícího se na jeho území. Žádné další daně, poplatky a dávky neměly být nostrifikovaným společnostem vyměřovány, zejména ne žádné osobní daně. Co se dávky z majetku týkalo, zacházelo se s nostrifikovanými společnostmi, jako kdyby se přeložení sídla uskutečnilo dne 28. října 1918 nebo předtím. Rakouská vláda se zavázala, že uvolní nostrifikovaným podnikům zákonem ze 4. července 1919 zabavené zlaté mince a cizozemské cenné papíry. Totožná pravidla *mutatis mutandis* měla platit pro případ, že by se nějaká společnost vyrábějící a provozující dopravu v Rakousku a mající sídlo a hospodářské vedení v Československu rozhodla nostrifikovat do Rakouska. Případné další spory neměly nostrifikaci časově zdržovat či zastavovat a měly být řešeny v jejím průběhu.

Smlouva nakonec nezminila odstupné pro rakouské zaměstnance, kteří nostrifikací přijdou o práci. Propuštění zaměstnanci měli tudíž dostat Rakouskem stanovené odstupné. Naproti tomu se Československo v písemné smlouvě nezavázalo, tak jako při ústním jednání, nikoho k nostrifikaci nenutit a vyzývat pouze ty společnosti, které o nostrifikaci samy projevíly zájem.

Po výměně nót se na československých ministerstvech rozhořel spor o to, zda je nutné smlouvu předložit Národnímu

shromáždění k ratifikaci, nebo ne. Ministerstva zahraničních věcí, financí a obchodu nepovažovala schválení parlamentem a podpis prezidenta za nutný, neboť se domnívala, že všechna její ustanovení jsou kryta jinými již schválenými zákony. Naproti tomu ministerstvo vnitra se vyslovovalo pro ratifikaci smlouvy parlamentem, protože úmluva omezovala vládu při provádění nostrifikace, upravovala odlišně od platných zákonů předpisy daní a dávek a navíc v ní bylo možné spatřovat smlouvu, která znamenala majetková břemena pro stát. Debata o tom, zda bude smlouva schvalována a podepisována prezidentem nakonec dopadla tak, že ministerstvo obchodu vyjádřilo svoji obavu, aby Rakousko nevyužilo protahování ratifikace z české strany k dalšímu maření nostrifikace, "k průtahům a dalším požadavkům"²⁰⁸ a přesvědčilo i ministerstvo vnitra, aby souhlasilo s výměnou nót s odůvodněním, že jde jen o sumární provedení řady správních aktů a správní úpravu tohoto provedení a nejde o *lex specialis*, který by trvale zaváděl nebo opravoval jednání s určitými výrobními a dopravními podniky. Dokonce zazněl argument, že "také rakouská vláda považuje nostrifikační úmluvu za vládní akt, jenž nepotřebuje schválení zákonodárného sboru, ačkoliv ústavněprávní stav je v Rakousku obdobný jako u nás a závazky, které na sebe úmluvou bere, jsou nesporně daleko pronikavějšího rázu nežli závazky naše."²⁰⁹ Kvůli ustanovení, že smlouva musí být do konce srpna ratifikována výměnou nót a tedy kvůli časové tísni souhlasila nakonec všechna ministerstva s návrhem ministerstva zahraničí a nostrifikační úmluva s Rakouskem

²⁰⁸ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 36489/20 z 31. srpna 1920.

²⁰⁹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 36073/20 z 19. srpna 1920.

nebyla Národním shromáždění a prezidentu republiky předložena.²¹⁰

²¹⁰ Určující byl názor na §64 čl. 1 ústavní listiny.

2.5.3 Druhé československé jednání s Rakouskem

Provádění nostrifikace narazilo i po ratifikaci nostrifikační úmluvy s Rakouskem z roku 1920 na další překážky. Například Eduard Schwarz, advokát několika nostrifikovaných společností upozorňoval v prosinci 1921 na potíže, které Rakousko nostrifikovaným společnostem činí. Problém spočíval v tom, že pokud byl podnik nostrifikován dělením, rakouská vláda ve výpočtech nebrala ohled na kurzovní rozdíly a na inflaci. Tudíž podnik, který měl ve Vídni zaknihovány závody v Rakousku v knihovní hodnotě 1 000 000 korun a v Československu v knihovní hodnotě 2 000 000 korun, rozdělením na dvě části vlastně prodal československé společnosti podnik v aktuální hodnotě 168 000 000 inflací znehodnocených rakouských korun. Rozdíl 166 000 000 považovala rakouská vláda za zisk a požadovala zaplacení daně z příjmu. Nostrifikační komise Dr. Schwarzovi třikrát odpověděla, že postup rakouské vlády je v souladu s nostrifikační úmluvou, respektive s ní není v rozporu, a nelze tudíž proti rakouskému postupu nic podniknout.²¹¹ Přesto se nakonec tento problém ukázal tak zásadním, že bylo kvůli němu nutné znovu zahájit rozhovory s Rakouskem.

Dalším nostrifikačním problémem způsobeným rakouskou vládou bylo, že nostrifikovaným podnikům zabírala cizozemské pohledávky vzniklé na základě činnosti československých provozoven. Tyto pohledávky byly v hodnotných valutách a nikoliv v inflační rakouské nebo německé měně. Ministerský rada Bajer z ministerstva financí na tuto praxi vídeňské vlády upozorňoval a vyjádřil názor, že takto vzniklé pohledávky jsou majetkem nostrifikovaných československých

²¹¹ Bylo to zopakováno 26. listopadu a 17. prosince 1921 a pak ještě 21. ledna 1922. in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 7839/22 z 21. ledna 1922.

společností. V této věci bylo zakročeno u ministerstva zahraničních věcí a následně u rakouské vlády, která zabírání zastavila.²¹²

V roce 1924 byla také řešena otázka, od kdy přestává být ta která nostrifikovaná společnost společností rakouskou a stává po formální stránce společností československou. Neexistovala totiž žádná jiná indicie než zápis do československého rejstříku a ani saint-germainská mírová smlouva ani nostrifikační úmluva se o tomto problému nezmiňovaly.²¹³ Čekání na zápis a tudíž na vyřízení veškerých formalit ze strany Rakouské republiky nostrifikaci pochopitelně prodlužovalo.²¹⁴ Situace byla tak vážná, že Ústřední svaz československých průmyslníků navrhoval 30. května 1924 rázněji reagovat na zdržování způsobované rakouskými úřady. Kladl si otázku, jak urychlit nostrifikaci a současně nepřijít o daňové a poplatkové úlevy. Nakonec v dopise navrhl ministerstvu obchodu následující řešení. V Československu by byla založena nová společnost, která by vzala provozovny ležící na československém území od podniků sídlících v Rakousku do pachtu. Později po rozdělení na československou a rakouskou část by československá část bývalého podniku převzala od nové společnosti všechny závody. Účelem tohoto pachtu by bylo zapsat tyto společnosti ihned do obchodního rejstříku a také vyvinout tlak na rakouské úřady na rychlejší rozdělování starých společností. Předpokládalo to pouze přiznat takovému novému společností

²¹² Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 10383/21 z 12. února 1921.

²¹³ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 627, fol. 31880/24 z 26. září 1924.

²¹⁴ Některé společnosti marně čekaly až do roku 1929 nebo i déle. Například Akciová společnost červenokostelecké a erlašské přádelny a tkalcovny nebyla do konce roku 1929 vyškrtuta rakouským ministerstvem financí z obchodního rejstříku. In: SOA Praha, KSO Praha B XI 300, kt. 1794, fol. 197.

stejně daňové a poplatkové úlevy, jaké příslušely nostrifikovaným firmám.²¹⁵ Tento nápad Ústředního svazu československých podnikatelů ovšem přišel příliš pozdě a stal se bezpředmětným, neboť mezitím došlo k dalšímu, tentokrát tajnému nostrifikačnímu jednání s Rakouskem a k podepsání druhé nostrifikační dohody.

V květnu 1924 byly mezi Československem a Rakouskem vyměněny nóty týkající se konkrétních problémů jednotlivých podniků. Téměř všechny se týkaly rozdělení společností podle třetího článku první nostrifikační úmluvy s Rakouskem. Ten podroboval plán společnosti na rozdělení schválení ze strany obou států. Na československém ministerstvu financí byly zmíněné plány více či méně schváleny. Ovšem rakouské ministerstvo financí nostrifikační agendu nevyřizovalo, kromě několika výjimek, jakými byla strakonická Továrna na fezy nebo Stölzleho sklárny, a navíc požadovalo v projektech, které již byly schváleny československou stranou, veliké změny. Hlavním nástrojem rakouského ministerstva financí byl požadavek na portfoliování akcií nostrifikovaných československých společností.²¹⁶

Majetkové vyrovnání dvou společností, které vznikaly rozdělením, bylo možné vykonat trojí formou:

- 1) akciový kapitál původní společnosti se sníží o částku, která tvoří akciový kapitál nové společnosti. Původní akcie, představující sníženou částku, se stáhnou a akcionářům původní společnosti se za ně vydá stejný počet akcií nové společnosti;
- 2) akciový kapitál původní společnosti zůstane nedotčen, nová dílčí společnost se zřídí se samostatným akciovým

²¹⁵ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 627, fol. 24425/24 z 30. května 1924.

²¹⁶ Národní archiv, fond MF, karton 655, dokumenty z roku 1924 nostrifikace, z 20. května 1924.

kapitálem, který je ve formě přínosů splácen hodnotami nabytými novou společností od mateřské společnosti. Tyto nové akcie obdrží původní společnost výměnou za přínosy, takže se transakce nedotýká přímo jejich akcionářů. Úbytek hodnot, který dostane dílčí společnost, je vyrovnán v bilanci původní společnosti zvýšeným stavem efektů (portfoliovanych akcií dílčí společnosti);

3) pro zřízení dílčí společnosti se ustaví nová společnost se samostatně atrahovaným kapitálem, která koupí tuzemské podniky původní společnosti. Úbytek hodnoty, který získá dílčí společnost, je vyrovnán v bilanci původní společnosti prodejní cenou přenechaných podniků.

Česká strana prosazovala důrazně první variantu, protože se shodovala s cílem nostrifikace, kterým bylo "netoliko, aby tuzemský provoz zahraničních společností byl podroben zdejší pravomoci, nýbrž aby též tuzemský kapitál na nich a to zpravidla ve značné míře zúčastněný, mohl bezprostředně svůj vliv vyvíjeti."²¹⁷ Stručně řečeno prosazovala československá vláda takovou variantu, aby mohli čeští zájemci co nejdříve zakoupit akcie společností nostrifikovaných dělení.

Vídeňská vláda preferovala možnost druhou či třetí a podle názoru československé strany tím sledovala dva cíle. Prvním bylo zakonzervovat stav, ve kterém byly portfoliované akcie ve vídeňských rukou, z nichž bylo jen stěží možné je někdy vykoupit, a zmařit tak cíl nostrifikační akce, kterým bylo "převedení skutečného hospodářského vedení nostrifikovaných společností do československa a znárodnění

²¹⁷ Národní archiv, fond MF, karton 655, dokumenty z roku 1924 nostrifikace, z 20. května 1924.

jeho".. Současně měl druhý či třetí postup přinést Rakousku fiskální zisky.²¹⁸

Protože nostrifikace ustrnula vinou rozdílného pohledu obou států na výše zmíněnou otázku dělení nostrifikovaných společností na mrtvém bodě, bylo nutné domáhat se podle devátého článku první nostrifikační úmluvy s Rakouskem zvláštní dohody. "Všechny ostatní otázky, jež se vyskytnou" se totiž "vyhražovaly zvláštním úmluvám".²¹⁹

Ministerstvo obchodu tedy vyzvalo ministra zahraničí, aby při jednání o obchodní smlouvě otevřel jednání i o tomto problému.

Dne 12. května 1924 se uskutečnila na ministerstvu obchodu porada zástupců ministerstev obchodu a financí a profesora Jana Krčmáře²²⁰. Řešilo se, jak se vyrovnají pohledávky a dluhy nostrifikovaných podniků s Rakouskem. Vláda byla ve složité situaci, neboť nostrifikací dotčení podnikatelé "zastávali stanovisko, jak se jim to hodilo, měli-li platit, dělali Rakušany, měli-li pohledávky, dělali našince". Z tohoto důvodu byla jednání tajná.²²¹ Zásadní

²¹⁸ Národní archiv, fond MF, karton 655, dokumenty z roku 1924 nostrifikace, z 20. května 1924.

²¹⁹ Nostrifikační úmluva s Rakouskem, 580/20 sbírky zákonů a nařízení.

²²⁰ Za ministerstvo financí se účastnili: oborový přednosta Bohumil Vlasák (Dr. Bohumil Vlasák, vedoucí odborový přednosta ministerstva financí), Odborový přednosta Karel Leopold (Karel Leopold přednosta druhého kreditního odboru A ministerstva financí), ministerský rada Václav Plocar (Dr. Václav Plocar, ministerský rada oddělení 4a pro cedulovou banku, měnu a měnovou statistiku), ministerský rada Josef Hladký (Dr. Josef Hladký ministerský rada pro věci reparační a záležitosti týkající se mírových smluv), ministerský rada Hrubý, ministerský tajemník Jeřábek, ministerský komisař Švec, ministerstvo obchodu zastupoval ministerský rada Josef Matoušek a ministerský tajemník Dr. Jirsák, jako znalci se zúčastnil za Československý zúčtovací ústav generální ředitel Dr. Roos a ředitelský rada Jan Krčmář.

²²¹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 24360/24 z 12. května 1924.

otázkou, kterou měla schůze vyřešit a která se týkala clearingů s Rakouskem, bylo, zda byly podniky před nostrifikací, tedy před 26. únorem 1919²²² podniky československými nebo podniky rakouskými. Kdyby byly podniky před tímto datem považovány za československé, přibylo by československému státu dlužníků, což by pro clearing bylo příznivé. Dr. Roos, generální ředitel československého zúčtovacího ústavu to vyjádřil větou: "nám do věřitelů nic není".²²³ Naopak varianta, že podniky byly v té době rakouskými, by znamenala, že Československu přibudou věřitelé. Na poradě se předpokládalo, že českoslovenští věřitelé budou nárokovat po nostrifikovaných podnicích více než jeden milion korun. To činilo druhou variantu méně výhodnou pro československý stát. Josef Matoušek k tomu poznamenal, že názor, podle kterého šlo o podniky československé by byl s nostrifikací slučitelnější, protože by odpovídal záměru, aby se "vláda věcí tvých zpět k tobě navrátila, ó lide český". Sice se to "ne vždy bohužel podařilo", ale na pádnosti argumentu to neubralo.²²⁴ Také

²²² Konec a začátek kvartálu.

²²³ Pohledávky nostrifikovaných podniků vůči Rakousku byly 23 milionů korun. Českoslovenští věřitelé přihlásili pohledávky proti nostrifikovaným podnikům považovaným za rakouské 24 milionů korun. Nostrifikované podniky dlužily rakouským věřitelům 5 milionů korun a českoslovenští dlužníci dlužili nostrifikovaným firmám 0,34 milionu korun.

1. Pokud firmy byly československé, Československu připadla pohledávka 24 milionů korun, protože jak dlužníci tak věřitelé byly československými subjekty a zbylo 23 milionů pohledávek do Rakouska. Počítalo se s tím, že se přihlásí další věřitelé proti nostrifikovaným firmám. Přibylo tak dlužníků, což bylo pro clearing výhodné.

2. Pokud firmy byly rakouské zbylo Československu 24 milionů, protože 23 milionů se vyřešilo v Rakousku, ale bylo pravděpodobné, že se objeví řada věřitelů vůči nostrifikovaným firmám, kteří se dosud nepřihlásili. In: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 24360/24 z 12. května 1924.

²²⁴ Je zajímavé, že jeden z lidí, kteří se o nostrifikaci zasloužili nejvíce, člověk, který předkládal v Revolučním národním

v první nostrifikační úmluvě s Rakouskem byly nostrifikované podniky pokládány za účelem vyměření dávky z majetku k datu 28. října 1918 za československé. Profesor Krčmář poukázal na to, že právnicky vzato se jednalo o podniky rakouské. Současně ale "nejsme vázáni ani juristickou argumentací. Celá otázka je jen hospodářská a ne juristická". Přimlouval se, "abychom postupovali podle hlediska teleologického, co se nám bude hodit lépe". Prohlašovat podniky za československé bylo vhodnější už jenom z toho důvodu, že v té době například Velká Británie stále odmítala desekvestrovat pohledávky československých právnických osob, neboť je považovala za rakousko-uherské. Kdyby však byly československé, zacházelo by se s nimi jinak. Jaký den ovšem stanovit za rozhodující pro clearing mezi Rakouskem a Československem? Panovala obava, že pokud by rozhodný den ležel v budoucnosti, bylo by možné toho zneužít a nostrifikované podniky by měly šanci přijmout nějaké další pohledávky. Nakonec bylo usneseno zahájit jednání s rakouskou vládou s tím, že rozhodným datem by měl být den zahájení jednání s Rakouskem, to znamená 19. květen 1924, a nostrifikované podniky podléhající clearingů by měly být posuzovány, jako by byly již 26. února 1919 československé.²²⁵

Pokud se pokusíme nějak zhodnotit výsledek porady na ministerstvu obchodu, snažili se českoslovenští ministerští úředníci získat na úkor Rakouska maximum a to dokonce i bez ohledu na nostrifikované podniky. Dohodnutá stanoviska byla totiž výhodná pouze pro podniky - věřitele. Společnosti -

shromáždění nostrifikační zákon se vyjádřil takto kriticky o výsledku nostrifikačního procesu. In: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 24360/24 z 12. května 1924.

²²⁵ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 24360/24 z 12. května 1924.

dlužníci na ní prodělávaly. Poté, co jednání skončilo, vzal si Dr. Roos stranou Dr. Živanského z obchodních a živnostenských komor a důvěrně s ním jednal.²²⁶ Lze se pouze dohadovat, že zdůvodňoval svoji pozici, která nebyla pro podniky nostrifikované dělením příliš výhodnou, ale byla nejvýhodnější pro ministerstvo financí a tím pádem pro československý stát. Ministerstvo financí opět potvrdilo svoji roli obhájce československého fiskálního zájmu v nostrifikačním procesu. Ministerstvo obchodu se na debatě podílelo pouze sporadicky pravděpodobně z toho důvodu, že jeho zástupcům nebylo úplně jasné, kam diskuse míří a jaké důsledky budou mít navrhované kroky.

Za povšimnutí stojí také, že argumentace českých úředníků a politiků byla výlučně hospodářská. Nacionalistická hesla byla použita až v okamžiku, kdy mohla podpořit pragmatický hospodářský přístup.

První jednání roku 1924 mezi československými²²⁷ a rakouskými ministerstvy²²⁸ o jakési nostrifikační tečce proběhlo 24. května v Praze. Pro rakouské zástupce bylo přijatelnější posuzovat nostrifikované podniky k datu 26. února 1919 podle sídla. Byl vznesen návrh posuzovat dluhy podle bydliště dlužníků a věřitelů, který obě strany odmítly. Ohledně nostrifikací dělením byli zástupci obou stran za jedno, že dotyčné podniky budou považovány za rakouské subjekty. Nakonec bylo také dohodnuto, že úplné nostrifikáty²²⁹, které přesunuly sídlo a hospodářské vedení

²²⁶ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 24360/24 z 12. května 1924.

²²⁷ Dr. Vlasák, Leopold, Dr. Plocar, Dr. Hladký, Dr. Roos, prof. Krčmář.

²²⁸ Dr. Schönberger, Dr. Gienellia, Dr. Schreuer, Dr. Zaruba, Dr. Kerber.

²²⁹ Nostrifikáty byly označovány nostrifikované společnosti.

do 19. května 1924 budou považovány za subjekty československé i před 26. únorem 1919.

Na ministerstvu obchodu byla konána 11. června 1924 argumentační příprava k závěrečnému jednání s vídeňskou vládou.²³⁰ Jak bylo připomenuto, Rakousko se v první nostrifikační úmluvě zavázalo, že připustí úplné osamostatnění rozdělením formou naprostého odloučení československé společnosti od společnosti vídeňské. Pokud by nostrifikace dělením měla být pouze formální a vídeňská společnost by jí neměla být nijak majetkově dotčena, nemělo by smysl nostrifikovat a sepisovat nostrifikační úmluvu, jelikož by stačilo tak zvanou dílčí společnost jednoduše připustit do Československa k podnikání. Dále se nemělo za žádnou cenu dopustit, aby byly kurzovní přepočty z rakouské na československou korunu považovány za zisk. Portfoliování mělo být dovoleno pouze v případě, že se atrahuje nový cizí kapitál, ale jen do třetiny celkové výše kapitálu společnosti. Dosavadní akcionáři nesměli být vyloučeni z přímé účasti na nové společnosti. Pravomoc klást podmínky ohledně umístění akcií měla mít vláda, na jejímž území se nová společnost konstituovala. Nesměla však dosavadní akcionáře úplně vyloučit z nabytí akcií. Nostrifikační dohoda neměla být porušena v případě, že vláda, na jejímž území se nová společnost ustanovovala, kladla podmínku, že značná část akcií nemá zůstat v portfoliu staré společnosti.

Shrneme-li výše uvedené body formulované v rámci přípravy k druhému jednání s Rakouskem, šlo československé straně o to, získat co největší vliv na umístění akcií podniků vzniklých dělením. Viděla v tom možnost, jak akcie

²³⁰ Zúčastnili se za ministerstvo obchodu ministerský rada Matoušek, ministerský tajemník Dr. Jirsák, za ministerstvo financí ministerský tajemník Dr. Jeřábek a jako expert pražský advokát Eduard Schwarz.

podniků přesunout do rukou podle svého uvážení. K tomu měl sloužit i návrh mechanismu, kterým by byly návrhy na dělení společnosti předkládány současně oběma vládám a v případě schválení jednou vládou by vláda druhá měla mít k uplatnění námitek prekluzivní lhůtu 4-8 týdnů. Ve chvíli, kdy návrhy byly již na československé straně schváleny, bylo nepravděpodobné, že by rakouská strana byla schopna dostatečně rychle reagovat a pravděpodobnost, že by se nostrifikovalo podle československých propozic, se tím zvětšovala.

Další kolo rozhovorů proběhlo na rakouském spolkovém ministerstvu financí ve Vídni od 20. do 24. června 1924. Vlastní a konečné československo-rakouské jednání se pak konalo od 1. do 8. července 1924. Posledního kola se zúčastnili zástupci československých ministerstev obchodu a financí²³¹ a rakouského spolkového ministerstva financí.²³² Rakouská strana tvrdě hájila názor, že při dělení podniku má mít starý podnik právo podržet si akcie společnosti nové v portfoliu jako odškodnění, přičemž by se mohlo jednat o tom, že by prodej těchto akcií za přiměřenou cenu mohl být součástí dělení. Československá strana požadovala, aby byly děleny jednotlivé podíly. Povinnost odškodnění by pak spočívala v tom, že by každý podílník obdržel bezplatně za každý podíl na staré společnosti podíl na společnosti nové odpovídající jeho dosavadní účasti na majetku, který stará společnost postupovala nové společnosti, zatímco jeho starý podíl by se zmenšil pouze na podíl jmění, které staré společnosti zůstalo. Přílohou druhé československo-rakouské nostrifikační dohody byl seznam čtyřiceti společností s

²³¹ odborový přednosta Dr. František Benda, ministerský tajemník Dr. Antonín Jeřábek a ministerský tajemník Dr. Josef Jirsák.

²³² ministerští radové Egon Kruchina, Dr. Erich Gross, Dr. Rudolf Egger a Dr. Oskar Manuel.

konstatováním stavu nostrifikace dělením a s popisem přesného postupu.²³³ Podle záznamů ministerstva financí se nejtěžší jednání týkalo Simmeringské vagonky. Rakouská strana jednala pod vlivem představitelů staré společnosti, kteří usilovali o bezvýhradné portfoliování akcií nové společnosti a tedy o zachování svého vlivu na společnost na československém území. Českoslovenští zástupci hájili stanovisko "netoliko respektování naší theze, nýbrž též ochranu zájmů interessentů (brněnské skupiny akcionářů, podporované tamní Obchodní a živnostenskou komorou)."²³⁴ Záležitost Simmeringské vagonky byla uzavřena "kompromisem" jak situaci vylíčil materiál ministerstva financí. Akcie Simmeringské vagonky nebyly vráceny do portfolia staré společnosti a mohly být tedy skoupeny československými zájemci. Na oplátku uznala nostrifikační komise transakci Kabelfabrik und Drahtindustrie Aktien Gesellschaft, která prodala své československé podniky Báňské a hutní společnosti za nostrifikaci se všemi výhodami, čímž jí umožnila vyhnout se zaplacení daně ze zisku.²³⁵

Na závěr jednání rakouská strana přistoupila na následující kompromis: U podniků nostrifikovaných dělením, u kterých už československá strana rozhodla, jakým způsobem se naloží s akciemi nového podniku, bude přijato československé stanovisko a u ostatních se Československo zřekne svého vlivu na osud akcií nově vytvořených společností. Ostatní případy byly odkázány na další jednání.²³⁶

²³³ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 29432/24.

²³⁴ Národní archiv, fond MF, karton 655, fol. 96391/24 ze 14. srpna 1924.

²³⁵ Národní archiv, fond MF, karton 655, fol. 96391/24 ze 14. srpna 1924, popis transakce s Kabelfabrik und Drahtindustrie Aktien Gesellschaft je položka číslo 8 v dohodě z 24. června 1924 tamtéž.

²³⁶ Tamtéž.

Když se pokusíme shrnout, k čemu vedla tajná jednání mezi Československem a Rakouskem v polovině roku 1924, jednalo se o téměř bezvýhradné uznání dosavadní praxe prosazované československými úřady. Rakušanům byl poskytnut ústupek ve formě uznání jejich teze do budoucna, který byl československou stranou hodnocen jako "ústupek ceny naprosto ilusorní, poněvadž řada dílčích případů jest, až snad na jediný naprosto bezvýznamný případ Křeménkových a hlinařských závodů spol. s r. o. v Borovanech úplně vyčerpána".²³⁷ V praxi to znamenalo, že akcie podniků nostrifikovaných dělením mohly být skoupeny zájemci z československých řad, protože se nevracely automaticky k akciím původní společnosti. Jednání byla přísně důvěrná, aby se obě vlády chránily před nařčením, že si předávají řízení společností a zasahují tak do autonomie akcionářů. Je s podivem, že tato jednání vůbec mohla být za tajná považována, protože se týkala velkého počtu osob a podniků.

²³⁷ Národní archiv, fond MF, karton 655, fol. 69738/24 II A/8 z 2. července 1924.

3. Hospodářské a mimohospodářské aspekty nostrifikace

3.1 Dohledané důvody, které byly ve vztahu k nostrifikaci uváděné

Pokusme se shrnout dohledané oficiálně uváděné důvody, které byly zmíněny nebo napsány ve vztahu k nostrifikaci v prvních dvou letech československé samostatnosti:

- Zamezení tomu, aby se společnosti se sídlem mimo hranice Československa a se závody v Československu zařizovaly v podobě společností s ručením omezeným, a tím se vyhýbaly koncesi nutné ke zřízení akciové společnosti.²³⁸
- Odebrání rakouské jurisdikce nad dotyčnými společnostmi, jež mělo zabránit zásahům vídeňské vlády do podniků.²³⁹
- Zamezení odlivu hodnotných měn a přílivu znehodnocených rakouských korun.²⁴⁰
- Zamezení řízení dotyčných podniků z Vídně a vyrovnání se tak s důsledky rakouského centralismu.²⁴¹
- Zbavení Vídně fiskálních zisků z nostrifikovaných podniků.²⁴²

²³⁸ Digitální knihovna, Národní shromáždění československé 1918-1920-tisky, tisk 133.

²³⁹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44598/19 z 29. 11. 1919 .

²⁴⁰ tamtéž, dále Digitální knihovna, Národní shromáždění československé 1918-1920-tisky, tisk 1124, také: Digitální knihovna, Národní shromáždění československé 1918-1920-stenoprotokoly, 97. schůze (obsah, pořad), čtvrtek 11. prosince 1919.

²⁴¹ Digitální knihovna, Národní shromáždění československé 1918-1920-tisky, tisk 1124.

²⁴² Obzor národohospodářský, Časopis věnovaný otázkám národohospodářským a sociálněpolitickým, orgán jednoty ku

- Nedostatek důvodů k setrvání v současném stavu. Vídeň přestala být metropolí třicetimilionové říše, sídlem největších bank a nejdůležitější burzy, komerčním a finančním centrem.²⁴³
- Odstranění hospodářských nevýhod a ztrát plynoucích z předchozí politické nesamostatnosti v rámci habsburské monarchie.²⁴⁴
- Důkaz, že výrobní a dopravní společnosti na území Československa byly československými společnostmi a nikoliv společnostmi rakouskými, což mělo odvrátit nebezpečí likvidace majetku a případně sekvestrace těchto společností v dohodových zemích.²⁴⁵
- Podniků, které nostrifikaci podléhaly, bylo velké množství.²⁴⁶
- Československé fiskální zisky plynoucí z nostrifikace.²⁴⁷

První z deseti uvedených důvodů byl důvodem zástupným. Ve skutečnosti byl Nekvasilův návrh zaměřen na úplně jiný problém. Zbývá tudíž devět důvodů k přijetí nostrifikačního zákona. Sedm z nich přímo souviselo s Rakouskem, přičemž čtyři přímo zmiňovaly Vídeň. Osm z deseti důvodů bylo formulováno negativně: nostrifikace je zapotřebí, aby bylo

povzbuzení průmyslu v Čechách a vývoz. spolku pro Čechy, Moravu a Slezsko, Ročník XXIV. 1919, Rozhledy hospodářské, s. 285.

²⁴³ Tamtéž.

²⁴⁴ Digitální knihovna, Národní shromáždění československé 1918-1920-stenoprotokoly, 97. schůze (obsah, pořad), čtvrtek 11. prosince 1919.

²⁴⁵ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44598/19 z 21. 11. 1919.

²⁴⁶ Digitální knihovna, Národní shromáždění československé 1918-1920-stenoprotokoly, 97. schůze (obsah, pořad), čtvrtek 11. prosince 1919, Tribuna, 12. 12. 1919 s. 2, Obzor národohospodářský, Časopis věnovaný otázkám národohospodářským a sociálněpolitickým, orgán jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách a vývoz. spolku pro Čechy, Moravu a Slezsko, Ročník XXIV. 1919, Rozhledy hospodářské, s. 285.

²⁴⁷ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 353, fol. 1606/18.

něčemu zamezeno, tj. aby byla Vídeň odstavena od toku peněz, aby Československo již nebylo poškozováno rakouskou měnou, aby se Československý stát vyrovnal s důsledky rakouského centralismu. Pouze jeden důvod byl formulován pozitivně a tím byla zmínka o daňových výhodách takového kroku pro Československo. Byla to ovšem pouze jedna věta v přípravném materiálu ministerstva obchodu, jež byla pak rozvedena ústně poslancem Matouškem v Národním shromáždění.²⁴⁸ Nebyl to tudíž důvod primárně určený veřejnosti.

Nostrifikace byla deklarativně zjevně namířena proti Rakousku a především proti jeho centru Vídni. Po uvážení rozdílů v československém přístupu vůči Německu a vůči Rakousku, bylo z výčtu důvodů k nostrifikaci zřejmé, že k heslům "los von Österreich" a především "los von Wien" neměla daleko, přestože tato hesla nebyla výslovně uvedena. Fiskální zájem československého státu a hospodářský zájem československých podnikatelů byl přiznáván až na druhém a třetím místě.

²⁴⁸ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 353, fol. 1606/18.

3.2 Průběh nostrifikační akce

3.2.1 Nostrifikační zásady

Krátce po ratifikaci úmluvy s Rakouskem byla 16. září 1920 svolána meziministerská nostrifikační komise pod předsednictvím ministerského rady ministerstva obchodu Františka Bendy. Ministerstvo obchodu si vzalo na starosti vypracování seznamu výrobních a dopravních podniků spadajících pod nostrifikační zákon na základě statistických dat zjištěných obchodními a živnostenskými komorami, v němž budou uvedeny zvláště podniky, jež mají provozovny pouze na území Československa, a zvláště podniky mající závody ve dvou či více státech. Meziministerské nostrifikační porady se konaly v prvních dvou letech v týdenních až dvoutýdenních intervalech, byly svolávány odbornými ministerstvy a před každou poradou dostala všechna zúčastněná ministerstva seznam společností, jejichž nostrifikace měla být projednávána. Podmínky a postup v každém konkrétním případě měl být stanovován na poradě nostrifikační komise.

Na schůzce nostrifikační komise byly dále stanoveny obecné nostrifikační zásady: S každým podnikem mělo být jednáno o nostrifikačních podmínkách ještě před definitivním vyzváním k přeložení sídla. Mělo být požadováno, aby se hospodářské vedení a sídlo přeložilo na československé území a aby alespoň minimální počet členů správní rady měl řádné bydliště v tuzemsku. Ohledně národnosti úředníků neměly být dávány striktní požadavky, ovšem mělo být možné v konkrétních případech společností naznačit, že státní správa předpokládá, že si podniky musí opatřit úředníky

znalé jazyka většiny dělníků, "aby dělnictvo vidělo, že se vláda o jeho požadavky i po této stránce stará".²⁴⁹

Co se týkalo sídla podniků bylo přijato pravidlo, že společností bude v zásadě dána volnost, kam chtějí své sídlo přeložit. Státní správa ovšem mohla podniku uložit, "aby do určité doby, například na deset let, přeložil sídlo do určitého místa, to jest do Prahy".²⁵⁰

O akciích mělo být rozhodováno až v konkrétních případech, totiž zda bude společnosti uloženo, aby zažádala o kotování svých akcií na Pražské burze. Byla to ovšem podružná otázka, protože ministerstvo financí mělo pravomoc kotování jednoduše nařídít. Bylo ovšem dohodnuto podniku uložit v nostrifikační výzvě, aby při nejbližší vhodné příležitosti, např. při příští emisi, vyměnil své akcie za akcie opatřené také českým textem.²⁵¹

V dalších měsících se pravidla pro nostrifikaci ještě konkretizovala. Bylo žádáno, aby na území Československa měl sídlo výkonný výbor podniku, který představoval hospodářské vedení společnosti. U podniků, které dozorčí rady neměly, bylo požadováno, aby všichni revisoři měli v Československu domovské právo.²⁵² Vyzvání k nostrifikaci bylo dotyčným společností zasíláno pouze česky, což podporovalo tezi, že

²⁴⁹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 37756/20 z 16. září 1920.

Národnostní problémy v té době byly spojovány s nostrifikací a nebyly ničím mimořádným. Například 1. září 1920 došla na ministerstvo obchodu stížnost českého podnikatele Ing. Vladislava Vlčka, že na úkor tuzemských podniků jsou zaměstnávány "ještě nenostrifikované" říšsko-německé společnosti. Nakonec se zjistilo, že české firmy neměly dostatečný počet bagrovací techniky a ta byla z Německa zapůjčena. in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 36475/20 z 1. září 1920.

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 36475/20 z 1. září 1920.

²⁵² Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44407/20 z 29. října 1920.

se jedná o podniky československé.²⁵³ Nejprve byl podnik vyzván provisorně, po kladné odpovědi a kladném výsledku jednání v komisi bylo zasláno vyzvání definitivní. Společnosti k přeložení sídla vyzvané měl zapisovat obchodní soud. Každý podnik se při zapsání musel prokázat právoplatným usnesením řádně svolané valné hromady, předpisům vyhovující žádostí s notářsky ověřenými podpisy, vyzváním kompetentního ministra, ověřeným exemplářem stanov, nejnovějším výtahem z rejstříku soudu dosavadního sídla a legalizovanými podpisy firmantů společnosti.²⁵⁴ Další změny měl společností zapsat po jejich schválení ministerstvem vnitra obchodní soud.²⁵⁵

První podniky byly vyzvány 15. října 1920. Přičemž první podnik, jehož přesun sídla a hospodářského vedení byl později nostrifikační komisí uznán za nostrifikaci, uskutečnil svůj přesun a zapsání do obchodního rejstříku na svou vlastní pěst 26. února 1919.²⁵⁶

Úplně první společností vyzvanou ministrem obchodu na doporučení nostrifikační komise byla Poldina huť.²⁵⁷ Byly jí uloženy standardní nostrifikační podmínky:

²⁵³ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 43449/20 z 15. října 1920.

²⁵⁴ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 45855/20 z 16. listopadu 1920.

²⁵⁵ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 671, fol. 4616/20 z 16. listopadu 1920.

²⁵⁶ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 24360/24 z 12. května 1924.

²⁵⁷ Poldina huť měla na nostrifikaci eminentní zájem. Ten vysvětlovala následovně: "Naše firma má v cizině předválečné pohledávky a to v Itálii as 2 miliony lir, ve Francii as 1/2 milionu franků a v Londýně 20000 liber. Nesporno a všemi zprávami z ciziny jest potvrzeno, že suroviny a to směsi železa (ferrovolfram, ferrovanadium a ferromolybden), které k výrobě ocele nezbytně a za každých podmínek potřebujeme, na světovém trhu docházejí, jelikož dotyčné doly jsou úplně zpustošeny a nelze s normálními dodávkami počítati před uplynutím 2 až 3 let. Zásoby v cizině jsou tak malé, že cizí státy počínají uzavíratí svoje

musela oznámit vídeňskému obchodnímu soudu a vídeňské berní správě, že byla vyzvána k přeložení sídla do Prahy;

musela provést změnu stanov v tom smyslu, že většina členů správní rady musela být československými státními příslušníky a počet členů správní rady potřebný k platnému usnášení musel mít domovské právo na území Československa;

musela opatřit své akcie při nejbližší příležitosti českým textem a vzít na vědomí, že ministerstvo obchodu předpokládá, že na příště bude přijímat pouze takové úředníky a zřizence, jejichž jazyková kvalifikace odpovídá národnostním poměrům zaměstnaného dělnictva;

její generální ředitelé museli mít řádné bydliště v československé republice.²⁵⁸

Plán ministerstva spravedlnosti, aby bylo do stanov nostrifikovaných společností vložena věta, že ke změně nostrifikačních ustanovení je zapotřebí kromě usnesení valných hromad i státního souhlasu,²⁵⁹ nebyl nakonec

hranice, tak Itálie vydala již zákaz vyvážeti ferrovolfraam. Totéž lze očekávat ve Francii a v Anglii. Pak-li se nám nepodaří opatřiti si tyto kovy do 2 až 3 týdnů, později si pak tyto kovy, jelikož státy svoje hranice uzavírají a těchto surovin vůbec nebude, již opatřiti nemůžeme a naše závody musí, jelikož máme zásoby těchto kovů as na 2 měsíce, zcela určitě za 2 měsíce zastaviti veškerou výrobu. Abychom si mohli tyto kovy okamžitě zaopatřiti, potřebujeme cizí valuty. Jelikož valuty za obchody, jež se nyní uskuteční, budou splatny až za půl roku, jsme odkázáni jedině na svoje sekvestrované valuty v cizině. Tyto valuty obdržíme pouze v tom případě, když cizí vlády sekvestraci zruší. Sekvestrace bude zrušena jen tehdy, prokážeme-li, že máme hlavní sídlo společnosti v Československé republice." K uznání, že Poldina huť je československým podnikem došlo nostrifikační smlouvou s Rakouskem v srpnu 1920. Situace se pak vyvíjela tak, že Poldina huť sídlo ještě 29. 11. 1921 odmítala přesunout do Prahy kvůli potížím, které jí činilo Rakousko s obchodem. In: SOA Praha, KSO Praha Sp X 204, kt. 766, fol. 375 z 16. 2. 1920 a fol. 464 z 29. 11. 1921.

²⁵⁸ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 1926/21 z 22. 1. 1921.

²⁵⁹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 33367 z 5. března 1921.

realizován, protože by se tím nostrifikační stav zakonzervoval.

Termín, do kterého si ministerstva interně předsevzala nostrifikaci dokončit, byl stanoven na 30. červen 1921.²⁶⁰ Reálně ovšem byla nostrifikace společností sídlících ve Vídni dokončována v extrémních případech až o osm let později kvůli správním průtahům na rakouské i československé straně.²⁶¹

²⁶⁰ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 31092/21 z 10. června 1921.

²⁶¹ Například Akciová společnost červenokostelecké a erlašské přádelny a tkalcovny nebyla do konce roku 1929 vyškrtnuta rakouským ministerstvem financí z obchodního rejstříku. In: SOA Praha, KSO Praha B XI 300, kt. 1794, fol. 197.

3.2.2 Vyzvání k nostrifikaci

Vyzvání k nostrifikaci ztratilo úplně charakter nátlaku na společnosti ze strany československé vlády jaký mělo v původním Nekvasilově návrhu nostrifikačního zákona. Měnová odluka a inflace v Rakousku dramaticky změnilly hospodářskou situaci společností sídlících ve Vídni. Vyzvání bylo proto spíše důsledkem úspěšných rozhovorů podniku s nostrifikační komisí a bylo o něj společnostmi usilováno. Bez vyzvání nemohla být společnost nostrifikována, bez nostrifikace nemohla dostat nostrifikační výhody a měla omezený přístup k hospodářskému dění i k úvěrům v československých korunách. Z vyzvání k nostrifikaci se tak stal nejúčinnější nástroj státní správy. Ze stížnosti německých podnikatelů adresované reparační komisi v roce 1923 vyplývá, že konečné vyzvání společností k nostrifikaci bylo v praxi prostředkem, jak nostrifikované společnosti ovlivňovat. Nostrifikační projekty byly odmítány a společnost nebyla k nostrifikaci vyzvána, dokud sama nepředložila vyhovující projekt s patřičnou správní radou a ostatními náležitostmi. Společnosti na svých valných hromadách nostrifikaci schválily a zařídily se podle prozatímního vyzvání. Definitivně ale byly vyzvány až poté, co nostrifikační komise jejich nostrifikační projekt přijala. Jednalo se tedy o jakousi formu autocenzury, která nakonec podniky nutila souhlasit s podmínkami členů nostrifikační komise a která byla zároveň zpětně z dokumentů nezjistitelná.²⁶²

Na vyzývání k nostrifikaci se podílely obchodní a živnostenské komory, které sestavovaly seznamy vhodných

²⁶² Stížnost byla podána německými poslanci a senátory zvolenými 18. a 25. dubna 1920 sdruženými v Německé parlamentní unii asociace československých národností

Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 32361/23

V tomto materiálu je uvedeno, že bylo doposud nostrifikováno 91 společností a 65 ještě nebylo dokončeno.

podniků a také případných zájemců o koupi jejich akcií.²⁶³ Podniky byly k nostrifikaci vyhledávány i podle oborů činnosti. Ministerstvo obchodu, které vyzývalo všechny výrobní podniky, a tím tudíž většinu společností, se například snažilo zjistit, zda existují rafinerie minerálních olejů nebo pivovary,²⁶⁴ které by bylo možné nostrifikovat.²⁶⁵ Na vyzývání spolupracovalo také ministerstvo železnic. To mělo na starosti všechny dopravní společnosti, z nichž většina byly místní dráhy.²⁶⁶ Ministerstvo veřejných prací se staralo o vyzývání dolů a elektráren.²⁶⁷ Ministerstva vnitra, financí a spravedlnosti k nostrifikaci nevyzývala, ale hrála v celém procesu důležitou správní úlohu.

²⁶³ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44306/19 také Národní archiv, fond MF, karton 655, fol. 96391/24 ze 14. srpna 1924.

²⁶⁴ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 671/21 z 7. prosince 1920.

²⁶⁵ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 11868/21 z 5. března 1921, v tomto dokumentu sděluje Československá pivovarská komise v Praze, že jediný pivovar, který nesídlí v Československu je Staroplzenecký pivovar v Plzenci, jehož majitelem je Kulmbašská akciová společnost Rizzibräu sídlící v Mnichově a mající hospodářské vedení v Plzenci.

²⁶⁶ Jednalo se o osm dopravních společností - místních drah.

²⁶⁷ Ministerstvo veřejných prací zařadilo například do jednání nostrifikační komise na 5. 3. 1921 společnosti Liebe Gottes Steinkohlen-Grube u Zbejšova společnost s. r. o. a C. T. Petzold a spol. akciovou společnost ve Vídni in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 11286/21 z 26. 2. 1921.

3.2.3 Interesenti

O nostrifikaci se zajímalo mnoho jednotlivců i institucí. Dle zápisů nostrifikační komise se o její stav zajímala meziministerská komise pro věcnou mobilizaci,²⁶⁸ kancelář prezidenta republiky,²⁶⁹ rakouská vláda,²⁷⁰ ministerstvo zahraničí,²⁷¹ osobně ministr financí a poslanec Alois Rašín.²⁷² Některé zájmové skupiny do procesu konečného vyzvání a průběhu nostrifikace i přímo zasahovaly. Nejvíce změn proběhlo v nostrifikační komisi na zásah Živnostenské banky v roce 1921. Například projednání konečného vyzvání k nostrifikaci akciové společnosti Centra, sdružené továrny na mýdla, stearin, svíčky a tukové výrobky akc. spol., bylo usneseno odložit do příští schůze nostrifikační komise, aby mohlo být zjištěno, zda byla povolena nebo zda se již ustavila Živnostenskou bankou zakládaná společnost Liga.²⁷³ Podobně v případě Báňské a hutní společnosti a Rosické báňské společnosti byl dán souhlas na popud ministerstva financí, aby tyto společnosti ještě před nostrifikací zvýšily akciový kapitál za podmínky, že provedou emise v československých korunách a že navíc ponechají určitou část

²⁶⁸ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 1655/21 z 18. ledna 1920.

²⁶⁹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 40729/21 z 17. září 1921.

²⁷⁰ Rakouská vláda se vložila do nostrifikace firmy Ericsson rakouské elektrotechnické akciové společnosti Dr. Deckert a Homolka ve Vídni a nostrifikační komise od nostrifikace této společnosti upustila. In: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 24768/22 z 13. května 1922.

²⁷¹ Ministerstvo zahraničí chce být informováno o nostrifikaci G. A. Fröhlich a syn tkalcovna a továrna na samet a tisk, akc. spol. in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 24768/22 z 13. května 1922.

²⁷² Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 46815 ze dne 10. 12. 1921. Alois Rašín jako právník zastupoval osobně Sklářny a raffinerie Josef Inwald akciovou společností. In: SOA Praha, KSO Praha B II 160, kt. 1672, fol. 28.

²⁷³ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 10383/21 z 12. února 1921.

těchto emisí skupině Živnostenské banky.²⁷⁴ Podobně navrhl v nostrifikační komisi ministerský rada Josef Pára, aby byla firmám Friedrich Mattausch und Sohn Aktiengesellschaft für Textilindustrie in Franzenthal, Mautnerovy textilní závody akc. spol. a Cosmos povolena žádaná lhůta k přeměně správní rady, zaručí-li se Živnostenská banka písemně, že do určené doby bude přeměna skutečně provedena".²⁷⁵

Nabízí se otázka, jaké měly české banky a především Živnostenská banka v nostrifikační komisi kontakty. Nostrifikační komisi předsedal nejprve Václav Schuster, který byl spřízněn s Českou bankou Union a později stanul v čele její správní rady. Od dubna 1921 jej vystřídal Josef Matoušek, který se střídal s Františkem Bendou. Není pochyb o napojení Josefa Matouška na Živnostenskou banku.²⁷⁶ Navíc v době, kdy se nostrifikace rozbíhala, stanul 15. září 1920 v čele ministerstva průmyslu obchodu a živností Rudolf Hotowetz, který po zatčení Jaroslava Preisse v průběhu první světové války vedl Živnostenskou banku.²⁷⁷ Pozice stejné banky dále hájil v nostrifikační komisi právník Eduard Schwarz. Ten byl po Václavu Boučkovi druhým nejčastěji zvaným advokátem na nostrifikační schůze. Právně zastupoval

²⁷⁴ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 14736/21 z 5. března 1921.

²⁷⁵ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 23721/21 z 30. dubna 1921.

²⁷⁶ Novotný, Jiří, Šouša, Jiří, *Wirtschaftsnationalismus und nationale Eliten im tschechischen Bankwesen*, in: Kubů, Eduard, Schulz, Helga, *Wirtschaftsnationalismus als Entwicklungsstrategie ostmitteleuropäischer Eliten*, Praha-Berlin 2004, s. 55.

²⁷⁷ Hotowetz, Rudolf, 12. 10. 1865 Říčany, 16. 8. 1945 Praha. Český právník a národohospodář. V letech 1903-1917 vedoucí sekretář pražské obchodní komory, 1920-1921 ministr obchodu a živností a ministr zahraničního obchodu, poté předseda a vládní komisař Všeobecného pensijního ústavu. Od roku 1928 také předseda Orientálního ústavu. Propagoval hospodářské sblížení podunajských států a v obchodní politice zastával liberální stanoviska. In: Kolektiv autorů, *Československý biografický slovník*, Praha 1992, s. 232.

nostrifikované firmy, výlučně však ty, které po nostrifikaci spadaly pod Živnostenskou banku nebo pod Českou eskomptní banku a úvěrní ústav.²⁷⁸ Schwarzův význam zvýšilo i to, že se přímo podílel na formulaci poučení o nostrifikačních výhodách přikládané nostrifikovaným podnikům k ministerské výzvě.²⁷⁹ Dalším právníkem v nostrifikační komisi byl Bedřich Kaufmann. I ten byl spřízněn s bankovním ústavem, a to sice s Českou bankou Union. V roce 1924 jej můžeme nalézt v čele její správní rady.²⁸⁰ Pohled na přílohu 14 nám ukazuje, že jak Živnostenská banka a jí ovládaná Česká eskomptní banka a úvěrní ústav,²⁸¹ tak Česká banka Union svůj vliv na nostrifikační komisi nepromarnila. O tom bude řeč níže.

Nejčastěji zvaným expertem na schůze nostrifikační komise byl Václav Bouček, kvůli němuž bylo například odloženo projednání nostrifikace akciové společnosti "Radium Kurhaus" a "Chropiner Zuckerfabriks - Aktien-Gesellschaft für Papierindustrie." Ten byl také tázán jako právní zástupce akciové společnosti "Leipnik-Ludenburger Zuckerfabriken A. G.", zda již byla zřízena společnost přebírající její veškeré československé podniky, aby ji komise nevyzvala předčasně.²⁸² Na schůzi 21. května 1921 upozorňoval Václav Bouček například na nemožnost rozlišovat

²⁷⁸ JUDr. Eduard Schwarz zastupoval při nostrifikaci například C. Stöhlzla synové akc. spol. pro výrobu skla, Pečecká rafinerie cukru Frant. X. Brosche syn a. s., Železářny Rotava - Nýdek akciová společnost.

²⁷⁹ Viz kapitola 2.4.16 Nostrifikační výhody - daňové a poplatkové slevy.

²⁸⁰ Kašpar, Josef, Pražské bursovní papíry, příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty, roč. 1924, Praha 1924, s.38.

²⁸¹ Roku 1919 získala repatriací Živnostenská banka od Niederösterreichische Escompte-Gesellschaft 55% akcií České eskomptní banky a úvěrního ústavu. In: Kašpar, Josef, Československé bursovní papíry, Pražské bursovní papíry, Příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty 1938-1939, roč. XIV. Praha 1938, s. 107.

²⁸² Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44407/20 z 29. října 1920.

mezi kapitálem emitovaným před a po 28. říjnu 1918. V zájmu svých klientů²⁸³ se vyslovoval k řešení otázky, jak mají nostrifikované společnosti bilancovat uzavřená konta. Stav, ve kterém byly podniky v nejistotě, co se s konty stane, prospíval sice finančním ústavům, ale samy společnosti byly poškozovány a státu neplynul žádný daňový prospěch.²⁸⁴ Václav Bouček, kromě toho, že svou činností sledoval zájem svůj, vystupoval také jako ochránce právního stavu v nostrifikační komisi.

Boučkových aktivit za nostrifikace si v souvislosti s volbami v roce 1925 všimlo České slovo.²⁸⁵ V předvečer voleb v něm vyšel článek „Kdo je doktor Bouček?“ a to v rámci politického boje Národně socialistické strany s nově ustavenou Stranou práce, již byl Václav Bouček čelným představitelem.²⁸⁶ V článku bylo napsáno, že Václav Bouček byl správním radou mnoha velkých společností Pražské železářské, Dynamit Nobel v Bratislavě, Akcien-Gesellschaft der Emaillierwerke und Metallwarenfabrik Austria ve Vídni,²⁸⁷ „která se dosud zpěchovala dáti se u nás nostrifikovat“ a

²⁸³ JUDr. Václav Bouček spolupracoval s JUDr. Bedřichem Kaufmannem a JUDr. Nebesářem a zastupoval například následující společnosti: Raffinerie cukru Krásné Březno, Cukrovary Schoeller & Comp. A. S., Spojené závody pro výrobu Carborundum a Elektrizitu akciová společnost.

²⁸⁴ Tuto tezi podporoval i Dr. Skula zástupce valutní sekce ministerstva financí a ministerský místotajemník in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 25769/21 z 21. května 1921.

²⁸⁵ List Národně socialistické strany.

²⁸⁶ Strana práce byla ustavena 16. září 1925 v čele s Jaroslavem Stránským (syn Adolfa Stránského, právník, novinář a politik) a Karlem Englišem (český národohospodář, politik, filosof a pedagog). Vznikla odštěpením opozičního zejména moravského křídla od národní demokracie. Ve volbách 1925 nebyla úspěšná a v únoru 1930 zanikla. In: Čapka, František, Dějiny zemí koruny české v datech, Praha 1998, s. 596.

²⁸⁷ Továrna na smaltované a kovové zboží a. s. Informace Svobodného slova byla přesná. Tato společnost opravdu nostrifikaci odmítala a nakonec byla opět uváděna mezi rakouskými společnostmi. In: Compass.

v dalších. Dále článek tvrdil, že Bouček nikdy nehnul prstem, aby přivodil zlepšení pro českou a státní věc, a že naopak jen sloužil germánským firmám. Dále článek kritizoval, že Bouček chránil rakouské státní příslušníky, kteří byli po převratu internováni a byl jejich právním zástupcem již 30. října 1918 a že se velmi rozčiloval, že se internují příslušníci cizích států.²⁸⁸

Tato kauza se dostala po pěti letech ještě jednou na program v parlamentu v souvislosti s jednáním o vydání poslance Jiřího Stříbrného²⁸⁹ imunitním výborem k trestnímu stíhání v listopadu roku 1930. Trestní oznámení na něj podal kvůli pomluvě právě Václav Bouček. Jiří Stříbrný se v parlamentní rozpravě domáhal vydání, aby se mohl hájit před soudem. Argumentoval tím, že znovu upozornil na již zmíněný článek ze Svobodného slova z roku 1925 a referoval o tom, jak Bouček na nostrifikaci vydělal miliony. Při vyšetřování, které Bouček inicioval podáním žaloby na Svobodné slovo už v roce 1925, svědčil i československý vyslanec v Rakousku Flieder, kterého Stříbrný v parlamentní rozpravě citoval: „Pamatuji se tolik, že jednou v době, kdy Tusar byl plnomocníkem Československé republiky ve Vídni a já jeho

²⁸⁸ České slovo, roč. XVII, číslo 263, pátek 13. 11. 1925 s. 2, jako příklad byla zmíněna Mary Coudenhove.

²⁸⁹ Jiří Stříbrný, 14. 1. 1880 Rokycany - 21. 1. 1955 Valdice, český politik a novinář. Jeden z mužů 28. října. Poslanec Národního shromáždění 1918-1928 a 1929-1935. V letech 1928 byl zbaven mandátu a v roce 1935 se ho vzdal. Byl několikrát ministrem různých resortů. V důsledku konfliktu s Edvardem Benešem byl vyloučen 1926 s Národně socialistické strany. Založil vlastní fašizující Stranu slovanských národních socialistů reorganizovanou v Národní ligu roku 1930, která se 1934 sloučila s Československou národní demokracií a Národní frontou v novou stranu Národní sjednocení, jehož byl Stříbrný předsedou. Národní liga se poté 1937-1938 znovu osamostatnila v roce 1938 vstoupila do Strany národní jednoty. Za německé okupace se Stříbrný stáhl do ústraní. Přesto byl zatčen a odsouzen 1947 za trestné činy proti republice k doživotnímu žaláři. Zemřel ve vězení. In: Československý biografický slovník, Praha 1992, s. 667.

zástupcem, zavolal mě do kanceláře a s velkým rozčilením mně sděloval, že byl právě upozorněn, že advokát Dr. Bouček je ve Vídni, prozrazuje jakési chystané finanční nebo hospodářské opatření naší vlády. Pamatuji si ještě tolik, že Tusar volal telefonicky Prahu, aby ji na to upozornil a jak se mi zdá, Rašina, a že byl pobouřen, protože šlo o věc, která se právě chystala a jejíž prozrazení mohlo ohrozit naše zájmy.²⁹⁰

Je dost dobře možné, že Václav Bouček si ve Vídni získával klientelu. Byl poslancem Revolučního národního shromáždění, dozvěděl se o nostrifikaci a vycítil obchodní příležitost jako advokát. Zajímavější je pohled Jiřího Stříbrného na nostrifikaci. Ve víru volebního boje ji v roce 1925 chápal jako proces, na kterém vydělávali ti, kteří to s československou myšlenkou nemysleli vážně, nechovali se jako Češi a podváděli československý stát. Myslel tím nejen Václava Boučka, nýbrž i jeho stranické kolegy. Stříbrného argumentace je výrazem zidealizovaného pohledu na nostrifikaci jako na národní kampaň v rámci boje Čechů proti Němcům či rakouským Němcům.

²⁹⁰ Digitální knihovna, NS RČS 1929–1935, Poslanecká sněmovna-stenoprotokoly, 81. schůze, obsah, přílohy, středa 19. listopadu 1930.

3.2.4 Přeložení sídla společností - národnostní střet a konflikt centra a periferie uvnitř československého státu

Původní záměr dát společnostem volnost v rozhodování, kam chtějí svá sídla přeložit, vzal brzy zaskvě. Stejně tak byl opuštěn plán, aby státní správa určovala sídlo provizorně na deset let a aby pak již do volby sídel nezasahovala.²⁹¹ Umístění sídel nostrifikovaných podniků hrálo tak důležitou roli proto, že obecní a městské samosprávy měly právo na přírážky k přímým daním již v Rakousku-Uhersku, a toto právo zůstalo i po roce 1918 nedotčené. Navíc mohly městské a obecní samosprávy ukládat samostatné obecní dávky.²⁹² Ještě větší důležitost získalo umístění sídel podniků v roce 1921, kdy byly přijaty dva zákony. Obcím se přikázal výnos některých státních daní a obce navíc mohly přinutit velké podniky k příspěvkům na obecní vydání, která vznikla jejich provozem nebo tím, že velký počet jejich zaměstnanců v obci bydlel.²⁹³

V říjnu roku 1920 se stalo určování sídel podniků hodně diskutovaným tématem. Prezidium ministerské rady zasáhlo do dění přísně důvěrným dopisem ministerstvu vnitra z 11. října 1920. Upozorňovalo v něm na společnosti mající závody v Moravské Ostravě a na Těšínsku a požadovalo, aby sídla těchto podniků byla překládána do Prahy, neboť „*dle došlých informací jsou uplatňovány snahy jiné než rázu hospodářského*“.²⁹⁴ Prezidium myslelo na československo-polský střet ve Slezku a chtělo umístěním sídel zmíněných

²⁹¹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 37756/20 z 16. září 1920.

²⁹² Janák, Jan, Hledíková, Zdeňka, Dějiny správy v českých zemích do roku 1945, Praha 1989, s. 353-354.

²⁹³ Tamtéž s. 445.

²⁹⁴ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 348, fol. 42971/20 z 4. října 1920.

společností do Prahy předejit případným komplikacím. Avšak tento protipolský osten byl záhy otupen sporem mezi Prahou a Brnem ohledně sídla Báňské a hutní společnosti, čímž se uvnitř Československa rozhořel spor centra proti periferii.²⁹⁵

V časopise *Tribuna* vyšel 14. října 1920 článek o záměru vlády umístit sídla velkých závodů do Prahy, aby bylo zaručeno jejich odborné zdanění. Tendenci nostrifikační komise stanovovat Prahu za nové sídlo společností nebylo možné přehlédnout. Na článek reagovala 27. října Obchodní a živnostenská komora v Brně dopisem ministerstvu financí. Vládní postup se jí zdál neodůvodněný. Proč by nemohla města velikosti Brna být sídlem velikých podniků? Zastávala snad vláda názor, že v menších městech než Praha, nelze nalézt úředníky schopné vyměřit velikým podnikům daně? Vždyť před válkou sídlily Škodovy závody v Plzni a Plzeň od nich samozřejmě vybírala výdělkovou daň. Ať tedy se společností nebrání volit za sídlo Brno. Vždyť bylo dost Vídně a jejího chování vůči ostatním městům. Ze sídel podniků plynuly městům vždy pouze výhody a téměř žádné povinnosti.²⁹⁶

Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností se rozhodlo na zmíněný dopis Obchodní a živnostenské komory v Brně nereagovat, protože nechtělo publikovat zásady nostrifikační komise, mezi které patřila i ta, že podnikům bude většinou určováno za sídlo Praha, aby byly respektovány „zájmy státní“. Zveřejněním nostrifikačních zásad by totiž „mohly býti posilovány ne vždy věcně odůvodněné decentralizační snahy některých společností.“ Všichni navíc měli z praxe

²⁹⁵ Za sídlo Báňské a hutní společnosti bylo nakonec určeno Brno,

²⁹⁶ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44160/20 z 21. října 1920.

nostrifikační komise stejně záhy poznat, že jejich obavy byly neodůvodněné.²⁹⁷

Do diskuse zasáhla 10. prosince 1920 Národní jednota pošumavská²⁹⁸ jako představitelka nacionálně radikálních českých organizací. V dopise adresovaném ministerstvu obchodu připomněla, že před říjnovým převratem 1918 patřila většina průmyslových podniků "našim úhlavním nepřátelům" a měla hlavní sídlo ve Vídni, čímž bylo území nyní náležící československé republice zkracováno na komunálních přírážkách. Celá řada těchto podniků žádala o nostrifikaci. Jejich majitelé a Svaz německých měst požadovaly, aby při nostrifikaci byla za sídla podniků uznána místa, v nichž byly závody umístěny "z průhledného stanoviska", aby byl posílen hospodářský život národnostně smíšených částí Československa. Protože ovšem i některá města se připojila k této "zvláště Němci dobře promyšlené akci", která by "v tom smyslu provedena býti měla, aby těžce poškodila hlavní město Prahu, na kterou jako na sídlo vlády, ústředních a nejvyšších úřadů nyní veškerá břemena naléhají", ozvala se Národní jednota pošumavská s citovanou žádostí, aby byla nostrifikace povolována jen s tou podmínkou, že sídlo bude přeneseno do Prahy.²⁹⁹ Propojení státního tajemníka Schustera, předsedy nostrifikační komise s Národní jednotou pošumavskou, jejíž byl členem, opravňuje vidět za touto žádostí princip "když se dva perou, třetí se směje" zabalený

²⁹⁷ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 348, fol. 42971/20

²⁹⁸ Národní jednota pošumavská byla známým českým nacionálním spolkem sídlícím v Praze. Patřila do Národních jednot - spolků zakládaných od 80. let 19. stol na ochranu českých menšin ve smíšených pohraničních oblastech. Celkem takovýchto jednot existovalo pět. Po vyhlášení Československa byly spojeny do Svazu národních jednot. Národní jednota pošumavská byla nejvýznamnější z nich. In: Vykoupil, Libor, Slovník českých dějin, Brno 2000, s. 380.

²⁹⁹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 3924/20 z 10. prosince 1920.

do česko-německého antagonismu z nějž měla finálně těžit Praha. Národní jednota pošumavská si byla dobře vědoma toho, že posílením Prahy dojde nutně k oslabení pohraničí a tím i v pohraničí žijících Němců. Dopis byl projednán v meziministerské nostrifikační komisi 18. prosince 1920 a Národní jednotě pošumavské bylo sděleno, že při nostrifikaci budou vždy sledovány celostátní cíle a bude pečováno všemožně "o zesílení morálního i finančního postavení hlavního města republiky."³⁰⁰

Ani město Praha nenechalo situaci bez povšimnutí a zapojilo se dopisem z 28. prosince 1920. I pražská městská rada adresovala meziministerské nostrifikační komisi žádost, aby bylo nostrifikační podmínkou stanovení Prahy za nové sídlo. Obávala se, že se bude z důvodů, které jsou "všeobecně známy", většina společností Praze vyhýbat a Praha tak nebude mít dostatek financí na své kulturní a umělecké záměry. Sídla podniků byla dříve a hlavně v průběhu první světové války přenášena do Vídně a Praha tušila nebezpečí, že se do ní nenastěhují a strachovala se, že tím bude trpět stejně jako trpěla za monarchie a nebude schopna dostát „svým povinnostem hlavního města republiky“.³⁰¹

Reakce meziministerské nostrifikační komise na pražskou žádost byla překvapivá. Dopis se na jednání vůbec nedostal, protože otázka sídla nostrifikovaných podniků byla již dříve projednána a přijatý princip se "namnoze přičil požadavkům v tomto podání tlumočeným". Tudíž se nostrifikační komisi "zdálo býti vhodnějším neodpovídati".³⁰² Pražská žádost byla stejně jako předchozí žádost Obchodní a živnostenské komory

³⁰⁰ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 3924/20 z 10. prosince 1920.

³⁰¹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 52374/20 z 28. prosince 1920.

³⁰² Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 52374/20 z 28. prosince 1920.

v Brně ponechána bez odpovědi. Přesto mohli být pražští radní s průběhem nostrifikace spokojeni. I když se potvrdilo, že většina nostrifikovaných společností opravdu své sídlo přesunula jinam než do Prahy, československé hlavní město nepřišlo zkrátka.³⁰³

Dalším podnětem, tentokrát z opačného tábora, byl německy psaný dokument od Spolku německých samospráv z Teplic.³⁰⁴ Ten upozorňoval na škodlivost nuceného určování Prahy za sídlo velkých podniků. Argumentoval tím, že místa, kde se velké podniky nalézají, mají situaci ztíženou velkou koncentrací dělnictva a musejí se starat o mnoho problémů s velkopřumyslem spojených. K tomu nutně potřebují finanční prostředky,³⁰⁵ o které je chce Praha připravit, a zabezpečit si tak bez jakékoliv protislužby svůj vlastní růst na účet provinčních měst. Proti tomuto postupu se dle dopisu vzedmula vlna protestů bez ohledu na národnost. Konečný požadavek zněl, aby byla společností při výběru sídla dána volnost anebo aby bylo sídlo společnosti situováno tam, kde se nacházejí její závody. Spolek německých samospráv dále upozorňoval, že by se dosavadní tendence mohla negativně projevit i na výrobě nostrifikovaných společností.³⁰⁶

Situace se vyvíjela tak, že se do sporu ještě vložilo město Plzeň, jehož zastupitelé se také z denního tisku dozvěděli, že se Praha usnesla požadovat jako nostrifikační podmínku přesun sídla podniků do Prahy. Plzeňská samospráva nemohla v dopise uvěřit tomu, že Praha se takto snaží v nové Československé republice zaujmout bývalou pozici Vídně v

³⁰³ Viz přílohy 1, 2, 3.

³⁰⁴ Verband der deutschen Selbstverwaltungskörper.

³⁰⁵ § 101 P. St. G až do výše 20% zvláštní daně z výdělku.

³⁰⁶ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 10071/21 z 27. ledna 1921, Teplice nakonec dopadly tak, že do nich bylo přesunuto sídlo jednoho nostrifikovaného podniku malé velikosti - Uhelného průmyslového spolku s nostrifikovaným kapitálem 2 000 000Kč. Viz příloha 2 nebo 26.

monarchii. A k tomu bylo Československo státem, který proklamoval podporu decentralizaci. Plzeňské zastupitelstvo žádalo, aby byl jako nostrifikační podmínka kladen požadavek na zvolení za sídlo některé z československých měst a důrazně protestovalo proti v novinách popsanému postupu nostrifikační komise.³⁰⁷ Šlo samozřejmě o obavu, že by se sídlo Škodových závodů, které se před válkou nalézalo v Plzni, mohlo přesunout do Prahy

Nostrifikační komise nakonec příliš nedbala přání samospráv a regionálních zájmových skupin a i přes důrazné protesty určovala za sídla podniků Prahu, jako se to stalo v případě Spojených barvíren akciové společnosti, která chtěla místo Prahy přesunout své sídlo do Liberce³⁰⁸ nebo v případě Mostecké uhelné společnosti.

Mostečtí funkcionáři protestovali proti nařízení nostrifikační komise přesunout sídlo Mostecké uhelné společnosti do Prahy, ale nebylo jim to nic platné.³⁰⁹ Dosáhli sice toho, že bylo 20% výdělkové daně za léta 1919-1921 přiznána městu Most, ale svou vzdorovitostí si vykoledovali, že byl později v nostrifikační komisi jednohlasně zamítnut návrh Josefa Matouška, aby společnost Rico směla přesunout své sídlo do Mostu³¹⁰ a druhá žádost nostrifikované Mostecké uhelné společnosti o přesunutí sídla do Mostu byla taktéž smetena ze stolu, přestože si

³⁰⁷ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 10087/21 z 1. února 1921.

³⁰⁸ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 8268/23 z 27. ledna 1923.

³⁰⁹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 10383/21 z 12. února 1921.

³¹⁰ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 39613/21 z 3. 9. 1921, zajímavé je, že společnost Rico závody a. s. nakonec přesto přesunula své sídlo do Mostu, o čemž v nostrifikační komisi nebylo jednáno.

společnost stěžovala u Nejvyššího správního dvora.³¹¹ Ten zrušil nostrifikační vyzvání od ministerstva veřejných prací pro tuto firmu, aby přesunula sídlo do Prahy. Podle nálezu Nejvyššího správního soudu mělo být sídlo podniku tam, kde měla společnost své skutečné vedení. Vzhledem k tomu bylo ministerstvu veřejných prací uloženo, aby vypracovalo nové nostrifikační vyzvání a řádně zdůvodnilo přesun sídla do Prahy rozsáhlostí a důležitostí společnosti pro stát i pro veřejné národohospodářské zájmy a usnadněním kontroly vedení společnosti. Ale ani po této druhé nostrifikační výzvě se mostečtí nevzdali a podali u Nejvyššího správního dvora v dubnu 1923 novou stížnost.³¹² O rok později v červenci 1924 se Brüxer Bergbau-Gesellschaft dostala opět na jednání nostrifikační komise. Navrhovala, že se, pokud jí bude povoleno přestěhovat sídlo do Mostu místo do Prahy, zaváže pořídit také český text stanov a český název firmy, že bude vydávat své výroční zprávy také v českém jazyce, že zřídí v Praze pobočku, že bude přijímat také české úředníky a zřizence a že zřídí na 10 let stipendia po čtyřech tisících korunách pro vzdělání dozorců, kterých by vypisovala až pět ročně a na něž by ministerstvo veřejných prací posílalo stipendisty, kteří by měli svobodnou volbu učiliště. Rozhodnutí komise bylo odloženo.³¹³ Mostečtí byli optimističtí. V Compassu nikdy nepřiznali, že mají mít sídlo v Praze a neúnavně uváděli za své sídlo Most s hvězdičkou, že probíhá nostrifikační řízení. Nakonec prosadili svou. Sídlem Mostecké uhelné společnosti se stal Most.³¹⁴

³¹¹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 37870/22 z 2. srpna 1922.

³¹² Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 18614/23 z 7. dubna 1923.

³¹³ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 33069/24 z 19. července 1924.

³¹⁴ Zdroj Compass Čechoslovakei 1920, 1922, 1924, 1926, 1928.

Československá státní správa se ovšem dlouho s rezignací nostrifikační komise v této věci nechtěla smířit. Ještě v roce 1926 bylo ze strany ministerstva veřejných prací upozorňováno ministerstvo národní obrany a ministerstvo vnitra, že Mostecká uhelná společnost se nachází zcela v německých rukou, že hodlá značně navýšit akciový kapitál a že „při povolování požadovaného zvýšení akciového kapitálu se naskytuje vhodná příležitost, aby státní správa položila oběma podnikům takové podmínky, které by zjednaly spravedlivou nápravu ve prospěch českého živlu a státní myšlenky.“³¹⁵ Povolování zvýšení akciového kapitálu mělo tedy v tomto případě být jakousi nacionální opravou nostrifikace.

Po roce 1922 začala být nostrifikační komise v určování sídel společností ovlivnitelnější. Obec Mladá Boleslav podala v roce 1923 žádost, aby sídlo Akciové společnosti mladoboleslavské továrny na líh a lučebniny bylo přeloženo z Prahy do Mladé Boleslavi. Nostrifikační komise konstatovala, že nostrifikační výzvu nebude měnit, protože ji měnit nemůže, ale upozornila, že by neměla proti této změně námitek, tak ať jednoduše dají do definitivní žádosti za sídlo společnosti Mladou Boleslav a komise žádost schválí.³¹⁶

Celkem bylo podáno sedmáct žádostí o změnu sídla určeného nostrifikační komisí, z nichž uspělo dvanáct. Devět společností žádalo přesun z Prahy do jiných míst v Československu. Z těchto devíti bylo zamítnuto pět. Zamítnuta byla například žádost Uhelného průmyslového spolku o přenesení sídla jinam než do Prahy.³¹⁷ První české společnosti pro výrobu skla bylo povoleno přeložit sídlo

³¹⁵ Národní archiv, fond MV, karton 11, fol. 30154/26 z 5. května 1926.

³¹⁶ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 48871/23 z 24. listopadu 1923.

³¹⁷ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 30389/21 z 10. června 1921.

místo do Prahy do Olové,³¹⁸ společnosti Jindřichovská továrna papíru akciová společnost dříve Martin Kink u. Co. byl za sídlo schválen Jindřichov,³¹⁹ dráha Liberec-Tanvald směla sídlit v Liberci,³²⁰ Mautnerovy textilní závody dosáhly svolení se sídlem ve Franzenthalu respektive v Náchodě.³²¹ Přesunům z Kralup do Moravské Ostravy,³²² z Velvet do Teplic,³²³ do Prahy místo do Ústí nad Labem³²⁴ nebo z Prahy do Brna³²⁵ či z Brna do Prahy³²⁶ nebyly činěny větší obtíže. Pozoruhodné bylo povolení společnosti Továrna na kamna a šamotové zboží³²⁷ k přesunutí sídla do Podbořan místo do Prahy kvůli nedostatku vhodných místností v Praze³²⁸ a pozdější zrušení tohoto povolení, neuznání argumentu, že je nepraktické mít sídlo v Praze a hospodářské vedení v Podbořanech, a stanovení Prahy za sídlo dotčené společnosti o dva a půl roku později.³²⁹ Se závěrem nostrifikačního procesu pak byl princip vyhlášený na začátku procesu o

³¹⁸ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 10385/21 z 19. února 1921.

³¹⁹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 25769/21 z 21. května 1921.

³²⁰ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 31093/21 z 22. června 1921.

³²¹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 31093/21 z 22. června 1921.

³²² Kralupská průmyslová lihovarská společnost s r. o. in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 34383/21 z 20. července 1921.

³²³ Nordböhmisches Zuckerindustrie Gesellschaft m. b. H. in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 43361/21 z 22. října 1921.

³²⁴ Österreichische Grammophon-Gesellschaft m. b. H. in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 28982/23 z 14. června 1923

³²⁵ Busi továrna na obuv akciová společnost v Praze in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 48871/23 z 24. listopadu 1923.

³²⁶ Jihlavská továrna na obuv a. s. in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 26704/29 z 23. března 1929

³²⁷ dříve L&C. Hardtmuth akc. spol.

³²⁸ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 7768/25 z 24. ledna 1925.

³²⁹ Bylo argumentováno tím, že společnost má sklady a prodejní kancelář v Praze a v minulosti do Podbořan mohla přenést i hospodářské vedení. in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 38302/27 ze 7. května 1927.

koncentraci nostrifikovaných podniků v Praze kvůli řádnému zdanění zpochybněn dvěma přesuny. Sandrik, továrna na kovové a stříbrné výrobky a. s. směla své sídlo přesunout z Prahy do Dolných Hamrů u Bánské Štiavnice³³⁰ a Adolf Schwab, Hammersteiner Weberei und Spinnerei A. G. se směla nostrifikovat se sídlem v Hamrštejně u obce Machnín u Liberce,³³¹ což je osada, kterou lze najít pouze na moderní turistické mapě s měřítkem 1:50 000.³³²

Byla Praha jako centrum nového státu protěžována na úkor zbytku Československa? Po prostudování výsledků nostrifikace je zřejmé, že konflikt centrum versus periferie skončil rozumným kompromisem mezi dvěma extrémními póly, z nichž jedním byl původně proklamovaný záměr určovat za sídlo pouze Prahu a druhým bylo umístování sídel podniků pouze tam, kde se nacházely jejich závody.

Do Prahy přesunulo svá sídla 44% nostrifikovaných podniků, což představovalo 38% nostrifikovaného akciového kapitálu. Druhým nejčastěji určovaným městem se stalo Brno s 10% podniků a 17% nostrifikovaného akciového kapitálu. Třetí místo nakonec obsadila Moravská Ostrava, čímž byla porušena výše citovaná směrnice Prezidia ministerské rady. Do Moravské Ostravy byla přesunuta pouhá 3% podniků, která ovšem reprezentovala 12% veškerého nostrifikovaného akciového kapitálu. Do ostatních míst Československa byla přesunuta sídla 44% nostrifikovaných podniků čímž se zbytek republiky vyrovnal Praze co do počtu sídel. V porovnání akciového kapitálu zvítězila Praha nad zbytkem republiky s 38% ku 33%. Do jednotlivých míst v Československu

³³⁰ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 26704/29 z 23. března 1929.

³³¹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 38302/27 z 7. května 1927.

³³² Na automapě s měřítkem 1:200 000 Hamrštejn nenajdeme viz: Velký autoatlas Československa Kartografie, Praha 1990

přesunulo svá sídla 32% společností vlastnících však pouze 17% nostrifikovaného akciového kapitálu.³³³ Do Prahy tak byla přesunuta sídla těch nejdůležitějších a největších společností, což umožnilo rychlejší rozvoj hlavního města ve dvacátých letech minulého století.³³⁴ V Praze v té době žilo 675 000 obyvatel, což představovalo 5% obyvatel Československa, a počet Pražanů neustále stoupal, v některých letech až o 140 000.³³⁵ Praha a její obyvatelstvo se se svým nostrifikačním podílem rozhodně stala jedním z nostrifikačních vítězů. Zatímco město Vídeň před rozpadem monarchie nalákalo sídla stovek podniků nižšími odvody, Praze pomohla nostrifikace. Přes centralizační snahy nostrifikační komise však byl nepoměr mezi nostrifikačními zisky centra a periferie na konci dvacátých let sice velký, avšak nikoliv drastický.

Druhá otázka, která se nabízí, je, zda se do určování sídel nostrifikovaným podnikům promítl český hospodářský nacionalismus uvnitř československých hranic. Jinak řečeno, zda byly nostrifikací poškozeny oblasti osídlené českými Němci či Poláky či zda byli české oblasti protěžovány. Na území osídlené českými Němci bylo přesunuto 30% sídel nostrifikovaných společností, které představovaly 33% veškerého nostrifikovaného akciového kapitálu.³³⁶ Porovnáme-li procento Němců žijících v Československu - 23,4%,³³⁷ vidíme, že procentuální zastoupení sídel nostrifikovaných podniků zhruba odpovídalo uvedenému podílu. V českých zemích bez Slovenska a Podkarpatské Rusi, do kterých bylo z Vídně

³³³ Viz příloha 1, 2, a 3.

³³⁴ Viz příloha 26.

³³⁵ Údaj je z roku 1921, in: kolektiv autorů, Dějiny Prahy II. od sloučení pražských měst v roce 1784 do současnosti, Praha 1998, s. 303.

³³⁶ Viz příloha 12.

³³⁷ Kolektiv autorů, Dějiny zemí Koruny české II., Praha 1997, s. 169.

přesunuto 98% sídel podniků,³³⁸ žilo českých Němců 30,5%.³³⁹ I toto procentuální zastoupení odpovídá celkovým výsledkům nostrifikace jak co do počtu společností tak i co do akciového kapitálu. Pro zajímavost lze ještě upozornit na fakt, že nárůst akciového kapitálu nostrifikovaných společností v oblastech osídlených Čechy a v oblastech osídlených českými Němci nevykazuje ve dvacátých letech žádné rozdíly.³⁴⁰

Zastoupení nostrifikovaných podniků v oblastech osídlených Poláky bylo nadprůměrné. Poláků žilo v českých zemích kolem 1%³⁴¹ a v jejich oblastech sídlilo pětkrát více nostrifikovaných podniků s téměř čtrnáctinásobkem nostrifikovaného akciového kapitálu. To lze vysvětlit velkou průmyslovou koncentrací velikých podniků v uvedené oblasti, a nikoliv nějakým protěžováním ze strany československé vlády, která se naopak, jak již bylo řečeno, z politických důvodů snažila hospodářskému posílení Poláky osídleného území zabránit, ale nebyla nostrifikační komisí vyslyšena.

Lze uzavřít, že na určování sídel nostrifikovaným společností nelze český hospodářský nacionalismus uvnitř Československa doložit. Umístění sídel nostrifikovaných podniků na území obývané německou či polskou menšinou bylo v porovnání s počtem sídel podniků přeložených na území obývané Čechy úměrné nebo dokonce nadprůměrné.

Naopak nejvíce byla nostrifikací poškozena Rakouská republika a především město Vídeň. Z hlavního města Rakouska se přesunulo do Československa 162 sídel výrobních a

³³⁸ Viz příloha 2. Pouze dva podniky přeložily svá sídla do Bratislavy.

³³⁹ Kolektiv autorů, Dějiny zemí Koruny české II., Praha 1997, s. 169

³⁴⁰ Viz příloha 13.

³⁴¹ Kolektiv autorů, Dějiny zemí Koruny české II., Praha 1997, s. 169.

dopravních podniků. Vídeň tak přišla nejen o místní daně nostrifikovaných podniků, nýbrž také o pracovní místa v centrálách velkých společností. Slabou náhradou bylo odstupné, které musely nostrifikované podniky svým propuštěným zaměstnancům zaplatit. O to je překvapivější, jak malou pozornost věnovala nostrifikaci rakouská media. V roce 1920, kdy byla o nostrifikaci vedena mezistátní jednání, lze nalézt v Rakouském tisku pouze kusé zmínky o tom, že mezi otázkami, které Československo s Rakouskem projednávalo, byla i nostrifikace.³⁴² Pouze v časopise „Der Oesterreichische Volkswirt“ lze najít jakýsi náznak odporu proti nostrifikaci a to sice v radě, která byla nostrifikovaným společnostem dávana, že se nostrifikace vztahuje pouze na minulost a nikoliv na v budoucnu založené podniky a že tudíž není při zakládání nových podniků důvod k obavám.

Vídeňský tisk řešil úplně jiné problémy než nostrifikaci. Pochyboval o životaschopnosti tak obrovského města v tak malém státě, zabýval se energetickou krizí způsobenou nedostatkem uhlí a informoval o vládních snahách zajistit pro obyvatelstvo dostatek základních potravin. Skutečnost, že současně probíhal proces, který vídeňskou situaci ještě zhoršoval, byla opomíjena. A to i v době, kdy československá vláda neváhala nasadit k prosazení nostrifikace nejsilnější páky a omezovala Rakousku, a tím i Vídni, dodávky uhlí a cukru.

³⁴² Neue Freie Presse 12. 1. 1920, č. 19891, s. 3, Neue Freie Presse 13. 1. 1920, č. 19892, s. 3, Neue Freie Presse 14. 1. 1920, č. 19893, s. 4, Der Oesterreichische Volkswirt 11. 9. 1920, roč. 12, , č. 50, s. 936-937.

3.2.5 Řádné bydliště členů správní rady, výkonného výboru, revizní komise a generálních ředitelů nostrifikovaných společností

Ve dvou oblastech měla mít nostrifikace pronikavý vliv - v personálním obsazení vedení nostrifikovaných podniků a ve složení akcionářů. Původní požadavek nostrifikační komise, aby "alespoň minimální počet členů správní rady měl řádné bydliště v tuzemsku",³⁴³ doznal podstatných změn. V nostrifikačních vyzváních se vyžadovalo, aby členové správní rady byli "alespoň z většiny československými státními příslušníky" a aby usnášeníschopný počet členů správní rady, všichni členové výkonného výboru nebo obdobného orgánu a revisoři měli "stálé bydliště v oblasti československého státu".³⁴⁴

Výzvy byly následně doplňovány nařízením vlády, aby generální ředitelé měli stálé bydliště v oblasti československého státu³⁴⁵ a aby se zasedání správních rad a valné hromady konaly na území Československa.³⁴⁶ V některých případech lze ovšem doložit, že nostrifikační komise vyžadovala ve správní radě dvoutřetinovou většinu občanů Československa a dvoutřetinovou většinu se stálým bydlištěm na území Československa, místo obvyklé většiny prosté.

³⁴³ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 37756/20 z 16. září 1920.

³⁴⁴ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 1507/21 z 18. března 1921, jedná se o standardní vyzvání k nostrifikaci.

³⁴⁵ SOA Praha, KSO Praha Sp X 204, kt. 766 fol. 544 z 14. 5. 1921 "§28 jest rovněž nařízením vlády doplněn ustanovením, že generální ředitel musí míti svoje stálé bydliště v území československé republiky". Takto to bylo nařízeno Poldině hutí.

³⁴⁶ SOA Praha, KSO Praha Sp X 204, kt. 766, fol. 243 či 505 z 3. 8. 1922.

Stávalo se to u společností, které byly považovány za zvlášt nacionalizováníhodné.³⁴⁷

Všechna tato pravidla musela být včleněna do stanov nostrifikovaných společností. Při povolování výjimek v případě bydliště generálních ředitelů, členů výkonného výboru, revisorů či členů správní rady bylo nutné podávat ministerstvu vnitra za každého člena zvláštní žádost, a to samozřejmě i v případě, že to nostrifikační komise schválila.³⁴⁸

Přímou zmínku v nějakém dokumentu o tom, že někdo musí být ve správní radě nahrazen kvůli nostrifikaci, se podařilo nalézt pouze jednou. Na valné hromadě Poldiny hutě v květnu 1921 si vzal předsedající slovo a k problému nostrifikace sděloval valné hromadě, že „pan Dr. Louis Hagen, který správní radě od roku 1913 jako člen přináležel, vzhledem k nastalým změnám politických poměrů, nucen byl se své funkce jako člen správní rady zřici. Vzdávám jemu za jeho společenskému podniku vždy projevené zájmy, vřelý dík.“³⁴⁹

Žádostí o výjimky z těchto nostrifikačních požadavků překvapivě nebylo mnoho. Přesto došlo k jednomu velmi zajímavému případu. Sklárný a raffinérie Josef Inwald a. s. žádaly v říjnu 1920 o povolení pro generálního ředitele Dr. Oskara Inwalda-Waltreu, aby směl bydlet ve Vídni.

³⁴⁷ To byl případ Západočeského báňského akciového spolku, ve kterém měla v roce 1920 Niederösterreichische Escompte-Gesellschaft v roce 1919 majoritu 64% a v roce 1920 majoritu 52%. Mezi lety 1918-1928 patřil Západočeský báňský akciový spolek mezi společnostmi s největším počtem změn ve správní radě. Každý rok se v průměru obměnila jedna pětina správní rady. In: Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 348, fol. 34386/20 ze 14. srpna 1920 a SOA Praha, KSO Praha, B X 245, kt. 1768, zápisy z valných hromad z 28.6.1919 a 25.6.1920 a Compass.

³⁴⁸ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 671, fol. 986/21 z 22. února nebo Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 54799/22 z 2. prosince 1922.

³⁴⁹ SOA Praha, KSO Praha Sp X 204, kt. 766, fol. 546 z 14. 5. 1921.

Nostrifikační komise tuto výjimku nepovolila.³⁵⁰ Nutno poznamenat, že výše uvedená společnost se nějakou dobu úspěšně bránila proniknutí českého kapitálu. Nové emise akcií získávala rodina generálního ředitele a rakouská Niederösterreichische Escompte-Gesellschaft. Společnost navíc odkládala přesunutí svého sídla do Prahy, jak byla vyzvána. Situace byla tak vážná a spor se tak vyhrotil, že akcionáři v čele s Živnostenskou bankou v roce 1921 dokonce navrhovali uvalit na společnost nucenou správu, protože vydala novou emisi akcií, na které neumožnila dosavadním akcionářům účast a za místo vypisování zvolila vídeňské banky s emisním kursem v rakouských korunách. Nakonec byla upisovací lhůta prodloužena a za místo upisování byla vybrána i Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze, která skoupila část akcií a získala na valné hromadě třetinový vliv.³⁵¹

Pan generální ředitel Oskar Inwald-Waltreu se nevzdal. Mnohokrát žádal nostrifikační komisi o povolení, ponechat si bydliště ve Vídni. V lednu 1923 to už vypadalo, že mu bude povolení uděleno. Podnik chystal novou emisi akcií, která měla být tentokrát dána k dispozici České eskomptní bance a úvěrnímu ústavu. Nostrifikační komise se shodla, že pokud proti tomu Josef Pára, rada ministerstva financí, nebude nic namítat, bude Oskaru Inwaldovi-Waltreu tato výjimka povolena. Panu radovi se zatelefonovalo, protože se na jednání nedostavil, a jelikož byl proti, žádost o výjimku

³⁵⁰ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 44407/21 z 29. října 1920.

³⁵¹ Faltus, Jozef, Nostrifikácia po I. Svetovej vojne ako dôležitý nástroj upevnenia českého finančného kapitálu, in: Politická ekonomie, roč. IX. 1961, č. 1, Praha 1961, s. 32, také Zdroj: SOA Praha, KSO Praha B II 160, kt. 1671 zápisy z valných hromad z 24.4.1918, z 25.4.1919, z 5.2.1921 a z 29.5.1923.

byla zamítnuta.³⁵² Na květnové valné hromadě pak byl počet akcií ředitele Inwalda-Waltreu a České eskomptní banky úvěrního ústavu shodně 32%. K tomu měla rakouská Niederösterreichische Escompte-Gesellschaft dalších 25%, čímž měl rakouský kapitál většinu. V září 1923 dosáhl ředitel Inwald-Waltreu alespoň toho, že mu bylo komisí povoleno zdržet se ve Vídni do konce března 1924.³⁵³ Měsíc po vypršení této lhůty se na schůzi nostrifikační komise řešilo, že velice pravděpodobně bude Oskar Inwald-Waltreu opět chtít žádat o výjimku. Ačkoliv nebyla žádná žádost podána, Obchodní a živnostenská komora v Praze udělení výjimky komisi nedoporučila.³⁵⁴ Předem neschválená žádost pak nebyla Oskarem Inwaldem-Waltreu podána. Celý případ, ve kterém bylo propojeno bydliště generálního ředitele, sídlo společnosti a držba akciového kapitálu dopadl tak, že v roce 1924 se společnost přestěhovala do Prahy, došlo k dalšímu navýšení akciového kapitálu, Česká eskomptní banka a úvěrní ústav získala na valné hromadě drtivou majoritu 73% oproti Niederösterreichische Escompte-Gesellschaft a panu řediteli, kterým zůstalo 13% respektive 14% akcií společnosti.

Větší štěstí měl v dubnu roku 1921 malý podnik Moravská těžařská společnost s r. o.³⁵⁵ s akciovým kapitálem půl milionu korun. Tomu bylo bez problémů povoleno aby měl dva jednatele s řádným bydlištěm v cizině a dva jednatele s řádným bydlištěm v Československu.³⁵⁶

³⁵² Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 8268/23 z 27. ledna 1923.

³⁵³ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 5351/23 z 27. září 1923.

³⁵⁴ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 18140/24 z 5. dubna 1924.

³⁵⁵ Mährischer Bergbaugesellschaft

³⁵⁶ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 23721/21 z 30. dubna 1921.

Originální řešení zvolila komise v červnu 1921 v otázce správní rady společnosti Severní dráha císaře Ferdinanda. Do správní rady měl být zvolen každý rok jeden občan Československa, aby do začátku roku 1925 měli českoslovenští občané většinu, což se nakonec stalo.³⁵⁷

Svým rozhodnutím v případě společnosti Magnesit-Industrie A. G. dala nostrifikační komise v roce 1923 najevo, že pokládá za důležitější nacionalizovat správní radu než výkonný výbor. Dovolila totiž výjimky do výkonného výboru a nikoliv do správní rady.³⁵⁸

Pravidla ohledně bydliště volených zástupců společností byla rozvolněna v roce 1925. Při jednání nostrifikační komise s právním znalcem bylo zjištěno, že československé právo připouští možnost několika řádných bydlišť a že pro pojem řádného bydliště není rozhodující okolnost, zda v něm dotyčná osoba platí své osobní daně. Následně bylo rozhodnuto, že nostrifikační podmínka "tuzemské stálé bydliště" bude splněna, pokud ten který člen správní rady má úmysl se v Československu trvale zdržovat, byť jej neuskutečňuje stále.³⁵⁹

Toto pravidlo bylo uplatněno u vedoucího správy firmy "Dutag" parní cihelna a továrna na hliněné zboží akc. spol.³⁶⁰ Adolfa Löwyho, kterému bylo v únoru 1926 nejdříve dovoleno zůstat ve Vídni do konce roku³⁶¹ a pak, když se z

³⁵⁷ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 31092/21 z 10. června 1921.

³⁵⁸ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 5351/23 z 27. 9. 1923.

³⁵⁹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 671, fol. 703/25 z 24. ledna 1925.

³⁶⁰ Dutag Dampfziegelei und Tonwarenfabrik Aktiengesellschaft.

³⁶¹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 11684/26 z 6. února 1926.

Vídňe neodstěhoval, "zcela výjimečně povoleno" podržet své stálé bydliště do konce roku 1929.³⁶²

Poslední zasedání nostrifikační komise v roce 1929 bylo v ohledu složení správních rad a výkonných výborů dosti liberální. Sdruženým továrnám vlněného zboží a. s. bylo povoleno podržet bydliště člena správní rady pana Isbaryho ve Vídni bez omezení, ale společnosti bylo sděleno, že další člen správní rady pan Viktor Muntendorf je sice československým státním příslušníkem a přihlásil se k pobytu v Praze, že ale dojíždí do Prahy pouze občas za svými soukromými a obchodními záležitostmi. Ministerstvo obchodu tudíž od společnosti vyžadovalo, aby učinila potřebné kroky a plně vyhověla závazkům převzatým u příležitosti nostrifikace. Přitom obyčejně stačilo jednoduché doložení domovského práva. Na stejné schůzi bylo společnosti Magnezitový průmysl a. s. povoleno započítání tří francouzských státních příslušníků do povinné většiny československých státních občanů³⁶³. Stejná žádost byla ovšem u zástupců amerického kapitálu zamítnuta³⁶⁴. V nostrifikační komisi tedy byla přítomna ohledně tolerance cizinců ve správních radách spíše jakási pozitivní diskriminace představitelů francouzského kapitálu před ostatními zástupci cizích kapitálů než diskriminace nějaké národnosti nebo státní příslušnosti.

Do nostrifikačních smluv byla dále podnikům, u kterých se mělo zato, že této pobídky mají zapotřebí, vkládána věta: "Ministerstvo obchodu předpokládá, že společnost bude při přijímání nových sil úřednických a zřízeneckých bráti

³⁶² Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 26704/29 z 23. 3. 1929.

³⁶³ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 26704/29 z 23. března 1929.

³⁶⁴ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 11684/26 z 2. února 1926.

náležitý zřetel k národnosti dělnictva v závodě zaměstnaného."³⁶⁵ Občas byla vyžadována zpráva o národnostním složení úředníků a dělníků jako například po Mostecké uhelné společnosti, která, jak již bylo výše uvedeno, dělala potíže ohledně sídla podniku.³⁶⁶

Někdy byly v nostrifikační komisi projednávány stížnosti a prováděny kontroly. Z Ústřední jednoty soukromých úředníků přišlo oznámení na Mautnerovy textilní závody, že zaměstnaly nové úředníky neznalé češtiny. Bylo rozhodnuto záležitost prověřit, což se stalo s konstatováním, že stížnost nebyla odůvodněná.³⁶⁷

U společnosti C. Stölzla synové akc. spol. pro výrobu skla bylo ministerstvem vnitra roku 1925 zjištěno, že nesplňuje nostrifikační podmínky. Její právní zástupce JUDr. Eduard Schwarz to vysvětloval 30. června 1926 tím, že samo ministerstvo vnitra společnosti schválilo stanovy s nostrifikačními změnami až 8. září 1925 a že nedošlo k žádným změnám v akciovém kapitálu a že tudíž nedošlo ani ke změnám ve správní radě. Přestože to nebyla pravda, mírnou majoritu získala totiž mezi lety 1921 - 1925 Československá eskomptní banka a úvěrní ústav, dostala společnost lhůtu do 15. září 1926, aby nostrifikačním nařízením vyhověla. Záležitost skončila doložením československého domovského práva kooptovaných členů správní rady. Společnost C. Stölzla synové akc. spol. pro výrobu skla zůstala nadále spolu s Cukrovarý Moravský Krumlov podnikem, který z třiceti tři zkoumaných společností provedla ve správní radě nejméně změn. Za rok obměnila v průměru tři procenta členů správní

³⁶⁵ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 1507/21 z 18. března 1921.

³⁶⁶ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 1078/21 z 8. ledna 1921.

³⁶⁷ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 46355/22 z 30. září 1922.

rady, což znamenalo, že za osm let počet členů správní rady pouze zvýšila o dva. Tento případ ale také svědčí o tom, že ani kapitálová přítomnost Československé eskomptní banky a úvěrního ústavu a JUDr. Eduarda Schwarze jako právníka najímaného Živnostenskou bankou nezaručovala nutně ze strany nostrifikační komise toleranci vůči neplnění nostrifikačních podmínek.

Na druhou stranu je také nutno poznamenat, že například společnost Jindřichovská továrna papíru akciová společnost dříve Martin Kink u. Co. nebo Červenokostelecká a erlašská přádelna a tkalcovna v letech 1924 - 1928 nostrifikační podmínky kladené na správní radu nesplňovaly. Většina členů jejich správních rad bydlela v Rakousku či Německu a přestože to veřejně uváděly v Compassech i s bydlištěm dotyčných členů správních rad, nikdo proti tomu nic nenamítal.

Ze statistiky třiceti tří podniků, mezi něž byly zahrnuty největší podniky reprezentující všechna důležitá nostrifikovaná odvětví vyplývají následující závěry.³⁶⁸

Správní rady nostrifikovaných podniků se měnily. Stoupal počet jejich členů a stávající členové také byli obměňováni. Největší počet nahrazení se udál mezi lety 1922 - 1924, kdy bylo nahrazeno 16% členů správních rad.³⁶⁹ Počet členů správních rad nostrifikovaných společností stoupal mezi lety 1918 - 1926 nepřetržitě, poté lehce poklesl.³⁷⁰ Nejvíce míst ve správních radách přibylo mezi lety 1922 - 1924 a to o 15%. Pokud porovnáme graf počtu členů správních rad sledovaných podniků s grafem akciového kapitálu všech

³⁶⁸ Viz jejich seznam v příloze číslo 6.

³⁶⁹ Mezi lety 1922-1924 bylo nahrazeno 48 z 282. Viz příloha 7 a příloha 9.

³⁷⁰ Viz příloha 7

nostrifikovaných společností, zjistíme, že obě křivky vykazují ve sledovaném období stejnou tendenci. Zvyšování akciového kapitálu podniků tedy odpovídalo zvyšování počtu členů správních rad.³⁷¹

Křivka počtu Čechů ve správních radách sledovaných podniků je zřetelně strmější.³⁷² Češi ve správních radách přibývali mnohem rychleji než akciový kapitál nebo počet členů správních rad. Procentuální zastoupení Čechů ve správních radách ve sledovaném období neustále rostlo a v roce 1928 dosáhlo jedné čtvrtiny.³⁷³ Přičemž podíl přírůstku Čechů ve správních radách na celkových změnách správních rad nebyl rovnoměrný. Největší byl mezi lety 1918 - 1920. To dosahoval necelé poloviny. Poté v dalším dvouletém období klesl na 17%, aby mezi lety 1922 - 1924 dosáhl 34% a pak klesal rovnoměrně až k nule v roce 1928.³⁷⁴ Tento vývoj odráží atmosféru strachu, která panovala po první světové válce. Ještě před začátkem nostrifikace mezi lety 1918 - 1920 proběhlo výrazně více změn v nostrifikačním smyslu než po jejím začátku v letech 1921 a 1922. Atmosféra poválečné nejistoty se projevila ve správních radách nostrifikovaných podniků národnostně výrazněji než požadavky nostrifikačních vyzvání. Je to pochopitelné. Zákon, byť nepříznivý, bývá lepší než právní nejistota. Po přijetí nostrifikačního zákona byl nastolen určitý, byť hodně pružný, ale přece jen právní stav. Podniky se nemusely už obávat živelného znárodnění a socializace a přestaly se předem připravovat na jim neznámou nostrifikaci, která, poté co vypukla, ve svém důsledku nekladla na správní rady národnostní, ale teritoriální požadavky.

³⁷¹ Viz příloha 7.

³⁷² Viz příloha 8.

³⁷³ Tamtéž.

³⁷⁴ Příloha 10.

Je čtvrtina Čechů ve správních radách v roce 1928 hodně nebo málo? Podle nostrifikačních podmínek musela majorita členů správních rad být československými občany. A z těchto více než padesáti procent byla ve zmíněném roce pouhá polovina národnostně česká. Znamená to, že v druhé polovině členů správních rad - občanů Československa byli čeští Němci anebo původně rakouští Němci, kteří se přestěhovali a získali československé občanství. O tom, že se volení zástupci nostrifikovaných podniků do Československa stěhovali, svědčí i fakt, že ze 33 detailně sledovaných společností bylo za celých deset let nahrazeno sedm ředitelů a pět prokuristů, z nichž nebyl Čechem žádný nově zvolený prokurista a české národnosti byli pouze tři noví ředitelé.³⁷⁵ Ostatní ředitelé a prokuristé zůstali na svých místech a tudíž se do Československa přestěhovali.

Rozhodně nelze říci, že by čtvrtina Čechů ve správních radách nostrifikovaných podniků na konci nostrifikace splnila proklamovaný nostrifikační propagandistický cíl, že se „vláda věcí tvých zpět k tobě navrátí ó lide český“.³⁷⁶ Výsledek odrazil teritoriálně formulované zadání nostrifikačního zákona a do správních rad se dostali občané Československa mezi nimiž sice podíl Čechů výrazně vzrostl, ale zdaleka nepřevážil.

Bylo opravdu cílem, aby ve správních radách dosáhli většiny členové české národnosti? Nostrifikační požadavky takto nehovořily a nostrifikační praxe takovýto cíl nepotvrdila. Spíše bylo usilováno o to, aby se do správních rad dostali „ti správní lidé“ - lidé, kteří zastupovali

³⁷⁵ Int. Oto Mulaček v Poldině huti, Zdenko Hořovský v Pražské železářské společnosti a Ing. František Pospíšil v Severní dráze císaře Ferdinanda. Zdroj Compass 1918, 1920, 1922, 1924, 1926, 1928.

³⁷⁶ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 24360/24 z 12. května 1924.

„ten správný kapitál“ či ovlivňovali podnik ve jménu kapitálu cizího - bez ohledu na národnost. A takto to také ve správních radách po nostrifikaci vypadalo. Z přílohy 10 vyplývá, že po celé období 1918-1928 bylo ve správních radách více změn, při kterých se vyměňovali členové německé národnosti za členy německé národnosti nežli změn, při kterých byl vyměněn Němec za Čecha. I když údaje získané z 20% nostrifikovaných podniků nevypovídají o celku naprosto spolehlivě, jejich souhrn má vypovídací hodnotu dostatečnou. Zkoumány byly ty nejdůležitější a největší nostrifikované podniky, o které byl největší zájem a které byly pod bedlivou kontrolou. U menších podniků lze předpokládat, že změny správních rad byly drobnější.

3.2.6 Název společnosti

V otázce názvu firmy ve státním jazyce nebyly podniky vyzývány, aby vložily do stanov české znění firmy. Bylo opravdu pouze doporučováno, aby se na českém znění podnikového názvu usnesly.³⁷⁷ Tohoto doporučení neuposlechlo třináct nostrifikovaných podniků³⁷⁸, což je kolem 8%.³⁷⁹ Je pravda, že některé společnosti měly ve svých názvech vlastní jména, která tak jako tak neměla český ekvivalent, a tak by bylo z názvu přeloženo pouze slovo Aktiengesellschaft. Také je skutečností, že z důvodu zachování značky se mohl zdvojený název jevit jako nevýhoda. Přesto není procento nostrifikovaných společností uvádějících i v roce 1928 pouze svůj německý název nízké.

³⁷⁷ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 46793/21 z 26. listopadu 1921.

³⁷⁸ Viz příloha 26.

³⁷⁹ Zdroj: Compass 1918, 1920, 1922, 1924, 1926, 1928.

3.2.7 Akcie, jazyk jejich textu a jejich držitelé

Původně bylo nostrifikační komisí požadováno, aby byly českým textem opatřeny pouze akcie nově emitované. Posléze se vynořil záměr nechat vyměnit všechny akcie. Protože se však jednalo o téměř vyloučenou záležitost, bylo rozhodnuto "postupovat velice liberálně".³⁸⁰ Přesto bylo nostrifikační komisí následujícím způsobem "doporučováno", aby byly akcie vyměněny úplně, staré i nové: "Společnost vaše opatří při vhodné příležitosti, nejpozději však při nové emisi své akcie textem též v jazyku státním".³⁸¹ Není divu, že se tato "doporučení" stala předmětem poslanecké intervence, protože ve skutečnosti šlo o pokyn a nikoliv o doporučení.³⁸² Dokonce na jedné schůzi nostrifikační komise došlo k vydání dvou protichůdných rozhodnutí ve dvou obdobných případech. Jedné společnosti bylo uděleno povolení neuposlechnout tohoto „doporučení“, druhé nikoliv.³⁸³ Většinou ovšem žádostem vyhověno nebylo.³⁸⁴ Tou privilegovanou společností, která byla této povinnosti zproštěna, byla Báňská a hutní společnost s přímou vazbou na Živnostenskou banku. Lnářská akciová společnost v Debrném žádala roce 1923 o povolení vydat novou emisi akcií, ale pouze v němčině, protože nostrifikační změny stanov ještě neměla schváleny a působilo by jí potíže vyměnit všechny akcie za akcie i s českým textem, který dosud nebyl schválen. Protože ovšem této

³⁸⁰ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 46793/21 z 26. listopadu 1921.

³⁸¹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 50077/21 z 17. prosince 1921.

³⁸² Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 50077/21 z 17. prosince 1921.

³⁸³ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 24768/22 z 13. května 1922 Rakouská báňská a hutní společnost povolení dostala a Nesseldorfer Wagenbau- Fabriks Gesellschaft vormals k. k. priv. Wagenfabrik Schusta & Co povolení nedostala.

³⁸⁴ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 46355/22 z 30. září 1922.

společnosti, která byla ještě před nostrifikací, povinnost k vyměnění akcií dosud nevznikla, nostrifikační komise souhlasila, respektive případ nespadal pod její jurisdikci.³⁸⁵

Na přímý dotaz Moravské eskomptní banky v Brně, zda mají akcionáři povinnost vyměnit své akcie za nové, musela ovšem nostrifikační komise připustit, že není možné akcionáře k něčemu takovému nutit, protože staré akcie mají úplně stejnou platnost jako akcie nové.³⁸⁶ Je zřejmé, že v nostrifikační komisi právní povědomí hrálo svou úlohu a právo bylo respektováno. Pokud se nostrifikované společnosti požadavkům nostrifikační komise bránily, komise v mnoha případech uznala, že na ten či onen požadavek vlastně nemá žádný právní nárok.

Společnostem bylo v nostrifikačních projektech mnohdy nařizováno, komu mají prodat své akcie. Aktivní v tomto smyslu bylo hlavně ministerstvo vnitra za spolupráce s nostrifikační komisí. Nové emise akcií byly podnikům schvalovány za určitých podmínek. Tyto podmínky byly někdy formulovány obecněji, jindy konkrétně, jako například Poldině huti, které bylo povoleno navýšení akciového kapitálu novou emisí akcií pouze za podmínky, že novou emisí dá k dispozici již vytvořenému bankovnímu konsorciu.³⁸⁷

³⁸⁵ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 8268/23 z 27. ledna 1923.

³⁸⁶ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 41330/23 z 27. září 1923.

³⁸⁷ Tak například Poldině huti bylo v roce 1920 ministerstvem vnitra sděleno následující: „ministerstvo navrhuje aby byl zvýšen akciový kapitál z 60 na 100 milionů korun vydáním stotisíc nových akcií ve jmenovité hodnotě po čtyřech stech korunách s právem dividendy od 1. ledna 1920. Aby zmocněna byla správní rada, by ustanovila dobu a podmínky vydání této akciové emise, zvláště vydávací kurs ve vlastní působnosti. Aby zmocněna byla správní rada, by přenechala pevně nově vydávané stotisíc akcií bankovnímu konsorciu, sestávajícímu z Dolnorakouské eskomptní společnosti ve Vídni, z Vídeňské bankovní Jednoty ve Vídni, z České eskomptní

Byly i případy tlaku na společnosti, aby provedly fúzi s podnikem doporučeným nostrifikační komisí. Tak třeba Moravsko - Ostravské kamenouhelné těžařstvo Marie-Anna ve Vídni bylo vyzváno k nostrifikaci a bylo mu uloženo, aby do konce roku 1924 zaniklo fúzi s Báňskou a hutní společností, v níž získala největší vliv Živnostenská banka.³⁸⁸

Nostrifikace byla také příležitostí, jak přimět společnosti, které k tomu ještě nedonutila hospodářská nutnost, k zakcionování. Byl tak činěn tlak na celou řadu podniků. Například na Válcovny Mannesmannových trub s. r. o. v Chomutově - Mannesmannröhrenwerke Gesellschaft m. b. H.³⁸⁹ nebo na Falkenau Egerer Bergbaugesellschaft m. b. H.³⁹⁰ a dále na Kamenouhelný důl "Láska Boží" u Zbejšova, společnost s r. o. - Liebe-Gottes Gesellschaft m. b. H.³⁹¹ či Kammgarnspinnerei Ignaz Schmieger Gesellschaft m. b. H.³⁹² Také tyto emise byly často různě podmiňovány. Mnohdy bylo podmínkou určité procentní odstoupení československým

banky a úvěrního ústavu v Praze a ze Živnostenské banky v Praze se závazkem, že nabídne nejméně polovici akcií akcionářům k odebrání za týž kurs, za který akcie přejímá od Poldiny Huti. In: SOA Praha, KSO Praha Sp X 204, kt. 766, fol. 520 z 9. 1. 1920

O dva roky později bylo téže společnosti sděleno: „Ministerstvo vnitra podotýká v dohodě s ministerstvy obchodu a financí, již nyní, že jest ochotno uznati i bez podání zvláštních průkazů akciový kapitál ve výši 125 mil. Kč, avšak toliko za následujících podmínek: druhá dílčí emise kapitálového zvýšení ze 100 na 150 mil. Kč. byla v tuzemsku v pevných rukou umístěna a aby byl vyžádán souhlas ministerstva financí, kdyby mělo dojít k jiné dispozici s tímto blokem.“ In: SOA Praha, KSO Praha Sp X 204, kt. 766, fol. 243 či 505 z 3. 8. 1922.

³⁸⁸ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 18140/24 z 5. dubna 1924.

³⁸⁹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 4616/20 z 16. listopadu 1920 také Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 1078/21 z 8. ledna 1921.

³⁹⁰ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 1078/21 z 8. ledna 1921.

³⁹¹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 1078/21 z 8. ledna 1921.

³⁹² Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 50077/21 z 17. prosince 1921.

zájemcům jako například u Spojených barvíren a. s. - Verengte Färbereien A. G., kde byla roku 1926 emise akcií schválena pod podmínkou, že další emise bude nabídnuta pouze československým zájemcům.³⁹³

V každém případě československá vláda do vlastnických vztahů akcií nostrifikovaných podniků zasahovala prostřednictvím nostrifikační komise, v níž mělo největší vliv ministerstvo obchodu prostřednictvím ministerstva vnitra. V některých případech spolu obě ministerstva spolupracovala, jindy hájilo ministerstvo obchodu stanovisko příznivější pro nostrifikované podniky a bylo ministerstvem vnitra usměrňováno tak, aby československý stát nebyl krácen.

³⁹³ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 63962/26 z 16. října 1926.

3.2.8 Společnosti, které nebyly nostrifikovány a kontroly nostrifikačních podmínek

V některých případech se o nostrifikaci hlásily podniky, o které nemělo Československo zájem, nebo byly příliš malé nebo měly příliš malou část svého provozu na území Československa. Několik žádostí bylo nostrifikační komisí zamítnuto s tím, že se jedná o společnosti tak malého významu, že se jejich nostrifikace nedoporučuje. To se stalo například společností, St. Egyder Eisen und Stahl Industrie Gesellschaft, Akciová společnost sjednocených továren a telefonů a telegrafů Czeija, Nissl a spol., Ericsson Rakouská elektrotechnická akciová společnost dříve Deckert a Homolka³⁹⁴ a Elin Aktiengesellschaft für elektrische Industrie.³⁹⁵ Pouze v jednom případě bylo současně sděleno ministerstvu vnitra, že nostrifikační komise nemá námítky proti tomu, aby podnik působil na československém území. To byl případ Akciové společnosti pro stavbu plynáren a továrny na stroje Fr. Manoschek. Nostrifikace plynárny této společnosti byla jakožto vedlejší podnik lokálního významu odmítnuta, ale současně bylo uvedeno, že není námitek proti tomu, aby společnost byla připuštěna k provozování obchodů v tuzemsku."³⁹⁶

Nostrifikační komise prováděla i kontroly. Z protokolů se dozvídáme výlučně o případech, kdy byly kontrolou zjištěny nedostatky. Kontrolou bylo například u Červenokostelecké a erlašské přádelny a tkalcovny konstatováno, že není schopná bez vídeňských knih sestavit

³⁹⁴ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 12915/23 z 3. března 1923.

³⁹⁵ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 63962/26 z 16. října 1926. Ovšem dvě z těchto společností nakonec byly nostrifikovány. Viz příloha 26.

³⁹⁶ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 29048/22 z 30. června 1922.

bilanci a tudíž vznikly pochybnosti, zda své hospodářské vedení opravdu do Československa přesunula a bylo po ní vyžadováno vysvětlení. Také Nesseldorfer Wagenbau- Fabriks Gesellschaft vormals k. k. priv. Wagenfabrik Schusta & Co musela čelit stížnosti, že nemá hospodářské vedení v tuzemsku.³⁹⁷ Zemědělské závody průmyslové akc. spol. v Brně byly dotazovány, proč nedodržely podmínky ohledně příslušnosti a bydliště členů správní rady a tentýž problém měla nostrifikační komise se společností Schindler a Stein vývozní sladovny a. s. v Brně, kterou musela kontrolovat dokonce dvakrát.³⁹⁸

³⁹⁷ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 29048/22 z 30. června 1922 také Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 46355/22 z 30. září 1922.

³⁹⁸ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 48871/23 z 24. listopadu 1923 Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 18140/24 z 5. dubna 1924.

3.2.9 Dynamika nostrifikace

Nostrifikace jako taková začala v druhém pololetí roku 1920. Během tří měsíců bylo na čtyřech schůzích nostrifikační komise projednáváno téměř osmdesát případů. Tím se stal rok 1920 s tempem dvacet šest podniků za měsíc rekordním. Opravdový nostrifikační boom, bráno podle výsledků za rok, začal až s rokem 1921. V tomto nejvytíženějším nostrifikačním roce bylo během šestnácti schůzí projednáno 186 případů podniků, z nichž bylo sedmdesát sedm úspěšně nostrifikováno.³⁹⁹ Nostrifikovaný akciový kapitál pochopitelně sledoval vývoj počtu nostrifikovaných případů, jak je zřejmé z přílohy 5. Jen kvůli tomu, že nostrifikace podniků dělením byla uskutečněná až v roce 1924 nelze říci, že vše podstatné v nostrifikační komisi se událo v roce 1921 a že většina velkých podniků byla nostrifikována právě v tomto roce.

Pokud ovšem vezmeme změny ve správních radách nostrifikovaných podniků v přílohách 9 a 10, musíme konstatovat, že hlavní část změn se udála mezi lety 1922 - 1924. Znamená to, že sama nostrifikace, to znamená přesunutí sídla podniků do Československa, neznamenal ještě uskutečnění nostrifikačních změn ve správních radách, nýbrž byla pouhým začátkem. Nejvyšší počet změn byl v porovnání se stavem nostrifikační akce přibližně o dva roky pozadu. Do poválečného stavu se pak změny ve správních radách dostaly kolem let 1926-7.

V prvních dvou poválečných letech neproběhlo ve správních radách tolik změn, zato byly národnostně nejvíce podmíněné, jak o tom již byla řeč v kapitole o správních radách.

³⁹⁹ Viz příloha 4 a 5.

3.3 Nostrifikace prováděná ve společnostech sídlících ve Vídni v porovnání s jednáním nostrifikační komise se společnostmi s vazbou na jiné státy

Pokud si klademe otázku po hospodářském nacionalismu, který by bylo možné v nostrifikaci nalézt, a to po nacionalismu ve smyslu negativním a diskriminačním, pole, na kterém jej můžeme zkoumat, je přístup k nerakouským společnostem podléhajícím nostrifikaci v porovnání s přístupem k podnikům rakouským. Nerakouských případů bylo poskrovnu, přesto je zřejmá jistá tendence zacházet s nimi odlišným způsobem, než se společnostmi typicky nostrifikovanými - tedy se společnostmi rakouskými sídlícími ve Vídni. Ovšem jejich počet neskýtá mnoho prostoru k závěrům.

Při projednávání osudu podniku Österreichische Alpine Montangesellschaft bylo v nostrifikační komisi rozhodnuto zeptat se italské vlády, zda by jí byla nostrifikace příjemná, protože většinu akcií společnosti drželi italští státní příslušníci.⁴⁰⁰ Podobný postup by byl v případě Rakouska překvapivý.

Podobně bylo usneseno při jednání nostrifikační komise ohledně zamezení dvojího zdanění s německou Výmarskou republikou, že ministerský rada Benda sdělí "nezávaznou formou", že vláda nehodlá nostrifikačního zákona užít na fyzické osoby a na podniky založené v budoucnu, protože účelem nostrifikačního zákona bylo odstranit nepřirozené poměry způsobené rozpadem Rakousko-Uherské říše, "z kteréhož

⁴⁰⁰ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 10383/21 z 12. února 1921.

důvodu nebudeme se asi nostrifikací říšsko německých podniků budoucně zabývat. Z důvodů mezinárodní politiky nemůžeme vydati oficiální prohlášení v tom směru, jímž bychom Německu poskytovali nějakého zvlášť výhodného postavení, ač ubezpečujeme je plnou loyálností."⁴⁰¹ Ve stejné záležitosti dovozoval ministerský rada Dr. Benda pragmatickým výkladem nostrifikačního zákona, že "týž je míněn vůči podnikům rakouským" a upozorňoval, že „anglickému vyslanectví již byla dána závazná informace, že nehodláme nostrifikačního zákona užití vůči podnikům anglickým". Obdobně navrhoval, aby "při ústním jednání ústně (ne písemně)⁴⁰² bylo obdobné stanovisko zástupci Německa sděleno". Německým zástupcům mělo být tedy sděleno následující: "Československá vláda nehodlá vůči říšsko-německým podnikům užití zákona nostrifikačního, trvá však striktně a s obzvláštním důrazem na ustanovení článku II. červnové úmluvy⁴⁰³ požadujíc zejména, aby zaměstnanci dnes v dotčených závodech zaměstnaní chovali se vůči republice loyálně a aby na příště byli přijímáni jen takoví zaměstnanci, kteří tomuto požadavku plně vyhoví. Pakliže však by se vyskytly závady v tomto směru a nebyla by ustanovení čl. II. červnové dohody dodržována, byla by vláda československá event. nucena takový závadný podnik nostrifikovati."⁴⁰⁴

K protěžování nerakouských podniků ve srovnání s podniky rakouskými docházelo nejen v případech italských a německých společností. Tak například kvůli žádosti, kterou podala The Gramophone Co. Ltd. prostřednictvím londýnského

⁴⁰¹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 363, fol. 14736/21 z 5. března 1921.

⁴⁰² Text je zdůrazněn závorkami v originále!

⁴⁰³ Článek se týkal loyálnosti dělníků a úředníků k československému státu. in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 363, fol. 14736/21 z 5. března 1921.

⁴⁰⁴ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 40729/21 ze 17. 9. 1921.

velvyslanectví ČSR, bylo usneseno povolit firmě Österreichische Gramophon Gesellschaft m. b. H. k přeložení sídla lhůta jeden rok.⁴⁰⁵ A k tomu byl ještě učiněn ústupek, že jednatele nemuseli být československými státními příslušníky.⁴⁰⁶

O rozdílném přístupu ke společnostem s francouzskou účastí bylo pojednáno v kapitole o řádném bydlišti představitelů nostrifikovaných podniků.

Nostrifikace byla od začátku zaměřena proti Rakousku a proti Vídni, jak vyplývá z již uvedeného přehledu důvodů k nostrifikaci. Dokonce i o Maďarsku se hovořilo jen málo. Znění nostrifikačního zákona bylo pozměněno tak, aby bylo možné zacházet s nerakouskými podniky jinak než s rakouskými. Ze strany Československého státu se tudíž o diskriminaci Rakouska a znevýhodnění podniků v něm sídlících bezpochyby jednalo.

⁴⁰⁵ Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 29048/22 z 30. června 1922.

⁴⁰⁶ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 8268/23 z 27. ledna 1923.

3.4 Nostrifikace a česko-rakouské a vnitrostátní česko-německé vztahy

Proces nostrifikace je v historické literatuře spojován s hospodářským nacionalismem velmi často.⁴⁰⁷ I v archivních dokumentech nalézáme příklady nacionálních střetů na nostrifikačním pozadí.

V roce 1921 šetřila Společnost národů stížnost obyvatel Československa německé národnosti na národnostní diskriminaci Němců a Maďarů.⁴⁰⁸ Jako konkrétní příklady aplikace národnostně diskriminačních opatření bylo zmíněno několik procesů a zákonných norem. Nejvíce napadána byla pozemková reforma a zestátňování lesů, na druhém místě byl nostrifikační zákon a zákon o válečných půjčkách. Ve francouzsky napsané odpovědi, kterou pro Společnost národů vypracovalo ministerstvo obchodu, byla v kapitole "Etnické menšiny v Československu z hospodářského hlediska" nostrifikace obhajována následujícím způsobem:

Po nostrifikačním zákonu volaly především samy společnosti, kterých se zákon týkal, jimž měla nostrifikace zajistit v nejisté poválečné situaci tak potřebný klid.

⁴⁰⁷ Naposledy například: Kubů, Eduard, Schulz, Helga, *Wirtschaftsnationalismus als Entwicklungsstrategie ostmitteleuropäischer Eliten*, Praha-Berlin 2004.

⁴⁰⁸ Stížnost byla podána německými poslanci a senátory zvolenými 18. a 25. dubna 1920 sdruženými v Německé parlamentní unii asociace československých národností. Zajímavý je exemplář stížnosti ke Společnosti národů dochovaný v archivu na ministerstvu obchodu. Do této stížnosti jsou totiž tužkou vpisovány poznámky. A u místa, na kterém je líčeno, jak s výjimkou dvou italských pojišťoven nejsou cizí pojišťovací společnosti pouštěny na československý trh, je dopsáno "připustit" a dva nečitelné názvy dvou pojišťoven. Jména podniků nejsou důležitá. Podstatné je, že byla snaha připuštěním dalších společností sebrat citovanému materiálu vítr z plachet. Jednalo se vlastně o takové malé přiznání, že se skutečnosti, které stížnost obsahovala, zakládaly na pravdě. In: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 32361/23.

Nostrifikace byl proces napravující jistou anomálii a nostrifikační zákon byl aplikován pouze na výrobní a dopravní společnosti, které měly závody v Československu a sídla v zahraničí. V podstatě bylo účelem nostrifikace uplatnění zásady, že sídlo a hospodářské vedení výrobních a dopravních podniků by mělo být umístěno ve státě, v němž podnik vyvíjí svou činnost. Tento zákon nebyl nikdy používán na všechny zahraniční společnosti působící v Československu, ale byl uplatňován výběrově na ministerské vyzvání.

V odpovědi ministerstva obchodu Společnosti národů bylo dále zdůrazňováno a podtrhováno, že všechny požadavky na složení správních rad byly formulovány na základě teritoriální příslušnosti k Československému státu a nikoliv na národnostním principu, že byly navíc společností, pokud své žádosti řádně zdůvodnily, udělovány výjimky a dlouhé lhůty ke splnění nostrifikačních podmínek a že nadto poskytovala československá vláda všem nostrifikovaným společnostem daňové a poplatkové úlevy, aby žádný akcionář nedošel úhony.⁴⁰⁹

V taktéž francouzsky redigované odpovědi byla tato apologie ministerstva obchodu napadena v kapitole nazvané "Újmy v hospodářské oblasti způsobované menšinám v Československé republice": Nejprve v ní byla řeč o tom, že ani z hospodářského hlediska naprosto nemohlo být řeči o rovnosti všech občanů v Československu před zákonem. Že se státní správa a především ministerstvo financí snažilo jak mohlo německé hospodářství poškodit. Že se československé vládě ani před Společností národů nepodařilo zakrýt nespravedlnosti, kterých se denně vláda a ministerstva na

⁴⁰⁹ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 32361/23

V tomto materiálu je uvedeno, že bylo doposud nostrifikováno 91 společností a 65 ještě nebylo dokončeno.

menšinách dopouštěly.⁴¹⁰ Že nostrifikační zákon byl sice vydáván pouze za správní opatření, ale že z něj ve skutečnosti způsob, jakým byl prováděn, činil nástroj, kterým se němečtí podnikatelé v Československu stávali závislími na českých financích. Němečtí stěžovatelé vysvětlovali, že byla nostrifikace podmíněna řadou opatření a že československá státní správa nutila podniky, aby složily své správní rady alespoň z poloviny z československých občanů, v rozporu s článkem 228 Saint Germainské mírové smlouvy, který nařizoval Rakousku, aby jednalo stejně s cizinci jako s vlastními občany: "Složení správních rad bylo podrobena radikálním změnám, při nichž vláda užila svého vlivu k tomu, aby nechala jmenovat za správce osoby, kterým dávala přednost." Vláda podle nich ovšem použila i jiné prostředky k tomu, aby uplatnila svůj vliv na podnikatelské subjekty. Jedním z prostředků mělo být, že "neodpovídala na žádosti o nostrifikaci". Stávalo se, že neodpovídala tak dlouho na žádost o nostrifikaci, až podniky, ve snaze proces urychlit, jmenovaly do správních rad české správce.⁴¹¹ Teprve poté, co bylo dosaženo cíle, kterým bylo dát německé podniky pod český vliv, společnost mohla být nostrifikována. Němci argumentovali tím, že lze nalézt například ministra financí Aloise Rašína⁴¹² ve správních radách takového podniku, jakým byl Cukrovar Schöller a. s., který nikdy neměl žádný vztah k českému

⁴¹⁰ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 32361/23.

⁴¹¹ Tento princip byl zmíněn v kapitole o vyzvání k nostrifikaci

⁴¹² Členem správní rady Akciové společnosti Schoellerových závodů se stal 14. února 1922, když se uvolnilo místo ve správní radě. Také byl zvolen členem další nostrifikované firmy Chemická společnost a to 15. května 1920 vzhledem k tomu, že "společnost potřebovala dobrého znalce právních a speciálně finančních záležitostí". Citováno z dokumentu vrchního ředitele Živnostenské banky v Praze ze dne 25. června 1923. in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 32361/23.

kapitálu. Dále bylo ke stížnosti přiloženo několik vět citovaných podle advokáta Václava Boučka, "jednoho z hrdinů české revoluce" o nařízení ministerstva vnitra z 19. května 1921 skupině akciových společností. Podnikům tehdy bylo dáno za úkol propustit na pokyn ministerstva ze svých služeb zaměstnance, který by se dopustil proti Československé republice neloyálnosti slovem nebo skutkem. Současně měla každá dotčená společnost prokázat, že všichni úředníci a zřízení ovládají český jazyk. Bouček tento výnos napadl s tím, že je nesociální a národnostně nesnášenlivý. Čímž ve stížnosti německých poslanců kapitola věnovaná nostrifikaci končila.⁴¹³

V roce 1921 bylo československou vládou vyhlášeno takovýchto národnostně a jazykově podmíněných nařízení více. Zahraničním bankám bylo třeba naznačeno, že by mohly dostat koncese k podnikání v Československu, pokud jejich zaměstnanci budou loyální k republice a budou mluvit česky a pokud dotyčné společnosti ihned propustí osoby, které se k republice loyálně nechovají a česky nemluví. Takovéto podmínky byly důvodem další poslancecké intervence německých poslanců ze 4. června 1921. Jako odpověď československé vlády sloužil rozbor, ve kterém bylo doslova uvedeno: "Tyto podmínky nejsou nikterak v rozporu s § 128. ústavy Republiky československé, poněvadž se nedotýkají ani rasy, jazyka nebo náboženství těchto zřízenců". Nelze se divit, že takováto zdůvodnění měla za následek opětovnou stížnost.⁴¹⁴

Čeští Němci v Československu v nostrifikaci viděli jeden z nástrojů státní šikany, útlaku a diskriminace.

⁴¹³ Bouček, Václav, Přehmat nebo úmysl? in: Čas, ročník XXXI., číslo 118, ze dne 22. května 1921, s. 1.

⁴¹⁴ Poslanci, kteří interpelovali se jmenovali Robert Klein člen parlamentního klubu ČSD, Anna Sychravová z téhož klubu a Paul Wittich z MNSD NSD, in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 50586/21, www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/rejstrik/jmenny/wc.htm

O tom, do jaké míry šlo o útlak zaměřený proti nim, bylo již promluveno v kapitolách o překládání sídel podniků do určených míst a o složení správních rad. Z výše uvedené interpelace je zřetelně poznat způsob, kterým nostrifikační komise nostrifikované podniky ovlivňovala a který byl již popsán v kapitole o nostrifikačním vyzvání. Lze ovšem mít zato, že v tomto případě se o diskriminaci českých Němců skutečně nejednalo v těch bodech, které německé stížnosti zmiňují. Pojmy německý a německorakouský splývaly a čeští Němci v jinak jistě oprávněných stížnostech na diskriminační chování československého státu mezi nimi nečinili rozdíl. Nakonec ve většině případů, pokud se jednalo o problém mezi Čechy a českými Němci, jak při umístování sídla podniku, tak ve složení správních rad, dosáhly společnosti, které se bránily, svého. Vzpomeňme na Mosteckou uhelnou společnost a na podnik Rico. Oběma bylo zakázáno mít své sídlo v Mostě. Městu Mostu byly během sporů přiznány peníze, které by jim společnosti platily, aby neutrpělo škodu. Nakonec ovšem o tři roky později nalezneme stejně sídla obou podniků v Mostě.⁴¹⁵ Nostrifikace nebyla nástrojem boje Čechů proti Němcům uvnitř Československa a nebyla tak ani využívána.

Ovšem i Češi měli svůj národnostní pohled na nostrifikaci: V roce 1922 vyšel v českých novinách následující článek: "Německé firmy vídeňské byly sice po převratě vyzvány vládou k nostrifikaci zdejších podniků, při čemž mimo jiné podmínky jim bylo nařízeno, aby své sídlo z Vídně přeložily do naší republiky, jak po stránce osobní, tak i věcné, kvůli snazší kontrole našich vládních orgánů, dále musely se zavázati, že budou český jazyk respektovati, ale učinily tak jen formálně a ve skutečnosti ničeho nesplnily. Vládnou v československém průmyslu cukrovarnickém

⁴¹⁵ Viz kapitola Přeložení sídla společností.

a jeho velkostatkům nepřetržitě z Vídně, kamž odnášejí nerušeně své dividendy a tantiemy a germanisují dále. Vídeňský despotismus v tomto směru pocítujeme neztenčeně - vinou naší vlastní vlády. Pro českého člověka jest vyloučeno, aby se v takovém ovzduší dopracoval vedoucího místa, neboť záleží-li na "kvalifikaci" přichází v úvahu jen úředník Němec, nebo jedná-li se o zvláštní "superkvalifikaci" přichází v úvahu jen Němec - Žid. To je tradiční princip německého kapitálu nejen na velkostatkách, nýbrž všude jinde v průmyslu a obchodě, kde se německý kapitál stýká s českou prací, takže živel německo-židovský ovládá od drahných dob největší procento celého života hospodářského."⁴¹⁶

Tento hanopis se stal tématem na schůzi nostrifikační komise 27. února 1922. Bylo na ní jednomyslně konstatováno, že nejsou právní prostředky, kterými by bylo možné nutit nostrifikované firmy k českému úřadování, protože by takový zásah byl v rozporu s již zmíněným §128 ústavní listiny.⁴¹⁷ Spíše je s podivem, že se vůbec takovými podněty nostrifikační komise zabývala, aniž by je nějakým způsobem odsoudila. Zabývat se v reakci na podobný článek otázkou, jak přinutit společnosti k úřadování v češtině, bylo neadekvátní a usvědčovalo nostrifikační komisi z chápavé reakce na nacionalistické tendence. Ještě pozoruhodnější byl fakt, že na okraj toho nacionalistického článku bylo tužkou připsáno, že je potřeba zkontrolovat nostrifikované společnosti. S vysokou pravděpodobností šlo o to, aby nostrifikační komise mohly vydat prohlášení, že obavy článku byly liché a že bylo vše zkontrolováno. Když se porovnají záznamy o kontrolách v nostrifikovaných podnicích s datem

⁴¹⁶ Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 10592/22 z 2. března 1922.

⁴¹⁷ Tamtéž.

reakce na výše uvedený článek, vyjde najevo, že první kontroly nařídila nostrifikační komise opravdu těsně po přečtení těchto nacionalistických řádků.⁴¹⁸

Jediný článek, který se zabýval v Obzoru národohospodářském nostrifikací nad rámec obvyklých strohých informací vyšel v roce 1924. Titulek zněl: "Znárodnění průmyslu"⁴¹⁹. Byla v něm řeč o tom, že od Albína Bráfa již dvacet pět let bojoval československý člověk po hospodářském zmohtnutí a osamostatnění. Pozemková reforma nás zbavila velkostatků a československá převaha se v zemědělství jasně projevila. Stejně tak v drobném průmyslu se cíle podařilo více či méně dosáhnout. Nejnesnadnější byla pak situace ve velkoprámyslu, který se z velké části nacházel v německých rukou. S výjimkou mlynářství, pivovarství, cukrovarství a strojnictví pokulhávala československá účast za účasti německou. "Ale není pochyby, a ten pocit všichni máme, že ještě dnes, pět roků po převratu, účast příslušníků národnosti české na velkoprámyslovém podnikání neodpovídá politickému významu národa našeho v tomto státě"⁴²⁰. Tento stav byl podle autora na pováženu, protože jakmile se

⁴¹⁸ První kontroly byly provedeny v následujících společnostech: Černoskostelecká a erlašská přádelna a tkalcovna - bylo zjištěno, že není schopná bez vídeňských knih sestavit bilanci a bylo podezření, že přesunula své hospodářské vedení do Československa jen naoko. in: Národní archiv, fond MPOŽ, karton číslo 363, fol. 29048/22 z 30. června 1922.

U Nesseldorfer Wagenbau - Fabriks Gesellschaft vormals k. k. priv. Wagenfabrik Schusta & Co, zjištěno, že nemá hospodářské vedení v tuzemsku. Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, fol. 46355/22 z 30. září 1922.

Výsledky těchto kontrol byly projednány nostrifikační komisí na konci června a září 1922. Článek vyšel na začátku března stejného roku, nelze ovšem dohledat, v jakém periodiku, protože se jedná pouze o výstřižek. V protokolech nostrifikační komise najdeme již jen dvě další kontroly z listopadu 1923 a dubna 1924.

⁴¹⁹ Hůla, Josef, Znárodnění průmyslu in: Obzor národohospodářský, ročník XXIX, 1924, s. 1-5.

⁴²⁰ Znárodnění průmyslu in: Obzor národohospodářský, ročník XXIX, 1924, s. 2.

politická moc neopírá o moc hospodářskou a stát, který "by netečně ponechal tuto moc hospodářskou v rukou těch, kteří otevřeně prohlašují, že jsou odpůrci našeho státu, sám by podkopával do budoucna svou existenci".⁴²¹ Od Rakouska-Uherska jsme sice převzali velkou část průmyslu a tyto podniky byly u nás osamostatněny a nostrifikovány. To ale neznamenalo, že nostrifikované podniky jsou opravdu české, protože akcie se nacházely v rukou mnohých cizinců a zejména ve velkých vídeňských bankách. Náprava měla být velmi obtížná. "Jistě nenastane tím, když při nostrifikaci takových společností, aneb u příležitosti jiných služeb, které ony od státní správy žádají, uloží se jim podmínka, aby do správní rady neb ředitelstva přibraly nějakého člena české národnosti, aneb když samy, aby si získaly jakési dobré oko, dobrovolně tak učiní."⁴²² Tento postup neměl stačit. Po vzoru Cromwella v Anglii měl někdo vydat "průmyslová akta". Udělalo by se sčítání obyvatel se speciální kolonkou národnost a pak by všechny průmyslové podniky musely mít většinu akcií v rukou československých, čímž bylo myšleno v rukou Čechů nebo Slováků. Kdyby tomu tak nebylo, dostali by menšinové Čechoslováci většinové hlasovací právo, aby mohli o rozhodovat podniku. Tím by se, podle autora článku, akcionářům německé národnosti neděla žádná křivda, protože dividendy by se rozdělovaly pořád stejně podle počtu akcií. Článek končil otázkou, jestli se u nás najde takový Cromwell. V narážce na Rašínovu smrt zůstávalo znárodnění - nacionalizace průmyslu v Československu "otevřeným problémem, jehož rozřešení však by nemělo býti podceňováno a odkládáno".⁴²³

⁴²¹ Znárodnění průmyslu in: Obzor národohospodářský, ročník XXIX, 1924, s. 3.

⁴²² Tamtéž s. 5

⁴²³ Tamtéž s. 5

V průběhu dvacátých a třicátých let žila nostrifikace svým vlastním životem bez ohledu na její výsledky. Argumentovalo se jí převážně v parlamentu nejprve ve spojitosti s hospodářskou a sociální situací dělníků v československých podnicích a později v souvislosti s národnostními střety Čechů s českými Němci. Dne 1. října 1925 rozebíral například německý poslanec Pohl⁴²⁴ hospodářskou situaci. Upozorňoval na diskriminační upřednostňování českých dělníků ve státních i soukromých dolech a zmiňoval, že nostrifikací byli do správních rad jmenováni čeští politici a polopolitici, že český kapitál dosáhl sice uplatnění, ale že se čeští správci nostrifikovaných dolů chovají úplně stejně jako se chovali správci němečtí. Pod pláštíkem socializace a nostrifikace došlo sice k vyřazení německých dělníků a to ke škodě i dělníků českých, protože dělnická situace se nostrifikací nezlepšila.⁴²⁵

V listopadu 1928 opakoval podobná slova komunistický poslanec Josef Juran. Termín nostrifikace používal v souvislosti s přenesením sídla Západočeského akciového báňského spolku. Jeho závěr byl obdobný. Výrobních prostředků se sice zmocnili čeští vlastníci, ale vykořisťování velice rychle nostrifikovali také a náramně dobře si je osvojili.⁴²⁶

V listopadu roku 1931 byla nostrifikace zmíněna v parlamentu v souvislosti s bytovou krizí a s ochranou

⁴²⁴ Poslanec Adolf Pohl za NSD

⁴²⁵ Digitální knihovna, NS 1920-1925, Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 368. schůze, obsah, přílohy, čtvrtek 1. října 1925.

⁴²⁶ Digitální knihovna, NS RČS 1925-1929, Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly 172. schůze, obsah, přílohy, úterý 6. listopadu 1928.

nájemníků.⁴²⁷ Začátkem třicátých let se atmosféra mezi Čechy a Němci měnila a spory se přiostržovaly. V rozjitřené atmosféře po převzetí moci nacisty v Německu byla nostrifikace zmíněna v parlamentu hned několikrát a vždy ve stejné souvislosti. Jako prohraná národní vlastenecká kampaň, která měla zlomit německou moc a omezit německví v průmyslu. Hospodářský aspekt nostrifikace byl naprosto opomíjen. O nostrifikaci se mluvilo vedle zpráv o boji mezi Čechy a Němci v pohraničí: „ač tento podnik dostal nostrifikační vložku, že musí do deseti let zaměstnat 50 % českých dělníků a českých úředníků. Dnes po deseti letech to vypadá tak, že tento podnik, slavná sněmovno, zaměstnává 760 dělníků Němců a 63 dělníků českých, kteří však nejsou ani čl. národnosti, neboť správa podniku vyrábí si národní příslušnost tak, že referent tohoto závodu vyplní prostě k nemocenské pojišťovací přihlášku vyloženého německého nacionála a hakenkrajclera v české řeči a touto pak přesvědčuje správu podniku, že bylo přání vyhověno, a že byl přijat dělník české národnosti.“⁴²⁸

Ve výbušné atmosféře nezaměstnanosti hrála nostrifikace a volání po dodržování nesprávně vykládaných a tím neexistujících nostrifikačních kvót v pohraničí velkou roli. V lednu 1934 bylo požadováno, aby z nostrifikovaných firem odešli říšští Němci, kteří tam byli zaměstnaní a neuměli česky.⁴²⁹

Tyto zmínky se nesly pod nevysloveným heslem dokončení nostrifikace, které se mělo, podle představ řečníků,

⁴²⁷ Digitální knihovna, NS RČS 1929-1935, Poslanecká sněmovna-stenoprotokoly, 119. schůze, obsah, přílohy, středa 12. listopadu 1931.

⁴²⁸ Digitální knihovna, NS RČS 1929-1935, Poslanecká sněmovna-stenoprotokoly, 303. schůze, obsah, přílohy, pátek 1. prosince 1933.

⁴²⁹ Digitální knihovna, NS RČS 1929-1935, Poslanecká sněmovna-stenoprotokoly, obsah, přílohy, 19. ledna 1934.

realizovat tím, že by v podnicích měli být zaměstnání v ideálním případě pouze Češi. Nostrifikace tím dostávala jiný charakter. Používala se proti Němcům z Německa, tedy proti říšským Němcům. Protirakouský osten ve třicátých letech z interpretace nostrifikace zcela vymizel.

Naposledy byla v parlamentu nostrifikace obhajována v roce 1936 v hospodářské debatě o správném nastavení konkurenčního klimatu v průmyslu.⁴³⁰

Politické používání pojmu nostrifikace procházelo proměnou. Z původního explicitně nevyjádřeného, ale zřetelného "Los von Österreich"⁴³¹ jako nástroje národní emancipace se stávalo heslo uplatňované v politickém boji proti sudetským Němcům. Požadavek na teritoriální příslušnost k československému státu, který byl znakem nostrifikace, nestačil. V politických požadavcích bylo teritoriální hledisko nahrazováno požadavky jazykovými a bydliště ztrácelo význam, který získávala národnost.

Každý ze tří táborů - Češi, čeští Němci a rakouští Němci - považoval nostrifikaci za něco jiného. Uvnitř těchto táborů docházelo nadto ještě k diversifikaci podle politického postoje. Čeští i rakouští Němci považovali nostrifikaci za nástroj, kterým je československá vláda hospodářsky diskriminovala. Čeští nacionálové měli nostrifikaci za prohranou kampaň a promrhanou příležitost jednou provždy zbavit Němce hospodářské moci. Radikální socialisté a komunisté si zase bez ohledu na národnost všímali situace dělníků a rozšiřovali tábor nostrifikačních nespokojenců. Nostrifikace nezmírnila český pocit hospodářské méněcennosti. To ovšem ani nemohla. Nostrifikace byla v první řadě kampaní hospodářskou. Na druhém místě byla

⁴³⁰ Digitální knihovna, NS RČS 1935-1938, Poslanecká sněmovna-stenoprotokoly, 55. schůze, obsah, přílohy, středa 22. června 1936

⁴³¹ Viz kapitola Důvody k nostrifikaci.

akcí politickou a až pak nástrojem národním. Navenek ovšem bylo pořadí převrácené. Od samého začátku byl zdůrazňován národní, poté politický a nakonec až na posledním místě aspekt hospodářský.

3.5 Cui bono?

V Národním archivu, odkud pochází velká část zde použitých pramenů, je v úvodu k inventáři ministerstva průmyslu, obchodu a živností tato poznámka: „V první sekci byla jednou z nejdůležitějších agend agenda nostrifikační, pomocí které česká buržoazie, zejména Živnostenská banka, uchwátla rozhodující pozice v českém hospodářském životě.“⁴³² V tomto duchu vyznívá i první článek o nostrifikaci od Jozefa Faltuse z roku 1961⁴³³ i hodnocení v člancích Vlastislava Laciny. Přestože tyto závěry mohou vypadat zkratkovitě a marxisticky či poplatné své době vzniku, vystihují značně věrně skutečnost. Přesto odpověď na otázku „Cui bono“ musí být trochu bohatší.

Není obtížné vybrat ty, kteří zaujmou místa na stupních nostrifikačních vítězů. Nejvíce na nostrifikaci vydělal bezpochyby československý stát, a to ve více oblastech. Už před první světovou válkou se Rudolf Hotowetz domníval, že není zase tak důležité, komu podnik patří, jako kde ta která společnost sídlí, protože ve srovnání s daněmi, které podnik platí státu či obcím, jsou zisky a dividendy méně významné.⁴³⁴ Bezprostředním skutečným důvodem k nastartování procesu přesouvání hospodářských sídel podniků byl rakousko-uherský daňový řád, podle nějž podniky platily daně tam, kde

⁴³² Kolektiv I. oddělení Státního ústředního archivu, ministerstvo průmyslu, obchodu a živností 1919-1942, Inventář I. díl, in: Inventáře a katalogy fondů Státního ústředního archivu v Praze, Praha 1960 s. 8.

⁴³³ Faltus, Jozef, Nostrifikácia po I. Svetovej vojne ako doležitý nástroj upevnenia českého finančného kapitálu, in: Politická ekonomie, roč. IX. 1961, č. 1, Praha 1961, s. 28 - 37.

⁴³⁴ Lacina, Vlastislav, Wirtschaftsnationalistische Aspekte der Nostrifikation von Industrieunternehmen in Mitteleuropa nach dem Ersten Weltkrieg. Änderungen in der ökonomischen Stellung mitteleuropäischer Eliten. In: Kubů, Eduard, Schulz, Helga, Wirtschaftsnationalismus als Entwicklungsstrategie ostmitteleuropäischer Eliten, Praha - Berlin 2004, s.243.

měly své sídlo. V místě, ve kterém se nacházely jejich závody, byly vypláceny pouze mzdy zaměstnancům. Logickým zájmem každého státu tedy bylo, aby všechny podniky vyvíjející jakoukoliv činnost na jeho území měly tamtéž i sídlo.

Druhým důvodem k nostrifikaci bylo, že Československý stát získal nástroj, jakým bylo možné podpořit loyální skupinu podnikatelů a manažerů na úkor těch, o nichž se předpokládalo, že s československým státem nesympatizují. Přestože sympatie či antipatie podnikatelů ke státnímu celku, ve kterém podnikají, nejsou příliš zásadní. Podnikatelé totiž tím, že maximalizují svůj zisk podporují nutně i státní fiskus. Nostrifikace však mohla pomoci a pomohla těm, o které se československý stát chtěl opřít a opíral. Nostrifikace podpořila ty podnikatelské skupiny, které dodávaly československému státu know-how v hospodářské politice, úředníky na důležitá hospodářská místa a v neposlední řadě i finance při státních půjčkách. Podmínky na to byly ideální. Měnová odluka, deflační politika a rozdílná inflace v obou státech umožnila více než navýšení fiskálních příjmů československého státu. Vždyť československou hospodářskou politiku v prvních poválečných letech tvořili totiž lidé, kteří se na nostrifikaci podíleli. Deflační politiku ministerstva financí perzonifikovanou Aloisem Rašínem podporovala mezi jinými i skupina kolem Živnostenské banky s Jaroslavem Preissem. Deflace totiž pomáhala s nostrifikací spojenou „repatriací kapitálu“, při které české banky skupovaly na vídeňské burze akcie nostrifikovaných podniků díky hospodářské situaci Československa a Rakouska za až o šedesát procent nižší cenu a pak je dále prodávaly československým zájemcům podle svého

uvážení.⁴³⁵ Banky byly a jsou od toho, aby obchodovaly s akciemi. Na tom nebylo nic špatného. Ani na tom, že akcie nakoupily levně v Rakousku a prodávaly draže v Československu, nebylo nic nemravného. Nemravné bylo, že za pomoci hospodářské politiky československého státu nakoupily české banky levně akcie nostrifikovaných podniků a prodávaly je selektivně svým lidem. Budovaly tak svou buržoazní vrstvu akcionářů, o kterou se opíraly. To byly ty „pevné ruce v tuzemsku“ do kterých bylo nařizováno umístit akcie v nostrifikačních výzvěch a v podmínkách povolení emisí akcií.⁴³⁶ Pro české banky se jednalo o nejvýhodnější způsob ovládnutí a ovládnutí nostrifikovaných i nenostrifikovaných podniků, protože tyto akcie nemusely držet v portfoliu. Přesto těmito akciemi prodanými do „správných rukou“ na valných hromadách disponovaly vedle svých portfoliových akcií. Tento princip, že lidé blízcí českým bankám vlastnili velké balíky akcií a společně s těmito bankami podniky ovládali, spolehlivě fungoval.

Československý stát tak měnovou reformou, deflační politikou a přijetím nostrifikačního zákona umožnil propojení a soulad partikulárního zájmu loyální vrstvy podnikatelů a zájmu fiskálního. Nostrifikačním zákonem byl vytvořen časově neomezený nástroj – nostrifikační komise, která byla jenom občas usměrňována ostatními státními úřady jakými bylo například ministerstvo financí. Na tento nástroj vytváření loyální podnikatelské vrstvy nezaútočil během celého průběhu nostrifikace nikdo. Bylo to částečně díky

⁴³⁵ Lacina, Vlastislav, Wirtschaftsnationalistische Aspekte der Nostrifikation von Industrieunternehmen in Mitteleuropa nach dem Ersten Weltkrieg. Änderungen in der ökonomischen Stellung mitteleuropäischer Eliten. In: Kubů, Eduard, Schulz, Helga, Wirtschaftsnationalismus als Entwicklungsstrategie ostmitteleuropäischer Eliten, Praha – Berlin 2004, s. 248.

⁴³⁶ SOA Praha, KSO Praha Sp X 204, kt. 766, fol. 243 či 505 z 3. 8. 1922.

nacionálnímu zdůvodňování nostrifikačního procesu, díky snadno obhajitelným fiskálním ziskům státu a také díky malé pozornosti, věnované nostrifikaci veřejností.

Proces nostrifikace, koncipovaný národohospodáři z Národní demokracie,⁴³⁷ začal za vlády sociálních demokratů se socialisty a agrárníky. Dokonce až za této rudozelené koalice byl přijat nostrifikační zákon. Nostrifikace vrcholila za Černého úřednické vlády,⁴³⁸ pokračovala svým vlastním tempem za vlády všenárodní koalice, za další úřednické vlády, pak i za panské koalice a končila během první vlády Udržalovy.⁴³⁹ Nostrifikace byla zahájena za vlády socialistů, přestože díky ní zesílila právě česká buržoazie, což lze odůvodnit jedině již v minulém odstavci zmíněnými státními hospodářskými a politickými zájmy. Vedle československého státu a československých měst⁴⁴⁰ těžily z nostrifikace české banky. Jejich kontakty v nostrifikační komisi pojednané v kapitole o interestech byly zúročeny, jak o tom svědčí příloha 14. Za pomoci nostrifikační komise, ministerstva průmyslu obchodu a živností, ministerstva vnitra a repatriace kapitálu získávaly české banky

⁴³⁷ Viz kapitoly o nostrifikačním zákonu.

⁴³⁸ Jan Černý 4. 3. 1874 - 10. 4. 1959 český politik. V letech 1920 - 1928 zemský prezident země Moravské a 1928 - 1939 země Moravskoslezské. Pověřen sestavením úřednické vlády 1920 - 1921 a 1926. Několikrát byl ministrem vnitra v různých vládách 1920 - 1922, 1926 - 1929, 1932 - 1934 a 1938. In: Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích, Diderot, Praha 1999, svazek 2, s. 116.

⁴³⁹ František Udržal, 3. 1. 1866 - 24. 4. 1938, český a československý politik. Od roku 1906 funkcionář Agrární strany. Mezi lety 1918 - 1935 poslanec, 1926 - 1929 ministr národní obrany a 1929 - 1932 předseda vlády. Roku 1937 se ze zdravotních důvodů z politiky stáhl. In: Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích, Diderot, Praha 1999, svazek 8, s.175.

⁴⁴⁰ Města vypisovala v Rakousku-Uhersku místní přírážky k přímým daním, což činila dál i po roce 1918. Dokonce v roce 1921 byly přijaty dva zákony upravující tyto daňové příjmy měst. Jejich platnost skončila v roce 1927. Janák, Jan, Hledíková, Zdeňka, Dějiny správy v českých zemích do roku 1945. Praha 1989, s. 353-354 a 445. Viz i kapitola o sídlech nostrifikovaných podniků.

nostrifikované podniky do svých koncernů. Největší úspěch zaznamenalo pět českých bank. Živnostenská banka, jí kontrolovaná Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze, Česká banka Union, Banka pro obchod a průmysl, dříve Länderbanka a Anglo-československá banka.⁴⁴¹ Z celkového počtu sto šedesáti dvou podniků zařadily české banky do svých koncernů padesát šest nostrifikovaných společností, což představovalo přes dvě třetiny nostrifikovaného kapitálu.⁴⁴²

Ať již řadíme nostrifikační zisky podle počtu nostrifikovaných podniků⁴⁴³ včleněných do zájmové sféry bank či podle jejich akciového kapitálu,⁴⁴⁴ podle počtu⁴⁴⁵ nostrifikovaných podniků zařazených do koncernu pouze jedné banky či jejich akciového kapitálu,⁴⁴⁶ vždy dostaneme výsledek, že nejlépe dopadla Živnostenská banka, následovaná Českou eskomptní bankou a úvěrním ústavem. Součty nostrifikačních zisků těchto dvou bank, které byly ve skutečnosti od skoupení pětapadesátiprocentního balíku akcií České eskomptní banky a úvěrního ústavu Živnostenskou bankou v roce 1919 pouze bankou jedinou,⁴⁴⁷ jsou impozantní. Obě banky uváděly ve svých koncernech dohromady 52%

⁴⁴¹ Viz příloha 14 a příloha 15.

⁴⁴² Nostrifikováno bylo 162 podniků s kapitálem 1 473 394 743 Kč. Viz příloha 24 a 26. Nostrifikovaných podniků zařazených do koncernů bank bylo 56 s nostrifikovaným akciovým kapitálem 1 030 820 964 Kč. Viz příloha 15 a přílohy 17 a 18.

⁴⁴³ Příloha 14c.

⁴⁴⁴ Příloha 14a a 14b.

⁴⁴⁵ Příloha 21.

⁴⁴⁶ Příloha 22.

⁴⁴⁷ Roku 1919 získala repatriací Živnostenská banka od Niederösterreichische Escompte-Gesellschaft 55% akcií České eskomptní banky a úvěrního ústavu. In: Kašpar, Josef, Československé bursovní papíry, Pražské bursovní papíry, Příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty 1938-1939, roč. XIV. Praha 1938, s. 107.

nostrifikovaných podniků zařazených do oblasti zájmů bank,⁴⁴⁸ což představovalo 74% nostrifikovaného akciového kapitálu včleněného do bankovních koncernů.⁴⁴⁹ Tento nepoměr vynikne ještě výrazněji, pokud vezmeme nostrifikační podniky zařazené do koncernu vždy pouze jediné banky. Běžně totiž více bank uvádělo ve svých koncernech totožné podniky.⁴⁵⁰ Z pouze jednou bankou výlučně ovládnutých nostrifikovaných podniků Živnostenská banka zařadila do svého koncernu 61% společností a Česká eskomptní banka a úvěrní ústav 19%. Dohromady tedy obě banky v této skupině nostrifikovaných podniků obsáhly 80%.⁴⁵¹

Na třetím místě se s větším odstupem umístila Česká banka Union, která také měla v nostrifikační komisi své lidi. Tato banka se podílela na 11% počtu a 9% akciového kapitálu nostrifikovaných podniků zařazených do bankovních koncernů. Česká banka Union měla mezi ostatními bankami specifické postavení. Zaujímal čelné místo v bankovních konzorciích, které ovládaly nostrifikované podniky. Byla bankou s jakýmsi největším koaličním potenciálem. Celkem se spolupodílela na akciovém kapitálu osmi nostrifikovaných podniků s šesti dalšími bankami působícími v Československu.⁴⁵² Zato do svého koncernu zařadila výlučně pouze tři nostrifikované podniky s poměrně nízkým akciovým kapitálem a nevýznamným podílem na trhu.⁴⁵³

Z ostatních bank stojí za zmínku dvě banky, které do nostrifikačního procesu vstoupily až v jeho průběhu. Jednalo se o Banku pro obchod a průmysl, dříve Länderbanku, která

⁴⁴⁸ Příloha 14c.

⁴⁴⁹ Příloha 14b.

⁴⁵⁰ Kubů, Eduard, Trh kapitálu a peněz, In: Kubů Eduard, Pátek Jaroslav, Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami, Praha 2000, s. 182.

⁴⁵¹ Příloha 22.

⁴⁵² Viz příloha 19c.

⁴⁵³ Viz příloha 20.

výlučně do své oblasti zájmu zařadila celkem čtyři nostrifikované podniky, mezi kterými byla Rafinerie cukru Krásné Březno a Spojené závody na výrobu karborunda a elektritu a. s. a o Anglo - československou banku, která takto ovládla tři podniky, mezi nimiž byla i jednička na trhu mezi rafineriemi olejů Jiří Schicht a. s. v Ústí nad Labem nostrifikovaná dělením.

Při volbě nostrifikovaných podniků zařazovaných pod bankovní koncerny se banky nerozhodovaly podle odvětví. Snad pouze doly a hutě spadaly většinou pod Živnostenskou banku a Českou eskomptní banku a úvěrní ústav.⁴⁵⁴ Co v praxi znamenalo, že nějaký nostrifikovaný podnik byl zařazen do zájmové sféry banky? Jednalo se o stav, ve kterém na valné hromadě měla ta která banka většinu a rozhodovala o všem podstatném, co se v podniku dělo a tím pádem se sama výlučně starala také o podnikové financování. Živnostenská banka a Česká eskomptní banka a úvěrní ústav zařadily do svých koncernů nostrifikované podniky s akciovým kapitálem přes devět set padesát milionů korun.⁴⁵⁵

K analýze akciových kapitálů byly vybrány nostrifikované podniky sídlící v Praze, jejichž složení akciového kapitálu bylo možné dohledat z materiálů Státního oblastního archivu.⁴⁵⁶ Z provedené rešerše, jejíž výsledky jsou v přílohách 30 a 32, vyplývá, že průměrně se české banky na valných hromadách nostrifikovaných akciových společností prokazovaly sedmnácti procenty akciového kapitálu,⁴⁵⁷ což dostačovalo k tomu, aby byly největšími akcionáři,⁴⁵⁸ aby měly ve správních radách své lidi, aby

⁴⁵⁴ Viz příloha 18.

⁴⁵⁵ Viz příloha 21.

⁴⁵⁶ Viz příloha 28 a příloha 32.

⁴⁵⁷ Viz příloha 28.

⁴⁵⁸ Viz příloha 32.

společnost ovládaly a aby ji uváděly ve svém bankovním koncernu.

Při otázce, komu nostrifikace hospodářsky pomohla, nelze také pominout advokáty nostrifikovaných firem, a konkrétně dva, kteří se o nostrifikaci zajímali nejvíce: Václava Boučka a Eduarda Schwarze s jejich advokátními kanceláři. Kromě odměn za advokátní služby byl Václav Bouček jmenován do správních rad tří velkých nostrifikovaných podniků - do Pražské železářské, do Továrny na smaltované a kovové zboží a do Fantových závodů. Eduard Schwarz dopadl ještě lépe a po roce 1921 jej můžeme nalézt v pěti správních radách nostrifikovaných podniků mezi kterými se nachází například největší nostrifikovaný podnik podle akciového kapitálu - Severní dráha císaře Ferdinanda.⁴⁵⁹

Mezi nostrifikační poražené je třeba v první řadě počítat, jak již bylo zmíněno, rakouský fiskus, město Vídeň a jeho obyvatele - propuštěné úředníky nostrifikovaných podniků. Dále pak to byly vídeňské banky. Podle uskutečněné analýzy nejvíce vlivu a tím pádem i akcií ztratila Niederösterreichische Escompte-Gesellschaft následována Österreichische Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe a Wiener Bank-Verein. Přestože se v některých případech jednalo o pronajmutí vlivu jiné bance - převážně Živnostenské bance či České eskomptní bance a úvěrnímu ústavu - jak dosvědčuje valná hromada Severní dráhy císaře Ferdinanda z roku 1928,⁴⁶⁰ ztratily tyto rakouské velkobanky v průběhu nostrifikace podstatnou část akciového kapitálu nostrifikovaných podniků a tím i svého vlivu nad nimi.⁴⁶¹

⁴⁵⁹ Správní rady všech 162 nostrifikovaných společností byly studovány z Compassů 1918 - 1928.

⁴⁶⁰ Viz příloha 25.

⁴⁶¹ Viz příloha 32.

Ze zmíněné realizované analýzy akciových kapitálů nostrifikovaných firem vyplynulo, že většinou Banka pro obchod a průmysl dříve Länderbanka přebírala pozice Oesterreichische Länderbank, Živnostenská banka pozice Österreichische Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe a Allgemeine Österreichische Boden-Credit-Anstalt, a Česká eskomptní banka a úvěrní ústav nahrazoval Niederösterreichische Escompte-Gesellschaft.

Pokud sečteme akciové kapitály vybraných nostrifikovaných podniků,⁴⁶² měly rakouské banky v roce 1918 v rukou až devadesát čtyři procenta jejich akciového kapitálu. Do roku 1928 klesl jejich podíl na pouhých deset procent.⁴⁶³ Ve skutečnosti zůstal rakouským bankám podíl akcií větší. Ve sledovaných podnicích jim však mohlo zůstat nejvíce kolem dvaceti procent akcií.⁴⁶⁴

V některých případech byly mezi nostrifikačními poraženými i samy nostrifikované podniky. Například u Lihové průmyslové akciové společnosti zhoršila nostrifikace hospodářské výsledky.⁴⁶⁵ Někdy byly nostrifikované podniky ovládnuty slabými bankami, neschopnými krýt jejich potřeby.⁴⁶⁶ Zajímavé je i srovnání pozic nostrifikovaných podniků na trhu v letech 1918 - 1928, přestože hospodářské výsledky nostrifikovaných podniků nelze v roce 1928 přičítat

⁴⁶² Viz příloha 28 a 32.

⁴⁶³ Viz příloha 33. Musí se počítat se značnou nepřesností. Nepochybné je, že podíl rakouských bank na nostrifikovaných společnostech klesl výrazně a to nejméně na dvacet procent.

⁴⁶⁴ Tamtéž.

⁴⁶⁵ Compass 1924, s. 623.

⁴⁶⁶ Kubů, Eduard, Trh kapitálu a peněz, in: Kubů Eduard, Pátek Jaroslav, Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami, Praha 2000, s. 176.

nostrifikaci, ale maximálně s nostrifikací spojenému přerušení spojení se zkušenými rakouskými manažery.⁴⁶⁷

V cukrovarnictví si všechny nostrifikované podniky v uvedeném období kromě Středomoravské akciové společnosti cukrovarské a zemědělské napojené na Českou eskomptní banku a úvěrní ústav značně pohoršily. Nostrifikované doly a hutě si v rámci Československa bez výjimky polepšily, což lze prohlásit i o podnicích elektrotechnických a rafineriích olejů. Téměř stejně dopadly strojírný. Chemický průmysl udržel své pozice, ale situace podniků papírenských a sklářských se zhoršila a výrazně ztratily pivovarnické a textilní podniky kromě tří: Mautnerových textilních závodů pod Živnostenskou bankou, Přádělny česané příze Ignáce Schmiegera a. s. pod Českou bankou Union a Červenokostelecké a erlašské přádělny a tkalcovny napojené na Českou eskomptní banku a úvěrní ústav. Stavebnictví mírně ztratilo, ale Královodvorská cementárna zůstala jedničkou na československém trhu.⁴⁶⁸

Z pohledu na přílohu 20 vyplývá nejen, že Živnostenská banka zařadila výlučně do svého koncernu nejvíce nejúspěšnějších nostrifikovaných podniků na československém trhu z roku 1918, nýbrž že také jejich dobrou pozici s úspěchem do roku 1928 uhájila. Stejně úspěšná byla i Anglo-československá banka. Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze uhájila nebo zlepšila situaci přibližně poloviny svých nostrifikovaných podniků a ostatní banky

⁴⁶⁷ Lacina, Vlastislav, Wirtschaftsnationalistische Aspekte der Nostrifikation von Industrieunternehmen in Mitteleuropa nach dem Ersten Weltkrieg. Änderungen in der ökonomischen Stellung mitteleuropäischer Eliten. In: Kubů, Eduard, Schulz, Helga, Wirtschaftsnationalismus als Entwicklungsstrategie ostmitteleuropäischer Eliten, Praha - Berlin 2004, s.249.

⁴⁶⁸ Viz příloha 27.

kromě Moravské banky pozici nostrifikovaných společností ve své zájmové oblasti na československém trhu neudržely.

Nostrifikace byla významným procesem o čemž svědčí i dva údaje. Přesunul se kapitál kolem jedné miliardy čtyř set milionů korun, což představovalo přibližně čtvrtinu veškerého akciového kapitálu československých podniků.⁴⁶⁹ Nostrifikovaných společností přesunutých z Vídně bylo sto šedesát dva a průměrný akciový kapitál byl kolem devíti milionů jednoho sta tisíc korun.⁴⁷⁰ Nelze tedy ignorovat ani jeho státotvornou funkci na začátku československé samostatnosti. Obsazením československého území byl vytvořen samostatný československý celní prostor. Měnovou odlukou došlo ke vzniku samostatné československé měny a nostrifikací si československý stát zajistil fiskální zisky a k tomu ještě si zavázal československou buržoazii, která také na nostrifikaci značně profitovala.

⁴⁶⁹ Faltus, Jozef, Nostrifikácia po I. Svetovej vojne ako doležitý nástroj upevnenia českého finančného kapitálu, in: Politická ekonomie, roč. IX. 1961, č. 1, Praha 1961, s. 35.

⁴⁷⁰ Viz příloha 11.

4. Závěr

Nostrifikace průmyslových podniků v českých zemích vzešla z plánu českých národohospodářů blízkých Národní demokracii na vybudování hospodářství nového samostatného státu po rozpadu Rakouska-Uherska. Poslanci Národního shromáždění a českoslovenští diplomaté zdůvodňovali nostrifikaci přizpůsobováním se nové politické situaci a napravováním starých křivd z česko-německého hospodářského boje uvnitř bývalé monarchie. Nostrifikace byla deklarativně namířena proti Rakousku, proti Vídni, proti rakouskému kapitálu a proti rakouským Němcům. Ve skutečnosti bylo hlavním cílem státotvorně zajistit československému státu fiskálních zisky a tím jej posílit. Druhotným účelem pak bylo využít stěhování sídel podniků k vlastnickým a mocenským přesunům uvnitř nostrifikovaných podniků ve prospěch převážně české, ale i loyální nově teritoriálně československé, ovšem národnostně německé či židovské, buržoazie. Československý stát si na jedné straně zajišťoval příjmy z nostrifikovaných společností a upevňoval tak svou ekonomiku a posiloval stabilitu a současně pomáhal české buržoazii, aby pod krycí clonou boje za české národní zájmy uskutečňovala plány na dosažení lepších pozic v klíčových průmyslových podnicích. Nostrifikace takto pomohla vytvořit novou elitu - českou a s ní spolupracující loyální československou národnostně německou a židovskou buržoazii. V průběhu všech nostrifikačních kroků byl zachováván pragmatický přístup a nacionální argumenty byly používány výlučně v případech, kdy se kryly s hospodářským profitem československého státu nebo zájmových skupin.

Ona „svéráznost“ nostrifikační akce tkvěla v tom, že se jednalo o proces, který byl významný pro československé hospodářství i pro české podnikatele. Přesto se nostrifikace

odehrávala bez pozornosti médií a téměř vůbec nepodléhala vlivu měnící se politické situace dvacátých let. Byl to onen nadčasový protirakouský osten a státotvorný prvek, který zajistil ochrannou atmosféru pro českou buržoazii spolupracující s československými úředníky na posilování svého vlivu v průmyslu a na oslabování rakouského kapitálu, a který přiměl československý stát k tomu, že při prosazování nostrifikace jako součásti mocenského boje neváhal proti Rakousku podniknout nejtvrdší kroky.

Český nacionalismus zaměřený proti českým Němcům a Německu nehrál při praktickém provádění nostrifikace určující roli. Tak došlo k tomu, že se na konci nostrifikace nacházela ve správních radách nostrifikovaných podniků pouhá čtvrtina národnostně českých správců.

Souběh československé hospodářské politiky a z Československa neovlivnitelné inflace rakouské měny nostrifikaci z pohledu české buržoazie ještě ztraktivnil a zefektivnil s nostrifikací spojený proces „repatriace kapitálu“. Přesto si nostrifikace nevybudovala pověst úspěšné nacionální či hospodářské akce. Naopak byla v československých parlamentních debatách používána jako příklad promarněné národní šance či zkorumpovaného procesu, její ekonomický význam docházel zapomnění a v popředí se držel původně deklarovaný, ale jen částečně naplněný nacionalistický účel. Nepřesná nacionalistická interpretace nostrifikace pak vydržela celá dvacátá a třicátá léta s tím posunem, že byla na jedné straně pojímána jako neúčinný boj proti vlivu sudetských Němců v Československu a na straně druhé se její protirakouské zaměření vytrácelo.

Nejvíce na nostrifikaci získal československý fiskus následovaný československou samosprávou. Největší ztráty zaznamenalo ve zmíněných oblastech Rakousko. Z ostatních

subjektů těžily z nostrifikace nejvíce tři, respektive dvě banky, které měly kontakty na ministerstvu průmyslu, obchodu a živností a v nostrifikační komisi: Živnostenská banka, Česká eskomptní banka a úvěrním ústav a Česká banka Union. Tyto banky potvrdily nostrifikací svou výsadní pozici na československém trhu. Z jednotlivců pak získali největší vliv představitelé těchto bank, původní akcionáři a podnikatelé, kteří se zorientovali, přestěhovali a působili za změněných podmínek. Mezi nostrifikační vítěze dále patří právní zástupci nostrifikovaných podniků. Česká buržoazie opravdu díky vstřícnosti a spolupráci československé vlády upevnila své postavení v Československu dvacátých let, uspěla proti buržoazii rakouské a posílila svou hospodářskou moc a s ní spojenou moc politickou.

K diplomové práci je přiložen úplný seznam nostrifikovaných průmyslových a dopravních podniků. Za podmínek podkapitalizovaného prvorepublikového československého hospodářství patřily některé z nich k nostrifikačním vítězům a jiné k poraženým, což mnohdy záviselo na bankovních ústavech, které je zařadily do svého koncernu. Ovšem otázka, které nostrifikované podniky na nostrifikaci vydělaly a které utrpěly ztrátu, přesahuje úkol této diplomové práce.

5. Prameny a literatura:

Prameny:

Archivní prameny:

Národní archiv, Fond MPOŽ, Fond MV, Fond ÚSČP, Fond MVP,
Fond MZV VA,

Státní oblastní archiv v Praze, Fond KSO Praha,

Periodika:

Bouček, Václav, Přehmat nebo úmysl? in: Čas, ročník XXXI.,
číslo 118, ze dne 22. května 1921, s. 1

České slovo, roč. XVII, číslo 263, pátek 13. 11. 1925

Lidové noviny, roč. XXVII., č. 343, Ranní Lidové noviny 12.
12. 1919, s. 3

Národní listy, roč. 58, číslo 118, 30. 10. 1918, s. 4

Národní listy, roč. 58, číslo 153, 4. 12. 1918, s. 2

Národní listy ročník 59. číslo 290, pátek 12. 12. 1919 s. 1

Lidové noviny, roč. XXVII., č. 343, Ranní Lidové noviny 12.
12. 1919, s. 3

Neue Freie Presse roč. 1919

Neue Freie Presse 12. 1. 1920, č. 19891, s. 3

Neue Freie Presse 13. 1. 1920, č. 19892, s. 3

Neue Freie Presse 14. 1. 1920, č. 19893, s. 4

Der Oesterreichische Volkswirt roč 1918, 1919

Der Oesterreichische Volkswirt 11. 9. 1920, roč. 12, , č.
50, s. 936-937

Obzor národohospodářský, Časopis věnovaný otázkám
národohospodářským a sociálněpolitickým, orgán Jednoty ku
povzbuzení průmyslu v Čechách a vývoz. spolku pro Čechy,
Moravu a Slezsko, Ročník XXV., 1920 s. 33

Obzor národohospodářský, Časopis věnovaný otázkám
národohospodářským a sociálněpolitickým, orgán jednoty ku
povzbuzení průmyslu v Čechách a vývoz. spolku pro Čechy,

Moravu a Slezsko, Ročník XXIV. 1919, Rozhledy hospodářské, s. 285

Právo lidu 12. 12. 1919 roč XXVIII, č. 290 s. 4

Tribuna, 12. 12. 1919 s. 2

Věstník ministerstva průmyslu obchodu a živností republiky československé, Současné úřední list Kontrolního a kompenzačního úřadu a Komise pro zahraniční obchod v Praze. roč. VIII., 15. května 1927, č. 5, s. 171

Venkov, roč. XIV., č. 280, 12. 12. 1919, s. 2

Knihy a publikace:

Čapka, František, Dějiny zemí koruny české v datech, Praha 1998

Deset let československé republiky, Praha 1928

Eigner, Peter, Helige, Andrea, Österreichische Wirtschafts- und Sozialgeschichte im 19. und 20. Jahrhundert, Wien 1999

Hroch, Miroslav, Evropská národní hnutí v 19. století, Praha 1986

Inventáře a katalogy fondů Státního ústředního archivu v Praze, Praha 1960

Janák, Jan, Hledíková, Zdeňka, Dějiny správy v českých zemích do roku 1945, Praha 1989

Klimek, Antonín, Kubů, Eduard, Československá zahraniční politika 1918 - 1938, Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů, Praha 1995

Kolektiv autorů, Dějiny Prahy II., Od sloučení pražských měst v roce 1784 do současnosti, Praha 1998

Kolektiv autorů, Dějiny Rakouska, Praha 2002

Kolektiv autorů, Dějiny zemí Koruny české II., Praha 1997

Kolektiv autorů, Sto let spolku pro chemickou a hutní výrobu, N. P. v Ústí nad Labem 1856 - 1956, Ústí nad Labem 1956

Kolektiv autorů, Sto let Vítkovických železáren 1828 - 1928, Moravská Ostrava 1928

Kubů, Eduard, Pátek, Jaroslav a kolektiv, Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami, Praha 2000

Kubů, Eduard, Schulz, Helga, Wirtschaftsnationalismus als Entwicklungsstrategie ostmitteleuropäischer Eliten, Die böhmischen Länder und die Tschechoslowakei in vergleichender Perspektive, Praha - Berlin, 2004

Lacina, Vlastislav, Alois Rašín, Praha 1992

Lacina, Vlastislav, Formování československé ekonomiky 1918 - 1923, Praha 1990

Lacina, Vlastislav, Hájek, Jan, Kdy nám bylo nejlépe, Od hospodářské dezintegrace k integraci střední Evropy, Praha 2002

Lacina, Vlastislav, Pátek, Jaroslav, Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti, 1918-1945, Praha 1995

Lacina, Vlastislav, Slezák, Lubomír, Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR, Praha 1994

Petráň, Josef, Fuchs, Vilém, 90 let práce a bojů, Stručný přehled dějin ČKD Sokolovo závodu národního podniku ČKD Praha, Praha 1961

Schacher, Gerhard, Die Nachfolgestaaten, Oesterreich, Ungarn, Tschechoslowakei, und ihre Wirtschaftlichen Kräfte, Stuttgart 1932

Teichová, Alice, An economic background to Munich, International business and Czechoslovakia 1918 - 1938, Cambridge University Press 1974

Teichová Alice, Matis, Herbert, Österreich und die Tschechoslowakei 1918-1938: Die wirtschaftliche Neuordnung in Zentraleuropa in der Zwischenkriegszeit, Wien 1996

Články:

Faltus, Jozef, Nostrifikácia po I. Svetovej vojne ako dôležitý nástroj upevnenia českého finančného kapitálu, in: Politická ekonomie, roč. IX. 1961, č. 1, Praha 1961, s.28-37

Gruber, J., Hospodárství a národnost v poměrech českoněmeckých, Obzor národohospodářský 5, 1900, s. 62

Gruber, Josef, České a německé národní hospodárství, Obzor národohospodářský 6, 1901, s. 206-207

Hůla, Josef, Znárodnění průmyslu in: Obzor národohospodářský, ročník XXIX, 1924, s. 1-5

Jirsák J., Nostrifikace výrobních a dopravních podniků in: Věstník ministerstva průmyslu obchodu a živností republiky československé Současné úřední list Kontrolního a kompenzačního úřadu a Komise pro zahraniční obchod v Praze. Ročník I., číslo 12, Prosinec 1920, s. 4 - 6

Lacina, Vlastislav, Hospodářská politika české buržoazie a vznik československé republiky, in: Československý časopis historický, ročník XXXII, číslo 5, Praha 1984

Lacina, Vlastislav, Nostrifikace a možnost sekvestrace Říšskoněmeckého majetku v Československu po první světové válce, in: Konkurence i partnerství, Německé a československé hospodárství v letech 1918 - 1945, Praha 1999

Lacina, Vlastislav, Nostrifikace podniků a bank v prvním desetiletí československé republiky, Český časopis historický 92/1994, číslo 1, Praha 1994 s. 77-93

Lacina, Vlastislav, Wirtschaftsnationalistische Aspekte der Nostrifikation von Industrieunternehmen in Mitteleuropa nach dem Ersten Weltkrieg. Änderungen in der ökonomischen Stellung mitteleuropäischer Eliten, in: Kubů, Eduard, Schulz, Helga, Wirtschaftsnationalismus als Entwicklungsstrategie ostmitteleuropäischer Eliten, Die

böhmischen Länder und die Tschechoslowakei in vergleichender Perspektive, Praha - Berlin, 2004, s. 241 - 250

Nostrifikace, in: Věstník ministerstva průmyslu obchodu a živností republiky československé, Současně úřední list Kontrolního a kompenzačního úřadu a Komise pro zahraniční obchod v Praze. Ročník I. březen 1921, číslo 3. s. 9-12

Novotný Jiří, Šouša, Jiří, Československo-rakouské finanční a měnové vztahy v letech 1918- 1938, In: Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica, Studia historica, Praha 1999, s. 30-69

Šouša, Jiří, Novotný, Jiří, Wirtschaftsnationalismus und nationale Eliten auf dem Boden des tschechischen Bankwesens, In: Kubů, Eduard, Schulz, Helga, Wirtschaftsnationalismus als Entwicklungsstrategie ostmitteleuropäischer Eliten, Die böhmischen Länder und die Tschechoslowakei in vergleichender Perspektive, Praha - Berlin, 2004, s. 49 - 78

Štaif, Jiří, Bráfův pokus o sociální rekonstrukci české národní společnosti a Národohospodářský ústav ČAV, in: Studie k moderním dějinám, Sborník prací k 70. narozeninám Vlastislava Laciny, Praha 2001

Vobiš, Bedřich, Stav nostrifikační akce, In: Věstník ministerstva financí státu Československého, ročník 1921, číslo 12, prosinec 1921, s. 429 - 433

Encyklopedie a přehledy:

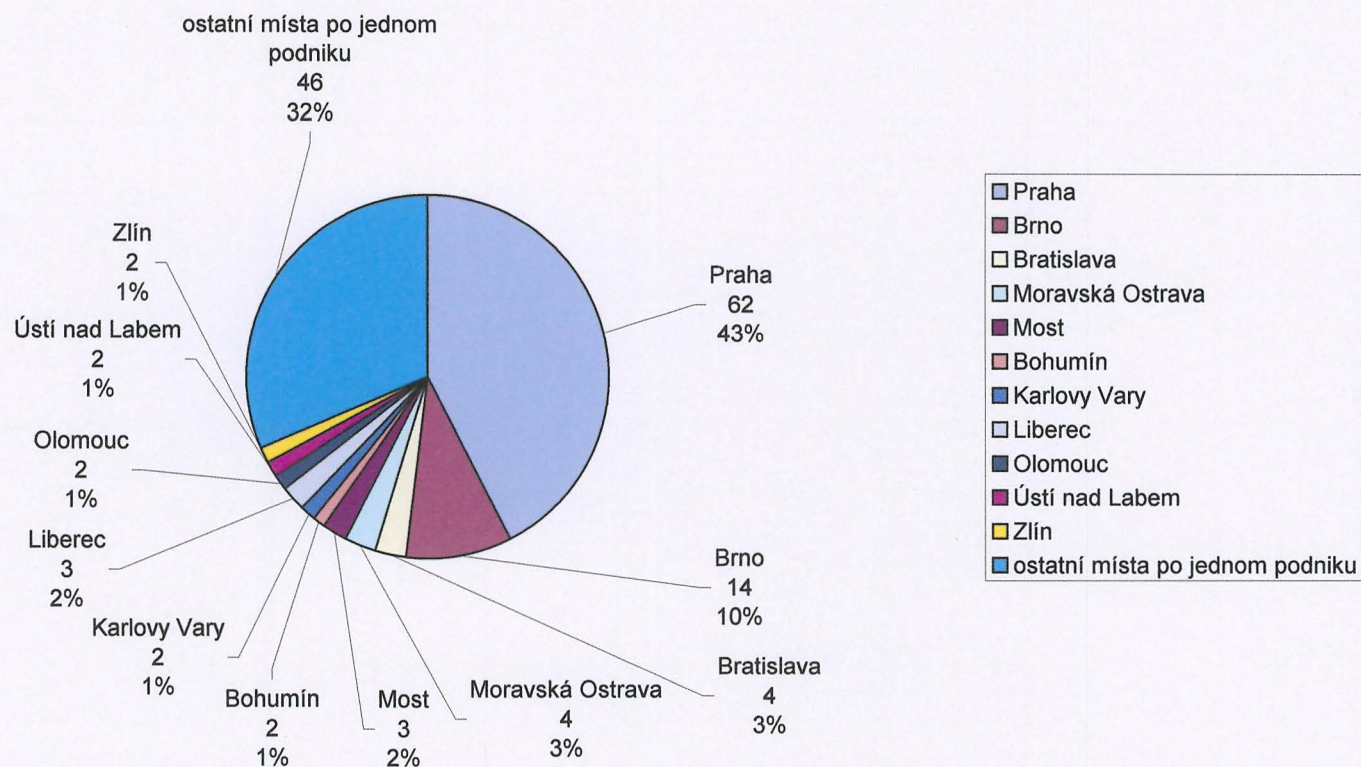
Batovcův almanach, Politický kalendář republiky československé roč. XXIX, 1921, roč XXX, 1922, Compass 1914-1928.

Kašpar, Josef, Československé burzovní papíry, Pražské bursovní papíry, Příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty 1938- 1939, XIV. Ročník, Praha 1938

Kašpar, Josef, Pražské bursovní papíry, příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty, roč. 1924, Praha 1924
Kolektiv autorů, Československý biografický slovník, Praha 1992
Ročenka Československé republiky 1924
Ročenka Československé republiky 1925
Slovník veřejného práva československého, Praha 2000
Statistická příručka republiky československé I. Praha 1920
Statistická příručka republiky československé II. Praha 1925
Statistická příručka republiky československé III. Praha 1928
Statistická příručka republiky československé IV. Praha 1932
Velký autoatlas Československa Kartografie, Praha 1990
Vykoupil, Libor, Slovník českých dějin, Brno 2000

Webové stránky: internetové stránky Parlamentu české republiky a Ministerstva financí české republiky.

Umístění sídel nostrifikovaných podniků podle počtu v jednom místě

Zdroj: seznam nostrifikovaných podniků vypracovaný na základě následujících podkladů-

Článek Nostrifikace, in: Věstník ministerstva průmyslu obchodu a živností republiky československé, Současně úřední list Kontrolního a kompenzačního úřadu a Komise pro zahraniční obchod v Praze, roč. I. březen 1921, č. 3, s. 9-12.

Vobiš, Bedřich, Stav nostrifikační akce, In: Věstník ministerstva financí státu Československého, roč. 1921, č. 12, prosinec 1921, s. 429 - 433.

Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, zápisy jednání nostrifikační komise.

Ročenka Československé republiky 1924, s. 248.

Ročenka Československé republiky 1925 s. 206 - 207.

Věstník ministerstva průmyslu obchodu a živností republiky československé, Současně úřední list Kontrolního a kompenzačního úřadu a Komise pro zahraniční obchod v Praze. roč. VIII., 15. května 1927, č. 5, s. 171

Compass 1914, 1918 - 1929

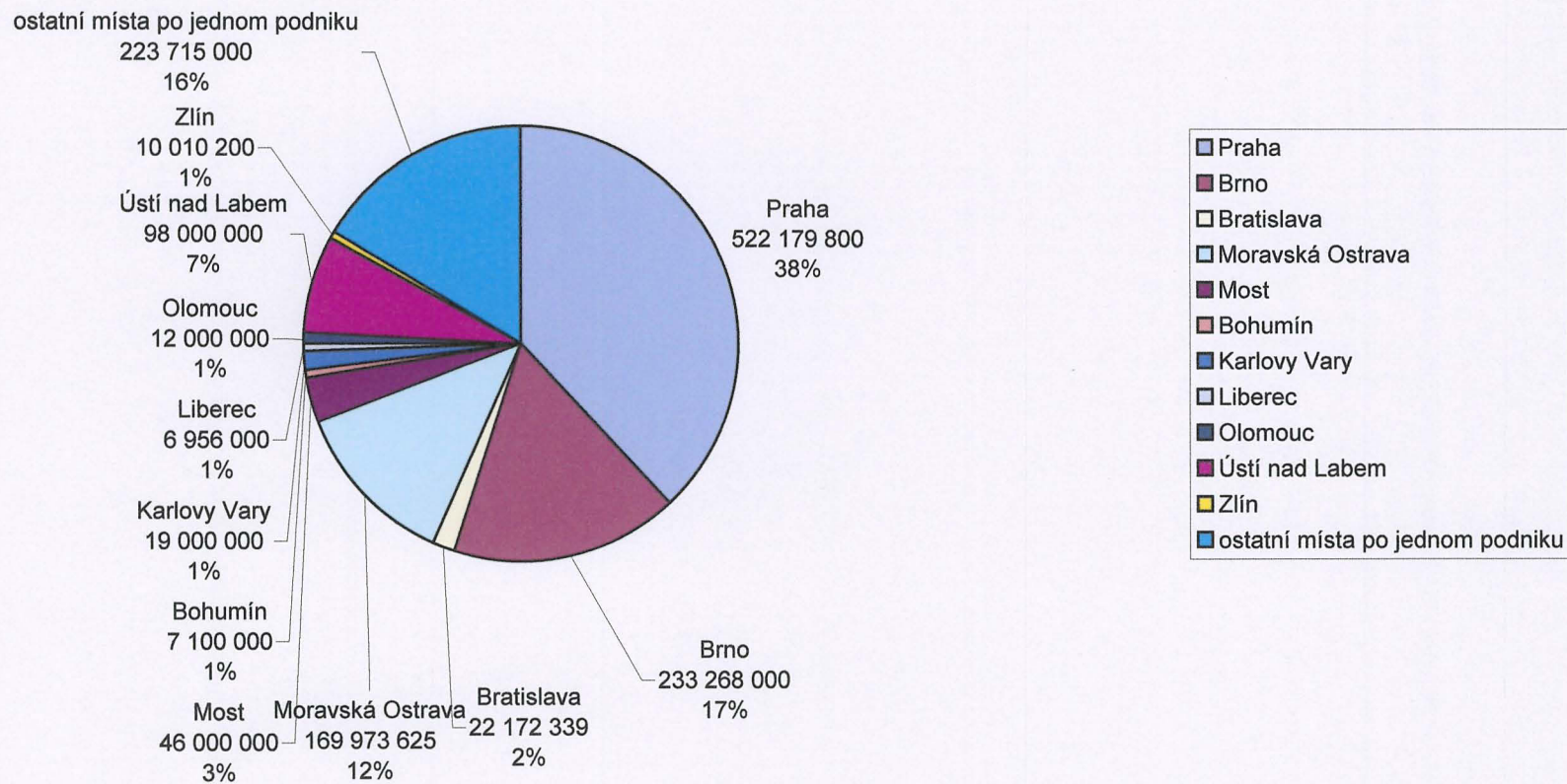
Příloha 2

Seznam míst, do kterých nostrifikované podniky přesunuly svá sídla, podle počtu.		
Místo	Počet	Akciový kapitál
Praha	62	522 179 800
Brno	14	233 268 000
Bratislava	4	22 172 339
Moravská Ostrava	4	169 973 625
Most	3	46 000 000
Bohumín	2	7 100 000
Karlovy Vary	2	19 000 000
Liberec	3	6 956 000
Olomouc	2	12 000 000
Ústí nad Labem	2	98 000 000
Zlín	2	10 010 200
Beroun	1	500 000
Bílovec	1	2 700 000
Břeclav	1	5 100 000
Debrné	1	2 000 000
Dobruška	1	3 000 000
Doloplazy	1	1 000 000
Frývaldov/Jeseník	1	1 200 000
Hodonín	1	15 000 000
Holoubkov	1	3 000 000
Chomutov	1	20 000 000
Chropyně	1	9 000 000
Jindřichov	1	2 500 000
Josefodol	1	24 000 000
Karviná	1	15 000 000
Kocléřov	1	4 000 000
Krnov	1	1 200 000
Křešice	1	4 200 000
Libavské údolí	1	4 000 000
Litoměřice	1	4 000 000
Lužice u Šternberka	1	5 000 000
Malé Svatoňovice	1	1 840 000
Nešvice	1	500 000
Nová Kdyně	1	2 500 000
Nýdek	1	7 000 000
Olová	1	3 000 000
Opava	1	6 000 000
Podmokly	1	1 400 000
Prošovice	1	2 000 000
Šumná u Horního Litvínova	1	4 000 000
Sezemice	1	6 000 000
Sokolov	1	4 000 000
Staré Benátky	1	7 500 000

Strakonice	1	12 000 000
Svatava u Sokolova	1	15 000 000
Šatov	1	2 400 000
Šneky u Plesné	1	2 000 000
Tanvald	1	6 000 000
Teplice	1	2 000 000
Uherské Hradiště	1	2 250 000
Varnsdorf	1	2 400 000
Vídeň	1	10 000 000
Vilsnice	1	3 000 000
Vítkovice	1	6 000 000
Zbejšov později psáno Zbýšov okres Ivančice	1	2 000 000
Zlaté Hory	1	725 000
Žatec	1	2 000 000

Zdroj: seznam nostrifikovaných podniků viz. příloha 1

Umístění sídel nostrifikovaných podniků podle akciového kapitálu

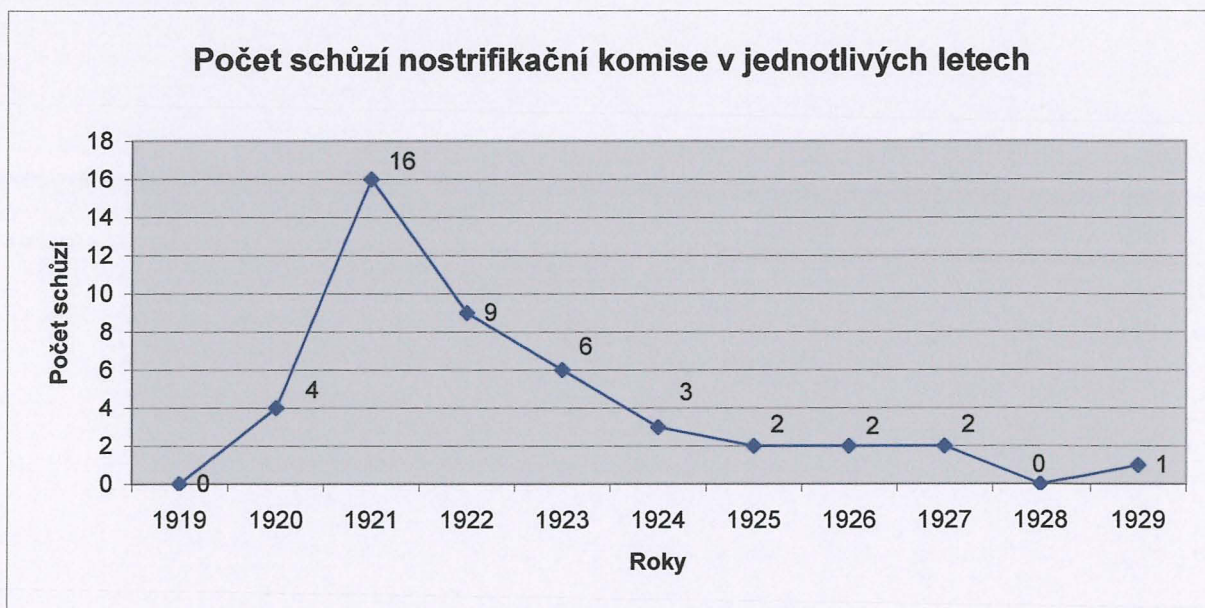

Akciový kapitál podle roku nostrifikace jednotlivých podniků

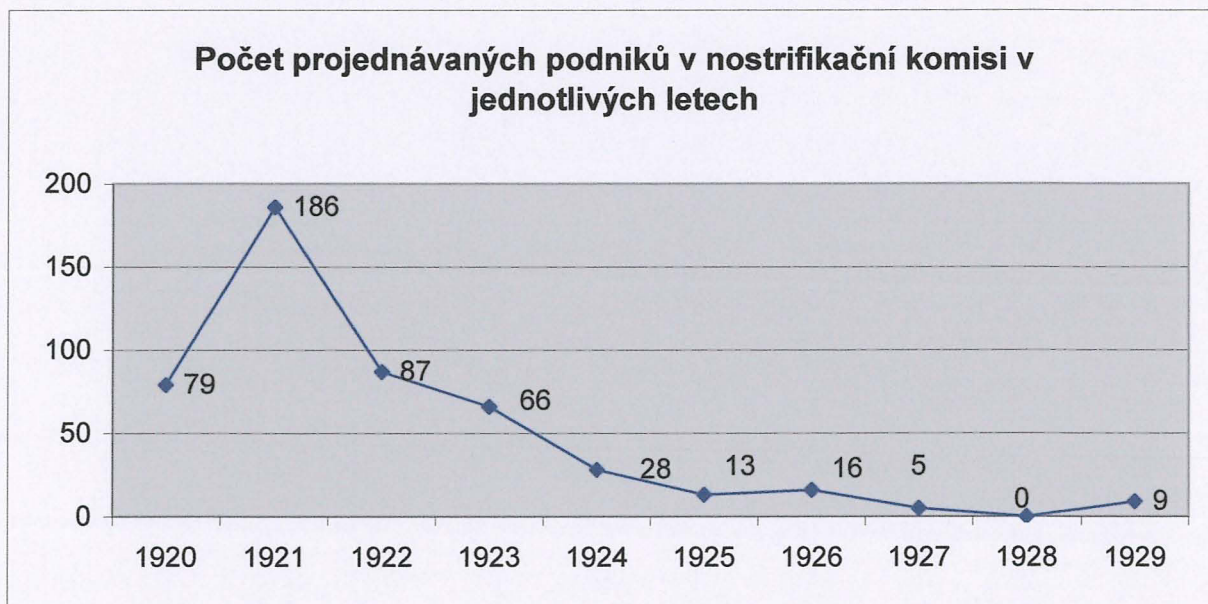
Zdroj: seznam nostrifikovaných podniků viz. příloha 1

Příloha 4

Nostrifikační komise a její činnost

Poznámka: Celkem bylo schůzí nostrifikační komise 45.

Poznámka: některé podniky byly nostrifikační komisí řešeny vícekrát.

Zdroj: Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, zápisy jednání nostrifikační komise.

Příloha 5

Nostrifikované podniky v závislosti na letech

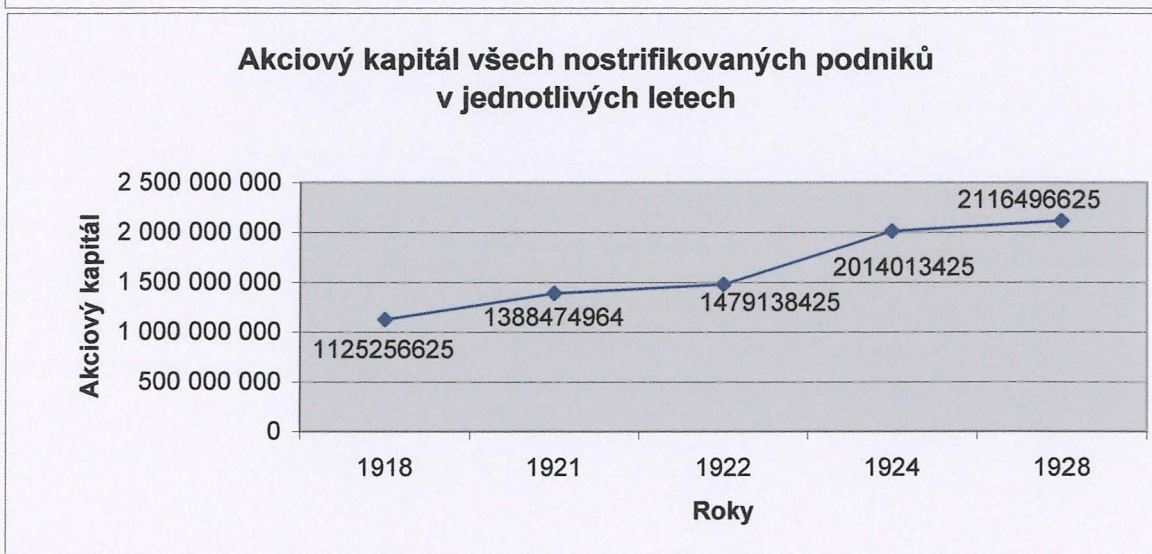
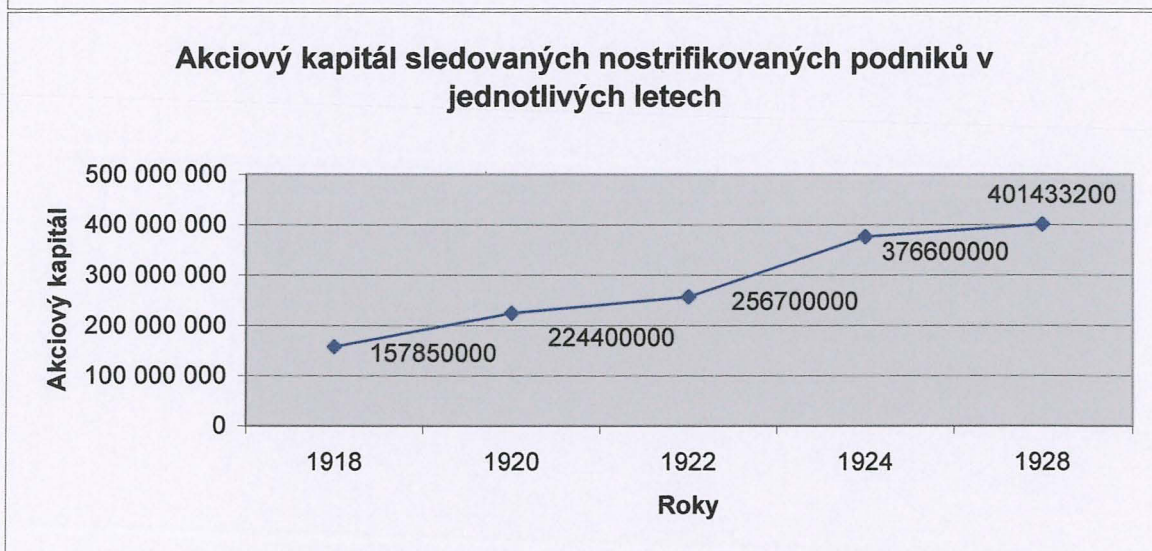
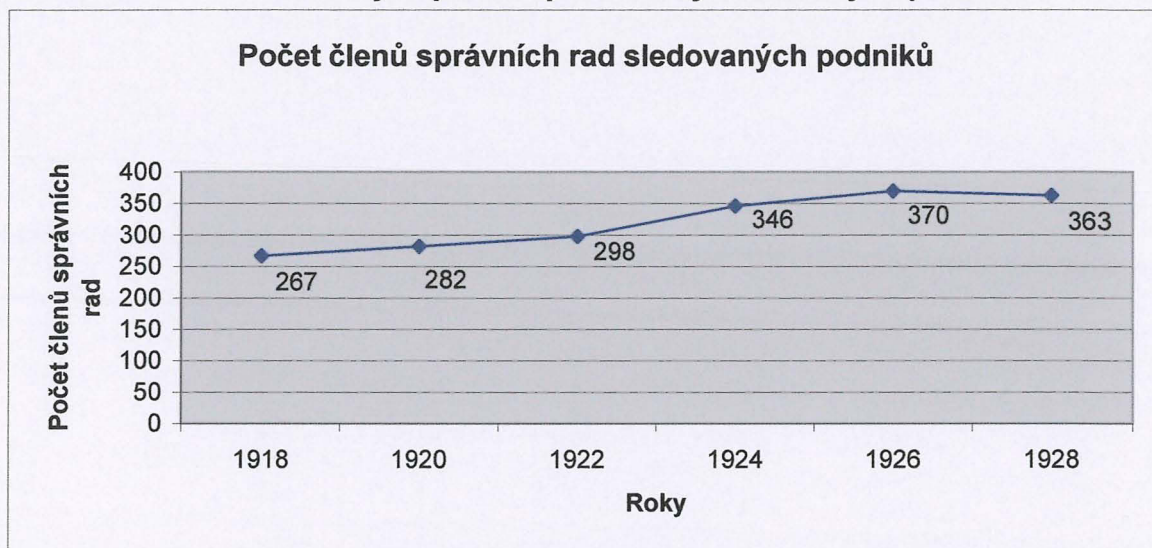
Zdroj: seznam nostrifikovaných podniků viz. příloha 1,
Compass 1918 - 1928

Příloha 6

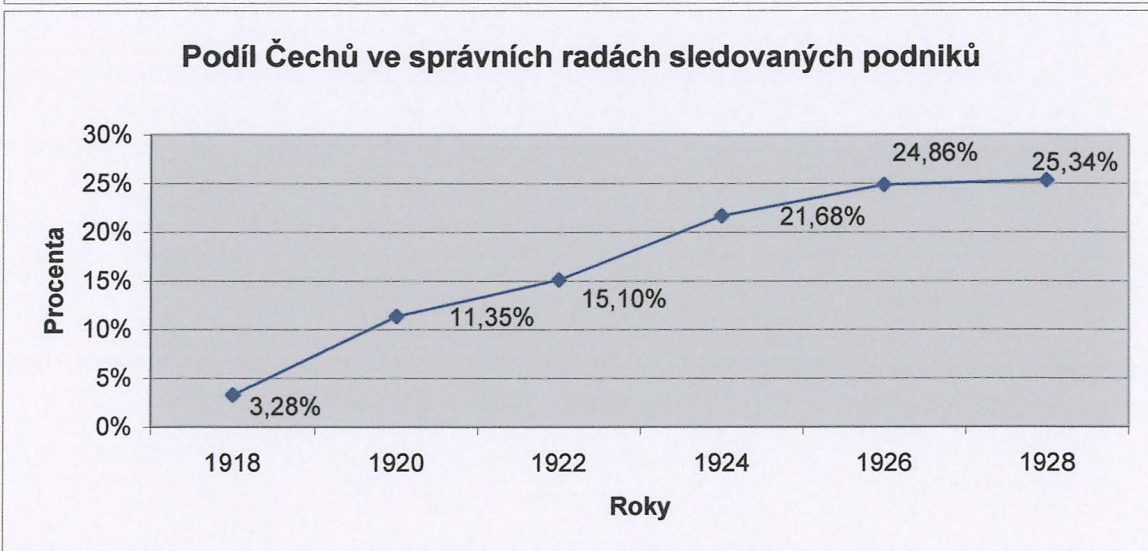
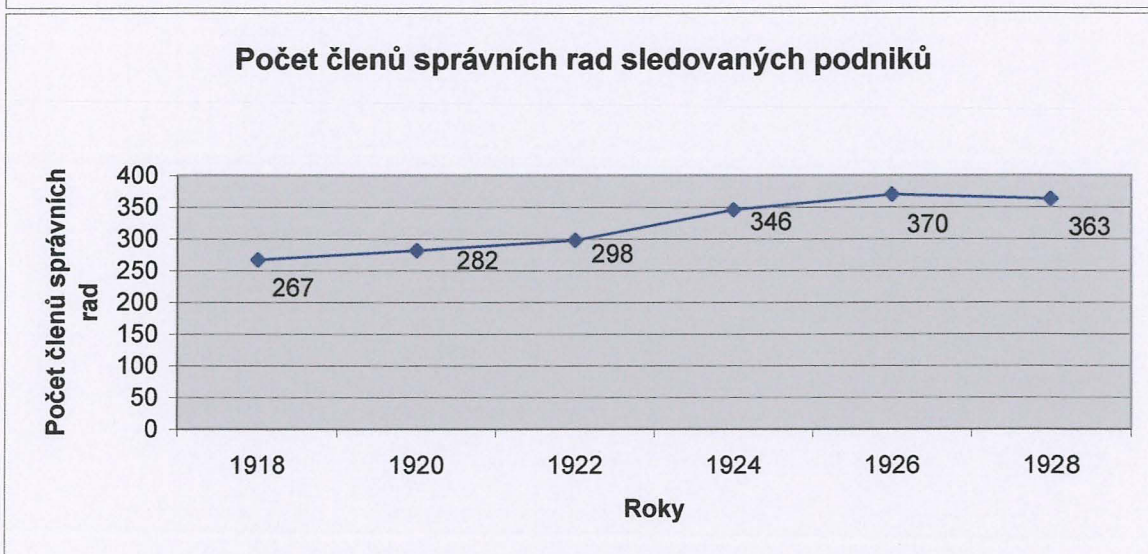
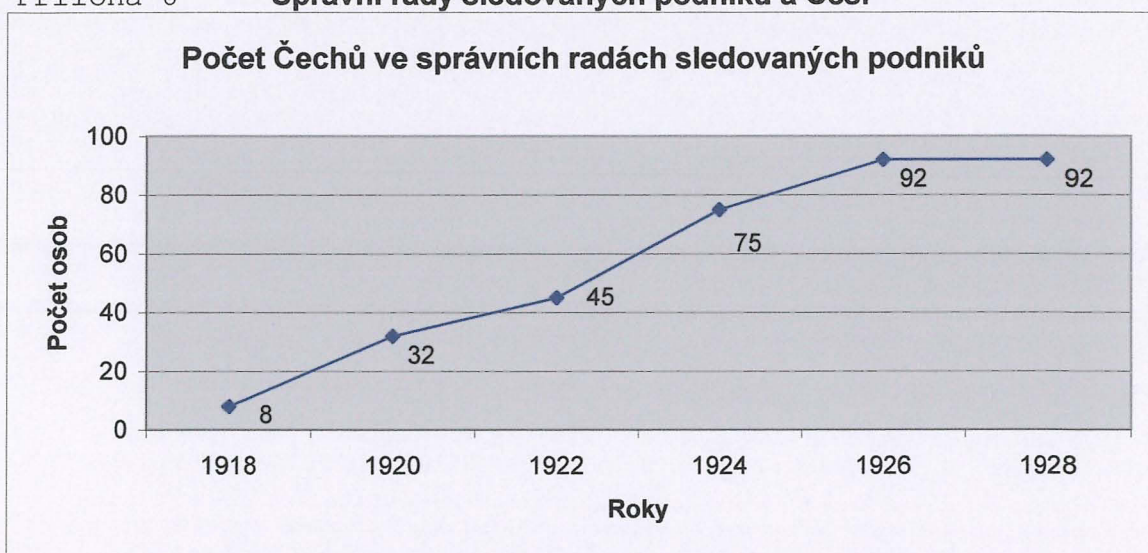
Seznam vybraných detailně studovaných nostrifikovaných podniků

Na trhu

Český název případně název německý	Nové sídlo	Odvětví dle Compassu	1921	1928
Královská cementárna	Praha	Stavebniny	1	1
Poldina huť	Praha	Doly a hutě	2-3	2
Pražská železářská společnost	Praha	Doly a hutě	6	6
Severní dráha cís. Ferdinanda	Moravská Ostrava	Doly a hutě	1	1
Západočeský báňský akciový spolek	Praha	Doly a hutě	13	7
Železářny Rotava-Nýdek akciová společnost	Karlovy Vary	Doly a hutě	12	8
Falkenau Egerer Bergbaugesellschaft	Praha	Doly a hutě		
Pečecká rafinerie cukru Frant. X. Brosche syn a. s.	Praha	Pivovary	6	8
Sklárny a raffinerie Josef Inwald akciová společnost	Praha	Sklářský průmysl	1	2-3
C. Stözl synové akc. spol. pro výrobu skla	Praha	Sklářský průmysl	8	13
Spojené závody pro výrobu karborunda a elektritu akciová společnost	Staré Benátky	Chemický průmysl		4
Akciová společnost pro zápalkové zboží "Helios"	Praha	Chemický průmysl	3	3
"Busi" Továrna na obuv akc. spol.	Praha	Koždělný průmysl		3-5
"Leona" továrna na obuv akc. spol.	Sezemice	Koždělný průmysl	3	7-8
Humanic akc. spol. pro výrobu kůže a obuvi	Brno	Koždělný průmysl	1	18-19
Jindřichovská továrna papíru akciová společnost dříve Martin Kink u. Co.	Jindřichov	Papírenský a tiskárenský průmysl		10-14
Mautnerovy textilní závody akc. spol.	Praha	Textilní průmysl	2-3	1
Kosmonosy, spojené továrny textilní a tiskárny látek	Josefodol	Textilní průmysl	2-3	
Akciová továrna látek kobercových a nábytkových dříve Ant. Klazar.	Praha	Textilní průmysl	8	8
Červenokostelecká a erlašská přádelna a tkalcovna	Praha	Textilní průmysl	24	10-18
A. G. Fröhlich's Sohn, Weberei Sammt- und Druck- Fabrik, Aktiengesellschaft	Varnsdorf	Textilní průmysl	33	24-36
Akciová společnost Novokdyňské přádelny na hlazenou a česanou přízi	Nová Kdyně	Textilní průmysl	32	66-69
Rico Verbandstoffwerke, A. G. vormals Richter & Co	Most	Textilní průmysl	10-13	24-36
První rakouská továrna na prýmký a krajky, dříve Max a Salo Zerkowitz	Praha	Textilní průmysl	26-29	60-65
Noe Stross, akc. spol. spojených textilních závodů	Libavské údolí	Textilní průmysl	18-23	20-22
Math. Salcher et Söhne A. G. Knopffabrik	Bílovec	Textilní průmysl	31	47-56
Marbach & Riecken, Aktiengesellschaft	Šumná u Horního Litvínova	Textilní průmysl	18-23	47-56
Jägerndorfer Tuchfabriks- Aktien-Gesellschaft	Krnov	Textilní průmysl		
Rafinerie cukru Krásné Březno	Praha	Cukrovarnictví	3	12
Spolek moravských cukrovarů	Olomouc	Cukrovarnictví	13-16	33-35
Cukrovary Schoeller & spol. a. s.	Praha	Cukrovarnictví	1	3-4
Spolek moravských cukrovarů	Olomouc	Cukrovarnictví	13-16	33-35
Hrušovanská cukerní rafinerie akc. spol.	Brno	Cukrovarnictví	6-7	15-17

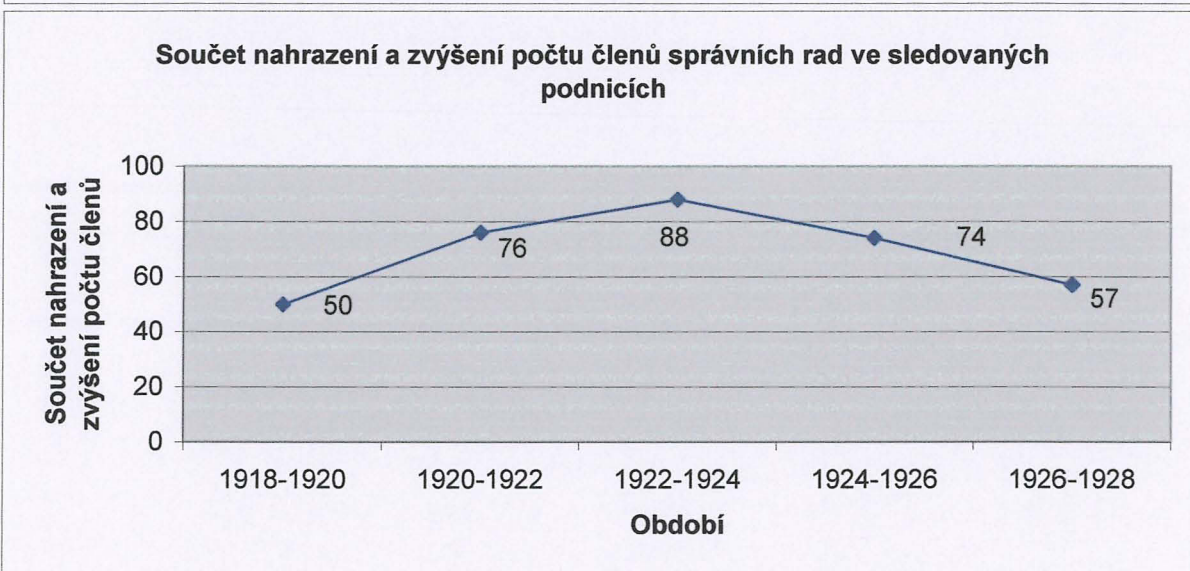
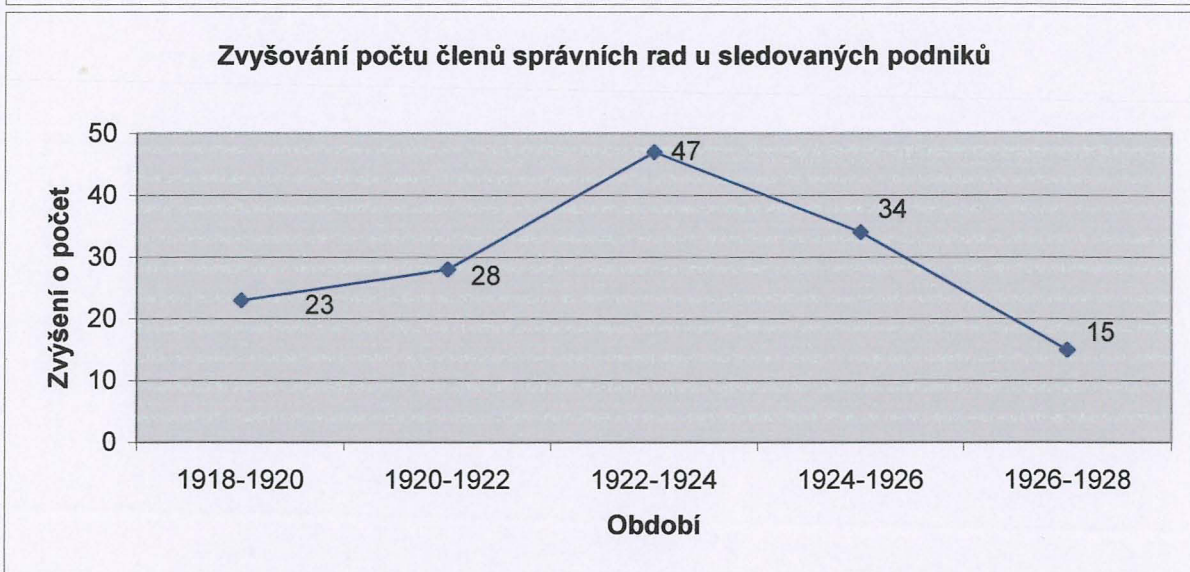
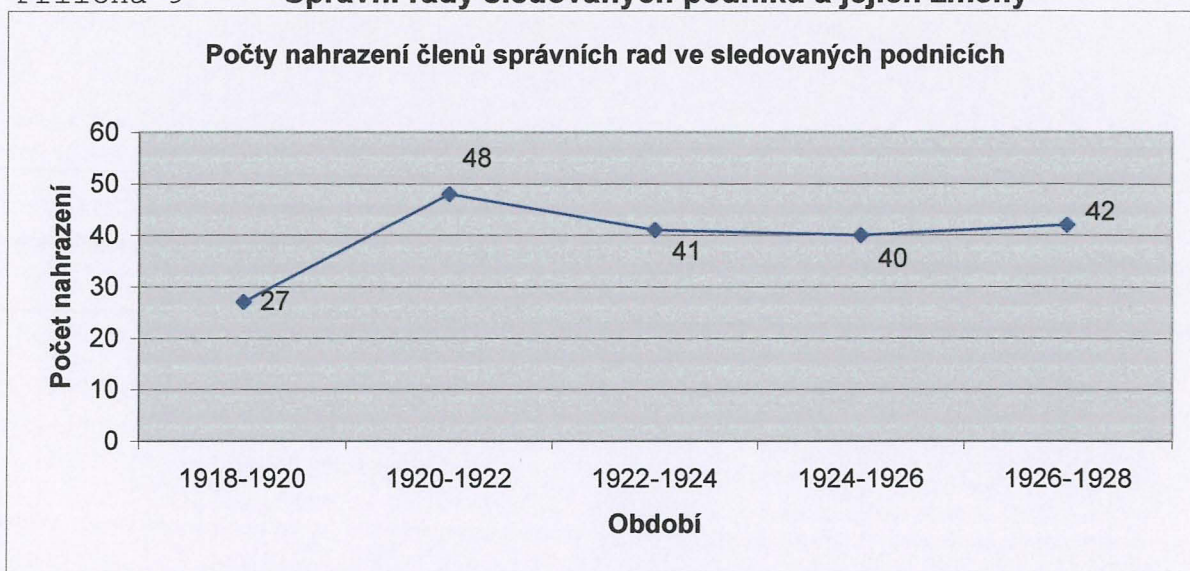

Zdroj: seznam nostrifikovaných podniků viz. příloha 1, seznam 33 sledovaných podniků viz. příloha 6, Compass 1918 - 1928

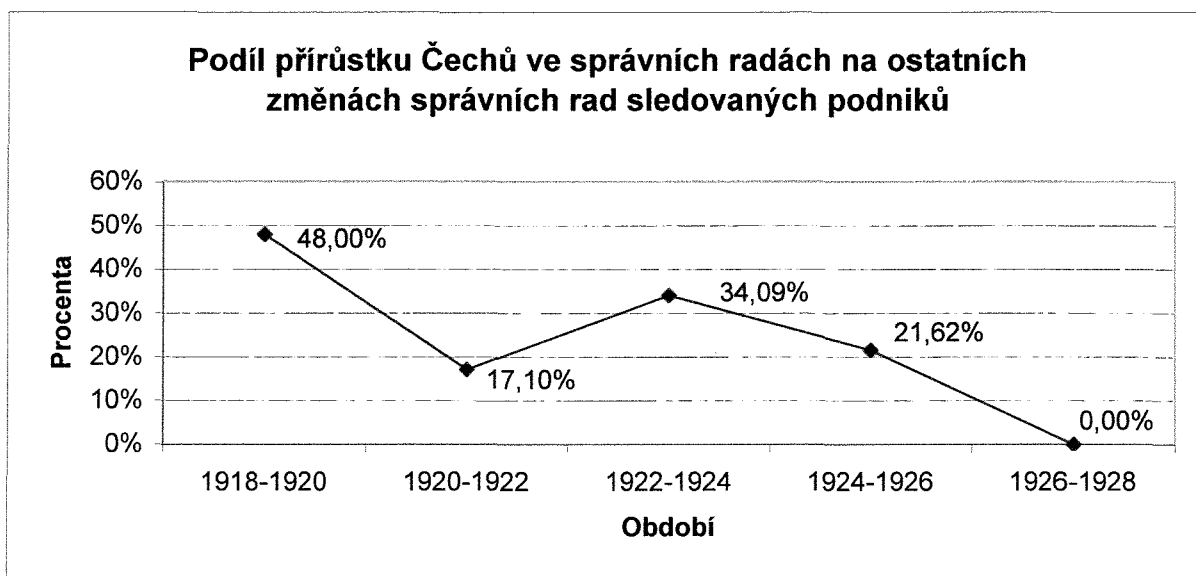
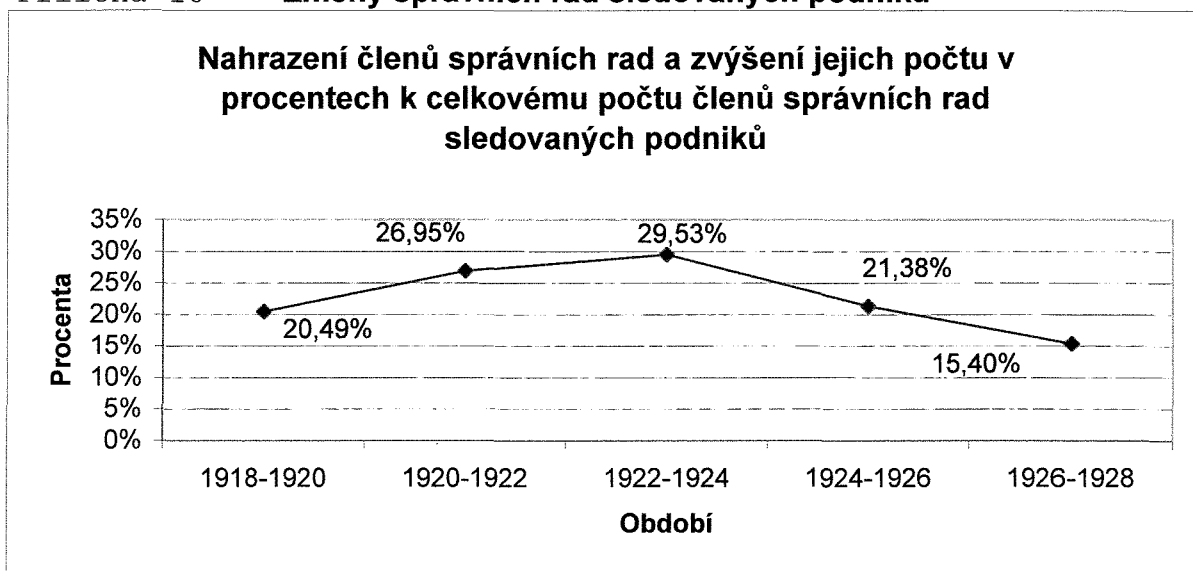

Zdroj: seznam 33 sledovaných podniků viz. příloha 6,
Compass 1918 - 1928

Správní rady sledovaných podniků a jejich změny

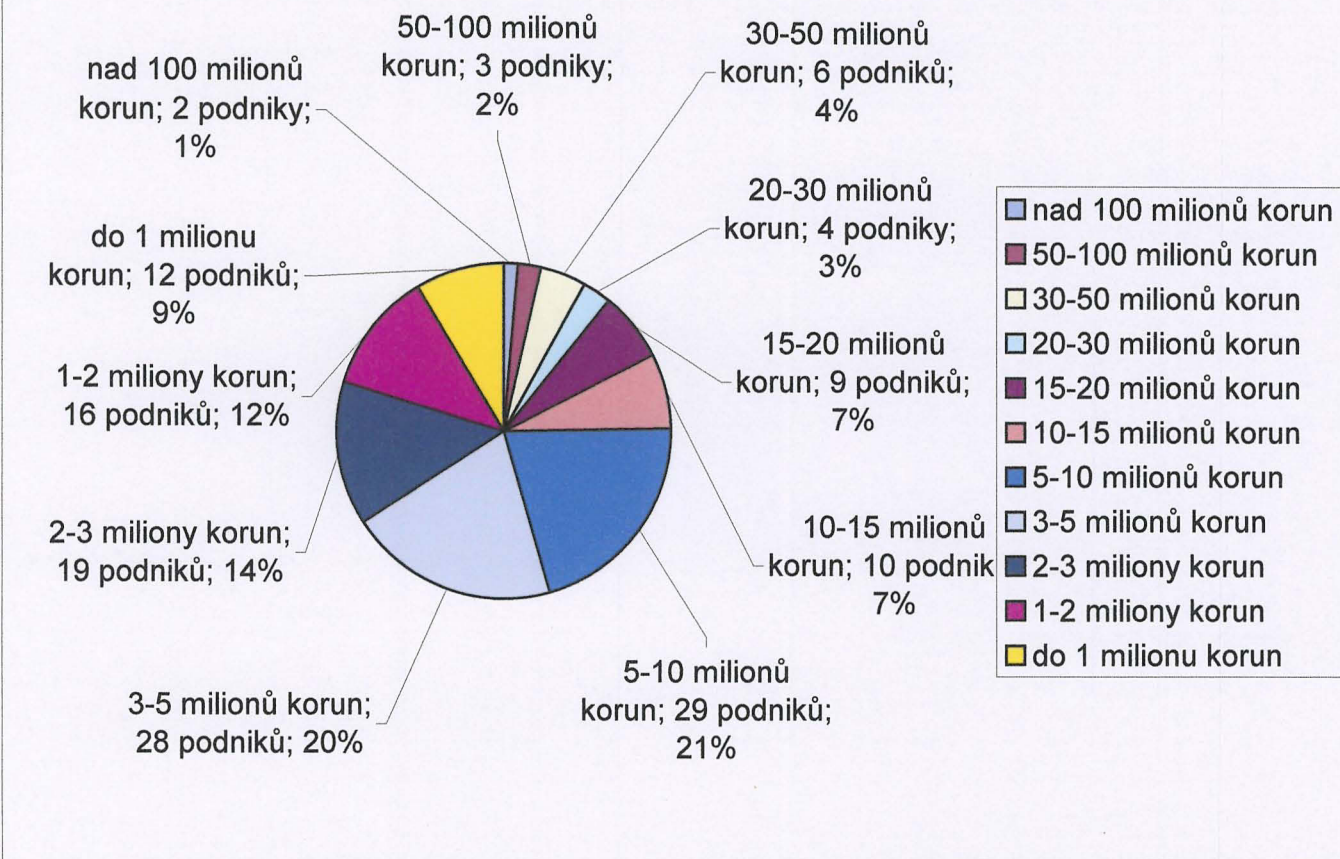

Zdroj: seznam 33 sledovaných podniků viz. příloha 6,
Compass 1918 - 1928

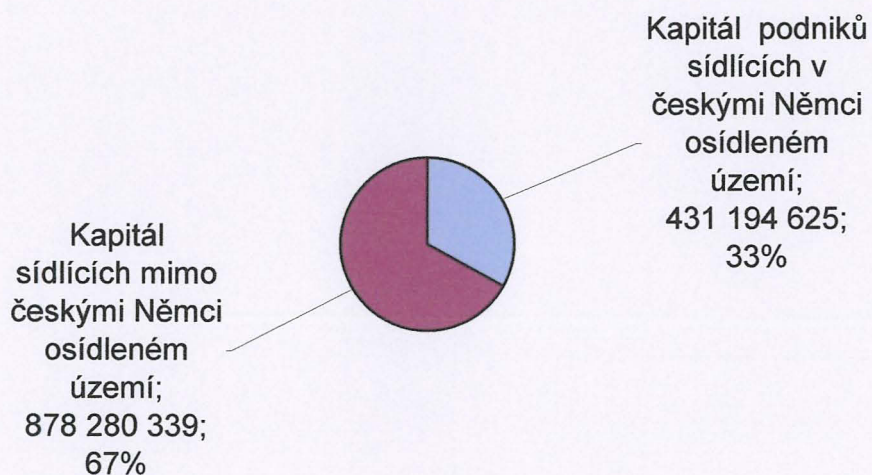
Zdroj: seznam 33 sledovaných podniků viz. příloha 6,
Compass 1918 - 1928

Akciový kapitál nostrifikovaných podniků v okamžiku nostrifikace

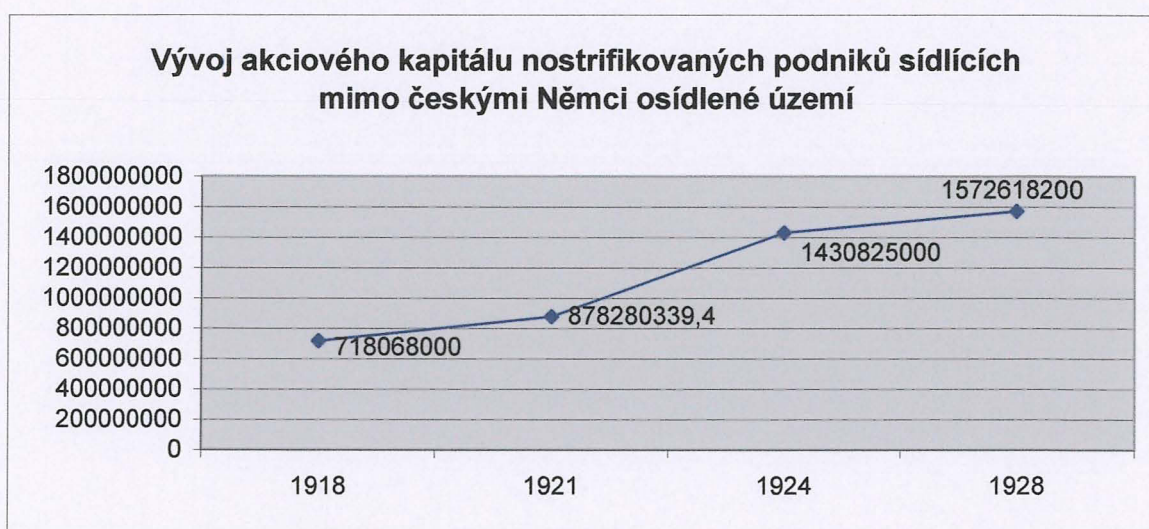
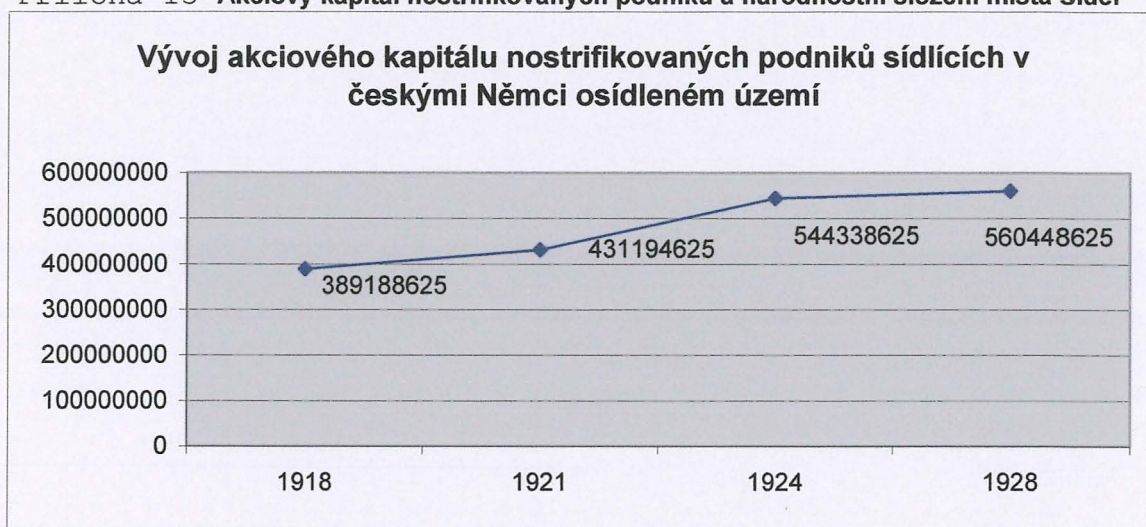

Průměrný kapitál nostrifikovaného podniku byl 9 095 029 Kč

Zdroj: seznam nostrifikovaných podniků viz. příloha 1,
Compass 1918 - 1928

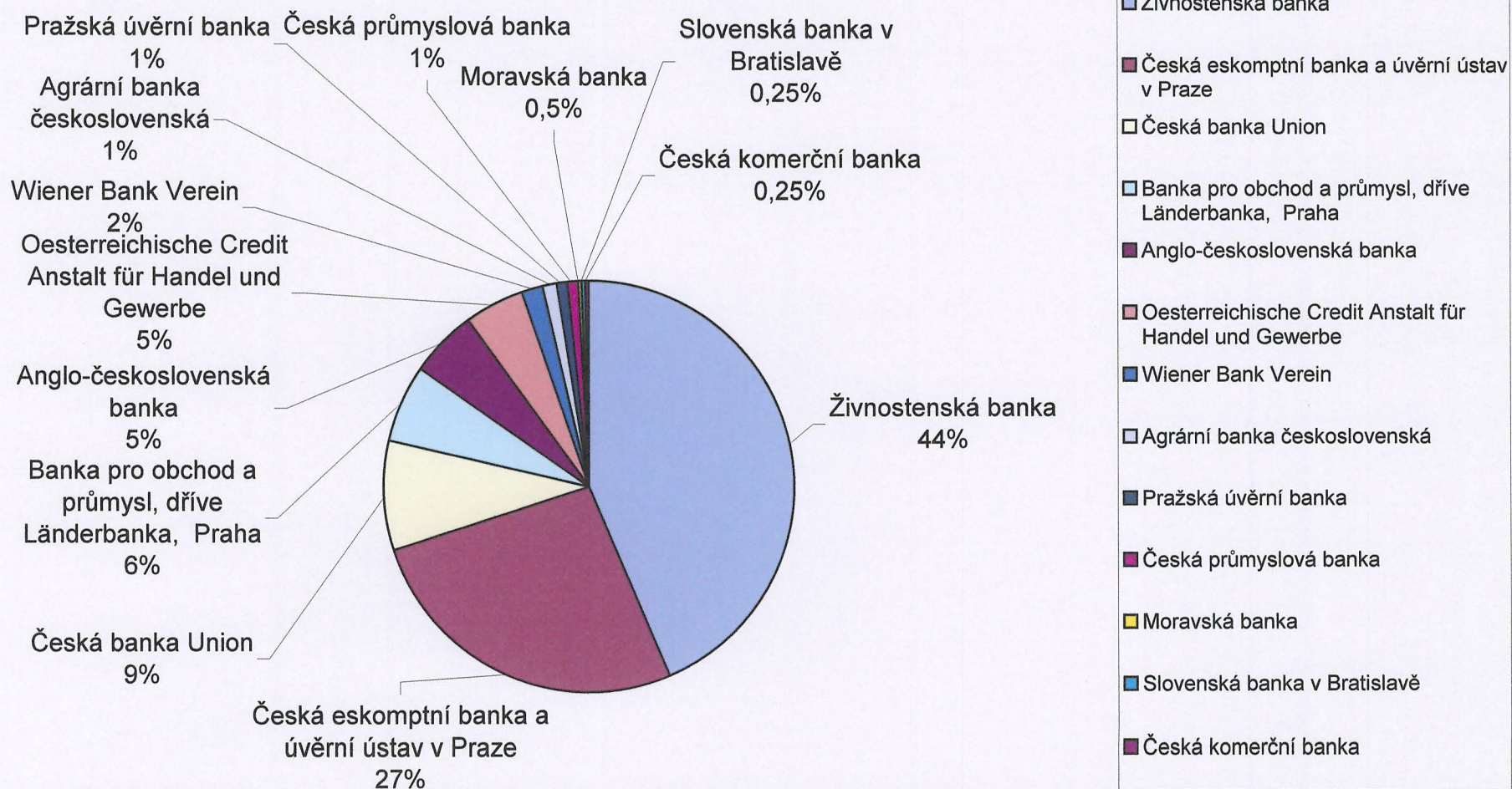
Počet nostrifikovaných podniků podle národnostního složení obyvatelstva v místě sídla**Akciový kapitál nostrifikovaných podniků podle národnostního složení obyvatelstva v místě sídla**

Příloha 13 **Akciový kapitál nostrifikovaných podniků a národnostní složení místa sídel**

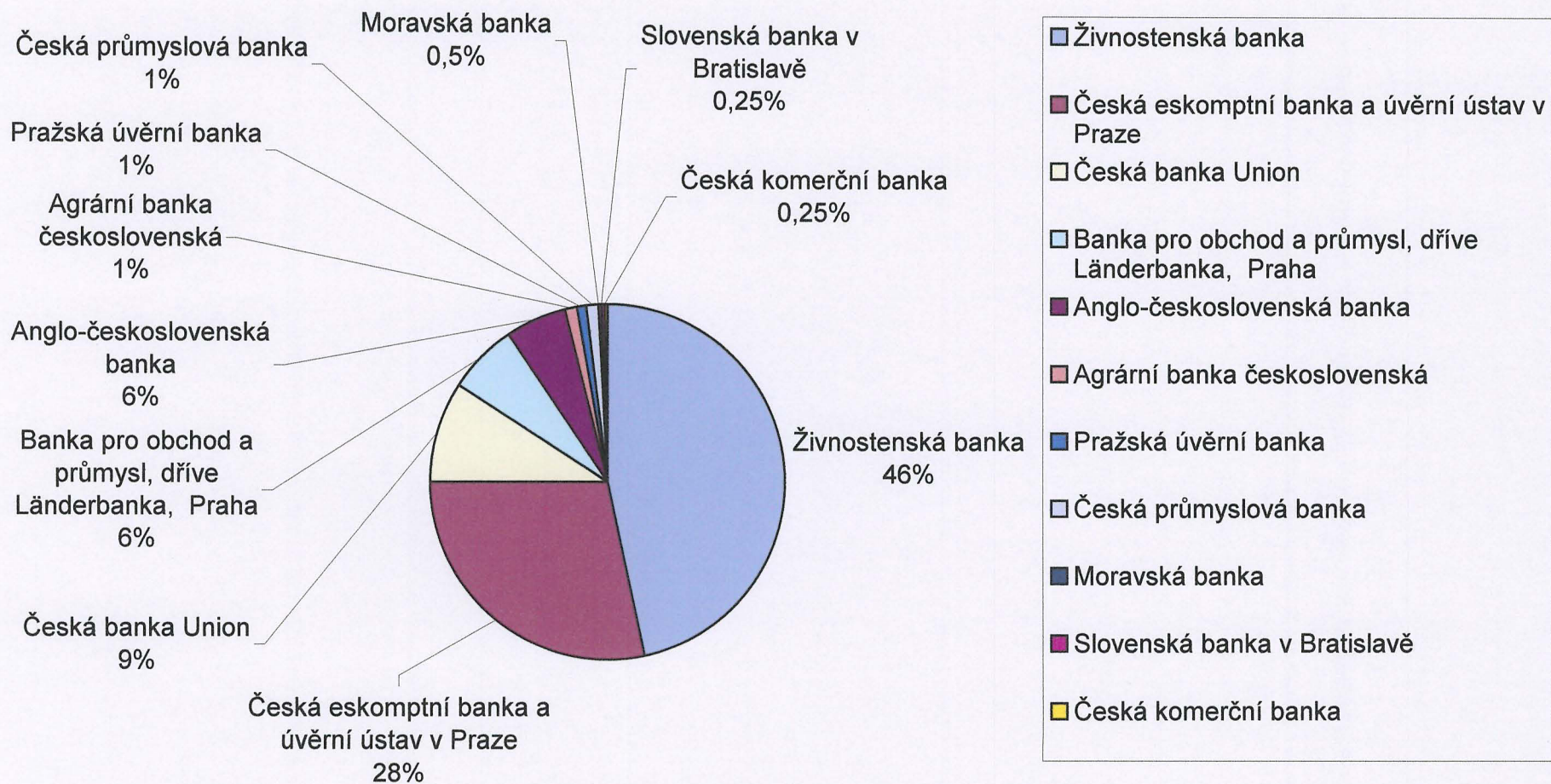
Zdroj: seznam nostrifikovaných podniků viz. příloha 1,
Compass 1918 - 1928

Banky v Československu podle akciového kapitálu nostrifikovaných společností zařazených do jejich zájmové oblasti

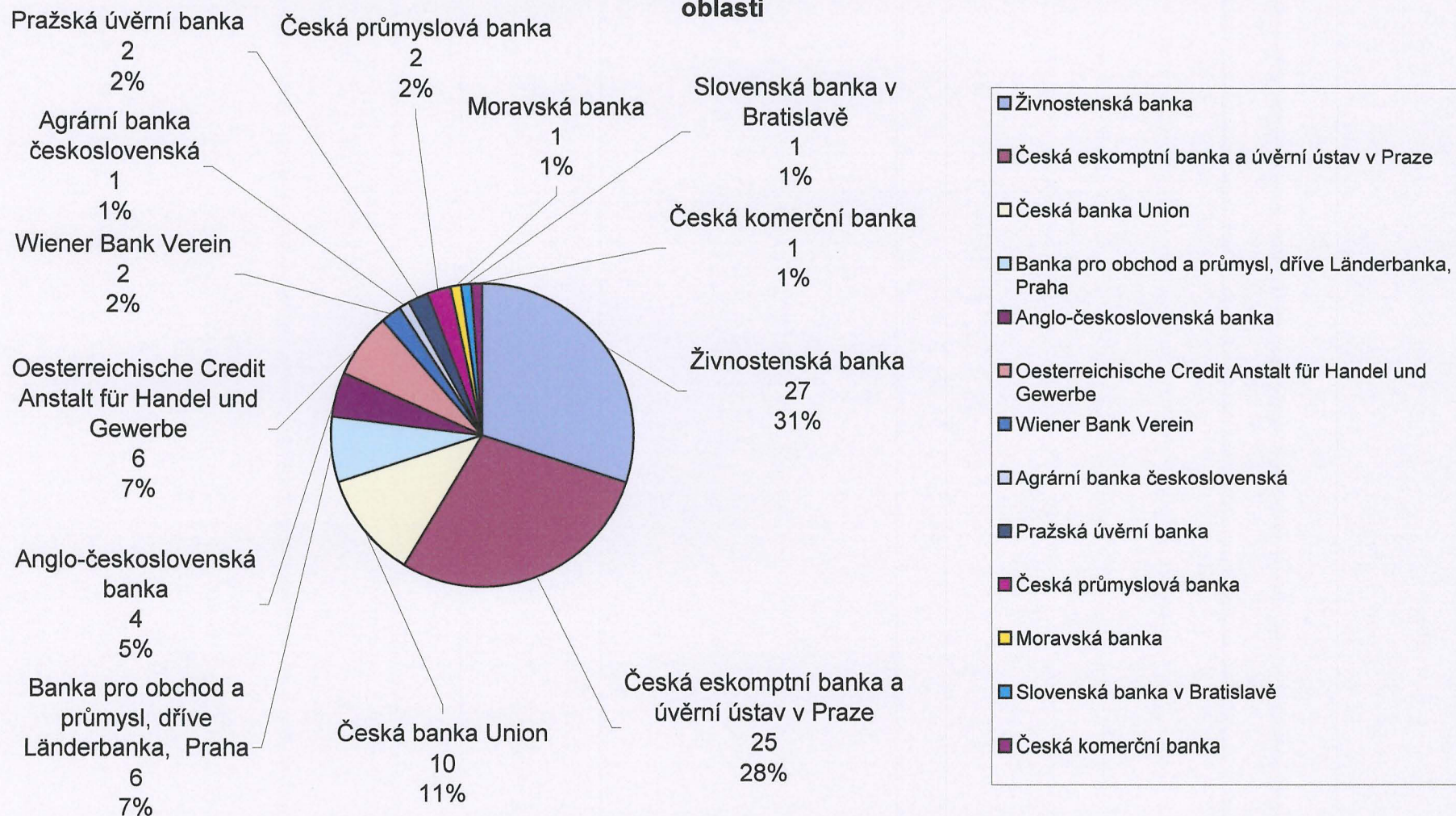
Zdroj: Kašpar, Josef, Československé bursovní papíry, Příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty 1929-1930, V. ročník, Praha 1929, s. 89-141
 Paulat, Vladimír J., K vývoji československých bank, Přehled výsledků za rok 1928, In: Obzor národohospodářský 1929, roč. XXXIV., s. 552-573
 Compass 1918 - 1928, akciový kapitál brán podle roku 1924, případně později podle roku nostrifikace

Československé banky podle akciového kapitálu nostrifikovaných podniků zařazených do jejich zájmové oblasti

Zdroj: Kašpar, Josef, Československé bursovní papíry, Příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty 1929-1930, V. ročník, Praha 1929, s. 89-141
 Paulat, Vladimír J., K vývoji československých bank, Přehled výsledků za rok 1928, In: Obzor národohospodářský 1929, roč. XXXIV., s. 552-573
 Compass 1918 - 1928, akciový kapitál brán podle roku 1924, případně později podle roku nostrifikace

Banky v Československu podle počtu nostrifikovaných podniků zařazených do jejich zájmové oblasti

Zdroj: Kašpar, Josef, Československé bursovní papíry, Příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty 1929-1930, V. ročník, Praha 1929, s. 89-141
 Paulat, Vladimír J., K vývoji československých bank, Přehled výsledků za rok 1928, In: Obzor národohospodářský 1929, roč. XXXIV., s. 552-573
 Compass 1918 - 1928, akciový kapitál brán podle roku 1924, případně později podle roku nostrifikace

Příloha 15

Nostrifikované podniky uváděné v oblasti zájmu jednotlivých bank souhrnně

Jméno banky	Akciový kapitál nostrifikovaných společností zařazených do zájmové oblasti	Počet	Nostrifikováno	
			přeložením	dělením
Živnostenská banka	1 060 573 625	27	20	7
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze	644 400 000	25	16	9
Česká banka Union	208 200 000	10	8	2
Banka pro obchod a průmysl, dříve Länderbanka, Praha	144 400 000	6	4	2
Anglo-československá banka	128 000 000	4	2	2
Oesterreichische Credit Anstalt für Handel und Gewerbe	118 000 000	6	2	4
Wiener Bank Verein	40 000 000	2	2	0
Agrární banka československá	25 000 000	1	1	0
Pražská úvěrní banka	20 000 000	2	0	2
Česká průmyslová banka	19 000 000	2	2	0
Moravská banka	10 000 000	1	1	0
Slovenská banka v Bratislavě	6 000 000	1	0	1
Česká komerční banka	6 000 000	1	1	0
Ústřední banka českých spořitelů	0	0	0	0
Plzeňská banka v Plzni	0	0	0	0
Česká banka v Praze	0	0	0	0

Celkem bylo zařazeno ze 162 podniků do zájmových oblastí bank zařazeno 56 nostrifikovaných společností s nostrifikovaným kapitálem
1 030 820 964 Kč

Některé velké podniky byly uváděny u více bank. Jejich akciový kapitál je počítán celý u všech bank. Poměry tak zůstávají zachovány.

Zdroj: Kašpar, Josef, Československé bursovní papíry, Příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty 1929-1930, V. ročník, Praha 1929, s. 89-141
Paulat, Vladimír J., K vývoji československých bank, Přehled výsledků za rok 1928, In: Obzor národohospodářský 1929, roč. XXXIV., s. 552-573
Compass 1918 - 1928, akciový kapitál brán podle roku 1924, případně později podle roku nostrifikace

Příloha 16

Nostrifikované podniky uváděné v oblasti zájmu jednotlivých bank jednotlivě

Název banky	Název nostrifikovaného podniku	Sídlo	Průmysl	Místo na trhu	
				1918	1928
Agrární banka československá	Akciová společnost pro průmyslu cukrovarnický	Hodonín	Cukrovarný	4	3-4
Anglo-československá banka	Železářny Rotava-Nýdek akciová společnost	Karlovy Vary	Doly a hutě	12	8
Anglo-československá banka	Továrny na kůže Plunder & Pollack akc. spol. ve Vídni	Litoměřice	Kožedělný	6-10	7-8
Anglo-československá banka	Jiří Schicht a. s.	Ústí nad Labem	Olejářský	1	1
Anglo-československá banka	Rico Verbandstoffwerke, A. G. vormals Richter & Co	Most	Textilní	10-13	24-36
Banka pro obchod a průmysl, dřív	Cukrovary Mor. Krumlov-Oslavany akciová společnost	Praha	Cukrovarný	21	
Banka pro obchod a průmysl, dřív	Rafinerie cukru Krásné Březno	Praha	Cukrovarný	3	12
Banka pro obchod a průmysl, dřív	"Solo", akc. spol. na zápalky a leštidla	Praha	Chemický	10-12	3
Banka pro obchod a průmysl, dřív	Spojené závody pro výrobu karborunda a elektritu akciová společnost	Staré Benátky	Chemický		4
Banka pro obchod a průmysl, dřív	Haardt a spol., smaltovny a továrny na kovové zboží akc. spol.	Nešvice	Strojírenský		35-46
Banka pro obchod a průmysl, dřív	První brněnská strojírenská společnost	Brno	Strojírenský	3	
Česká banka Union	Zbirožské železářny Max Hopfengärtner a. s.	Holoubkov	Doly a hutě		
Česká banka Union	Železářny Rotava-Nýdek akciová společnost	Karlovy Vary	Doly a hutě	12	8
Česká banka Union	Jindřichovská továrna papíru akciová společnost dříve Martin Kink	Jindřichov	Papírenský a tiskařský		10-14
Česká banka Union	Pečecká rafinerie cukru Frant. X. Brosche syn a. s.	Praha	Pivovarnický	6	8
Česká banka Union	Julius Meinel akc. spol.	Praha	Potravinářský		
Česká banka Union	První česká společnost pro výrobu skla	Olová	Sklářský	9-12	6-7
Česká banka Union	První brněnská strojírenská společnost	Brno	Strojírenský	3	
Česká banka Union	Válcovny Mannesmannových trub akc. spol. v Chomutově	Chomutov	Strojírenský	7	5-6
Česká banka Union	Jägerdorfer Tuchfabriks- Aktien-Gesellschaft	Krnov	Textilní		
Česká banka Union	Přádelna česané přize Ignác Schmieger akc. Spol.	Svatava u Sokolova	Textilní		6-7
Česká eskomptní banka a úvěrní	Spolek moravských cukrovarů	Olomouc	Cukrovarný	13-16	33-35
Česká eskomptní banka a úvěrní	Středomoravská akciová společnost cukrovarská a zemědělská	Brno	Cukrovarný	6-7	4
Česká eskomptní banka a úvěrní	Mostecká uhelná společnost	Most	Doly a hutě	5	3-4
Česká eskomptní banka a úvěrní	Poldina huť	Praha	Doly a hutě	2-3	2
Česká eskomptní banka a úvěrní	Pražská železářská společnost	Praha	Doly a hutě	6	6
Česká eskomptní banka a úvěrní	Západočeský báňský akciový spolek	Praha	Doly a hutě	13	7
Česká eskomptní banka a úvěrní	Železářny Rotava-Nýdek akciová společnost	Karlovy Vary	Doly a hutě	12	8
Česká eskomptní banka a úvěrní	Akciová společnost dříve c. k. výs. Mnichovohradištská Továrna na	Praha	Kožedělný		20
Česká eskomptní banka a úvěrní	Jindřichovská továrna papíru akciová společnost dříve Martin Kink	Jindřichov	Papírenský a tiskařský		10-14
Česká eskomptní banka a úvěrní	Pražská-neusiedelská spojené továrny na papír, celulosu a dřevovii	Praha	Papírenský a tiskařský	2	3
Česká eskomptní banka a úvěrní	Lihová průmyslová akciová společnost	Moravská Ostrava	Pivovarnický		

Česká eskomptní banka a úvěrní	Pečecká rafinerie cukru Frant. X. Brosche syn a. s.	Praha	Pivovarnický	6	8
Česká eskomptní banka a úvěrní	Julius Meinl akc. spol.	Praha	Potravinářský		
Česká eskomptní banka a úvěrní	C. Stölzla synové akc. spol. pro výrobu skla	Praha	Sklářský	8	13
Česká eskomptní banka a úvěrní	První česká společnost pro výrobu skla	Olová	Sklářský	9-12	6-7
Česká eskomptní banka a úvěrní	Skelné hutě dříve I. Schreiber a synovci	Lužice u Šternberka	Sklářský	4-5	9-11
Česká eskomptní banka a úvěrní	Sklárny a raffinerie Josef Inwald akciová společnost	Praha	Sklářský	1	2-3
Česká eskomptní banka a úvěrní	Královodvorská cementárna	Praha	Stavebnictví	1	1
Česká eskomptní banka a úvěrní	Brno Královopolská továrna na stroje a vagony akc. spol.	Brno	Strojírenský	11-12	10
Česká eskomptní banka a úvěrní	První brněnská strojírenská společnost	Brno	Strojírenský	3	
Česká eskomptní banka a úvěrní	Válcovny Mannesmannových trub akc. spol. v Chomutově	Chomutov	Strojírenský	7	5-6
Česká eskomptní banka a úvěrní	Akciová společnost továren na fezy	Strakonice	Textilní	4-7	10-18
Česká eskomptní banka a úvěrní	Červenokostelecká a erlašská přádelna a tkalcovna	Praha	Textilní	24	10-18
Česká eskomptní banka a úvěrní	Sdružené továrny vlněného zboží	Brno	Textilní	1	4
Česká eskomptní banka a úvěrní	Spojené barvírny a. s.	Liberec	Textilní		
Česká komerční banka	Továrny na kůže Plunder & Pollack akc. spol. ve Vídni	Litoměřice	Kožedělný	6-10	7-8
Česká průmyslová banka	Humanic akc. spol. pro výrobu kůže a obuvi	Brno	Kožedělný	1	18-19
Česká průmyslová banka	Math. Salcher et Söhne A. G. Knopffabrik	Bílovec	Textilní	31	47-56
Moravská banka	"Busí" Továrna na obuv akc. spol.	Praha	Kožedělný		3-5
Oesterreichische Credit Anstalt fů	Železárný Rotava-Nýdek akciová společnost	Karlovy Vary	Doly a hutě	12	8
Oesterreichische Credit Anstalt fů	"Solo", akc. spol. na zápalky a leštidla	Praha	Chemický	10-12	3
Oesterreichische Credit Anstalt fů	Lihová průmyslová akciová společnost	Moravská Ostrava	Pivovarnický		
Oesterreichische Credit Anstalt fů	Pečecká rafinerie cukru Frant. X. Brosche syn a. s.	Praha	Pivovarnický	6	8
Oesterreichische Credit Anstalt fů	C. Stölzla synové akc. spol. pro výrobu skla	Praha	Sklářský	8	13
Oesterreichische Credit Anstalt fů	Ringhofferovy závody akciová společnost	Praha	Strojírenský	6	3
Pražská úvěrní banka	Teerag akc. spol. pro zužitkování dehtu v Praze	Praha	Olejářský	4-5	6
Pražská úvěrní banka	Chaudoirový kovodělné závody akciová společnost	Podmokly	Strojírenský		
Slovenská banka v Bratislavě	Akciová společnost železárný a ocelárny v Prakovci	Bratislava	Doly a hutě		
Wiener Bank-Verein	Válcovny Mannesmannových trub akc. spol. v Chomutově	Chomutov	Strojírenský	7	5-6
Wiener Bank-Verein	Noe Stross, akc. spol. spojených textilních závodů	Libavské údolí	Textilní	18-23	20-22
Živnostenská banka	Cukrovary Schoeller & Comp. A. G.	Praha	Cukrovarný	1	3-4
Živnostenská banka	Báňská a hutní společnost dříve Rakouská báňská a hutní společnost	Brno	Doly a hutě	4	3-4
Živnostenská banka	Poldina huť	Praha	Doly a hutě	2-3	2
Živnostenská banka	Pražská železářská společnost	Praha	Doly a hutě	6	6
Živnostenská banka	Severní dráha císaře Ferdinanda	Moravská Ostrava	Doly a hutě	1	1
Živnostenská banka	Kabelfabrik- Aktiengesellschaft vormals Kabelfabrik u. Drahtindustrie	Bratislava	Elektrotechnický	14	9-10
Živnostenská banka	"Solo", akc. spol. na zápalky a leštidla	Praha	Chemický	10-12	3

Živnostenská banka	Spolek pro chemickou a hutní výrobu	Ústí nad Labem	Chemický	1	2
Živnostenská banka	Buštěhradská dráha	Praha	Místní dráhy		
Živnostenská banka	Závody Fantovy akciová společnost	Praha	Olejářský	4-5	3-5
Živnostenská banka	Pečecká rafinerie cukru Frant. X. Brosche syn a. s.	Praha	Pivovarnický	6	8
Živnostenská banka	Julius Meini akc. spol.	Praha	Potravinářský		
Živnostenská banka	C. Stözl synové akc. spol. pro výrobu skla	Praha	Sklářský	8	13
Živnostenská banka	První šatovská továrna na hliněné zboží akc. Spol.	Šatov	Sklářský		
Živnostenská banka	Královská cementárna	Praha	Stavebnictví	1	1
Živnostenská banka	Rakouské vývozní sladovny Schindler & Stein	Brno	Stavebnictví	1-2	3-4
Živnostenská banka	Štrambersko-vítkovické cementárny, akc. spol.	Vítkovice	Stavebnictví	3	8
Živnostenská banka	"Moravia" akciová společnost pro průmysl železářského zboží a obc	Olomouc	Strojírenský	20-22	12
Živnostenská banka	Ringhofferovy závody akciová společnost	Praha	Strojírenský	6	3
Živnostenská banka	Spojené strojírní akciová společnost dříve Škoda, Ruston, Broumo	Praha	Strojírenský	2	1
Živnostenská banka	Válcovny Mannesmannových trub akc. spol. v Chomutově	Chomutov	Strojírenský	7	5-6
Živnostenská banka	A. Klazar akciová společnost pro jutový a lněný průmysl	Praha	Textilní	16-17	45-46
Živnostenská banka	Akciová společnost továren na fezy	Strakonice	Textilní	4-7	10-18
Živnostenská banka	Akciová továrna látek kobercových a nábytkových dříve Ant. Klazar	Praha	Textilní	8	8
Živnostenská banka	Kosmonosy, spojené továrny textilní a tiskárny látek	Josefodol	Textilní	2-3	
Živnostenská banka	Mautnerovy textilní závody akc. spol.	Praha	Textilní	2-3	1
Živnostenská banka	Spojené továrny na stuhly, akc. spol.	Dobruška	Textilní		

Zdroj: Kašpar, Josef, Československé bursovní papíry, Příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty 1929-1930, V. ročník, Praha 1929, s. 89-141

Paulat, Vladimír J., K vývoji československých bank, Přehled výsledků za rok 1928, In: Obzor národohospodářský 1929, roč. XXXIV., s. 552-573

Compass 1918 - 1928, akciový kapitál brán podle roku 1924, případně později podle roku nostrifikace

Příloha 17 Nostrifikované podniky zařazené pod zájmové sféry bank seřazené podle bank 1928

Bankovní ústavy							Pozice na trhu		
Jméno nostrifikovaného podniku				Sídlo	Průmysl	Nostrifikace	1921	1928	
ABC				Akciová společnost pro průmyslu cukrovarnický	Hodonín	Cukrovarni	14.5.1921	4	3-4
AČB	ČKB			Továrny na kůže Plunder & Pollack akc. spol. ve Vídni	Litoměřice	Koždělný		6-10	7-8
AČB				Jiří Schicht a. s.	Ústí nad Labem	Olejářský		1	1
AČB				Rico Verbandstoffwerke, A. G. vormals Richter & Co	Most	Textilní	27.6.1921	10-13	24-36
BEB	ČBU	AČB	OECA	Železářny Rotava-Nýdek akciová společnost	Karlovy Vary	Doly a hutě	22.4.1922	12	8
BEB	ČBU	BOP		První brněnská strojírenská společnost	Brno	Strojírensk	30.12.1922	3	
BEB	ČBU			Jindřichovská továrna papíru akciová společnost	Jindřichov	Papírenský	23.6.1921		10-14
BEB	ČBU			První česká společnost pro výrobu skla	Olová	Sklářský	19.4.1921	9-12	6-7
BEB	OECA			Lihová průmyslová akciová společnost	Moravská Os	Pivovarnick	30.6.1921		
BEB	OECA			C. Stözl synové akc. spol. pro výrobu skla	Praha	Sklářský	30.6.1921	8	13
BEB				Spolek moravských cukrovarů	Olomouc	Cukrovarni	28.1.1921	13-16	33-35
BEB				Středomoravská akciová společnost cukrovarská a zemědělská	Brno	Cukrovarni	26.6.1921	6-7	4
BEB				Západočeský báňský akciový spolek	Praha	Doly a hutě	1.2.1921	13	7
BEB				Mostecká uhelná společnost	Most	Doly a hutě		5	3-4
BEB				Mnichovohradištská Továrna na obuv Frant. & Ernst Kompert	Praha	Koždělný	7.6.1921		20
BEB				Pražská-neusiedelská spoj. tov. na papír, celulosu a dřevovinu a. s.	Praha	Papírenský	25.11.1921	2	3
BEB				Skelné hutě dřívě I. Schreiber a synovci	Lužice u Štern	Sklářský	26.10.1921	4-5	9-11
BEB				Sklárny a raffinerie Josef Inwald akciová společnost	Praha	Sklářský	30.6.1921	1	2-3
BEB				Brno Královopolská továrna na stroje a vagony akc. spol.	Brno	Strojírenský		11-12	10
BEB				Červenokostelecká a erlašská přádelna a tkalcovna	Praha	Textilní	24.6.1921	24	10-18
BEB				Sdružené továrny vlněného zboží	Brno	Textilní	25.5.1921	1	4
BEB				Spojené barvírny a. s.	Liberec	Textilní			
BOP				Cukrovary Mor. Krumlov-Oslavany akciová společnost	Praha	Cukrovarni	11.3.1921	21	
BOP				Rafinerie cukru Krásné Březno	Praha	Cukrovarni	11.3.1921	3	12
BOP				Spojené závody pro výrobu karborunda a elektritu akciová společnost	Staré Benátky	Chemický	12.7.1922		4
BOP				Haardt a spol., smaltovny a továrny na kovové zboží akc. spol.	Nešvice (dřív	Strojírensk	17.6.1921		35-46
ČBU				Zbirožské železářny Max Hopfengärtner a. s.	Holoubkov	Doly a hutě	19.7.1921		
ČBU				Přádelna česané příze Ignác Schmieger akc. Spol.	Svatava u So	Textilní			6-7
ČBU				Jägerndorfer Tuchsfabriks- Aktien-Gesellschaft	Krnov	Textilní			
ČPB				Humanic akc. spol. pro výrobu kůže a obuvi	Brno	Koždělný		1	18-19
ČPB				Math. Salcher et Söhne A. G. Knopffabrik	Bílovec	Textilní	12.9.1921	31	47-56
MB				"Busi" Továrna na obuv akc. spol.	Praha	Koždělný	7.12.1920		3-5
PÚB				Teerag akc. spol. pro využití dehtu v Praze	Praha	Olejářský	1921	4-5	6
PÚB				Chaudoirový kovodělné závody akciová společnost	Podmokly	Strojírenský			
SBB				Akciová společnost železářny a ocelárny v Prakovci	Bratislava	Doly a hutě			

ŽB	BEB	ČBU	OECA	Pečecká rafinerie cukru Frant. X. Brosche syn a. s.	Praha	Pivovarnický	10.5.1921	6	8
ŽB	BEB	ČBU		Julius Meinl akc. spol.	Praha	Potravinářský			
ŽB	BEB	ČBU	WBV	Válcovny Mannesmannových trub akc. spol. v Chomutově	Chomutov	Strojírenský	23.6.1921	7	5-6
ŽB	BEB			Poldina huť	Praha	Doly a hutě	20.2.1921	2-3	2
ŽB	BEB			Pražská železářská společnost	Praha	Doly a hutě	12.8.1921	6	6
ŽB	BEB			Královská cementárna	Praha	Stavebnictví	15.3.1921	1	1
ŽB	BEB			Akciová společnost továren na fezy	Strakonice	Textilní	26.6.1921	4-7	10-18
ŽB	BOP	OECA		"Solo", akc. spol. na zápalky a leštidla	Praha	Chemický		10-12	3
ŽB	OECA			Ringhofferovy závody akciová společnost	Praha	Strojírenský		6	3
ŽB	WBV			Noe Stross, akc. spol. spojených textilních závodů	Libavské údo	Textilní	13.5.1921	18-23	20-22
ŽB				Cukrovary Schoeller & Comp. A. G.	Praha	Cukrovarní	22.2.1921	1	3-4
ŽB				Báňská a hutní společnost	Brno	Doly a hutě	27.4.1921	4	3-4
ŽB				Severní dráha cís. Ferdinanda	Moravská Os	Doly a hutě	24.6.1921	1	1
ŽB				Spolek pro chemickou a hutní výrobu	Ústí nad Labem	Chemický	26.4.1921	1	2
ŽB				Rakouské vývozní sladovny Schindler & Stein	Brno	Pivovarnický	25.6.1921	1-2	3-4
ŽB				První šatovská továrna na hliněné zboží akc. Spol.	Šatov	Sklářský	1924		
ŽB				Spojené strojíreny akciová společnost	Praha	Strojírenský		2	1
ŽB				"Moravia" a.s. pro průmysl železářského zboží a obchod	Olomouc	Strojírenský	11.1.1921	20-22	12
ŽB				Spojené továrny na stuhy, akc. spol.	Dobruška	Textilní	1926		
ŽB				Kosmonosy, spojené továrny textilní a tiskárny látek	Josefodol	Textilní	28.6.1921	2-3	
ŽB				Mautnerovy textilní závody akc. spol.	Praha,	Textilní	29.6.1921	2-3	1

Vysvětlivky:

ABČ - Agrární banka československá

AČB - Anglo-československá banka

BEB - Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze

BOP - Banka pro obchod a průmysl, dříve Länderbanka, Praha

ČBU - Česká banka Union

ČKB - Česká komerční banka

ČPB - Česká průmyslová banka

MB - Moravská banka

OECA - Oesterreichische Credit Anstalt für Handel und Gewerbe

PÚB - Pražská úvěrní banka

SBB - Slovenská banka v Bratislavě

WBV - Wiener Bank-Verein

ŽB - Živnostenská banka

Zdroj: Kašpar, Josef, Československé bursovní papíry, Příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty 1929-1930, V. ročník, Praha 1929, s. 89-141

Paulat, Vladimír J., K vývoji československých bank, Přehled výsledků za rok 1928, In: Obzor národohospodářský 1929, roč. XXXIV., s. 552-573

Compass 1918 - 1928,

Příloha 18 Nostrifikované podniky zařazené pod zájmové sféry bank seřazené podle odvětví 1928

Bankovní ústavy						Jméno nostrifikovaného podniku	Sídlo	Průmysl	Nostrifikace	Pozice na trhu	
										1921	1928
ABČ					Akciová společnost pro průmyslu cukrovarnický	Hodonín	Cukrovarní	14.5.1921	4	3-4	
BEB					Spolek moravských cukrovarů	Olomouc	Cukrovarní	28.1.1921	13-16	33-35	
BEB					Středomoravská akciová společnost cukrovarská a zemědělská	Brno	Cukrovarní	26.6.1921	6-7	4	
BOP					Cukrovary Mor. Krumlov-Oslavany akciová společnost	Praha	Cukrovarní	11.3.1921	21		
BOP					Rafinerie cukru Krásné Březno	Praha	Cukrovarní	11.3.1921	3	12	
ŽB					Cukrovary Schoeller & Comp. A. G.	Praha	Cukrovarní	22.2.1921	1	3-4	
BEB	ČBU	AČB	OECA		Železářny Rotava-Nýdek akciová společnost	Karlovy Vary	Doly a hutě	22.4.1922	12	8	
BEB					Západočeský báňský akciový spolek	Praha	Doly a hutě	1.2.1921	13	7	
BEB					Mostecká uhelná společnost	Most	Doly a hutě		5	3-4	
ČBU					Zbirožské železářny Max Hopfengärtner a. s.	Holoubkov	Doly a hutě	19.7.1921			
SBB					Akciová společnost železářny a ocelárny v Prakovci	Bratislava	Doly a hutě				
ŽB	BEB				Poldina huť	Praha	Doly a hutě	20.2.1921	2-3	2	
ŽB	BEB				Pražská železářská společnost	Praha	Doly a hutě	12.8.1921	6	6	
ŽB					Báňská a hutní společnost	Brno	Doly a hutě	27.4.1921	4	3-4	
ŽB					Severní dráha cís. Ferdinanda	Moravská Os	Doly a hutě	24.6.1921	1	1	
BOP					Spojené závody pro výrobu karborunda a elektritu akciová společnost	Staré Benátky	Chemický	12.7.1922		4	
ŽB	BOP	OECA			"Solo", akc. spol. na zápalky a leštidla	Praha	Chemický		10-12	3	
ŽB					Spolek pro chemickou a hutní výrobu	Ústí nad Labem	Chemický	26.4.1921	1	2	
AČB	ČKB				Továrny na kůže Plunder & Pollack akc. spol. ve Vídni	Litoměřice	Koženélný		6-10	7-8	
BEB					Mnichovohradištská Továrna na obuv Frant. & Ernst Kompert	Praha	Koženélný	7.6.1921		20	
ČPB					Humanic akc. spol. pro výrobu kůže a obuvi	Brno	Koženélný		1	18-19	
MB					"Busi" Továrna na obuv akc. spol.	Praha	Koženélný	7.12.1920		3-5	
AČB					Jiří Schicht a. s.	Ústí nad Labem	Olejářský		1	1	
PÚB					Teerag akc. spol. pro zužitkování dehtu v Praze	Praha	Olejářský	1921	4-5	6	
BEB	ČBU				Jindřichovská továrna papíru akciová společnost	Jindřichov	Papírenský	23.6.1921		10-14	
BEB					Pražská-neusiedelská spoj. tov. na papír, celulosu a dřevovinu a. s.	Praha	Papírenský	25.11.1921	2	3	
BEB	OECA				Lihová průmyslová akciová společnost	Moravská Os	Pivovarnič	30.6.1921			
ŽB	BEB	ČBU	OECA		Pečecká rafinerie cukru Frant. X. Brosche syn a. s.	Praha	Pivovarnič	10.5.1921	6	8	
ŽB					Rakouské vývozní sladovny Schindler & Stein	Brno	Pivovarnič	25.6.1921	1-2	3-4	
ŽB	BEB	ČBU			Julius Meinl akc. spol.	Praha	Potravinářský				
BEB	ČBU				První česká společnost pro výrobu skla	Olová	Sklářský	19.4.1921	9-12	6-7	
BEB	OECA				C. Stölzla synové akc. spol. pro výrobu skla	Praha	Sklářský	30.6.1921	8	13	
BEB					Skelné hutě dříve I. Schreiber a synovci	Lužice u Štern	Sklářský	26.10.1921	4-5	9-11	
BEB					Sklárny a raffinerie Josef Inwald akciová společnost	Praha	Sklářský	30.6.1921	1	2-3	
ŽB					První šatovská továrna na hliněné zboží akc. Spol.	Šatov	Sklářský	1924			

ŽB	BEB			Královská cementárna	Praha	Stavebnictv	15.3.1921	1	1
BEB	ČBU	BOP		První brněnská strojírenská společnost	Brno	Strojírensk	30.12.1922	3	
BEB				Brno Královopolská továrna na stroje a vagony akc. spol.	Brno	Strojírenský		11-12	10
BOP				Haardt a spol., smaltovny a továrny na kovové zboží akc. spol.	Nešvice (dřív	Strojírensk	17.6.1921		35-46
PÚB				Chaudoirovy kovodělné závody akciová společnost	Podmokly	Strojírenský			
ŽB	BEB	ČBU	WBV	Válcovny Mannesmannových trub akc. spol. v Chomutově	Chomutov	Strojírensk	23.6.1921	7	5-6
ŽB	OECA			Ringhofferovy závody akciová společnost	Praha	Strojírenský		6	3
ŽB				Spojené strojírní akciová společnost	Praha	Strojírenský		2	1
ŽB				"Moravia" a.s. pro průmysl železářského zboží a obchod	Olomouc	Strojírensk	11.1.1921	20-22	12
AČB				Rico Verbandstoffwerke, A. G. vormals Richter & Co	Most	Textilní	27.6.1921	10-13	24-36
BEB				Červenokostecká a erlašská přádelna a tkalcovna	Praha	Textilní	24.6.1921	24	10-18
BEB				Sdružené továrny vlněného zboží	Brno	Textilní	25.5.1921	1	4
BEB				Spojené barvírny a. s.	Liberec	Textilní			
ČBU				Přádelna česané příze Ignác Schmieger akc. Spol.	Svatava u So	Textilní			6-7
ČBU				Jägerndorfer Tuchsabriks- Aktien-Gesellschaft	Krnov	Textilní			
ČPB				Math. Salcher et Söhne A. G. Knopffabrik	Bílovec	Textilní	12.9.1921	31	47-56
ŽB	BEB			Akciová společnost továren na fezy	Strakonice	Textilní	26.6.1921	4-7	10-18
ŽB	WBV			Noe Stross, akc. spol. spojených textilních závodů	Libavské údo	Textilní	13.5.1921	18-23	20-22
ŽB				Spojené továrny na stuhy, akc. spol.	Dobruška	Textilní	1926		
ŽB				Kosmonosy, spojené továrny textilní a tiskárny látek	Josefodol	Textilní	28.6.1921	2-3	
ŽB				Mautnerovy textilní závody akc. spol.	Praha,	Textilní	29.6.1921	2-3	1

Vysvětlivky:

ABČ - Agrární banka československá

AČB - Anglo-československá banka

BEB - Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze

BOP - Banka pro obchod a průmysl, dříve Länderbanka, Praha

ČBU - Česká banka Union

ČKB - Česká komerční banka

ČPB - Česká průmyslová banka

MB - Moravská banka

OECA - Oesterreichische Credit Anstalt für Handel und Gewerbe

PÚB - Pražská úvěrní banka

SBB - Slovenská banka v Bratislavě

WBV - Wiener Bank-Verein

ŽB - Živnostenská banka

Zdroj: Kašpar, Josef, Československé bursovní papíry, Příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty 1929-1930, V. ročník, Praha 1929, s. 89-141

Paulat, Vladimír J., K vývoji československých bank, Přehled výsledků za rok 1928, In: Obzor národohospodářský 1929, roč. XXXIV., s. 552-573

Compass 1918 - 1928,

Příloha 19a

Spoluúčast bank na konsorciích stejných nostrifikovaných společností v roce 1928			
Anglo-československá banka	Česká komerční banka		
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav	Česká banka Union	Oesterreichische Credit Anstalt	Agrární banka československá
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav	Česká banka Union	Banka pro obchod a průmysl	
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav	Česká banka Union		
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav	Česká banka Union		
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav	Oesterreichische Credit Anstalt		
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav	Oesterreichische Credit Anstalt		
Živnostenská banka	Oesterreichische Credit Anstalt	Banka pro obchod a průmysl	
Živnostenská banka	Česká eskomptní banka a úvěrní ústav	Česká banka Union	Oesterreichische Credit Anstalt
Živnostenská banka	Česká eskomptní banka a úvěrní ústav	Česká banka Union	Wiener Bank-Verein
Živnostenská banka	Česká eskomptní banka a úvěrní ústav	Česká banka Union	
Živnostenská banka	Česká eskomptní banka a úvěrní ústav		
Živnostenská banka	Česká eskomptní banka a úvěrní ústav		
Živnostenská banka	Česká eskomptní banka a úvěrní ústav		
Živnostenská banka	Česká eskomptní banka a úvěrní ústav		
Živnostenská banka	Oesterreichische Credit Anstalt		
Živnostenská banka	Wiener Bank-Verein		

Zdroj: Kašpar, Josef, Československé bursovní papíry, Příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty 1929-1930, V. ročník, Praha 1929, s. 89-141
 Paulat, Vladimír J., K vývoji československých bank, Přehled výsledků za rok 1928, In: Obzor národohospodářský 1929, roč. XXXIV., s. 552-573
 Compass 1918 - 1928,

Příloha 19b

Spoluúčast bank na akciovém kapitálu nostrifikovaných podniků

Anglo-československá banka + Česká komerční banka	1x
Česká banka Union + Agrární banka československá	1x
Česká banka Union + Banka pro obchod a průmysl	1x
Česká banka Union + Oesterreichische Credit Anstalt	2x
Česká banka Union + Wiener Bank-Verein	1x
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav + Agrární banka československá	1x
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav + Banka pro obchod a průmysl	1x
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav + Česká banka Union	7x
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav + Oesterreichische Credit Anstalt	4x
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav + Wiener Bank-Verein	1x
Oesterreichische Credit Anstalt + Agrární banka československá	1x
Oesterreichische Credit Anstalt + Banka pro obchod a průmysl	1x
Živnostenská banka + Banka pro obchod a průmysl	1x
Živnostenská banka + Česká banka Union	3x
Živnostenská banka + Česká eskomptní banka a úvěrní ústav	7x
Živnostenská banka + Oesterreichische Credit Anstalt	3x
Živnostenská banka + Wiener Bank-Verein	1x

Zdroj: Kašpar, Josef, Československé bursovní papíry, Příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty 1929-1930, V. ročník, Praha 1929, s. 89-141
 Paulat, Vladimír J., K vývoji československých bank, Přehled výsledků za rok 1928, In: Obzor národohospodářský 1929, roč. XXXIV., s. 552-573
 Compass 1918 - 1928,

Příloha 19c

S kolika bankami se jednotlivá banka podílela na akciovém kapitálu nostrifikovaných podniků		
Jméno banky	s kolika různými bankami se spolupodílela	na kolika případech
Česká banka Union	6	8
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav	5	13
Živnostenská banka	5	10
Oesterreichische Credit Anstalt	5	5
Wiener Bank-Verein	3	2
Agrární banka československá	3	1
Banka pro obchod a průmysl	2	2
Anglo-československá banka	1	1
Česká komerční banka	1	1

Počet nostrifikovaných podniků na kterých se banky spolupodílely

Jméno banky	na kolika případech se banka spolupodílela
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav	13
Živnostenská banka	10
Česká banka Union	8
Oesterreichische Credit Anstalt	5
Wiener Bank-Verein	2
Banka pro obchod a průmysl	2
Agrární banka československá	1
Anglo-československá banka	1
Česká komerční banka	1

Zdroj: Kašpar, Josef, Československé bursovní papíry, Příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty 1929-1930, V. ročník, Praha 1929, s. 89-141
 Paulat, Vladimír J., K vývoji československých bank, Přehled výsledků za rok 1928, In: Obzor národohospodářský 1929, roč. XXXIV., s. 552-573
 Compass 1918 - 1928,

Příloha 20 Přehled nostrifikovaných podniků uváděných v zájmové oblasti pouze jedné banky

Název banky	Název nostrifikovaného podniku	Sídlo	Akciový kapitál			Průmysl	Pozice na trhu	
			1922	1924	1928		1918	1928
Agrární banka československá	Akciová společnost pro průmyslu cukrovnický	Hodonín	15 000 000	25 000 000	36 000 000	Cukrovarn	4	3-4
Anglo-československá banka	Jiří Schicht a. s.	Ústí nad L.	80 000 000	80 000 000	70 000 000	Olejařský	1	1
Anglo-československá banka	Rico Verbandstoffwerke, A. G. vormalis Richter & Co	Most půvo	6 000 000	6 000 000	6 000 000	Textilní	10-13	24-36
Banka pro obchod a průmysl, dříve Länderbanka	Cukrovarny Mor. Krumlov-Oslavany akciová společnost	Praha	4 000 000	4 000 000	4 000 000	Cukrovarn	21	
Banka pro obchod a průmysl, dříve Länderbanka	Rafinerie cukru Krásné Březno	Praha	14 400 000	14 400 000	14 733 200	Cukrovarn	3	12
Banka pro obchod a průmysl, dříve Länderbanka	Spojené závody pro výrobu karborunda a elektřinu akciová sp	Staré Bená	7 500 000	15 000 000	25 000 000	Chemický		4
Banka pro obchod a průmysl, dříve Länderbanka	Haardt a spol., smaltovny a továrny na kovové zboží akc. spol	Nešvice (d	8 000 000	5 000 000	5 000 000	Strojirenský		35-46
Česká banka Union	Zbirožské železářny Max Hopfengärtner a. s.	Holoubkov	3 000 000	9 000 000	9 000 000	Doly a hutě		
Česká banka Union	Jägerndorfer Tuchfabriks- Aktien-Gesellschaft	Krnov	1 200 000	1 200 000	1 200 000	Textilní		
Česká banka Union	Prádelna česané příže Ignác Schmieger akc. Spol.	Svatava u Sokolova			15 000 000	Textilní		6-7
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze	Spolek moravských cukrovarů	Olomouc	6 000 000	6 000 000	6 000 000	Cukrovarn	13-16	33-35
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze	Středomoravská akciová společnost cukrovarská a zeměděls	Brno	12 000 000	24 000 000	24 000 000	Cukrovarn	6-7	4
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze	Mostecká uhelná společnost	Most	40 000 000	40 000 000	100 000 000	Doly a hutě	5	3-4
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze	Západočeský báňský akciový spolek	Praha	15 000 000	50 000 000	50 000 000	Doly a hutě	13	7
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze	Akciová společnost dříve c. k. výs. Mnichovohradištská Továr	Praha	1 400 000	1 400 000	1 400 000	Kožeďelny		20
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze	Neusiedelská akc. společnost pro výrobu papíru, převedeno.	Praha			12 000 000	Papirenský	2	3
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze	Skelné hutě dříve I. Schreiber a synovci	Lužice u S	8 000 000	8 000 000	8 000 000	Sklářský	4-5	9-11
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze	Sklárny a rafinerie Josef Inwald akciová společnost	Praha	15 000 000	30 000 000	30 000 000	Sklářský	1	2-3
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze	Brno Královopolská továrna na stroje a vagony akc. spol.	Brno		15 000 000	15 000 000	Strojirenský	11-12	10
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze	Cervenokostecká a erlašská prádelna a tkalcovna	Praha	12 000 000	12 000 000	12 000 000	Textilní	24	10-18
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze	Sdružené továrny vlněného zboží	Brno	30 000 000	30 000 000	30 000 000	Textilní	1	4
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze	Spojené barvírny a. s.	Liberec				Textilní		
Česká průmyslová banka	Humanic akc. spol. pro výrobu kůže a obuvi	Brno	15 000 000	15 000 000	1 500 000	Kožeďelny	1 s velkou	18-19
Česká průmyslová banka	Math. Salcher et Söhne A. G. Knopffabrik	Bílovec	2 700 000	4 000 000	4 000 000	Textilní	31	47-56
Moravská banka	"Busi" Továrna na obuv akc. spol.	Praha	10 000 000	10 000 000	10 000 000	Kožeďelny		3-5
Pražská úvěrní banka	Teerag akc. spol. pro využití dehtu v Praze	Praha	10 000 000	10 000 000	10 000 000	Olejařský	4-5	6
Pražská úvěrní banka	Chaudoirovny kovodělné závody akciová společnost	Podmokly		10 000 000	7 000 000	Strojirenský		
Slovenská banka v Bratislavě	Rudolf Schmidt & spol. ocelárny, převzala: Akciová společnost	Bratislava		6 000 000	6 000 000	Doly a hutě		
Živnostenská banka	Cukrovarny Schoeller & Comp. A. G.	Praha	32 000 000	32 000 000	36 000 000	Cukrovarn	1	3-4
Živnostenská banka	Báňská a hutní společnost dříve Rakouská báňská a hutní sp	Brno	76 000 000	80 000 000	100 000 000	Doly a hutě	4	3-4
Živnostenská banka	Severní dráha cis. Ferdinanda	Moravská	156 473 625	156 473 625	156 473 625	Doly a hutě	1	1
Živnostenská banka	Spolek pro chemickou a hutní výrobu	Ústí nad L.	27 000 000	50 000 000	50 000 000	Chemický	1	2
Živnostenská banka	Rakouské vývozní sladovny Schindler & Stein	Brno	6 000 000	6 800 000	6 800 000	Přívodnic	1-2	3-4
Živnostenská banka	První šatovská továrna na hliněné zboží akc. Spol.	Šatov	2 400 000	2 400 000	2 400 000	Sklářský		
Živnostenská banka	"Moravia" akciová společnost pro průmysl železářského zboží	Olomouc	6 000 000	13 000 000	13 000 000	Strojirenský	20-22	12
Živnostenská banka	Ringhofferovy závody akciová společnost	Praha	27 000 000	42 000 000	42 000 000	Strojirenský	6	3
Živnostenská banka	Spojené strojířny akciová společnost dříve Škoda, Ruston, Br	Praha	50 000 000	194 000 000	200 000 000	Strojirenský	2	1
Živnostenská banka	Kosmonosy, spojené továrny textilní a tiskárny látek	Josefovodol	24 000 000	36 000 000	48 000 000	Textilní	2-3	
Živnostenská banka	Mauterovy textilní závody akc. spol. dříve Rakouské textilní	Praha	24 000 000	100 000 000	100 000 000	Textilní	2-3	1
Živnostenská banka	Spojené továrny na stuhy, akc. spol.	Dobruška			1 000 000	Textilní		

poznámky:

Nostrifikováno přeložením sídla Nostrifikováno dělením

Zdroj: Kašpar, Josef, Československé bursovní papíry, Příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty 1929-1930, V. ročník, Praha 1929, s. 89-141

Paulat, Vladimír J., K vývoji československých bank, Přehled výsledků za rok 1928, In: Obzor národohospodářský 1929, roč. XXXIV., s. 552-573

Compass 1918 - 1928,

Příloha 21

Akciový kapitál a počet nostrifikovaných podniků uváděných v zájmové oblasti pouze jedné banky

Název banky	Akciový kapitál v roce 1924 či za nostrifikace	Počet
Živnostenská banka	719 673 625	12
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze	228 400 000	12
Anglo-československá banka	86 000 000	2
Banka pro obchod a průmysl, dříve Länderbanka, Praha	38 400 000	4
Česká banka Union	25 200 000	3
Agrární banka československá	25 000 000	1
Pražská úvěrní banka	20 000 000	2
Česká průmyslová banka	19 000 000	2
Moravská banka	10 000 000	1
Slovenská banka v Bratislavě	6 000 000	1

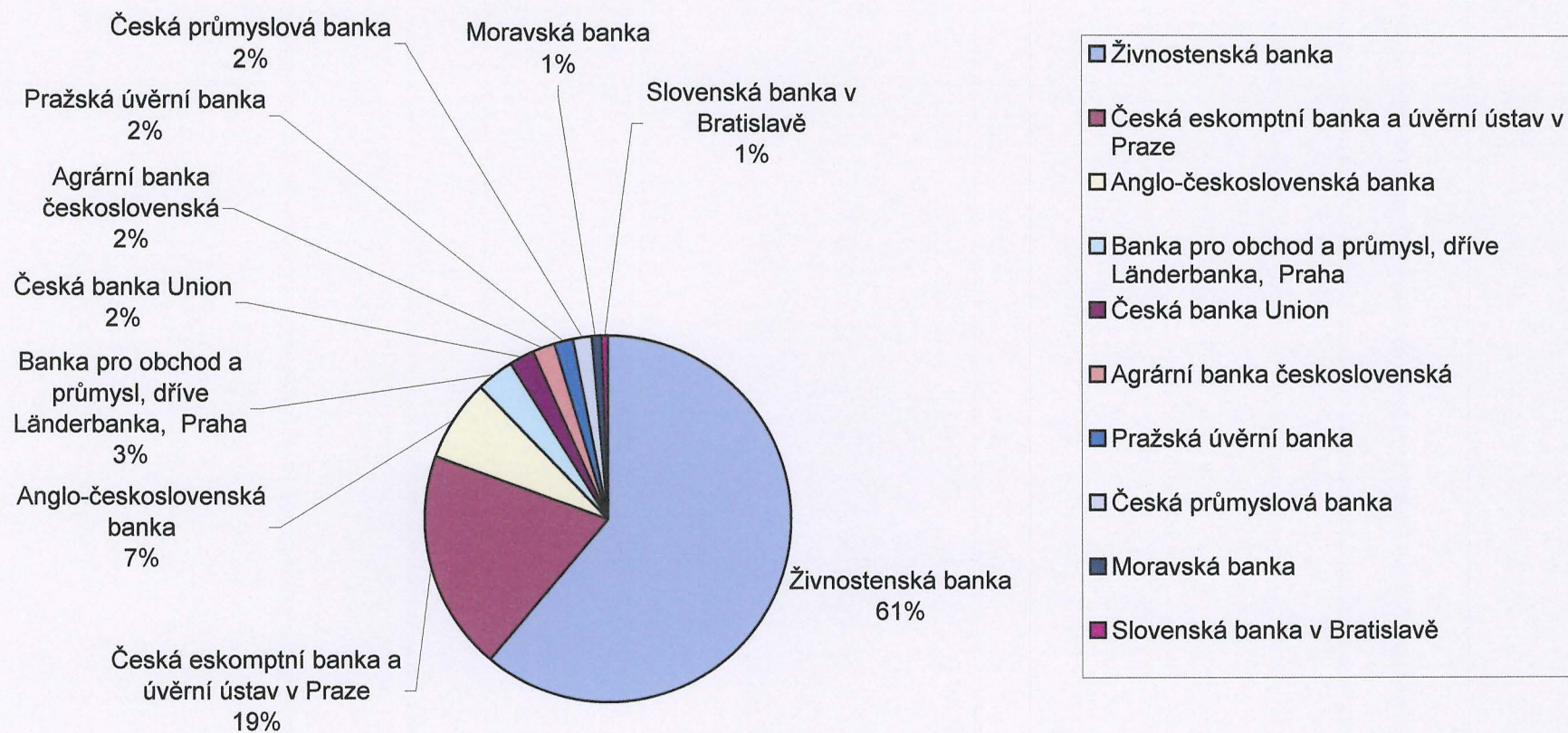
Zdroj: Kašpar, Josef, Československé bursovní papíry, Příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty 1929-1930, V. ročník, Praha 1929, s. 89-141
 Paulat, Vladimír J., K vývoji československých bank, Přehled výsledků za rok 1928, In: Obzor národohospodářský 1929, roč. XXXIV., s. 552-573
 Compass 1918 - 1928,

**Akciový kapitál nostrifikovaných podniků uváděných v zájmové oblasti pouze jedné banky
pokud od Živnostenské banky odečteme Spojené strojírny a Severní dráhu císaře Ferdinanda**

Název banky	Akciový kapitál v roce 1924 či za nostrifikace
Živnostenská banka	369 673 625
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze	228 400 000
Anglo-československá banka	86 000 000
Banka pro obchod a průmysl, dříve Länderbanka, Praha	38 400 000
Česká banka Union	25 200 000
Agrární banka československá	25 000 000
Pražská úvěrní banka	20 000 000
Česká průmyslová banka	19 000 000
Moravská banka	10 000 000
Slovenská banka v Bratislavě	6 000 000

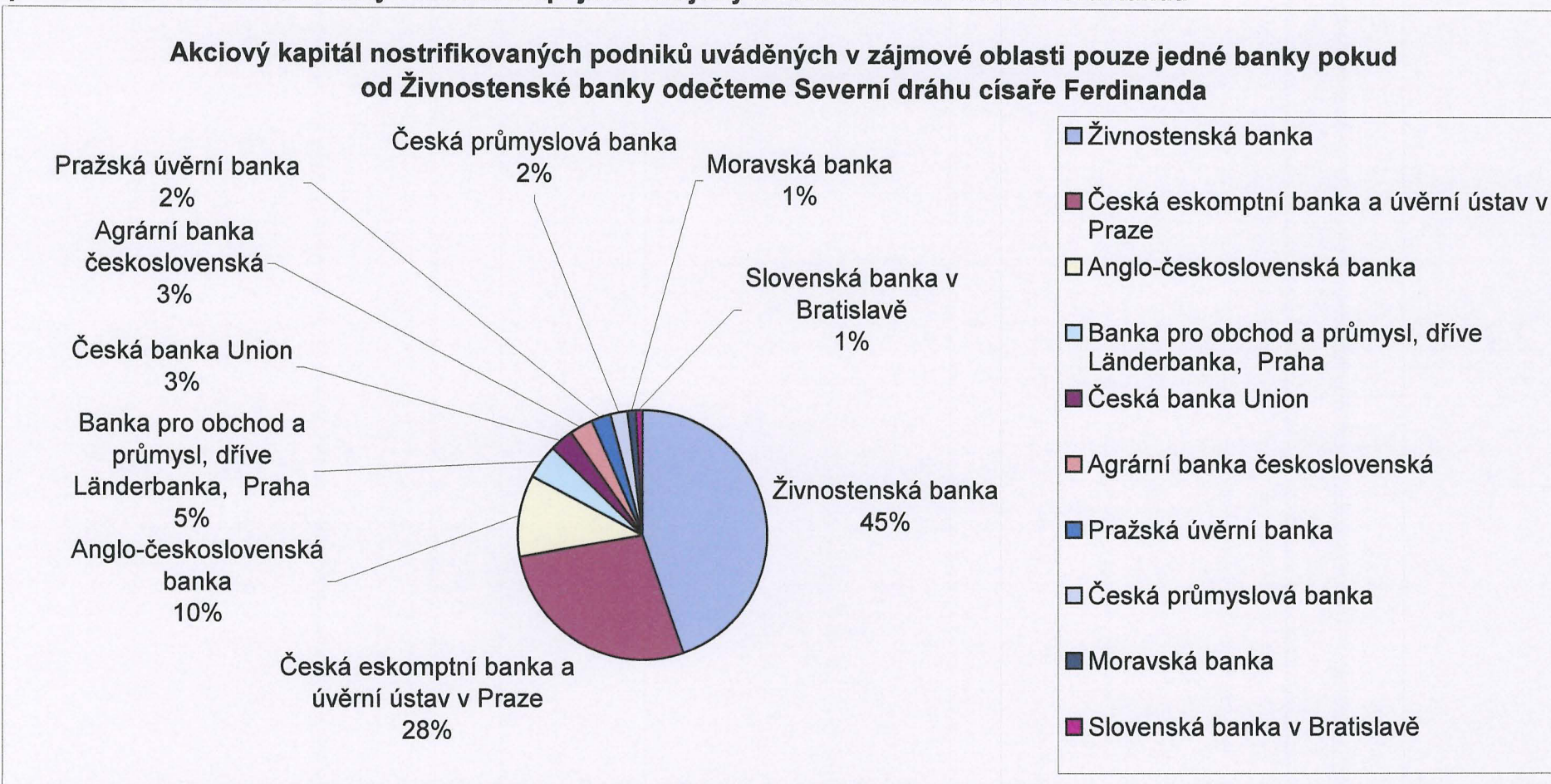
Zdroj: Kašpar, Josef, Československé bursovní papíry, Příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty 1929-1930, V. ročník, Praha 1929, s. 89-141
 Paulat, Vladimír J., K vývoji československých bank, Přehled výsledků za rok 1928, In: Obzor národohospodářský 1929, roč. XXXIV., s. 552-573
 Compass 1918 - 1928,

Akciový kapitál nostrifikovaných podniků uváděných v zájmové oblasti pouze jedné banky

Zdroj: Kašpar, Josef, Československé bursovní papíry, Příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty 1929-1930, V. ročník, Praha 1929, s. 89-141
 Paulat, Vladimír J., K vývoji československých bank, Přehled výsledků za rok 1928, In: Obzor národohospodářský 1929, roč. XXXIV., s. 552-573
 Compass 1918 - 1928,

Akciový kapitál nostrifikovaných podniků uváděných v zájmové oblasti pouze jedné banky pokud od Živnostenské banky odečteme Spojené strojírny a Severní dráhu císaře Ferdinanda

Zdroj: Kašpar, Josef, Československé bursovní papíry, Příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty 1929-1930, V. ročník, Praha 1929, s. 89-141
 Paulat, Vladimír J., K vývoji československých bank, Přehled výsledků za rok 1928, In: Obzor národohospodářský 1929, roč. XXXIV., s. 552-573
 Compass 1918 - 1928,

Odvětvová struktura nostrifikace a celkově nostrifikovaný akciový kapitál**Průmysl**

Cukrovarnický	12
Doly a hutě	19
Dřevozpracující	1
Elektrotechnický	6
Chemický	10
Kožedělný	6
Lázeňský	2
Místní dráhy	25
Mlýny	1
Nezjištěno	4
Olejářský	6
Papírenský a tiskařský	5
Pivovarnický, sladovnický a palírenský	7
Plavební	1
Potravinářský	1
Různé	1
Sklářský	5
Stavebnictví	4
Strojírenský	15
Textilní	31
celkem	162

Nostrifikovaný akciový kapitál byl **1 473 394 743 Kč**

Zdroj: Compass a seznam nostrifikovaných společností viz. příloha 26

Příloha 25

Valná hromada akciové společnosti Severní dráha císaře Ferdinanda
15.6.1928

	jméno	počet akcií	hlasů
	Alt Louis	1	50
za	Max Kantor	49	
	Altmann Dr. Karl	1	50
za	Louis Rothschild	49	
	Federer Jaroslav	1	50
za	Valentine Springer	49	
	Federer Oskar	1	50
za	Sigismund Springer	49	
	Liebesny Hugo Ing.	12	37
za	Leopold Silberg	25	
	Lustig Dr. Alfred	1	21
za	Franz Toller	20	
	Karl Pawelka	1	50
za	Otto Fuchse	49	
	Pollak Ing. Richard	50	50
	Ringhoffer Dr. Hans	2	50
za	Dr. Hans Mauthner	48	
	Schwarz Dr. Eduard	1	50
za	S. M. v. Rothschild	49	
	Schwarz Dr. Karl	1	50
za	Alfons Rothschild	49	
	Stein Dr. Adolf	1	50
za	Dr. Hammerschlag	49	
	Strašrybka Dr. Jaroslav	1	50
za	Jaques Ziegler	49	
	Weps Josef	1	50
za	Eugen Rothschild	49	
celkem		629	629

Zdroj: SOA Praha, KSO Praha, B XXVI 120, kt. 1973 valná hromada ze dne 15. 6. 1928.

Nostrifikované podniky dohledané z více zdrojů		přeložením	dělením	nezjištěno				
německý název	český název	nostrifikovaný kapitál	průmysl	sídlo původně	nově	datum	Na trhu 1918	1928
Aktiengesellschaft für Zuckerindustri	Akciová společnost pro průmyslu cukrovarnický	15 000 000	Cukrovarnický	Vídeň	Hodonín	14.5.1921	4	3-4
Lundenburger Zuckerraffinerie-Akt	Břeclavská rafinerie cukru akc. spol.	5 100 000	Cukrovarnický	Vídeň	Břeclav		17-20	26
Zuckerfabriken Mähr. Kromau - Os	Cukrovary Mor. Krumlov-Oslavany akciová společnost	4 000 000	Cukrovarnický	Vídeň	Praha	11.3.1921	21	
Zuckerfabriken Schoeller & Co. A.	Cukrovary Schoeller & spol. a. s.	32 000 000	Cukrovarnický	Vídeň	Praha	22.2.1921	1	3-4
	Doloplašský cukrovar, společnost s r. o.	1 000 000	Cukrovarnický	Vídeň	Doloplazy	2.5.1921		
Rohrbacher Zuckerraffinerie A. G.,	Hrušovanská cukerní rafinerie akc. spol.	12 000 000	Cukrovarnický	Vídeň	Brno	23.2.1921	6-7	15-17
Chropiner Zuckerfabriks - Aktien -	Chropíňský cukrovar akc. spol.	9 000 000	Cukrovarnický	Vídeň	Chropyně		9	23-25
Actiengesellschaft der Schönpreise	Rafinerie cukru Krásné Březno	14 400 000	Cukrovarnický	Vídeň	Praha	11.3.1921	3	12
Verein mährischer Zuckerfabriken i	Spolek moravských cukrovarů	6 000 000	Cukrovarnický	Vídeň	Olomouc	28.1.1921	13-16	33-35
Zentral - Mährische Zuckerfabriken	Středomoravská akciová společnost cukrovarská a zemědělská	12 000 000	Cukrovarnický	Vídeň	Brno	26.6.1921	6-7	4
Berg und Hüttenwerkgesellschaft fr	Báňská a hutní společnost dřívě Rakouská báňská a hutní společnost	76 000 000	Doly a hutě	Vídeň	Brno	27.4.1921	4	3-4
Falkenauer Kohlenbergbau A. G.	Falknovská akciová společnost pro dolování uhlí	4 000 000	Doly a hutě	Vídeň	Sokolov	12.8.1921		
Liebe Gottes-Steinkohlengrube bei	Kamenouhelný důl "Láska Boží" u Zbejšova, společnost s r. o.	2 000 000	Doly a hutě	Vídeň	Zbejšov/ Zbýšov	23.6.1921		
	Moravsko - Ostravské kamenouhelné těžařstvo Marie- Anna ve Vídni		Doly a hutě					
Brüxer Kohlen Bergbaugesellschaft	Mostecká uhelná společnost	40 000 000	Doly a hutě	Vídeň	Most		5	3-4
Poldihütte	Poldina huť	100 000 000	Doly a hutě	Vídeň	Praha	20.2.1921	2-3	2
Prager Eisen-Industrie-Gesellschaft	Pražská železářská společnost	37 500 000	Doly a hutě	Vídeň	Praha	12.8.1921	6	6
Privilegierte österreichisch-ungarisc	Rakousko-uherská společnost státní dráhy, převzala: Kamenouhelné d	15 000 000	Doly a hutě	Vídeň	Praha			
Rossitzer Bergbau - Gesellschaft	Rosická báňská společnost	12 000 000	Doly a hutě	Vídeň	Brno	22.6.1921	15	12
	Rudolf Schmidt & spol. ocelárny, převzala: Akciová společnost železárn	6 147 339	Doly a hutě	Vídeň	Bratislava			
Kaiser Ferdinands-Nordbahn	Severní dráha císaře Ferdinanda	156 473 625	Doly a hutě	Vídeň	Moravská Ostrava	24.6.1921	1	1
Schwadowitzer Bergbaugesellschaft	Svatoňovická báňská společnost	1 840 000	Doly a hutě	Vídeň	Malé Svatoňovice	30.3.1921		
K.k. priv. Eisen- und Blechfabriks-G	Továrna na železo a plechy "Union" akc. spol.	5 625 000	Doly a hutě	Vídeň	Bratislava	16.7.1921		
Kohlen-Industrie-Verein	Uhelný průmyslový spolek	2 000 000	Doly a hutě	Vídeň	Teplice			
Westböhmischer Bergbau-Aktien-V	Západočeský báňský akciový spolek	15 000 000	Doly a hutě	Vídeň	Praha	1.2.1921	13	7
Zbirower Eisenwerke Max Hopfeng	Zbirožské železářny Max Hopfengärtner a. s.	3 000 000	Doly a hutě	Vídeň	Holoubkov	19.7.1921		
Eisenwerke Aktiengesellschaft Roti	Železářny Rotava-Nýdek akciová společnost	15 000 000	Doly a hutě	Vídeň	Karlovy Vary	22.4.1922	12	8
Falkenau Egerer Bergbaugesellschaft		4 500 000	Doly a hutě	Vídeň	Praha	3.6.1921		
Holzhandels - Aktiengesellschaft	Dřevařská obchodní akciová společnost	15 000 000	Dřevozpracují	Vídeň	Praha	30.12.1921		
Böhmisch-mährische Gas- und Elekt	Českomoravská plynárenská a elektrotechnická a. s. jí byla převzata čá	2 000 000	Elektrotechnic	Vídeň	Praha			
Kabelfabrik- Aktiengesellschaft vom	převzeno: Horní a hutní společnost	3 800 000	Elektrotechnic	Vídeň	Bratislava		14	9-10
do 1920 Oesterreichische Elektrizit	Západomoravské elektrárny akc. spol. dřívě Rakouská akciová společn	6 000 000	Elektrotechnic	Vídeň	Brno	2.11.1920	6-11	3-6
Elin Aktiengesellschaft für elektrische Industrie		750 000	Elektrotechnic	Vídeň	Most			
"Fistag" Fettindustrie- und Stärkefabr	"Fistag" továrna na škrob a zpracování tku akciová společnost	800 000	Chemický	Vídeň	Praha	3.5.1921		
"Solo" Zündwaren- und Wichsefabr	"Solo", akc. spol. na zápalky a leštidla	3 000 000	Chemický	Vídeň	Praha		10-12	3
Aktiengesellschaft für chemische pr	Akciová společnost pro průmysl chemický	14 000 000	Chemický	Vídeň				
Zündwaren Aktiengesellschaft "Helio	Akciová společnost pro zápalkové zboží "Helios"	12 500 000	Chemický	Vídeň	Praha	10.12.1921	3	3
Oderberger chemische Werke Aktie	Bohumínské chemické závody akc. spol.	5 500 000	Chemický	Vídeň	Bohumín	30.5.1921		
Vereinigte Carborundum- und Elekt	Spojené závody pro výrobu karborunda a elektritu akciová společnost	7 500 000	Chemický	Vídeň	Staré Benátky	12.7.1922		4
Öster. Verein für chemische und m	Spolek pro chemickou a hutní výrobu	18 000 000	Chemický	Vídeň	Ústí nad Labem	26.4.1921	1	2
Aktien-Gesellschaft Dynamit Nobel	Účastinna společnost Dynamit Nobel	6 600 000	Chemický	Vídeň	Bratislava	31.12.1923		
Wilsdorfer Gerbeextraktwerke, Akti	Vilnická továrna na tříslovou trest akc. spol.	3 000 000	Chemický	Vídeň	Vilnice	17.6.1921	10-12	12-13
Oesterreichischer Verein für Cellulo	Zařazeno pod: Pražská-neusiedelská spojené továrny na papír, celulosi	3 000 000	Chemický	Vídeň	Praha	25.11.1921		
"Busi" Schuhfabriken A. - G. in Wie	"Busi" Továrna na obuv akc. spol.	1 000 000	Kožedělný	Vídeň	Praha	7.12.1920		3-5
"Leona" Schuhfabrik A.- G.	"Leona" továrna na obuv akc. spol.	6 000 000	Kožedělný	Vídeň	Sezemice	18.8.1921	3	7-8
Aktiengesellschaft vormals k. k. priv	Akciová společnost dřívě c. k. výs. Mnichovohradištská Továrna na obu	1 400 000	Kožedělný	Vídeň	Praha	7.6.1921		20
"Humanic", Leder- u. Schuh-A.- G.	Humanic akc. spol. pro výrobu kůže a obuvi	15 000 000	Kožedělný	Vídeň	Brno		1	18-19
Lederwerke Plunder & Pollack A.- C	Továrny na kůže Plunder & Pollack akc. spol. ve Vídni	4 000 000	Kožedělný	Vídeň	Litoměřice		6-10	7-8
Granitol - Werke, A. G.	Závody granitolu akc. spol.	500 000	Kožedělný	Vídeň	Beroun	28.6.1921		10-12
Helenenhof Imperial Hotel A. G.	Helenin dvůr - Hotel Imperial akciová společnost	4 000 000	Lázeňský	Vídeň	Karlovy Vary			
Dr. Ludvík Schweinburg's Sanatori	Sanatorium Dra. Schweinburga v Cukmantlu	725 000	Lázeňský	Vídeň	Zlaté Hory	14.11.1922		
	Buštěhradská dráha	11 340 000	Místní dráhy	Vídeň	Praha			
Reichenberg-Gablonz-Tannwalder	Liberec-Jablonec-Tannwald-Grünthal	4 956 000	Místní dráhy	Vídeň	Liberec			
Lokalbahn Taus-Tachau	Místní dráha Domažlice-Tachov	2 300 000	Místní dráhy	Vídeň	Praha	15.6.1919		
	Místní dráha Otrokovice - Zlín - Vizovice	2 765 800	Místní dráhy	Vídeň	Zlín			
	Místní dráha Benešov- Vlašim-Dolní Královice	1 276 000	Místní dráhy	Vídeň	Praha	15.6.1919		

Lokalbahn Chlumetz-Königstadt	Místní dráha Chlumec-Králové Městec	402 000	Místní dráhy	Vídeň	Praha	15.6.1919		
Lokalbahn Jičín-Rovensko-Turnov	Místní dráha Jičín-Rovensko-Turnov	816 000	Místní dráhy	Vídeň	Praha	15.6.1919		
	Místní dráha Jilemnice-Rokytnice		Místní dráhy	Vídeň	Praha			
Lokalbahn Neuhaus-Neubistritz	Místní dráha Jindřichův Hradec-Nová Bystřice	406 000	Místní dráhy	Vídeň	Praha	15.6.1919		
Eisenbahn Karlsbad-Johanngeorge	Místní dráha Karlovy Vary-Janov-Jiřetín	1 800 000	Místní dráhy	Vídeň	Praha	15.6.1919		
Lokalbahn Wolframs-Teitsch	Místní dráha Kostelec-Telč-Slavonice	1 560 000	Místní dráhy	Vídeň	Praha	15.6.1919		
Eisenbahn Marienbad-Karlsbad	Místní dráha Mariánské Lázně-Karlovy Vary	2 551 800	Místní dráhy	Vídeň	Praha	15.6.1919		
Lokalbahn Mährisch Budwitz-Jamn	Místní dráha Moravské Budějovice-Jemnice	320 000	Místní dráhy	Vídeň	Praha	15.6.1919		
Lokalbahn Deutsch Brod-Humpolet	Místní dráha Německý Brod-Humpolec	500 000	Místní dráhy	Vídeň	Praha	15.6.1919		
Lokalbahn Deutsch Brod-Tischnow	Místní dráha Německý Brod-Tišnov	2 540 000	Místní dráhy	Vídeň	Praha	15.6.1919		
	Místní dráha Rakovník-Louny	1 494 000	Místní dráhy	Vídeň	Praha	15.6.1919		
Eisenbahn Schönwehr-Loket	Místní dráha Schönwehr-Loket	1 080 000	Místní dráhy	Vídeň	Praha	15.6.1919		
	Místní dráha Skalice Boskovice - Velké Opatovice	3 250 000	Místní dráhy	Vídeň	Brno			
Lokalbahn Zwittau-Polička	Místní dráha Svitava-Polička	1 524 000	Místní dráhy	Vídeň	Praha	15.6.1919		
Lokalbahn Wodňan-Moldauthein	Místní dráha Vodňany-Týn n. Vltavou	600 000	Místní dráhy	Vídeň	Praha	15.6.1919		
Lokalbahn Wsetin-Gross Karlovitz	Místní dráha Vsetín-Velké Karlovice	900 000	Místní dráhy	Vídeň	Praha	15.6.1919		
	Místní dráha Zaječí - Čejč - Hodonín	5 218 000	Místní dráhy	Vídeň	Brno			
	Moravská západní dráha	7 244 400	Místní dráhy	Vídeň	Zlín			
Vereinigte Böhmerwald-Lokalbahne	Sdružené pošumavské místní dráhy	3 780 000	Místní dráhy	Vídeň	Praha	15.6.1919		
Mährische Lokalbahnen A. - G. in M	Společnost brněnských místních drah	5 500 000	Místní dráhy	Vídeň	Moravská Ostrava			
Oderberger Reis - und Mühlewerke	Bohumínské rýžové a mlýnské zasilatelské a skladištní závody akciová	1 600 000	Mlýny	Vídeň	Bohumín	25.8.1921		
"Centra" Vereinigte Seifen-, Stearin	Centra, sdružené továrny na mýdla, stearin, svíčky a tukové výrobky ak	4 200 000	Olejářský	Vídeň	Křešice		6	2
Georg Schicht A.-G.	Jiří Schicht a. s.	80 000 000	Olejářský	Ústí n. L.	Ústí nad Labem		1	1
Teerag A. G. für Teerfabrikate, Asp	Teerag akc. spol. pro využití dehtu v Praze	6 000 000	Olejářský	Vídeň	Praha	1921	4-5	6
Actien- Gesellschaft für Mineralöl- I	Závody Fantovy akciová společnost	6 000 000	Olejářský	Vídeň	Praha		4-5	3-5
Österreichische Aktiengesellschaft	Akciová společnost spojených továren na papír, cellulosu a dřevovinu, "	5 000 000	Papírenský a	Vídeň	Praha	4.11.1921	10-13	15-17
Neudeker Papierfabriks Aktiengesese	Hanf-Jute und Textilindustrie A. G. převzala Akciová společnost nýdeck	7 000 000	Papírenský a	Vídeň	Nýdek		4-5	8-9
K. k. priv. Heinrichsthaler Papeirfab	Jindřichovská továrna papíru akciová společnost dříve Martin Kink u. C	2 500 000	Papírenský a	Vídeň	Jindřichov	23.6.1921		10-14
"Prager Neusiedler" Vereinigte Pap	Pražská-neusiedelská spojené továrny na papír, celulosu a dřevovinu a	9 000 000	Papírenský a	Vídeň	Praha	25.11.1921	2	3
	Spojené továrny na papír a ultramarin Jakob Kraus, Jan Sezer a N. Sch	5 000 000	Papírenský a	Vídeň	Praha		10-13	10-14
Aktiengesellschaft Jungbunzlauer S	Akciová společnost Mladoboleslavské továrny na lih a lučebniny	2 000 000	Pivovarnický,	Vídeň	Praha			
Hanna-Malzfabrik in Kremiser, pozc	Hanácká sladovna v Brodce na Moravě	800 000	Pivovarnický,	Vídeň	Brno	31.8.1921		
Jaroschauer Bierbrauerei - Aktieng	Jarošovský pivovar akciová společnost	2 250 000	Pivovarnický,	Vídeň	Uherské Hradiště	11.6.1921		
Spiritusindustrie A. - G.	Lihová průmyslová akciová společnost	3 500 000	Pivovarnický,	Vídeň	Moravská Ostrava	30.6.1921		
Franz Xav. Brosche Sohn Aktien G	Pečecká rafinerie cukru Frant. X. Brosche syn a. s.	4 000 000	Pivovarnický,	Vídeň	Praha	10.5.1921	6	8
Oesterr. Export Malzfabriken Schin	Rakouské vývozní sladovny Schindler & Stein	6 000 000	Pivovarnický,	Vídeň	Brno	25.6.1921	1-2	3-4
Oest. Nordwest - Dampfschiffahrtg	Fuzovala s Československou paroplavební společností	4 000 000	Plavební spole	Vídeň	Praha	6. 12 1921		
Julius Meini Kaffeeimport-Actienges	Julius Meini akc. spol.	15 000 000	Potravinářský	Budapešť	Praha			
Landwirtschaftliche Industrierwerke	Podivínská škrobová průmyslová akciová společnost, Akciová společno	1 000 000	Různé	Vídeň	Brno	30.6.1921		
C. Stölzle's Söhne Aktiengesellsch	C. Stölzla synové akc. spol. pro výrobu skla	6 000 000	Sklářský	Vídeň	Praha od 1924	30.6.1921	8	13
Erste Böhmisches Glasindustrie, Akt	První česká společnost pro výrobu skla	3 000 000	Sklářský	Vídeň	Olová	19.4.1921	9-12	6-7
Erste Schattauer Tonwarenfabriker	První šatovská továrna na hliněné zboží akc. Spol.	2 400 000	Sklářský	Vídeň	Šatov	1924		
Glashüttenwerke vormals Schreibe	Skelné hutě dříve I. Schreiber a synovci	5 000 000	Sklářský	Vídeň	Lužice u Šternber	26.10.1921	4-5	9-11
Glas-Fabriken und Raffinerien Jose	Sklárny a rafinerie Josef Inwald akciová společnost	10 000 000	Sklářský	Vídeň	Praha	30.6.1921	1	2-3
"Dutag", Dampfziegelei - und Tonw	"Dutag" parní cihelna a továrna na hliněné zboží akc. spol.	4 500 000	Stavebnictví	Vídeň	Moravská Ostrava	14.2.1923	4	10
Steinbrüche H. Kulka & Comp., A.-	Kamenné lomy H. Kulka a spol. akciová společnost,	1 200 000	Stavebnictví	Vídeň	Frývaldov/Jeseník			
Königshofer Zementfabrik A. G.	Královská cementárna	7 000 000	Stavebnictví	Vídeň	Praha	15.3.1921	1	1
Stramberg-Witkowitz Zementwerf	Štrambersko-vítkovické cementárny, akc. spol.	6 000 000	Stavebnictví	Vídeň	Vítkovice	25.6.1921	3	8
Actien-Gesellschaft der Emailirwer	Továrna na smaltované a kovové zboží a. s.	10 000 000	Strojírenský	Vídeň	Vídeň		14-15	
K. k. privilegierte Homboker und Me	"Moravia" akciová společnost pro průmysl železářského zboží a obchod	6 000 000	Strojírenský	Vídeň	Olomouc	11.1.1921	20-22	12
Autogen-Gasaccumulator A. - G vor	Akciová společnost Autogen-Gasaccumulator	1 440 000	Strojírenský	Vídeň	Praha			
Bechert & Co., Drahtstifte-, Schrau	Bechert & Co., továrny na drátěnky, šrouby a ocelárna, akciová společn	2 000 000	Strojírenský	Vídeň	Žatec	14.1.1921		
Brünn- Královo Pole'er Maschinen-u	Brno Královopolská továrna na stroje a vagony akc. spol.	15 000 000	Strojírenský	Vídeň	Brno		11-12	10
Haardt et Co. Emailwerke und Met	Haardt a spol., smaltovny a továrny na kovové zboží akc. spol.	500 000	Strojírenský	Vídeň	Nešvice	17.6.1921		35-46
Chaudoir Metallwerke A. G.	Chaudoirový kovodělné závody akciová společnost	1 400 000	Strojírenský	Vídeň	Podmokly			
Nesseldorfer Wagenbau - Fabriks -	Kopřivnická vozovka akc. spol.	30 000 000	Strojírenský	Vídeň	Praha	30.6.1921	5-6	5-6
Erste Brüner Maschinen - Fabriks -	První brněnská strojírenská společnost	40 000 000	Strojírenský	Vídeň	Brno	30.12.1922	3	
Österreichische Daimler Motoren A	Rakouská akciová společnost Daimlerových motorů, převzala: Akciová	7 500 000	Strojírenský	Vídeň	Praha		18	11
Ringhoffer- Werke, A. G	Ringhofferovy závody akciová společnost	27 000 000	Strojírenský	Praha	Praha		6	3
Vereinigte Maschinenfabriken A. - G	Spojené strojírny akciová společnost dříve Škoda, Ruston, Broumovský	50 000 000	Strojírenský	Praha	Praha		2	1
Österreichische Mannesmannröhre	Válcovny Mannesmannových trub akc. spol. v Chomutově	20 000 000	Strojírenský	Vídeň	Chomutov	23.6.1921	7	5-6

Freistädter Wagonbau A. G.		15 000 000	Strojírenský	Vídeň	Karviná			
A. Klazar, Aktiengesellschaft für Jut	A. Klazar akciová společnost pro jutový a lněný průmysl	4 500 000	Textilní	Vídeň	Praha	6.5.1921	16-17	45-46
Aktiengesellschaft der k. k. priv. Ne	Akciová společnost Novokdyňské přádelny na hlazenou a česanou přízi	2 500 000	Textilní	Vídeň	Nová Kdyně	30.6.1921	32	66-69
Akt. Ges. der Troppauer Tuch - und	Akciová společnost opavských továren na sukno a zboží vlněné Jakub	6 000 000	Textilní	Vídeň	Opava	19.4.1921	10-13	24-36
Seidenindustrie Aktiengesellschaft	Akciová společnost pro průmysl hedvábnický dříve František Bujatti	2 250 000	Textilní	Vídeň	Praha	3.6.1921	34	72
Aktiengesellschaft der Fezfabriken	Akciová společnost továren na fezy	12 000 000	Textilní	Vídeň	Strakonice	26.6.1921	4-7	10-18
Aktien - Gesellschaft der Vöslauer	Akciová společnost vöslavské továrny na česanou přízi, nově zřízena by	2 000 000	Textilní	Vídeň	Liberec		35-38	39
Aktiengesellschaft der Teppich- und	Akciová továrna látek kobercových a nábytkových dříve Ant. Klazar.	7 000 000	Textilní	Vídeň	Praha	7.1.1921	8	8
Aktiengesellschaft der k. k. priv. Ro	Červenokostecká a erlašská přádelna a tkalcovna	7 200 000	Textilní	Vídeň	Praha	24.6.1921	24	10-18
Heisler & Kobias A. G.	Heisler & Kobias a. s.	1 000 000	Textilní	Vídeň	Praha	6.5.1921		73-79
Cosmanos vereinigte Textil und Dre	Kosmonosy, spojené továrny textilní a tiskárny látek	24 000 000	Textilní	Vídeň	Josefodol	28.6.1921	2-3	
Flachs-Industrie A. G. Döberney	Lnářská průmyslová akciová společnost Debrné	2 000 000	Textilní	Vídeň	Debrné	3.4.1921	35-38	24-36
Oesterreichische Textilwerke A. - G	Mautnerovy textilní závody akc. spol. dříve Rakouské textilní závody ješ	24 000 000	Textilní	Vídeň	Praha	29.6.1921	2-3	1
Noe Stross, Aktiengesellschaft der	Noe Stross, akc. spol. spojených textilních závodů	4 000 000	Textilní	Vídeň	Libavské údolí	13.5.1921	18-23	20-22
P. Hellmann A. G. für Textilindustrie	P. Hellmann akciová společnost pro průmysl textilní	4 000 000	Textilní	Vídeň	Kocléřov	11.4.1921	18-23	24-36
Proschwitzer Feintuch - und Modev	Prošvická továrna akciová společnost na výrobu jemných suken a módn	2 000 000	Textilní	Vídeň	Prošovice	13.6.1921	35-38	47-56
Erste österr. Posamenten-u. Spitze	První rakouská továrna na prýmky a krajky, dříve Max a Salo Zerkowitz	3 000 000	Textilní	Vídeň	Praha	26.7.1921	26-29	60-65
	Přádelna a barevna akc. spol.	1 100 000	Textilní	Vídeň	Praha	30.6.1921		
Kammgarnspinnerei Ignaz Schmiege	Přádelna česané příze Ignác Schmieger akc. Spol.	15 000 000	Textilní	Vídeň	Svatava u Sokolova			6-7
Rico Verbandstoffwerke, A. G. vom	Rico závody akc. spol.	6 000 000	Textilní	Vídeň	Most	27.6.1921	10-13	24-36
Österreichisch-schlesische Tuchfab	Sdružené továrny vlněného zboží	30 000 000	Textilní	Vídeň	Brno	25.5.1921	1	4
Vereinigte Färbereien Aktiengesells	Spojené barvírny a. s.		Textilní	Vídeň	Liberec			
Vereinigte Band-Fabriken Aktien-G	Spojené továrny na stuhy, akc. spol.	3 000 000	Textilní	Vídeň	Dobruška	1926		
K. k. Tannwalder Baumwollspinnfab	Tanvaldská přádelna bavlny	6 000 000	Textilní	Vídeň	Tanvald	7.7.1921	10-13	24-36
Jägerdorfer Tuchsfabriks- Aktien-Gesellschaft		1 200 000	Textilní	Krnov	Krnov			
A. G. Fröhlich's Sohn, Weberei Sammt- und Druck- Fabrik, Aktiengesellschaft		2 400 000	Textilní	Vídeň	Varnsdorf	17.8.1921	33	24-36
Friedrich Mattausch und Sohn Aktiengesellschaft für Textilindustrie in Franzenthal		4 500 000	Textilní	Vídeň	Praha	28.6.1921	16-17	45-46
Marbach & Riecken, Aktiengesellschaft		4 000 000	Textilní	Vídeň	Šumná u H.Litvín	7.3.1921	18-23	47-56
Math. Salcher et Söhne A. G. Knopffabrik		2 700 000	Textilní	Vídeň	Bílovec	12.9.1921	31	47-56
Österreichische Aktiengesellschaft für Testilose - Industrie		2 000 000	Textilní	Vídeň	Šneky u Plesné	31.3.1921	35-38	
Adolf Schwab, Hammersteiner Weberei und Spinnerei A. G.		4 000 000	Textilní	Vídeň	Hamerštejn		18-23	

Nostrifikované společnosti s dílčími údaji z jednoho zdroje:

Orenstein a Koppel v Praze				Vídeň	Praha	5.5.1922		
Tuchfabrik Wiese bei Jägerdorf Gesellschaft m. b. H.			Textilní	Vídeň	Brno	30.11.1922		
Elbertzhagen & Glassner, strojírna a společnost průmyslu železářského a ocelářského s. r. o.			Strojírenský	Vídeň	Moravská Ostrava	28.6.1921		
Zuckerfabrik in Brüx G. m. b. H.			Cukrovarnický	Vídeň	Most	23.11.1921		
Kupferwalze- u. Hammerwerk in Neurode, Gesellschaft m. b. H.		500 000	Doly a hutě	Vídeň		7.11.1921		
Zuckerfabrik Brunnersdorf G.m.b.H	Cukrovar Prunéřov, společnost s r. o.	3 450 000	Cukrovarnický	Vídeň	Prunéřov	2.9.1921		
	Přívozské závody minerálních olejů spol s r. o.			Vídeň	Přívov	27.1.1922		
Mährischer Bergbaugesellschaft	Moravská těžařská společnost s r. o.	500 000		Vídeň	Hodonín	1.7.1921		
Grosseinkaufsgesellschaft für Kons	Velkonákupní společnost spotřebních družstev, společnost s r. o.			Vídeň				
První nussdorfská továrna na oleje, tuky a pryskyřičné výrobky Ludvík Peyrl společnost s r. o. převedeno: P		1 019 779	Olejářský	Vídeň				
Vereinigte Brauereien Schwechat, St. Marx, Simmering - Dreher, Mautner, Meichl A. G.		36 000 000	Pivovarnický	Vídeň				
Vereinigte Telefon und Telegraphen	Akciová společnost sjednocených továren a telefonů a telegrafů Czejja, Nissl a spol.		Elektrotechnic	Vídeň				
Asphalt, A. G. für Asphalt u. chemisch-technische Industrie		2 000 000	Olejářský	Vídeň				
Vereinigte Elektrizitäts-Aktien-Gese	Spojené elektrárny a. s. převzala: Českobudějovické elektrárny a pouliční dráhy a. s.		Elektrotechnic	Vídeň				

Zdroj: seznam nostrifikovaných podniků vypracovaný na základě následujících podkladů-

Článek Nostrifikace, in: Věstník ministerstva průmyslu obchodu a živností republiky československé,

Současně úřední list Kontrolního a kompenzačního úřadu a Komise pro zahraniční obchod v Praze, roč. I. březen 1921, č. 3, s. 9-12.

Vobiš, Bedřich, Stav nostrifikační akce, In: Věstník ministerstva financí státu československého, roč. 1921,

č. 12, prosinec 1921, s. 429 - 433.

Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, zápisy jednání nostrifikační komise.

Ročenka československé republiky 1924, s. 248.

Ročenka československé republiky 1925 s. 206 - 207.

Věstník ministerstva průmyslu obchodu a živností republiky československé, Současně úřední list Kontrolního a kompenzačního úřadu a Komise pro zahraniční obchod v Praze. roč. VIII., 15. května 1927, č. 5, s. 171

Compass 1914, 1918 - 1929

Příloha 27

Nostrifikované podniky podle akciového kapitálu 1918 a 1928 na československém trhu

český název	Průmysl	Na trhu	
		1918	1928
Cukrovary Schoeller & spol. a. s.	Cukrovarnický	1	3-4
Rafinerie cukru Krásné Březno	Cukrovarnický	3	12
Akciová společnost pro průmyslu cukrovarnický	Cukrovarnický	4	3-4
Chropíňský cukrovar akc. spol.	Cukrovarnický	9	23-25
Cukrovary Mor. Krumlov-Oslavany akciová společnost	Cukrovarnický	21	
Hrušovanská cukerní rafinerie akc. spol.	Cukrovarnický	6-7	15-17
Středomoravská akciová společnost cukrovarská a zemědělská	Cukrovarnický	6-7	4
Spolek moravských cukrovarů	Cukrovarnický	13-16	33-35
Břeclavská rafinerie cukru akc. spol.	Cukrovarnický	17-20	26
Severní dráha císaře Ferdinanda	Doly a hutě	1	1
Báňská a hutní společnost dříve Rakouská báňská a hutní společnost	Doly a hutě	4	3-4
Mostecká uhelná společnost	Doly a hutě	5	3-4
Pražská železářská společnost	Doly a hutě	6	6
Železářny Rotava-Nýdek akciová společnost	Doly a hutě	12	8
Západočeský báňský akciový spolek	Doly a hutě	13	7
Rosická báňská společnost	Doly a hutě	15	12
Poldina hut'	Doly a hutě	2-3	2
Kabelfabrik- Aktiengesellschaft vormals Kabelfabrik u. Drahtindustrie Aktien (Elektrotechnic	Elektrotechnický	14	9-10
Západomoravské elektrárny akc. spol. dříve Rakouská akciová společnost na	Elektrotechnický	6-11	3-6
Spolek pro chemickou a hutní výrobu	Chemický	1	2
Akciová společnost pro zápalkové zboží "Helios"	Chemický	3	3
"Solo", akc. spol. na zápalky a leštidla	Chemický	10-12	3
Vílsnická továrna na tříslovou třešť akc. spol.	Chemický	10-12	12-13
Spojené závody pro výrobu karborunda a elektritu akciová společnost	Chemický		4
Humanic akc. spol. pro výrobu kůže a obuvi	Kožedělný	1	18-19
"Leona" továrna na obuv akc. spol.	Kožedělný	3	7-8
Továrny na kůže Plunder & Pollack akc. spol. ve Vídni	Kožedělný	6-10	7-8
"Busi" Továrna na obuv akc. spol.	Kožedělný		3-5
Akciová společnost dříve c. k. v.ys. Mnichovohradištská Továrna na obuv Fra	Kožedělný		20
Závody granitolu akc. spol.	Kožedělný		10-12
Jiří Schicht a. s.	Olejářský	1	1
Centra, sdružené továrny na mýdla, stearin, svíčky a tukové výrobky akc. sp	Olejářský	6	2
Teerag akc. spol. pro zužitkování dehtu v Praze	Olejářský	4-5	6
Závody Fantovy akciová společnost	Olejářský	4-5	3-5
Pražská-neusiedelská spojené továrny na papír, celulosu a dřevovinu a. s.	Papírenský a tiskařský	2	3
Hanf-Jute und Textilindustrie A. G. převzala Akciová společnost nýdecké pap	Papírenský a tiskařský	4-5	8-9
Akciová společnost spojených továren na papír, celulosu a dřevovinu, "Pražs	Papírenský a tiskařský	10-13	15-17
Spojené továrny na papír a ultramarin Jakub Kraus, Jan Sezer a N. Schneide	Papírenský a tiskařský	10-13	10-14
Jindřichovská továrna papíru akciová společnost dříve Martin Kink u. Co.	Papírenský a tiskařský		10-14
Pečecká rafinerie cukru Frant. X. Brosche syn a. s.	Pivovarnický, s	6	8
Rakouské vývozní sladovny Schindler & Stein	Pivovarnický, s	1-2	3-4
Sklárny a rafinerie Josef Inwald akciová společnost	Sklářský	1	2-3
C. Stölzla synové akc. spol. pro výrobu skla	Sklářský	8	13
Skelné hutě dříve I. Schreiber a synovci	Sklářský	4-5	9-11
První česká společnost pro výrobu skla	Sklářský	9-12	6-7
Královská cementárna	Stavebnictví	1	1
Štrambersko-vítkovické cementárny, akc. spol.	Stavebnictví	3	8
"Dutag" parní cihelna a továrna na hliněné zboží akc. spol.	Stavebnictví	4	10
Spojené strojírny akciová společnost dříve Škoda, Ruston, Broumovský a Rir	Strojírenský	2	1
První brněnská strojírenská společnost	Strojírenský	3	
Ringhofferovy závody akciová společnost	Strojírenský	6	3
Válcovny Mannesmannových trub akc. spol. v Chomutově	Strojírenský	7	5-6

Rakouská akciová společnost Daimlerových motorů, převzala: Akciová společnost	Strojírenský	18	11
Kopřivnická vozovka akc. spol.	Strojírenský	5-6	5-6
Brno Královopolská továrna na stroje a vagony akc. spol.	Strojírenský	11-12	10
Továrna na smaltované a kovové zboží a. s.	Strojírenský	14-15	
"Moravia" akciová společnost pro průmysl železářského zboží a obchod v Hlučíně	Strojírenský	20-22	12
Haardt a spol., smaltovny a továrny na kovové zboží akc. spol.	Strojírenský		35-46
Sdružené továrny vlněného zboží	Textilní	1	4
Akciová továrna látek kobercových a nábytkových dřívě Ant. Klazar.	Textilní	8	8
Červenokostelecká a erlašská přádelna a tkalcovna	Textilní	24	10-18
Math. Salcher et Söhne A. G. Knopffabrik	Textilní	31	47-56
Akciová společnost Novokdyňské přádelny na hladenou a česanou přízi	Textilní	32	66-69
A. G. Fröhlich's Sohn, Weberei Sammt- und Druck- Fabrik, Aktiengesellschaft	Textilní	33	24-36
Akciová společnost pro průmysl hedvábnický dřívě František Bujatti	Textilní	34	72
Kosmonosy, spojené továrny textilní a tiskárny látek	Textilní	2-3	
Mautnerovy textilní závody akc. spol. dřívě Rakouské textilní závody ještě dřívě	Textilní	2-3	1
Akciová společnost továren na fezy	Textilní	4-7	10-18
Akciová společnost opavských továren na sukno a zboží vlněné Jakub Quittner	Textilní	10-13	24-36
Rico závody akc. spol.	Textilní	10-13	24-36
Tanvaldská přádelna bavlny	Textilní	10-13	24-36
A. Klazar akciová společnost pro jutový a lněný průmysl	Textilní	16-17	45-46
Friedrich Mattausch und Sohn Aktiengesellschaft für Textilindustrie in France	Textilní	16-17	45-46
Noe Stross, akc. spol. spojených textilních závodů	Textilní	18-23	20-22
P. Hellmann akciová společnost pro průmysl textilní	Textilní	18-23	24-36
Marbach & Riecken, Aktiengesellschaft	Textilní	18-23	47-56
Adolf Schwab, Hammersteiner Weberei und Spinnerei A. G.	Textilní	18-23	
První rakouská továrna na prýmky a krajky, dřívě Max a Salo Zerkowitz	Textilní	26-29	60-65
Akciová společnost vöslavské továrny na česanou přízi, nově zřízena byla společnost	Textilní	35-38	39
Lnářská průmyslová akciová společnost Debrné	Textilní	35-38	24-36
Prošvická tovární akciová společnost na výrobu jemných suken a módního zboží	Textilní	35-38	47-56
Österreichische Aktiengesellschaft für Testilose - Industrie	Textilní	35-38	
Heisler & Kobias a. s.	Textilní		73-79
Přádelna česané příze Ignác Schmieger akc. spol.	Textilní		6-7

Vysvětlivky:	
pokud je políčko prázdné pozice na trhu byla bezvýznamná	
nostrifikace	přeložením
	dělením

Zdroj: seznam nostrifikovaných podniků vypracovaný na základě následujících podkladů-

Článek Nostrifikace, in: Věstník ministerstva průmyslu obchodu a živností republiky československé, Současně úřední list Kontrolního a kompenzačního úřadu a Komise pro zahraniční obchod v Praze, roč. I. březen 1921, č. 3, s. 9-12.

Vobiš, Bedřich, Stav nostrifikační akce, In: Věstník ministerstva financí státu Československého, roč. 1921, č. 12, prosinec 1921, s. 429 – 433.

Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, zápisy jednání nostrifikační komise.

Ročenka Československé republiky 1924, s. 248.

Ročenka Československé republiky 1925 s. 206 – 207.

Věstník ministerstva průmyslu obchodu a živností republiky československé, Současně úřední list Kontrolního a kompenzačního úřadu a Komise pro zahraniční obchod v Praze. roč. VIII., 15. května 1927, č. 5, s. 171

Compass 1914, 1918 - 1929

Příloha 28

Nostrifikované společnosti vybrané pro analýzu akciového kapitálu

Název	Kapitál					Průmysl	Nostrifikace	Místo na trhu	
	1918	1921	1922	1924	1928			1918	1928
Červenokostelecká a erlašská přádelna a tkalcovna	3 600 000	7 200 000	12 000 000	12 000 000	12 000 000	Textilní	24.6.1921	24	10-18
Západočeský báňský akciový spolek	15 000 000	15 000 000	15 000 000	50 000 000	50 000 000	Doly a hutě	1.2.1921	13	7
Poldina huť	26 000 000	100 000 000	150 000 000	125 000 000	125 000 000	Doly a hutě	20.2.1921	2-3	2
Rafinerie cukru Krásné Březno	7 200 000	14 400 000	14 400 000	14 400 000	14 733 200	Cukrovarnic	11.3.1921	3	12
Pečecká rafinerie cukru Frant. X. Brosche syn a. s.	4 000 000	4 000 000	6 000 000	6 000 000	6 000 000	Pivovarnický	10.5.1921	6	8
Sklárny a raffinerie Josef Inwald akciová společnost	6 000 000	10 000 000	15 000 000	30 000 000	30 000 000	Sklářský	30.6.1921	1	2-3
Cukrovary Schoeller & spol. a. s.	19 000 000	32 000 000	32 000 000	32 000 000	36 000 000	Cukrovarnic	22.2.1921	1	3-4
C. Stözl synové akc. spol. pro výrobu skla	6 000 000	6 000 000	6 000 000	3 000 000	6 000 000	Sklářský	30.6.1921	8	13
Spojené závody pro výrobu karborunda a elektřinu a.s.	2 500 000	7 500 000	7 500 000	15 000 000	25 000 000	Chemický	12.7.1922		4
Jindřichovská továrna papíru akciová společnost dříve Martin Kink	2 500 000	2 500 000	6 000 000	6 000 000	6 000 000	Papírenský	23.6.1921		10-14
Královská cementárna	7 000 000	7 000 000	14 000 000	16 000 000	25 000 000	Stavebnictví	15.3.1921	1	1
Akciová společnost pro zápalkové zboží "Helios"	12 500 000	12 500 000	12 500 000	26 000 000	26 000 000	Chemický	10.12.1921	3	3
Pražská železářská společnost	37 500 000	37 500 000	72 000 000	72 000 000	72 000 000	Doly a hutě	12.8.1921	6	6

Vysvětlivky:	

pokud je políčko prázdné pozice na trhu byla bezvýznamná	
nostrifikace	přeložením
	dělením

Zdroj: seznam nostrifikovaných podniků vypracovaný na základě následujících podkladů-

Článek Nostrifikace, in: Věstník ministerstva průmyslu obchodu a živností republiky československé, Současně úřední list Kontrolního a kompenzačního úřadu a Komise pro zahraniční obchod v Praze, roč. I. březen 1921, č. 3, s. 9-12.

Vobiš, Bedřich, Stav nostrifikační akce, In: Věstník ministerstva financí státu Československého, roč. 1921, č. 12, prosinec 1921, s. 429 – 433.

Národní archiv, fond MPOŽ, karton 363, zápisy jednání nostrifikační komise.

Ročenka Československé republiky 1924, s. 248.

Ročenka Československé republiky 1925 s. 206 – 207.

Věstník ministerstva průmyslu obchodu a živností republiky československé, Současně úřední list Kontrolního a kompenzačního úřadu a Komise pro zahraniční obchod v Praze. roč. VIII., 15. května 1927, č. 5, s. 171

Compass 1914, 1918 - 1929

Příloha 29

Akciový kapitál českých bank

Jméno banky	akciový kapitál v mil. Kč.	
	1924	1929
Živnostenská banka	200	300
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze	200	250
Česká banka Union	200	200
Agrární banka československá	60	60
Pražská úvěrní banka	100	100
Česká průmyslová banka	210	210
Moravská banka	120	120
Slovenská banka v Bratislavě	70	70
Ústřední banka českých spořitelén	35	35
Česká banka v Praze	60	60

Zdroj:

Kašpar, Josef, Pražské bursovní papíry, příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty, roč. 1924, Praha 1924, s. 35-79

Kašpar, Josef, Pražské bursovní papíry, příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty, roč 1929-1930, Praha 1929, s. 89-140

Příloha 30

Podíl bank na akciovém kapitálu nostrifikovaných společností, které jsou uváděny pod jejich zájmovými oblastmi

jméno				
Červenokostelecká a erlašská přádelna a tkalcovna	10%	BEBCA		
Západočeský báňský akciový spolek	13%	BEBCA		
Poldina huť	19%	BEBCA	10%	ŽB
Rafinerie cukru Krásné Březno	27%	BOP		
Sklárny a raffinerie Josef Inwald akciová společnost	32%	BEBCA		
Cukrovary Schoeller & spol. a. s.	11%	ŽB		
C. Stözlů synové akc. spol. pro výrobu skla	13%	BEBCA		
Spojené závody pro výrobu Carborundum a Elektrit akciová společnost	2,50%	BOP		
Královská cementárna	41%	BEBCA	10%	ŽB
Akciová společnost pro zápalkové zboží "Helios"	21%	ŽB		

Průměrně

17%

vysvětlivky
BEBCA - Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze
ŽB - Živnostenská banka
BOP - Banka pro obchod a průmysl dříve Länderbanka

Zdroj: Státní oblastní archiv, Praha. Viz příloha 32.

Nostrifikované podniky uváděné v zájmové sféře rakouských bank 1924 a 1929**1924**

Österreichische Credit-Anstalt	Julius Meinl A. G. ve Vídni
für Handel und Gewerbe	Ringhofferovy závody a. s. v Praze
	Železářny Rotava - Nýdek a. s. v Karlových Varech
	Frant. Xaver Brosche syn, a. s. v Praze
	Solo, spojené československé sirkárny a chemické továrny, a. s. Praha
	Vereinigte Brauereien Schwechat, St. Marx, Simmering - Dreher, Mautner, Meichl A. G.

1924

Wiener Bank - Verein	Noe Stross, akc. spol. spojených textilních závodů
	A. G. Fröhlich's Sohn, Weberei Sammt- und Druck- Fabrik, Aktiengesellschaft
	První rakouská továrna na prýmký a krajky, dříve Max a Salo Zerkowitz
	Poldina Huť v Praze
	Kabelfabrik- Aktiengesellschaft vormals Kabelfabrik u. Drahtindustrie Aktien Gesellschaft
	Elin Aktiengesellschaft für elektrische Industrie
	Österreichische Daimler Motoren A. G.

1929

Österreichische Credit-Anstalt	Ringhofferovy závody a. s. v Praze
für Handel und Gewerbe	Železářny Rotava - Nýdek a. s. v Karlových Varech
	Frant. Xaver Brosche syn, a. s. v Praze
	Solo, spojené československé sirkárny a chemické továrny, a. s. Praha
	C. Stölzle's Söhne Aktiengesellschaft für Glasfabrikation
	Lihová průmyslová akciová společnost

1929

Wiener Bank - Verein	Noe Stross, akc. spol. spojených textilních závodů
	Válcovny Mannesmannových trub akc. spol. v Chomutově

Zdroj:

Kašpar, Josef, Pražské bursovní papíry, příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty, roč. 1924, Praha 1924, s. 35-79

Kašpar, Josef, Pražské bursovní papíry, příručka pro kapitalisty a bursovní interesenty, roč 1929-1930, Praha 1929, s. 89-140

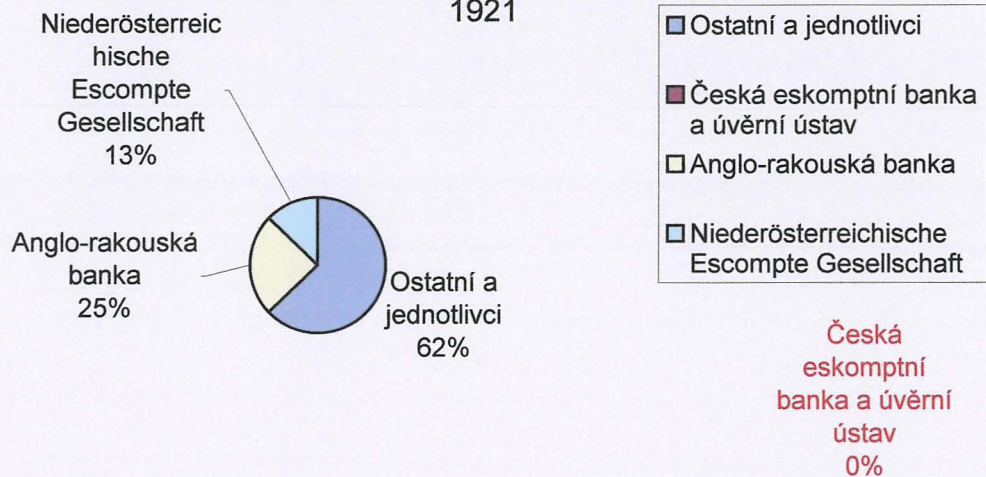
Příloha 32

Akciový kapitál vybraných nostrarifikovaných podniků podle valných hromad.

Zdroje jsou u každho jednotlivého nostrarifikovaného podniku uvedeny

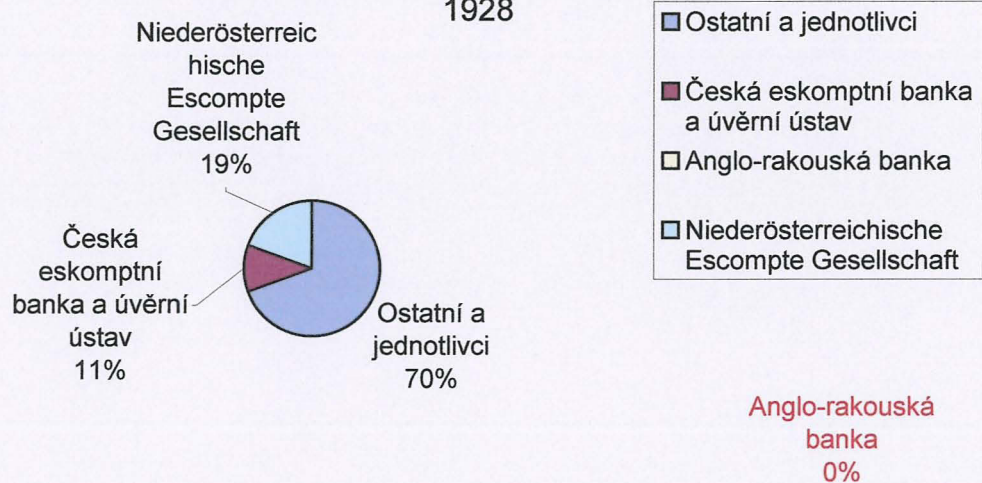
Červenokostelecká a erlašská přádelna a tkalcovna

1921

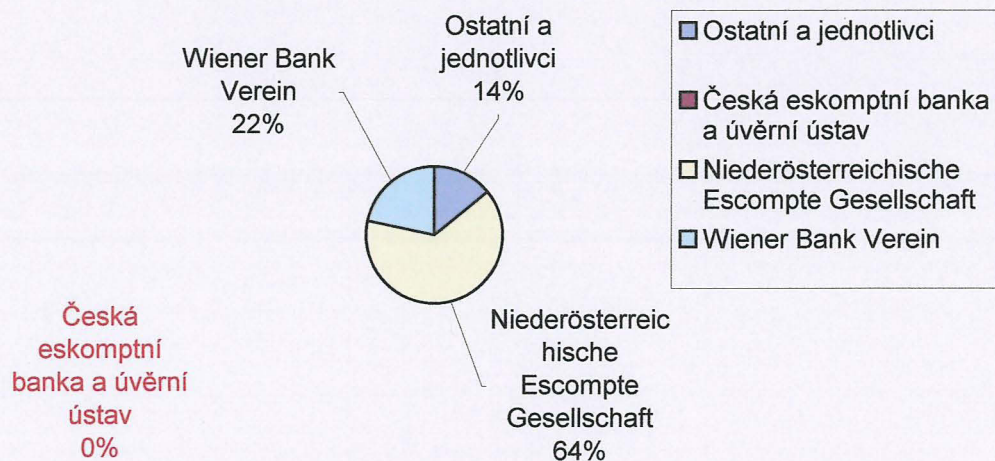

Červenokostelecká a erlašská přádelna a tkalcovna

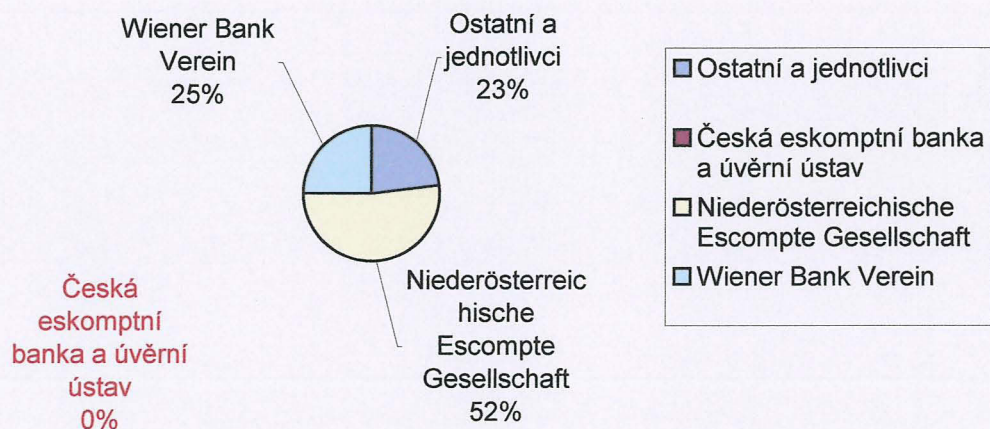
1928

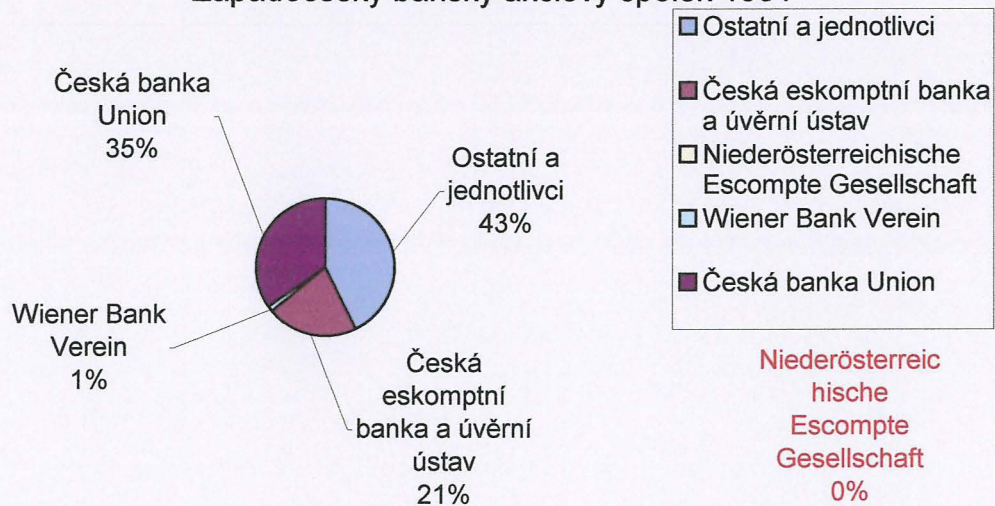
Západočeský báňský akciový spolek 1919

Západočeský báňský akciový spolek 1920

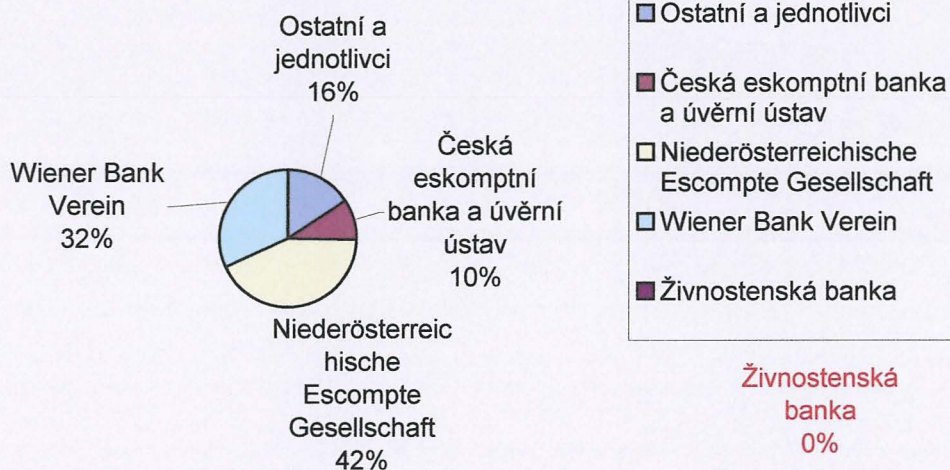

Západočeský báňský akciový spolek 1931

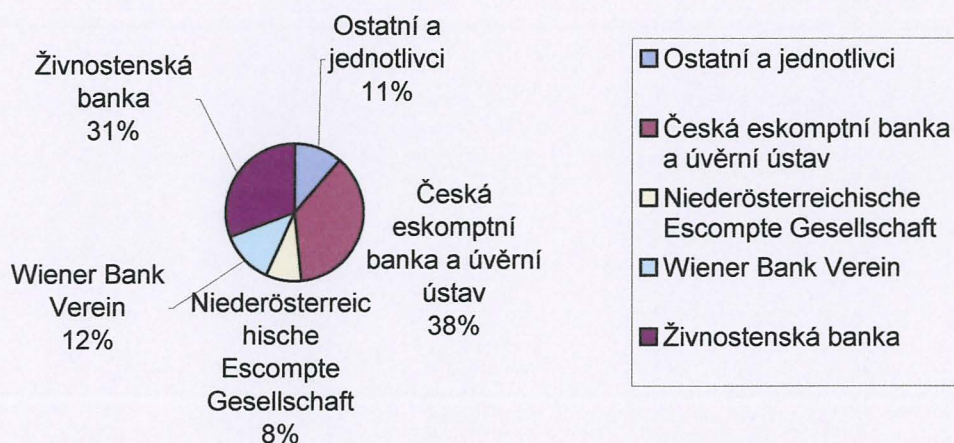

Zdroj: SOA Praha, KSO Praha B X 245 kt. 1768 zápisy z valných hromad z 28.6.1919, z 25.6.1920 a z 30.10.1931.

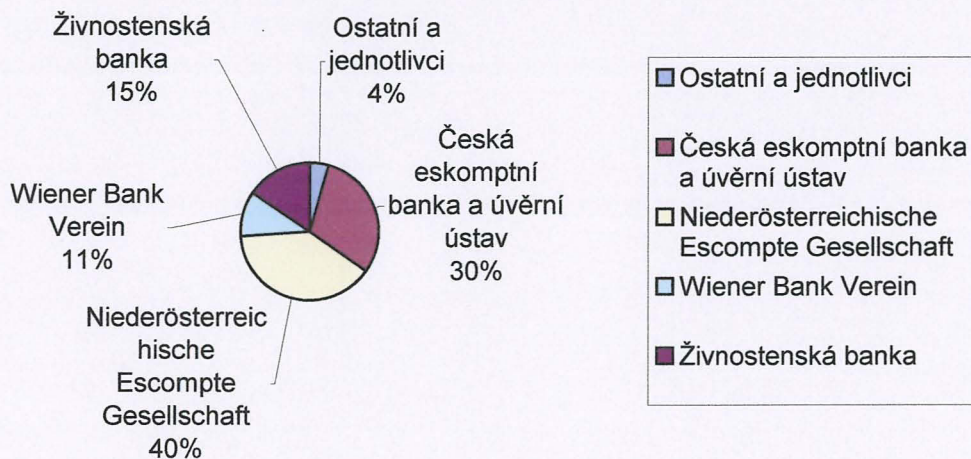
Poldina huť v dubnu 1919

Poldina huť v říjnu 1919

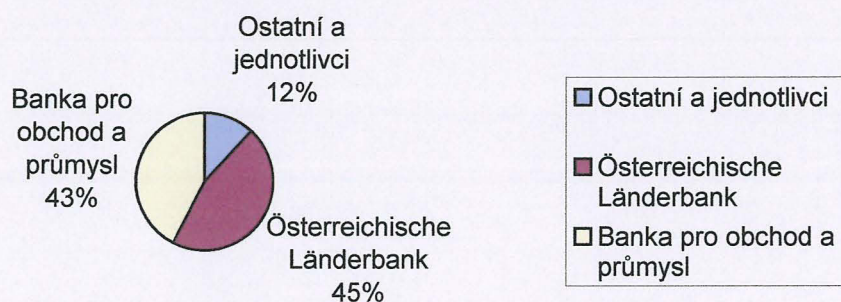

Poldina huť 1920

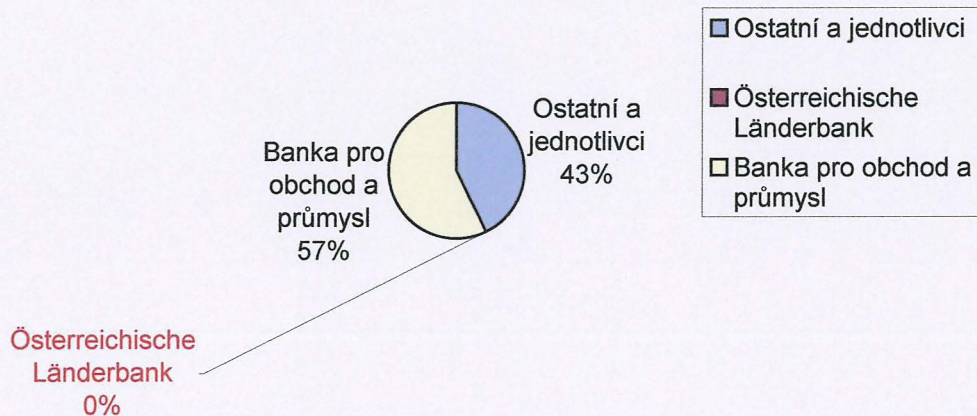

Zdroj: SOA Praha, KSO Praha Sp X 204, kt. 766, zápisy z valných hromad z 24.4.1919, z 10.7.1919, z 4.10.1919 a z 10.6.1920.

Rafinerie cukru Krásné Březno 1921

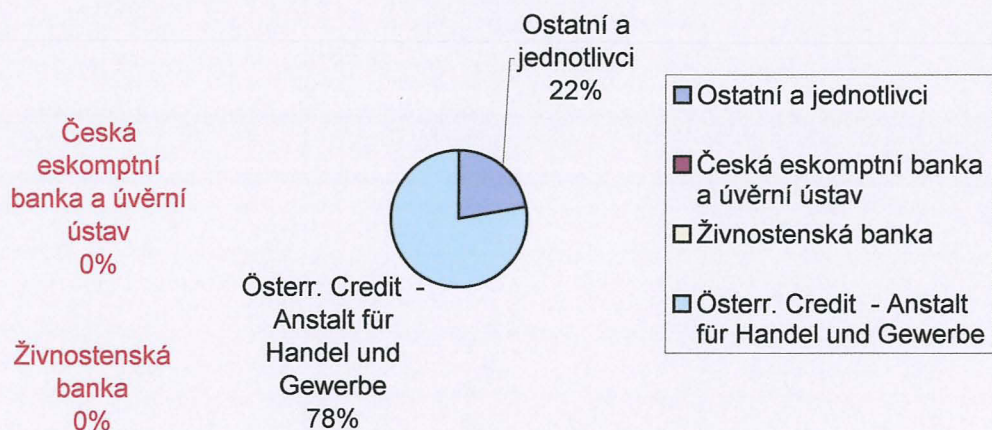

Rafinerie cukru Krásné Březno 1924

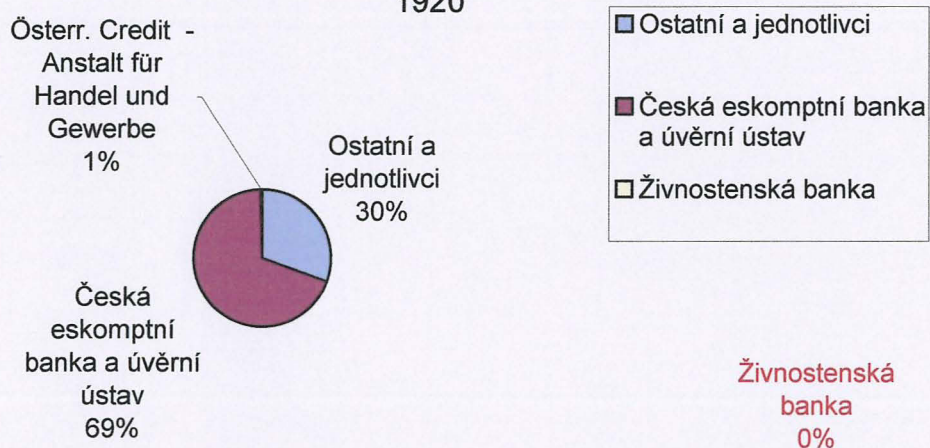

Zdroj: SOA Praha, KSO Praha, B X 385, kt. 1777 zápisy z valných hromad z 7.5.1921 a z 20.12.1924.

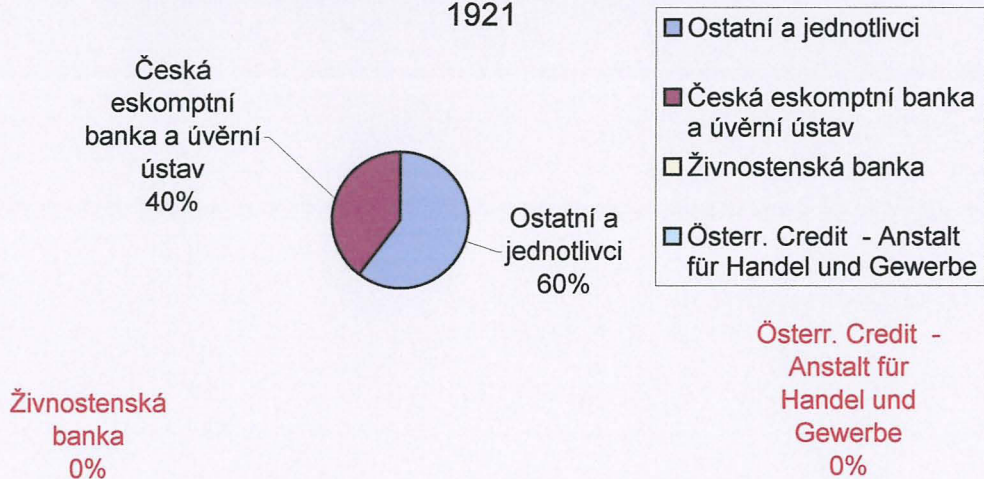
Pečecká rafinerie cukru Frant. X. Brosche syn a. s.
1919

Pečecká rafinerie cukru Frant. X. Brosche syn a. s.
1920

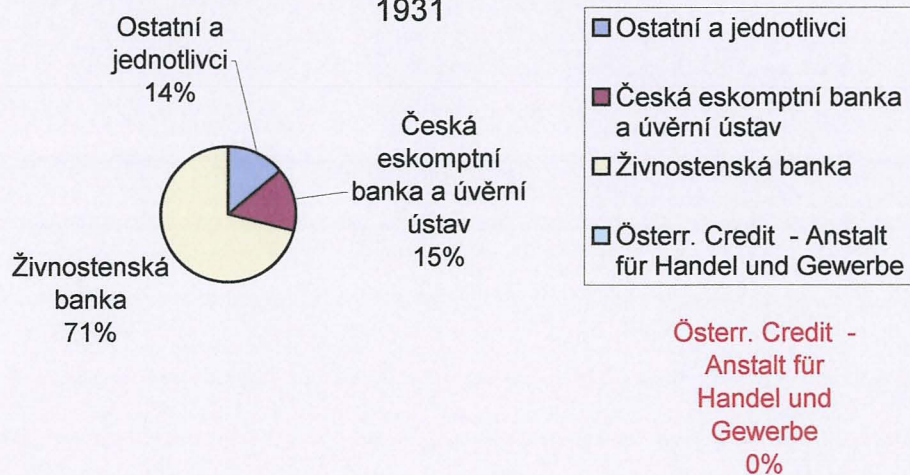

Pečecká rafinerie cukru Frant. X. Brosche syn a. s.
1921

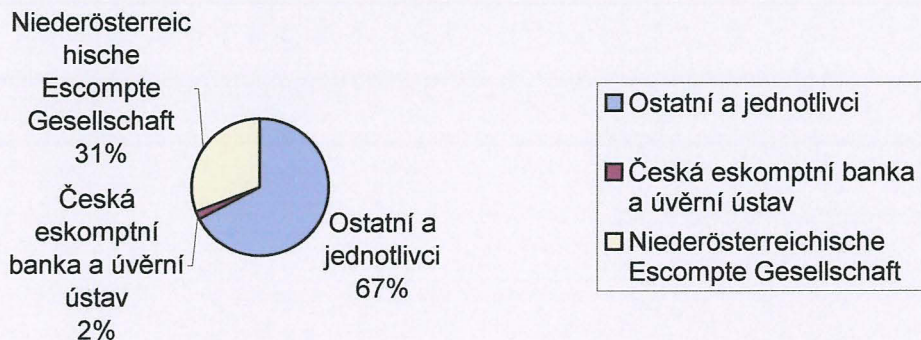
Pečecká rafinerie cukru Frant. X. Brosche syn a. s.

1931

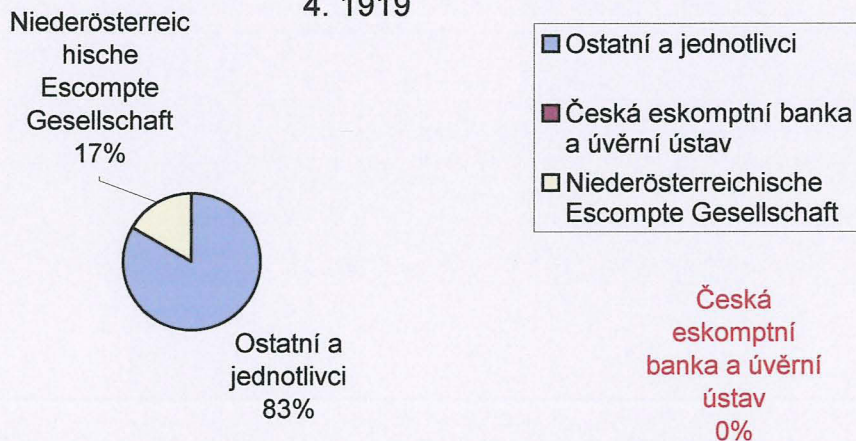

Zdroj: SOA Praha, KSO Praha B XI 210, kt. 1791, zápisy z valných hromad z 30.4.1919, z 28.12.1920, z 29.4.1921, a z 16.5.1933.

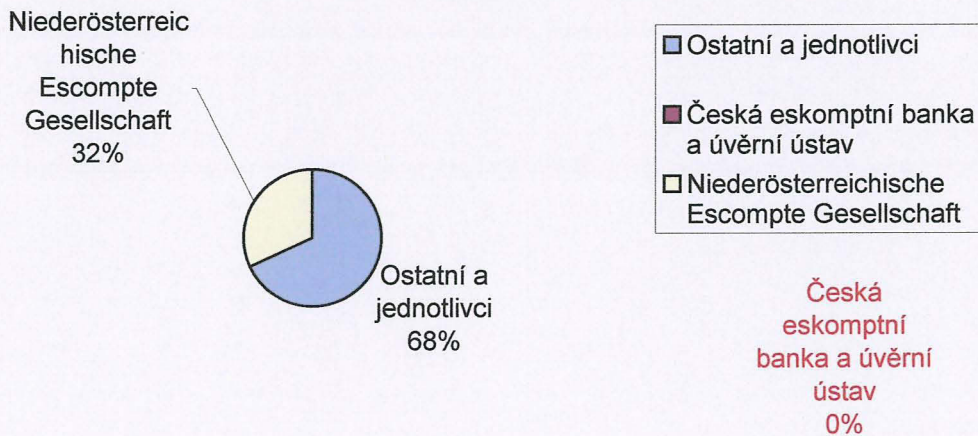
Sklárny a raffinerie Josef Inwald akciová společnost 1918

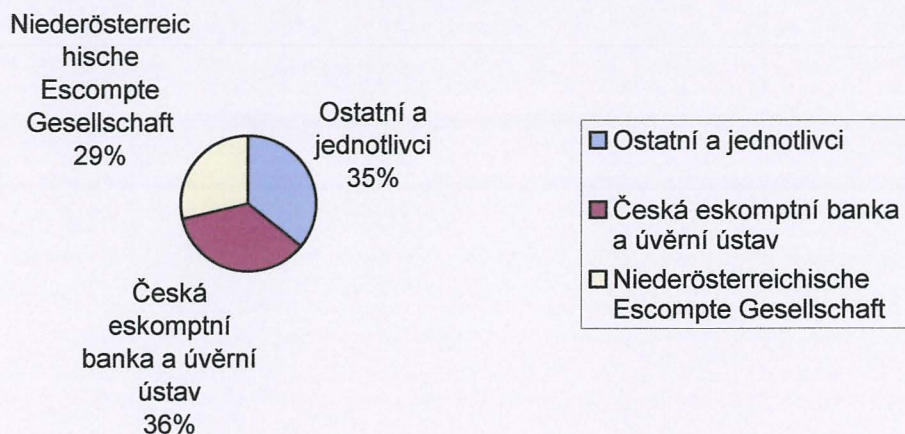
Sklárny a raffinerie Josef Inwald akciová společnost 25. 4. 1919

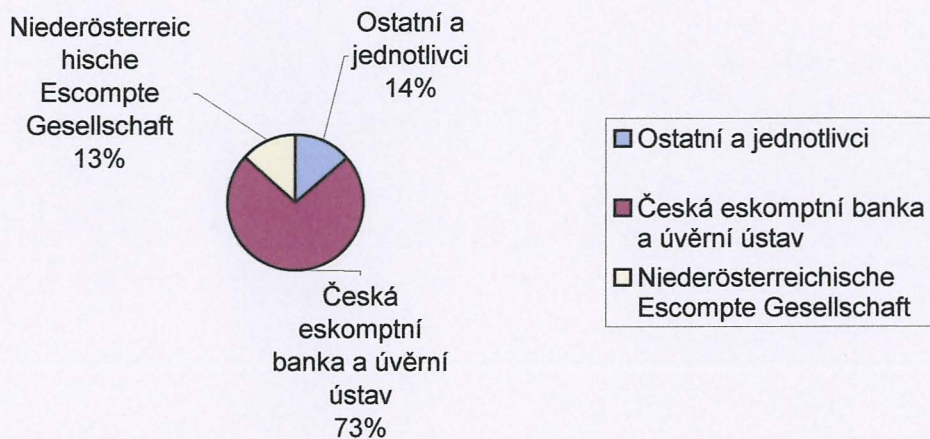
Sklárny a raffinerie Josef Inwald akciová společnost 1921

Sklárny a raffinerie Josef Inwald akciová společnost 1923

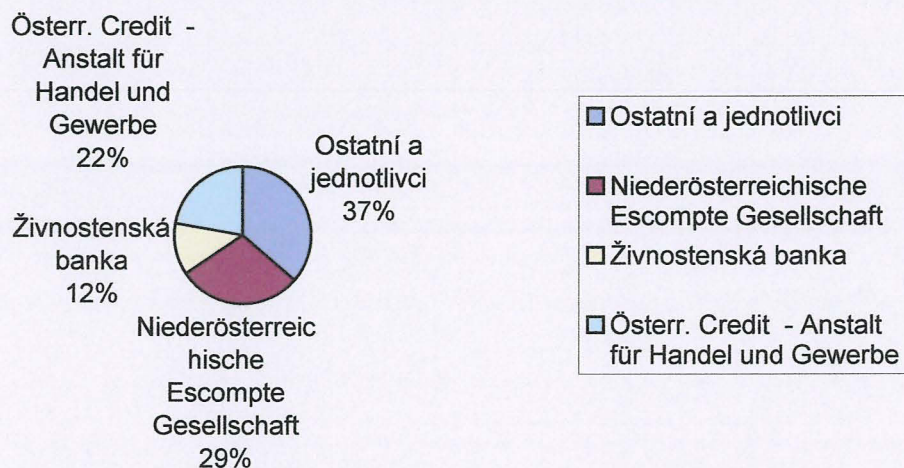

Sklárny a raffinerie Josef Inwald akciová společnost 1928

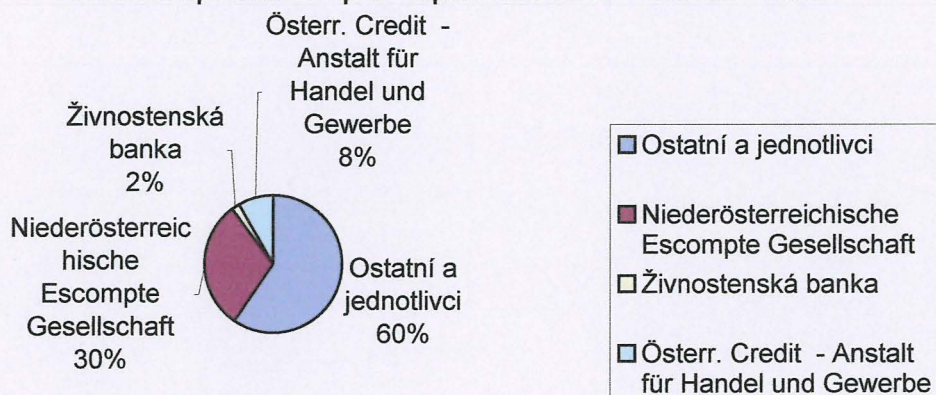

Zdroj: SOA Praha, KSO Praha B II 160, kt. 1671 zápisy z valných hromad z 24.4.1918, z 25.4.1919, z 5.2.1921 a z 29.5.1923.

Akciová společnost pro zápalkové zboží "Helios" 1917

Akciová společnost pro zápalkové zboží "Helios" 1920

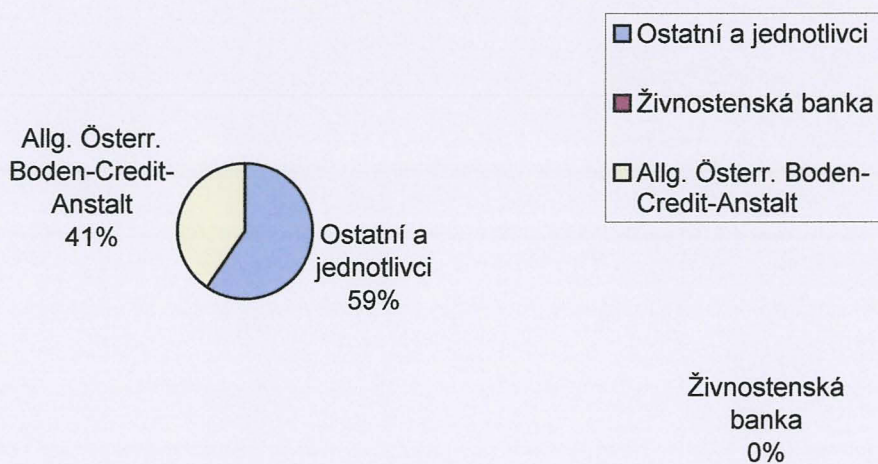

Akciová společnost pro zápalkové zboží "Helios" 1922

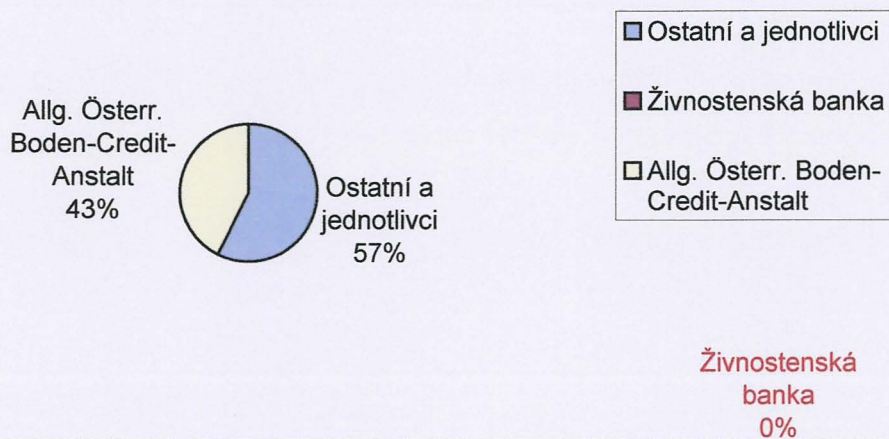

Zdroj: SOA Praha, KSO Praha BX 125, kt. 1762 zápisy z valných hromad z 4.6.1917, z 24.6.1920 a z 12.6.1922.

Cukrovary Schoeller & spol. a. s. 1913

Cukrovary Schoeller & spol. a. s. 1919

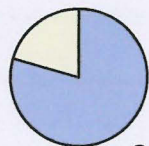
Cukrovary Schoeller & spol. a. s. 1920

Zdroj: SOA Praha, KSO Praha, B X 315, kt. 1773, zápisy z valných hromad z 7.11.1913, z 14.4.1919, z 20.7.1920, z 9.4.1921, z 7.12.1921

Cukrovary Schoeller & spol. a. s. 9. 4. 1921

Allg. Österr.
Boden-Credit-
Anstalt
20%

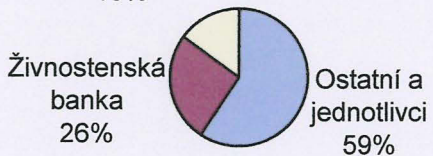
Ostatní a
jednotlivci
80%

- Ostatní a jednotlivci
- Živnostenská banka
- Allg. Österr. Boden-Credit-Anstalt

Živnostenská
banka
0%

Cukrovary Schoeller & spol. a. s. 7. 12. 1921

Allg. Österr.
Boden-Credit-
Anstalt
15%

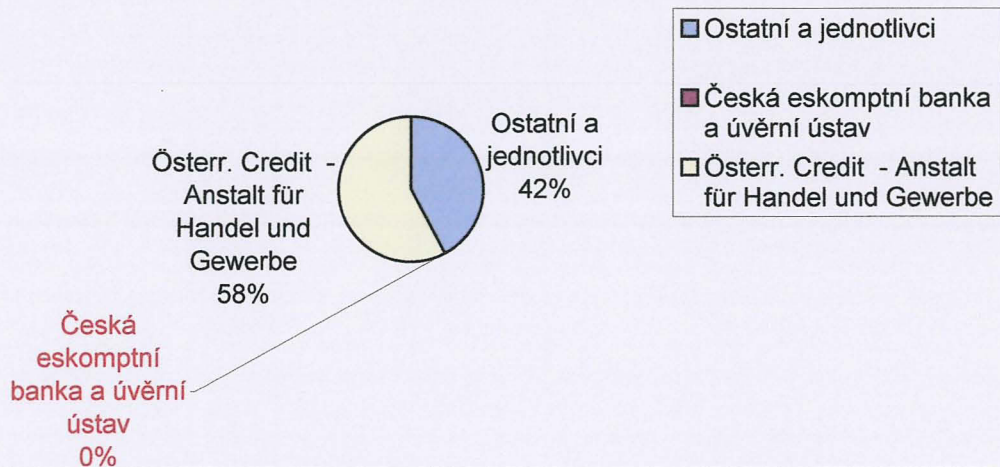

Živnostenská
banka
26%

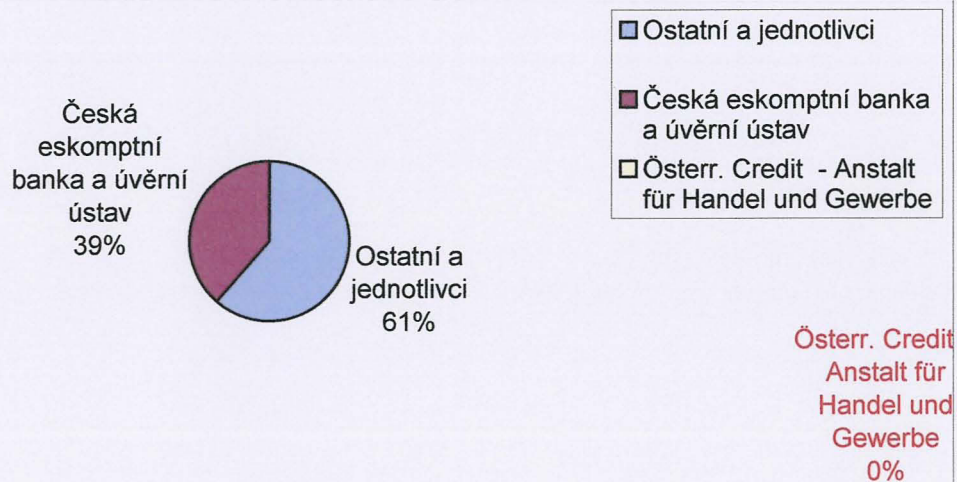
Ostatní a
jednotlivci
59%

- Ostatní a jednotlivci
- Živnostenská banka
- Allg. Österr. Boden-Credit-Anstalt

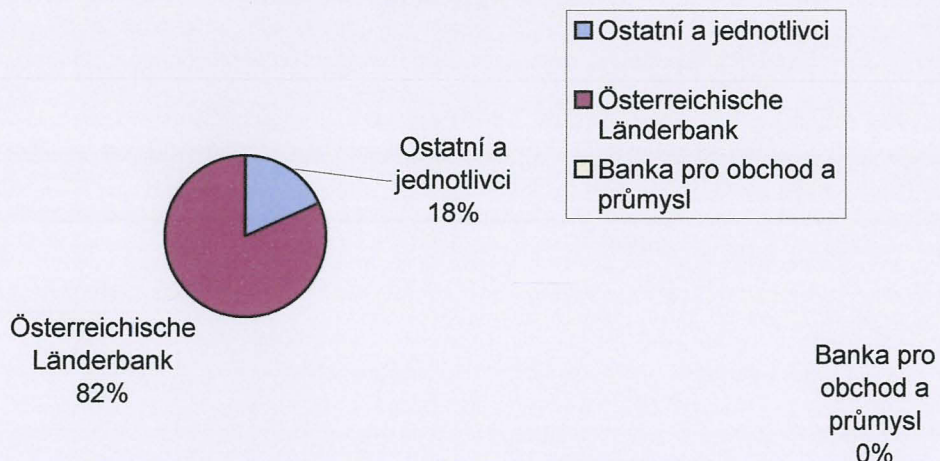
C. Stölzla synové akc. spol. pro výrobu skla 1921

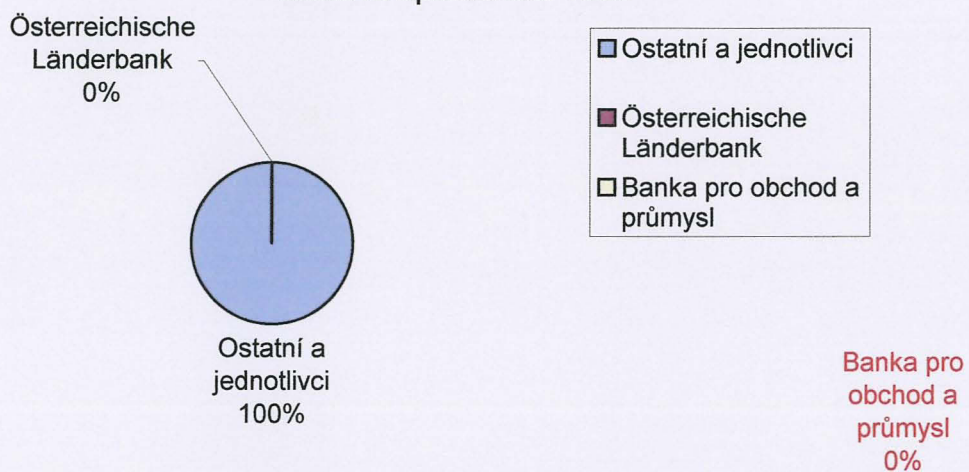
C. Stölzla synové akc. spol. pro výrobu skla 1925

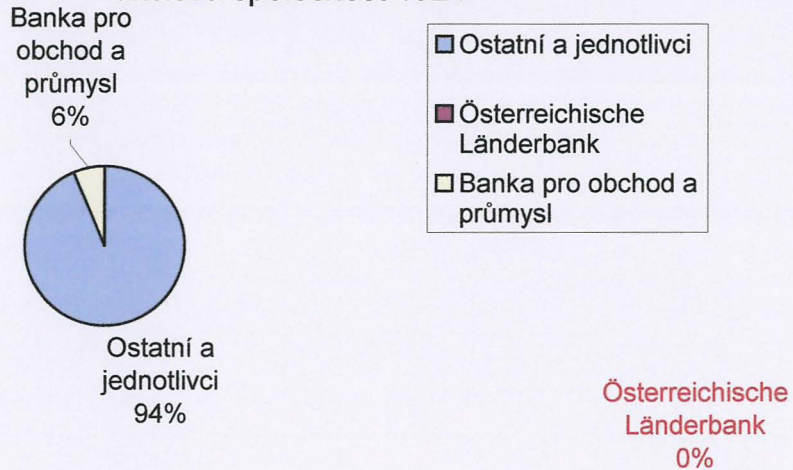
Spojené závody pro výrobu karborunda a elektritu
akciová společnost 1921

Spojené závody pro výrobu karborunda a elektritu
akciová společnost 1923

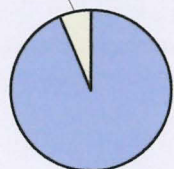

Spojené závody pro výrobu karborunda a elektritu
akciová společnost 1924

Spojené závody pro výrobu karborunda a elektritu
akciová společnost 1928

Banka pro
obchod a
průmysl
6%

Ostatní a
jednotlivci
94%

- Ostatní a jednotlivci
- Österreichische Länderbank
- Banka pro obchod a průmysl

Österreichische
Länderbank
0%

Jindřichovská továrna papíru akciová společnost dříve
Martin Kink u. Co. 1921

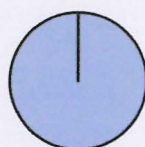
Wiener Bank
Verein
19%

Ostatní a
jednotlivci
81%

■ Ostatní a jednotlivci
■ Wiener Bank Verein

Jindřichovská továrna papíru akciová společnost dříve
Martin Kink u. Co. 1924

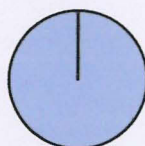

Ostatní a
jednotlivci
100%

■ Ostatní a jednotlivci
■ Wiener Bank Verein

Wiener Bank
Verein
0%

Jindřichovská továrna papíru akciová společnost dříve
Martin Kink u. Co. 1928

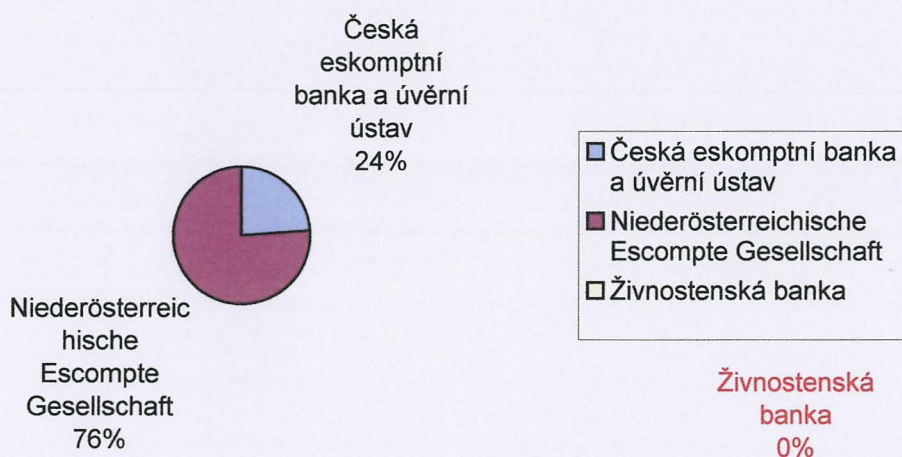

Ostatní a
jednotlivci
100%

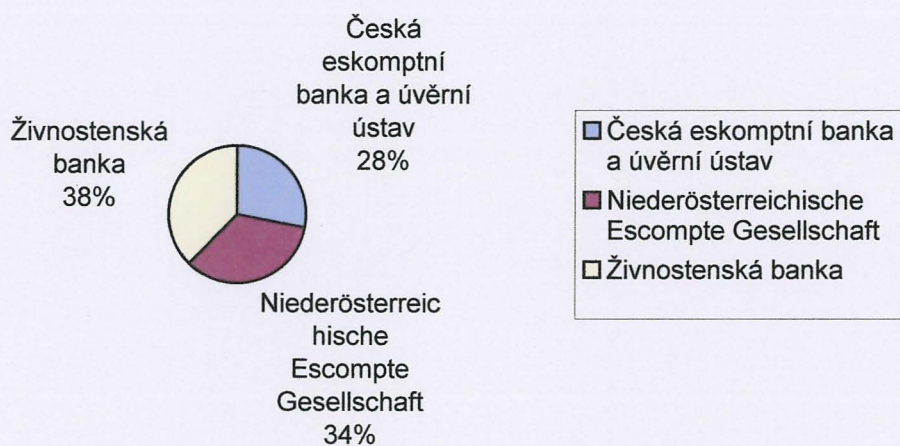
■ Ostatní a jednotlivci
■ Wiener Bank Verein

Wiener Bank
Verein
0%

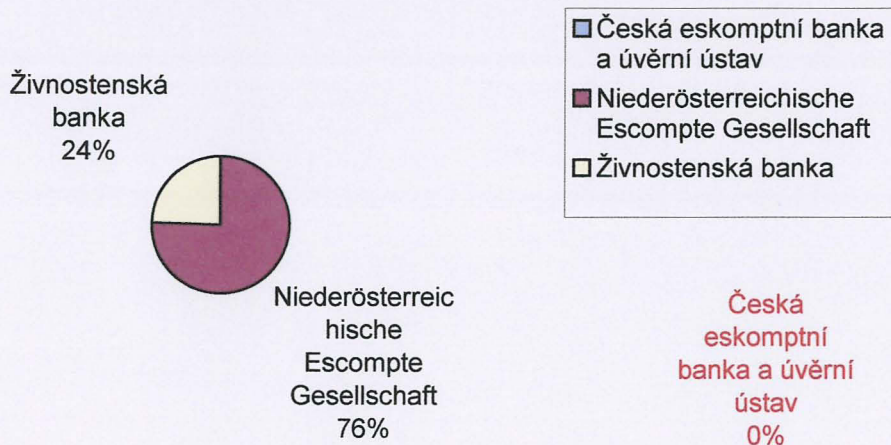
Králodvorská cementárna 1919

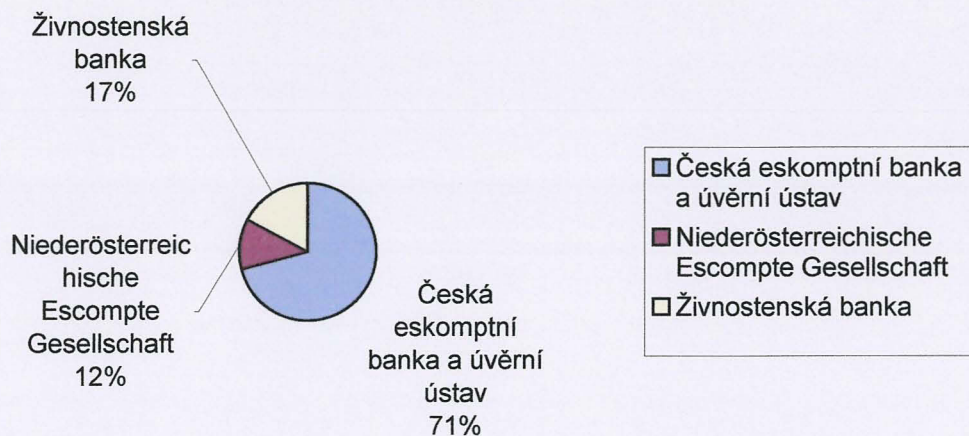
Králodvorská cementárna 1921

Králodvorská cementárna 16. 1. 1923

Králodvorská cementárna 14. 11. 1923

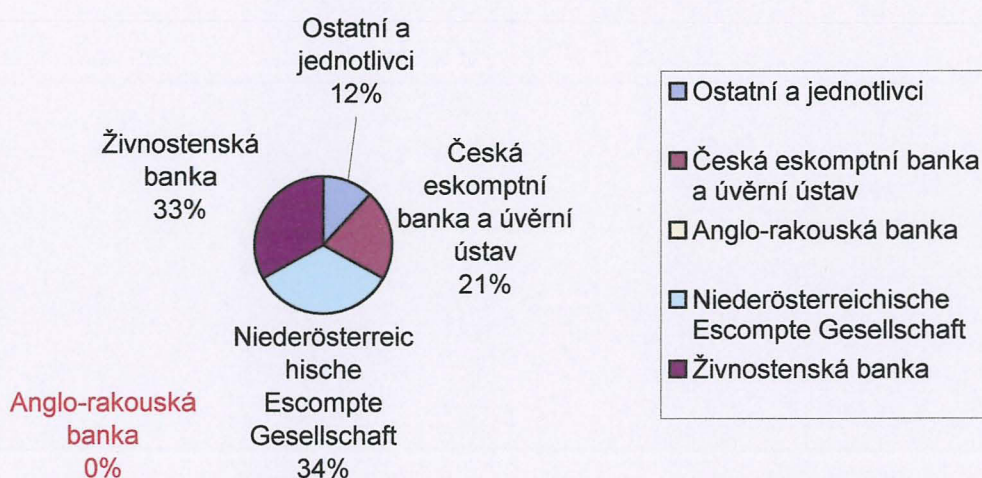

Zdroj: SOA Praha, KSO Praha, Sp X 216, kt. 769, zápisy z valných hromad z 14.6.1919a z 15.3.1921.
SOA Praha, KSO Praha, Sp X 216, kt. 768 zápisy z valných hromad z 16.1.1923 a z 14.11.1923.

Pražská železářská společnost 1919

Pražská železářská společnost 1920

Pražská železářská společnost 1927

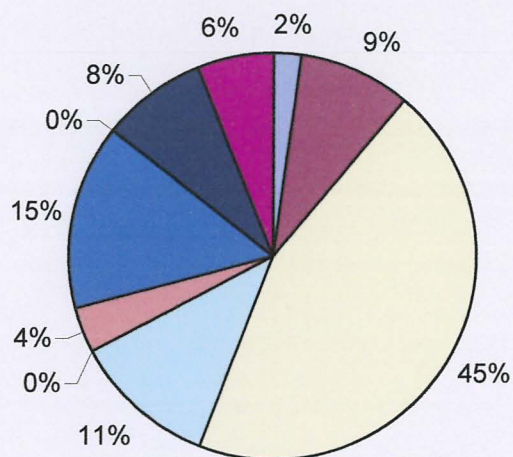
Zdroj: SOA Praha, KSO Praha Sp I 2, kt. 627 a 628, zápisy z valných hromad z 24.11.1919, z 3.12.1920 a z 8.7.1927.

Příloha 33

Shrnutí příl. 32 do jedné akciové společnosti - nahrazování bank jinými bankami

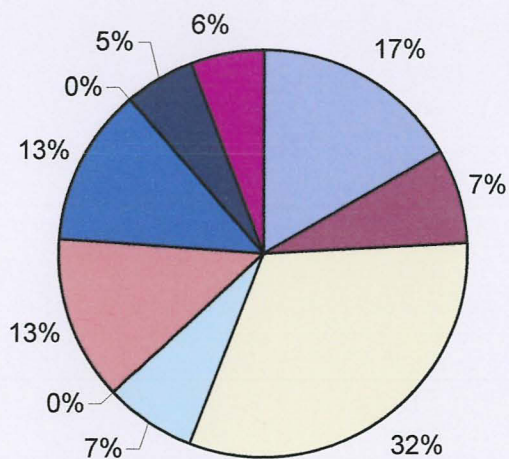
Zdrojem je příloha 32, ve které jsou zdroje jednotlivě uváděny.

1918

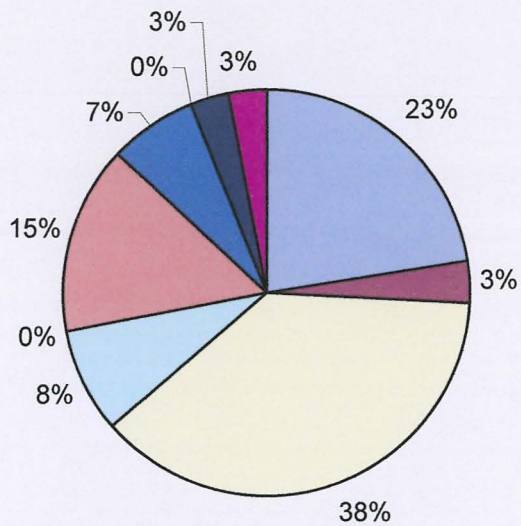
- Česká eskomptní banka a úvěrní ústav
- Anglo-rakouská banka
- Niederösterreichische Escompte Gesellschaft
- Wiener Bank Verein
- Česká banka Union
- Živnostenská banka
- Österreichische Länderbank
- Banka pro obchod a průmysl
- Österr. Credit - Anstalt für Handel und Gewerbe
- Allg. Österr. Boden-Credit-Anstalt

1919

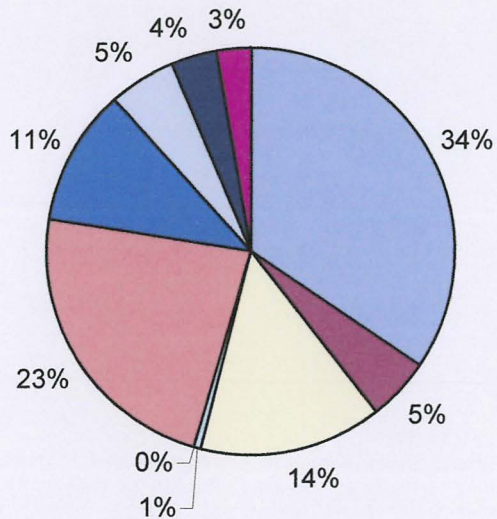
- Česká eskomptní banka a úvěrní ústav
- Anglo-rakouská banka
- Niederösterreichische Escompte Gesellschaft
- Wiener Bank Verein
- Česká banka Union
- Živnostenská banka
- Österreichische Länderbank
- Banka pro obchod a průmysl
- Österr. Credit - Anstalt für Handel und Gewerbe
- Allg. Österr. Boden-Credit-Anstalt

1920

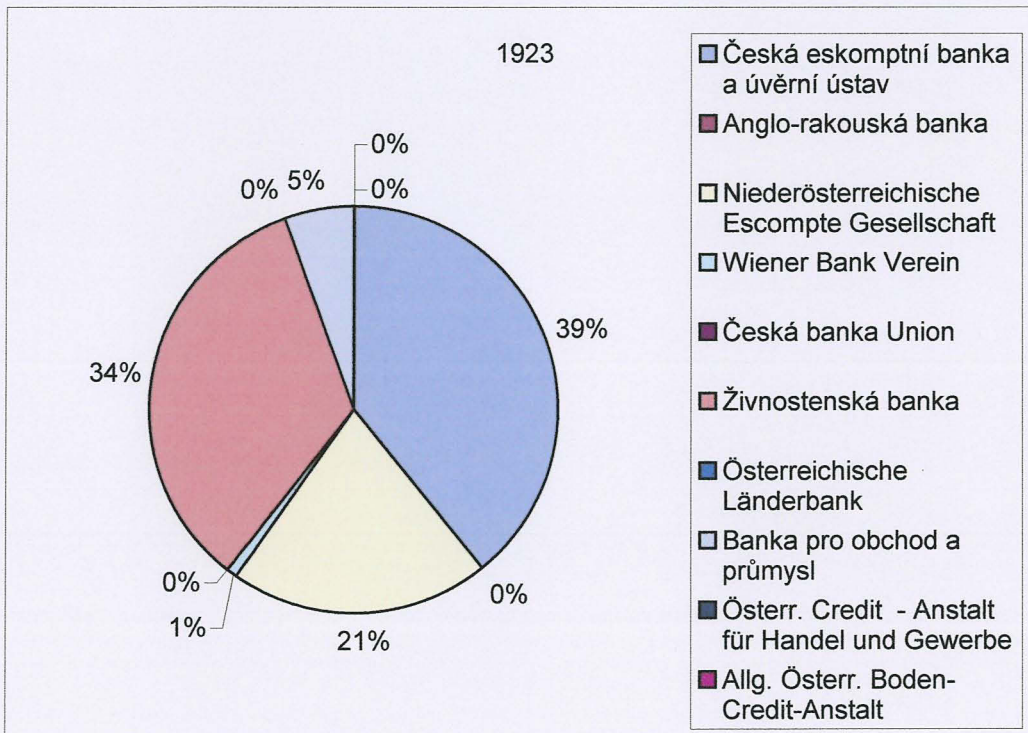
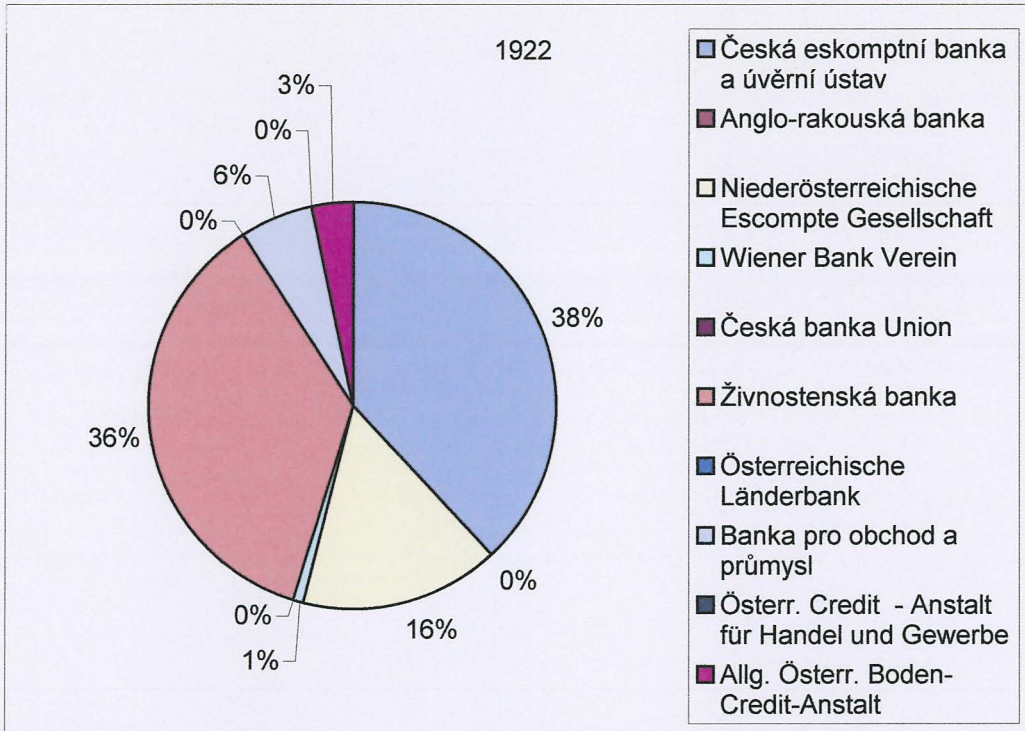

- Česká eskomptní banka a úvěrní ústav
- Anglo-rakouská banka
- Niederösterreichische Escompte Gesellschaft
- Wiener Bank Verein
- Česká banka Union
- Živnostenská banka
- Österreichische Länderbank
- Banka pro obchod a průmysl
- Österr. Credit - Anstalt für Handel und Gewerbe
- Allg. Österr. Boden-Credit-Anstalt

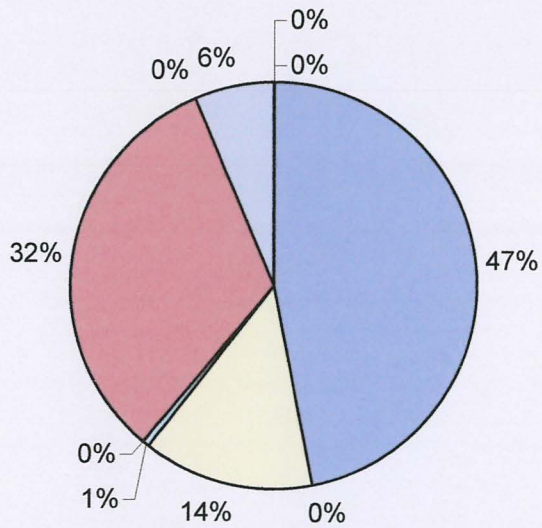
1921

- Česká eskomptní banka a úvěrní ústav
- Anglo-rakouská banka
- Niederösterreichische Escompte Gesellschaft
- Wiener Bank Verein
- Česká banka Union
- Živnostenská banka
- Österreichische Länderbank
- Banka pro obchod a průmysl
- Österr. Credit - Anstalt für Handel und Gewerbe
- Allg. Österr. Boden-Credit-Anstalt

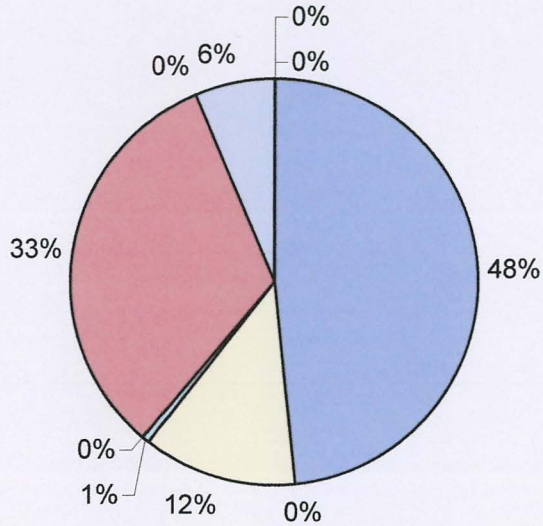

1924

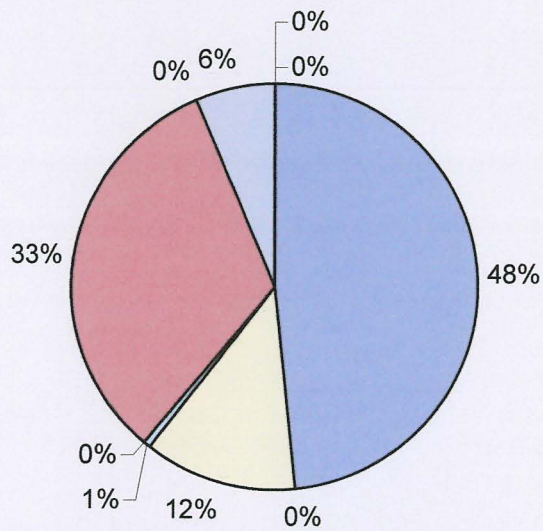
- Česká eskomptní banka a úvěrní ústav
- Anglo-rakouská banka
- Niederösterreichische Escompte Gesellschaft
- Wiener Bank Verein
- Česká banka Union
- Živnostenská banka
- Österreichische Länderbank
- Banka pro obchod a průmysl
- Österr. Credit - Anstalt für Handel und Gewerbe
- Allg. Österr. Boden-Credit-Anstalt

1925

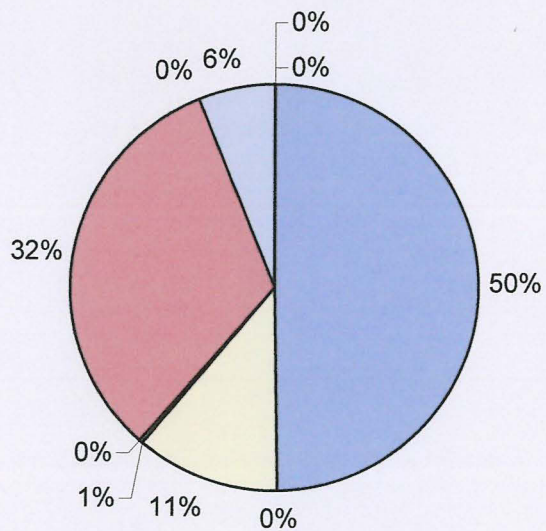
- Česká eskomptní banka a úvěrní ústav
- Anglo-rakouská banka
- Niederösterreichische Escompte Gesellschaft
- Wiener Bank Verein
- Česká banka Union
- Živnostenská banka
- Österreichische Länderbank
- Banka pro obchod a průmysl
- Österr. Credit - Anstalt für Handel und Gewerbe
- Allg. Österr. Boden-Credit-Anstalt

1926

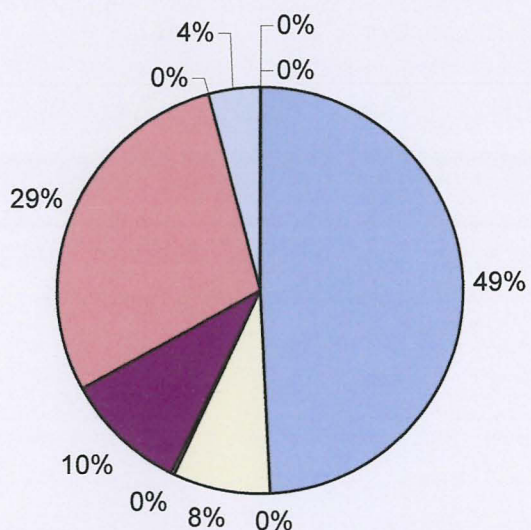
- Česká eskomptní banka a úvěrní ústav
- Anglo-rakouská banka
- Niederösterreichische Escompte Gesellschaft
- Wiener Bank Verein
- Česká banka Union
- Živnostenská banka
- Österreichische Länderbank
- Banka pro obchod a průmysl
- Österr. Credit - Anstalt für Handel und Gewerbe
- Allg. Österr. Boden-Credit-Anstalt

1927

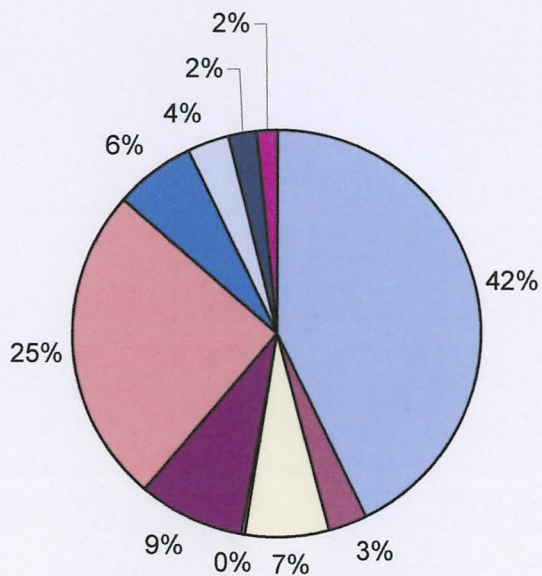
- Česká eskomptní banka a úvěrní ústav
- Anglo-rakouská banka
- Niederösterreichische Escompte Gesellschaft
- Wiener Bank Verein
- Česká banka Union
- Živnostenská banka
- Österreichische Länderbank
- Banka pro obchod a průmysl
- Österr. Credit - Anstalt für Handel und Gewerbe
- Allg. Österr. Boden-Credit-Anstalt

1928

- Česká eskomptní banka a úvěrní ústav
- Anglo-rakouská banka
- Niederösterreichische Escompte Gesellschaft
- Wiener Bank Verein
- Česká banka Union
- Živnostenská banka
- Österreichische Länderbank
- Banka pro obchod a průmysl
- Österr. Credit - Anstalt für Handel und Gewerbe
- Allg. Österr. Boden-Credit-Anstalt

Minimální úbytek rakouského kapitálu v porovnání s rokem 1918

- Česká eskomptní banka a úvěrní ústav
- Anglo-rakouská banka
- Niederösterreichische Escompte Gesellschaft
- Wiener Bank Verein
- Česká banka Union
- Živnostenská banka
- Österreichische Länderbank
- Banka pro obchod a průmysl
- Österr. Credit - Anstalt für Handel und Gewerbe
- Allg. Österr. Boden-Credit-Anstalt

